

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
імені С.З. ГЖИЦЬКОГО**
заснований у 1998 році

Серія “Економічні науки”

**Scientific Messenger
of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj**

Series “Economical sciences”

**Том 13, №4 (50)
Частина 5**

Львів - 2011

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГУНЧАК В.М. – головний редактор, ректор університету, д.вет.н., член-кор. НААНУ, професор кафедри фармакології та токсикології ЛНУВМБТ;

КИРИЛІВ Я.І. – заст. головного редактора, д.с.-г.н., проф., член-кор. НААНУ, академік АН ВО України, проректор з наукової роботи, зав. каф. технології виробництва продукції дрібного тваринництва ЛНУВМБТ;

МУЗИКА П.М. – д.е.н., професор, зав. каф. економіки підприємства, інновацій та дорадництва в АПК імені проф. І.В. Поповича ЛНУВМБТ;

ГУТИЙ Б.В. – відповідальний секретар, к.вет.н., в.о. доцента каф. фармакології та токсикології ЛНУВМБТ.

Члени редакційної колегії

М.В.ГЛАДИЙ – д.е.н., акад. НААНУ, голова наглядової ради університету;

П.М. ГАРАСИМ – д.е.н., професор, декан обліково – економічного факультету, Львівська державна фінансова академія;

С.В. ВАСИЛЬЧАК – д.е.н., професор каф. економіки підприємства, інновацій та дорадництва в АПК імені проф. І.В. Поповича ЛНУВМБТ;

В.І. СЛЕЙКО – д.е.н., професор каф. інформаційних систем менеджменту ЛНУВМБТ;

Б.М. ПУНЬКО – д.е.н., професор каф. менеджменту ЛНУВМБТ;

І.Р. МИХАСЮК – д.е.н., професор, зав. каф. економіки підприємства ЛНУ ім. І.Франка;

М.Г. ШУЛЬСЬКИЙ – д.е.н., професор, зав. каф. менеджменту ЛНУВМБТ;

П.В. ФІЛЕВИЧ – д.ф.-м.н., професор, зав. каф. інформаційних систем менеджменту ЛНУВМБТ ;

Б.Б. БАТЮК – к.е.н., доцент, декан факультету економіки та менеджменту ЛНУВМБТ;

С.І. ПОПЕРЕЧНИЙ – к.е.н., доцент, зав. каф. маркетингу ЛНУВМБТ;

А.Я. ДОМАНСЬКИЙ – к.с.-г.н., доцент каф. економіки підприємства, інновацій та дорадництва в АПК імені проф.

І.В. Поповича ЛНУВМБТ;

О.Я. ГРИМАК – к.е.н., доцент, зав. каф. історії України та економічної теорії ЛНУВМБТ;

О.І. СТЕПАНЮК – к.е.н., доцент каф. інформаційних систем менеджменту ЛНУВМБТ, голова методичної комісії факультету економіки та менеджменту;

В.А. ЧЕМЕРИС – к.е.н., доцент каф. економіки підприємства, інновацій та дорадництва в АПК імені проф. І.В. Поповича ЛНУВМБТ;

В.Г. КІТ – к.е.н., доцент каф. економіки підприємства, інновацій та дорадництва в АПК імені проф. І.В. Поповича ЛНУВМБТ;

Р.Б. КУХАР – к.ф.-м.н., професор каф. інформаційних систем менеджменту ЛНУВМБТ;

Б.І. КОЗІЙ – к.ф.-м.н., професор каф. інформаційних систем менеджменту ЛНУВМБТ;

З.С. КАДЮК – к.е.н., доцент каф. менеджменту ЛНУВМБТ;

Р.П. ПАРАНЯК – д.с.-г.н., професор, д.с.-г.н., зав. каф. екології та біології ЛНУВМБТ;

Й.М. БЕРКО – д.б.н., професор, зав. каф. біології ЛНУВМБТ;

Г.І. КАЛАЧНЮК – д.б.н., професор, дійсний член Нью-Йоркської АН, директор Науково-дослідного інституту біотехнологічних основ підвищення продуктивності тварин ЛНУВМБТ;

Ю.Ю. ВАРИВОДА – к.т.н., доцент, декан факультету харчових технологій ЛНУВМБТ;

Д.Ф. ГУФРІЙ – д.вет.н., професор, зав. каф. фармакології та токсикології ЛНУВМБТ;

М.В. ДЕМЧУК – д.вет.н., професор каф. гігієни тварин ЛНУВМБТ;

Г.В. ДРОНИК – д.б.н., професор, академік НААНУ, зав. каф. молока і молочних продуктів ЛНУВМБТ;

А.О. ДРУЖИНІН – д.т.н., професор, зав. каф. напівпровідникової електроніки НУ "Львівська політехніка";

В.І. ЗАВРЮХА – д.вет.н., професор каф. хірургії ЛНУВМБТ;

О.І. КАНЮКА – д.вет.н., професор каф. фармакології та токсикології ЛНУВМБТ;

М.В. КОЗАК – к.вет.н., професор, акад. УТА, декан факультету ветеринарної медицини ЛНУВМБТ;

О.В. КОЗЕНКО – д.с.-г.н., професор, зав. каф. гігієни тварин ЛНУВМБТ;

Є.М. КОЛТУН – д.с.-г.н., професор, зав. каф. клінічної діагностики ЛНУВМБТ;

Р.П. МАСЛЯНКО – д.б.н., професор, зав. каф. епізоотології ЛНУВМБТ;

М.Ф. ПАДУРА – к.філол.н., професор, зав. каф. української та іноземних мов ЛНУВМБТ;

Я.І. ПІВТОРАК – д.с.-г.н., професор, зав. каф. годівлі с.-г. тварин ЛНУВМБТ;

В.Г. СТОЯНОВСЬКИЙ – д.вет.н., професор, академік УАН, зав. каф. патології ЛНУВМБТ;

П.П. УРБАНОВИЧ – д.вет.н., професор каф. патанатомії і гістології ЛНУВМБТ;

Б.Р. ЦІЖ – д.т.н., професор, зав. каф. технології м'яса, м'ясних та олієжирових виробів ЛНУВМБТ;

З.Є. ЩЕРБАТИЙ – д.с.-г.н., зав. кафедри генетики, проф., декан біолого-технологічного факультету ЛНУВМБТ.

Усі статті проходять обов'язкове рецензування членами редакційної колегії, докторами наук з відповідного профілю наук або провідними фахівцями (докторами наук) інших наукових і освітніх установ. Статті написані здобувачами, аспірантами і кандидатами наук обов'язково представляє доктор наук з відповідного профілю.

Рекомендовано Вченою Радою ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького (протокол № 8 від 23.09.2011 р).

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 14133-3104 ПР від 11.06.2008 року

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКТІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

ECONOMIC EFFICIENCY OF PRODUCTION AND AGRICULTURAL PRODUCTS ALTERATION

УДК 631.164.23:330.341.1:631.14

Асташова В. В., аспірантка, (asvika@yandex.ru) ©
Уманський національний університет садівництва

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ NO-TILL ТЕХНОЛОГІЙ НА ЧЕРКАЩИНІ

Розглянуто проблему збільшення обсягів виробництва в галузі рослинництва, підвищення урожайності сільськогосподарських культур та зниження витрат виробництва. Обґрунтовано важливість впровадження новітніх технологій обробки ґрунту (No-till) та сучасної техніки у виробництво.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, урожайність, No-till, витрати, рентабельність.

Вступ. Вирішення проблем виходу аграрного сектору економіки України з кризи, досягнення стійких показників розвитку сільського господарства є основною ціллю вітчизняного аграрного виробництва. В Україні важливу роль сьогодні відводять інноваційній діяльності, освоєнню та впровадженню новітніх розробок у виробництво, адже саме даний шлях розвитку АПК дасть можливість сільськогосподарським підприємствам підвищити прибутковість та конкурентоспроможність агропромислової продукції.

Унаслідок непослідовних дій у процесі реформування аграрного сектора, нехтування науково обґрунтованими основами господарювання, сільськогосподарське виробництво втратило виробничий потенціал, знизився рівень рентабельності виробництва та платоспроможності сільськогосподарських підприємств на відтворення матеріально-технічної бази, яка на сьогодні морально застаріла і не відповідає сучасним вимогам.

Вітчизняне машинобудування для агропромислового комплексу за своїм технічним рівнем суттєво відстало від досягнень світового науково-технічного прогресу в машинобудуванні і без впровадження новітніх технологій та

обладнання, виробленого провідними зарубіжними фірмами, неспроможне освоїти виробництво техніки, що відповідатиме сучасним технологіям[1].

Актуальність проблеми модернізації сільського господарства та організації інноваційної діяльності визначає роботу багатьох як зарубіжних так і вітчизняних науковців. Вивченню теоретичних та практичних основ інноваційної діяльності присвячені праці: Гохберга Л.М., Кузика Б.Н., Ніксона Ф., Руснака П.П., Саблука П.Т., Хайсека Ф., Шумпетера Й., Шпичака О.М., Яковця Ю.В. та ін. Разом з тим гостро стоїть потреба в додаткових дослідженнях практичного використання інновацій в сільському господарстві та їх ефективності.

Матеріал і методи. За останні 15 - 20 років технології вирощування сільськогосподарських культур зазнають істотних змін, які полягають у біологізації, зменшенні обсягу витрат енергетичних ресурсів та використання людської праці, пов'язаних з виконанням технологічних операцій, підвищенням екологічної безпеки. Вагомим кроком при цьому є схвалення Концепції Державної цільової економічної програми провадження в агропромисловому комплексі новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року. Її метою є підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринку за рахунок зменшення питомих витрат пального на 26-40 %, праці - 30-60, прямих експлуатаційних витрат - 22-50, підвищення урожайності сільськогосподарських культур на 30-40 відсотків, збільшення валового виробництва зерна на 10-15 млн. тонн, м'яса - до 5,1 і молока - до 20 млн. тонн шляхом упровадження зонально адаптованих ресурсоощадних екологічно безпечних технологій виробництва сільськогосподарської продукції в рослинництві і тваринництві[1].

Таблиця 1

Урожайність основних сільськогосподарських культур в Україні в 2004 – 2009 рр., ц/га[2]

Культура	Роки					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Пшениця	32,6	29,0	25,6	23,9	37,1	31,2
Ячмінь	28,2	21,2	23,5	18,2	31,2	27,2
Кукурудза	38,6	43,2	37,4	39,0	46,9	50,2
Соя	14,2	14,5	12,4	12,4	15,1	16,8
Соняшник	8,9	12,8	13,6	12,2	15,3	15,2
Цукрові буряки	238	248	285	294	356	315
Ріпак	13,9	14,6	15,7	13,1	20,8	18,5

Динаміка урожайності всіх видів сільськогосподарських культур впродовж 2004-2009 рр. свідчить про стабільний низький розвиток сільськогосподарських підприємств (Табл. 1).

У 2009 р. за урожайністю Україна поступалась провідним виробникам аналогічної сільськогосподарської продукції майже по всіх основних культурах (окрім пшениці) (Табл. 2).

Саме тому, аби вивести Україну на рівень світового виробника, стати конкурентоспроможними, вітчизняним підприємствам слід активно працювати над впровадженням інноваційних технологій вирощування сільськогосподарських культур.

Таблиця 2

Урожайність основних сільськогосподарських культур у деяких країнах світу у 2009 р., ц/га[2]

Культура	Канада	США	Німеччина	Франція	Польща	Україна
Пшениця	27,8	29,9	78,1	74,5	41,7	31,2
Ячмінь	32,6	39,3	65,4	68,4	34,4	27,7
Кукурудза	83,7	103,4	97,5	91,1	62,3	50,2
Соя	25,4	29,6	10,0	25,1	16,6	16,8
Соняшник	16,0	17,4	24,1	23,5	18,1	15,2
Цукрові буряки	603,4	576,1	675,7	937,0	542,6	315

Тенденцією останніх років, як свідчать дослідження, є підвищення ролі областей у здійсненні інноваційної діяльності України. Черкаська область посідає одне з провідних місць ефективного вирощування сільськогосподарських культур. Важливим аспектом при цьому є велика кількість господарств що вже не перший рік практикують новітні технології вирощування культур, та підприємств-новаторів, які тільки вивчають та переходять на використання No-till технологій.

Технологія No-Till представлена в більшості країн Америки як землеробська система керування ґрунтовими ресурсами із застосуванням високотехнологічних методів збереження ґрунтів для подолання серйозних проблем із ерозією в регіоні. Землеробство із застосуванням прямого висівання, стимулює формування всіх компонентів гуміну, оскільки відбувається постійне додавання органічних речовин у ґрунт [3].

В Україні технологія No-till має широку перспективу. Вона найбільше відповідає умовам глобального потепління і певною мірою сприяє її вирішенню. No-till технологія — це найбільш наукомістка інтенсивна технологія рільництва, яка відповідає напряму біологізації і екологізації землеробства. В ній мають знайти своє оптимальне застосування як нові біологічні препарати (біорегулятори, мікробіологічні препарати, які ми вже маємо власні в Україні), так і інформаційні технології (система точного землеробства) [4].

Результати дослідження. Будь-яке сільськогосподарське підприємство, перш ніж перейти до No-till, повинно визначити сильні і слабкі сторони технології, яка уже використовується та зрозуміти, що саме не задовольняє в ній. Лише тоді можна спрогнозувати можливості вирішення проблеми шляхом упровадження інновації. Важливим кроком при цьому є вивчення нової технології, щоб заздалегідь передбачити ймовірні проблеми, які можуть виникнути, та способи їх вирішення. Слід також чітко знати позитивні сторони нововведення та вміло використовувати всі переваги. Для того, щоб вже на початкових етапах уникнути багатьох помилок, варто залучати до співпраці консультантів, науковців, а також спеціалістів господарств, де цю технологію вже освоїли. Тому, як стверджує більшість вчених, такий підхід при наявності матеріальних ресурсів для придбання

необхідної техніки, добрив, насіння вже за чотири роки підприємство може цілком перейти на No-till та отримувати високі позитивні результати від виробництва за даною технологією.

В ефективності використання даної технології вже переконалися також в господарстві ПП «Хацьки-Агро» Черкаського району, Черкаської області. Агрофірма повністю відмовилася від оранки, і озимі культури сіють одразу ж по стерні. Підприємство вирощує озимий ріпак, соняшник, кукурудзу, сою, горох. При цьому досягнуто високих показників врожайності сільськогосподарських культур, рентабельності та зниження затрат виробництва.

Порівнявши середні показники економічної ефективності сільськогосподарських культур господарства, що використовує новітні технології, з відповідними показниками у Черкаському районі, слід відмітити порівняно невисокі витрати підприємства на 1 гектар. Також значно вищими є показники врожайності та рентабельності виробництва. Слід відмітити, що найбільш рентабельною культурою в господарстві є соя та соняшник. Витрати агрофірми ПП «Хацьки-Агро» на виробництво 1ц. продукції також значно нижчі порівняно із середніми показниками по району. Це свідчить про високу урожайність, яка порівняно з такими ж показниками по району – на 10,14 та 9,1ц/га відповідно, вища (Табл. 3).

Таблиця 3

Результати від виробництва продукції рослинництва у ПП «Хацьки-Агро» за 2008-2010 роки*

Показник	Соняшник		Кукурудза назерно		Соя	
	1	2	1	2	1	2
Зібрана площа, га	218,7	3660,3	977,3	6901,7	252,3	1794,0
Урожайність, ц/га	29,5	20,4	84,8	55,7	27,2	14,6
Валовий збір, ц	6463	74825	82828	384536	6871	26156
Виробничі витрати, тис. грн.	835,33	11637,5	4959,8	30794,6	728,67	4917,37
Витрати на 1 га, грн.	3820,1	3179,4	5074,8	4461,9	2887,7	2741,0
Виробнича собівартість 1 ц., грн.	129,25	155,53	59,88	80,08	106,04	188,0

*1 - ПП «Хацьки-Агро», 2 – Черкаський район.

Запорукою високих і стабільних врожаїв в ПП «Хацьки-Агро» є підготовка насінневого матеріалу, дотримання сівозмін, відповідне забезпечення МТП (машинно-тракторного парку). Ефективність виробництва забезпечується щорічним зниженням витрат виробництва за рахунок використання новітніх технологій, а саме No-till, а також застосування сучасних систем удобрення та захисту сільськогосподарських культур (Табл. 4). Витрати нафтопродуктів у господарстві за 2008 – 2010 рр., наприклад, при вирощуванні сої в 5 разів менші, ніж в середньому по Черкаському району.

Таблиця 4

Структура собівартості продукції рослинництва у ПП «Хацьки-Агро» за 2008-2010 роки, грн./ц*

Показник	Соняшник		Кукурудза		Соя	
	1	2	1	2	1	2
Виробнича собівартість 1 ц.	129,25	155,53	59,88	80,08	106,04	188,0
Прямі матеріальні витрати	102,13	106,24	50,31	55,92	78,56	131,46
Насіння	20,36	30,82	8,36	17,56	6,39	25,09
Мінеральні добрива	41,49	23,37	16,53	11,07	40,17	27,75
Нафтопродукти	8,06	15,08	3,09	7,91	7,86	48,92
Оплата послуг стороннім організаціям	15,79	16,73	8,31	8,85	15,38	6,98
Решта матеріальних витрат	16,42	20,24	14,03	10,53	8,75	22,72
Прямі витрати на оплату праці	2,05	13,63	0,74	7,21	1,85	8,84
Інші прямі загальні витрати	25,12	35,65	8,83	16,95	25,63	47,69
Амортизація	14,39	14,19	4,77	6,91	14,87	9,36
Відрахування на соціальні заходи	0,73	4,5	0,28	2,23	0,67	2,64
Решта витрат	9,99	16,95	3,70	7,81	10,09	35,69

*1 - ПП «Хацьки-Агро», 2 – Черкаський район.

Результати від виробництва продукції рослинництва у ПП «Хацьки-Агро» підтверджують ефективність використання No-till, зважаючи також на те, що дану технологію обробітку ґрунту використовують на всій площі сільськогосподарських угідь (табл. 5).. Прибуток від реалізації та виробництва культур значно вищий, ніж в Черкаському районі – соняшника – на 11,0 грн./ц, кукурудзи – 15,3 грн./ц, сої – 133,4 грн./ц. Аналізуючи величину прибутку з розрахунку на 1 га., слід відмітити, що за рахунок значно нижчої ціни реалізації ПП «Хацьки-Агро» отримало на 275 грн./га менше прибутку, ніж в підприємствах району. Тоді як прибуток від виробництва та реалізації кукурудзи – на 2433 грн./га, сої – 3176 грн./га вищий, аніж в середньому у Черкаському районі. Відповідно рентабельність теж має високе значення, а найбільш рентабельною в господарстві є соя – 135,8%, тоді як в середньому по району виробництво даної культури є збитковим - -0,9%.

Таблиця 5

Ефективність виробництва продукції рослинництва у ПП «Хацьки-Агро» за 2008-2010 роки, грн./ц*

Показник	Соняшник		Кукурудза		Соя	
	1	2	1	2	1	2
Ціна реалізації 1ц., грн.	181,3	252,4	104,1	135,18	228,7	180,6
Прибуток від виробництва 1 ц., грн.	85,6	74,6	58,6	43,3	131,7	-1,7
Прибуток, грн./га	1074	1349	4409	1976	3149	-27
Рентабельність, %	89,5	41,9	128,8	47,1	135,8	-0,9

*1 - ПП «Хацьки-Агро», 2 – Черкаський район.

На підприємстві постійно вивчають передовий досвід ведення сільського господарства, співпрацюють з іноземними агрофірмами, а також практикують нові технології захисту та підживлення рослин. Адже без організації ефективного мінерального живлення, вирощування сільськогосподарських культур стає низькорентабельним, втрачають значення витрати на насіння, засоби захисту рослин та сільськогосподарську техніку.

Висновки. Утримання конкурентних переваг як на світовому, так і на вітчизняному ринках вимагає від українських виробників сільськогосподарської продукції суттєвого технологічного та організаційного оновлення виробництва, приведення технологічних процесів у відповідність до міжнародних вимог тощо. Саме тому для реалізації цих завдань підприємствам необхідно впроваджувати інноваційні технології – для зменшення витрат, збільшення прибутку та виробництва якісної екологічно чистої продукції.

Література

1. Концепція Державної цільової економічної програми впровадження в агропромисловому комплексі новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/page/?10490>, вільний. Назва з екрана.

2. Ризики світової продовольчої кризи та виклики для України. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентстві України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/401/#_ftn6, вільний. Назва з екрана.

3. Кроветто К. Технологія No-Till, стерня і живлення ґрунту / К. Кроветто // Журнал Пропозиція. — 2005. - №1.

4. Косолап М. No-till: наука без практики німа, практика без науки сліпа / М. Косолап // Журнал Пропозиція — 2008. - №4.

Summary

The article considers the problem of increasing production in the crop, increased crop yields and reduce production costs. It substantiates the importance of introducing new technologies of tillage (No-till) and modern technology in production.

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 338

Барило В.М., здобувач (E-mail: rusja-b@ukr.net) ©
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З Гжицького

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. При виборі об'єкта інвестування інвестор обирає найбільш інвестиційнопривабливий. Серед чинників, які впливають на інвестиційну привабливість аграрних підприємств розглядається економічна ефективність виробництва продукції, яку підприємство виробляє.

***Ключові слова:** аграрні підприємства, економічна ефективність виробництва продукції, інвестиції, інвестиційна привабливість.*

Вступ. Підвищення інвестиційної привабливості аграрних підприємств набуває щораз більшого значення та актуальності. При цьому одним із основних питань її формування залишається економічна ефективність виробництва аграрної продукції.

Формування конкурентоспроможного аграрного виробництва потребує реального інвестиційного забезпечення. В останні роки в економіці відбулися помітні позитивні зрушення в інвестуванні, у тому числі і в аграрному секторі.

Проведення аграрних реформ дещо активізувало інвестиційний процес в економіці, однак інвестицій явно недостатньо.

Матеріал і методи. Формування інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору досліджені у наукових працях Т.В. Беня, П.С. Березівського, А.П.Гайдуцького, О.В.Жаруна, В.В. Липчука, П.Н. Майданевича, К.М.Крамаренка, П.Т.Саблука, О.Ю. Старікова, Г.В.Черевка, В.Н. Шевцової, Е.А.Якименко тощо.

Вивченню теоретичних проблем і питань підвищення економічної ефективності виробництва присвячені праці багатьох учених-економістів: О.М.Онищенко, П.Т.Саблука, В.Г.Андрійчука, Б.Й.Пасхавера, Г.С.Парасенка, М.А.Макаренка, В.В.Тарасова, О.Б.Наумова, А.А.Бугуцького, В.Я.Амбросова та ін. Проте немає єдиного підходу щодо критерію та показників оцінювання економічної ефективності виробництва.

Зміст категорії ефективності виробництва складний та багатогранний. Не існує єдиного визначення цього поняття. Але загалом ефективність це категорія, що характеризує продуктивність будь-яких затрат, це комплексне відображення кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили. Чим ефективніше працюють підприємства, тим більше вони створюють валового внутрішнього продукту та національного доходу, що в свою чергу впливає на інвестиційну привабливість як галузі, так підприємства зокрема.

Результати дослідження. На сьогоднішній день для економіки нашої країни важливе значення має підвищення конкурентоспроможності виробництва й на цій основі збільшення обсягу інвестицій. З іншого боку, інвестиції сприяють

підвищенню ефективності виробництва продукції, а отже, її кокурентноспроможності. Важливою функцією інвестування є забезпечення підприємства матеріально-технічною базою й збільшення вартості капіталу. Це сприятиме, відповідно, нарощуванню прибутку, що стає реальним завдяки зростанню інвестиційної привабливості аграрних підприємств. Науковцями визначено, що інвестиційна привабливість аграрного сектору характеризується такими складовими:

-ресурсна привабливість (характеризується комерційною ефективністю використання основних ресурсів галузі);

-інфраструктурна привабливість (для інвестора означає рівень розвитку виробничої, сервісної, соціальної та ринкової інфраструктури, яка створює сприятливі умови для ведення бізнесу);

-фіскальна привабливість (характеризує насамперед податкове навантаження та бюрократизацію процедури збирання податків);

-економічна привабливість (комплексно характеризує збалансованість факторів виробництва, їхню придатність до використання в реальній практиці та ефективність виробництва) [2, С. 65].

Отримавши позитивну характеристику інвестиційної привабливості аграрного сектору та проаналізувавши відповідну галузь, потенційний інвестор здійснює аналіз ефективного регулювання ресурсів та самого механізму господарювання на окремому підприємстві.

Ринкова економіка потребує створення таких інвестиційнопривабливих підприємств, які є реальними суб'єктами господарювання, здатними до саморозвитку, самоорганізації, самооновлення в умовах конкуренції. Підприємці, які ігнорують закони ринку, автоматично з нього виключаються, зазнають збитків та не можуть далі працювати через звуження відтворення виробничого процесу.

Аграрні товаровиробники в умовах ринку виступають в ролі суб'єктів підприємницької діяльності, метою якого є одержання гарантованого прибутку. На підставі впливу зовнішнього середовища вони концентрують і спрямовують виробничі ресурси на виробництво тієї продукції, яка справді користується попитом на ринку і ціни реалізації якої дають змогу вести розширене відтворення. Іншими словами виробництво має бути економічно ефективним, тобто економічну ефективність виробництва можемо визначити як досягнення максимальних обсягів отриманої аграрної продукції з мінімальними затратами ресурсів (трудових, фінансових, матеріальних, інноваційних тощо).

Інвестиційне забезпечення є основою ефективного розвитку виробництва й розширення продукції аграрних підприємств, тому підприємство повинно управляти своєю інвестиційною привабливістю. Взаємовплив між економічною ефективністю виробництва продукції та інвестиційною привабливістю аграрних підприємств схематично відображено на рис.1.

Можемо спостерігати, що економічна ефективність виробництва продукції визначальним чином впливає на формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств, що, у свою чергу, збільшує імовірність інвестування коштів у підприємства аграрної сфери, які поліпшують економічну ефективність виробництва.

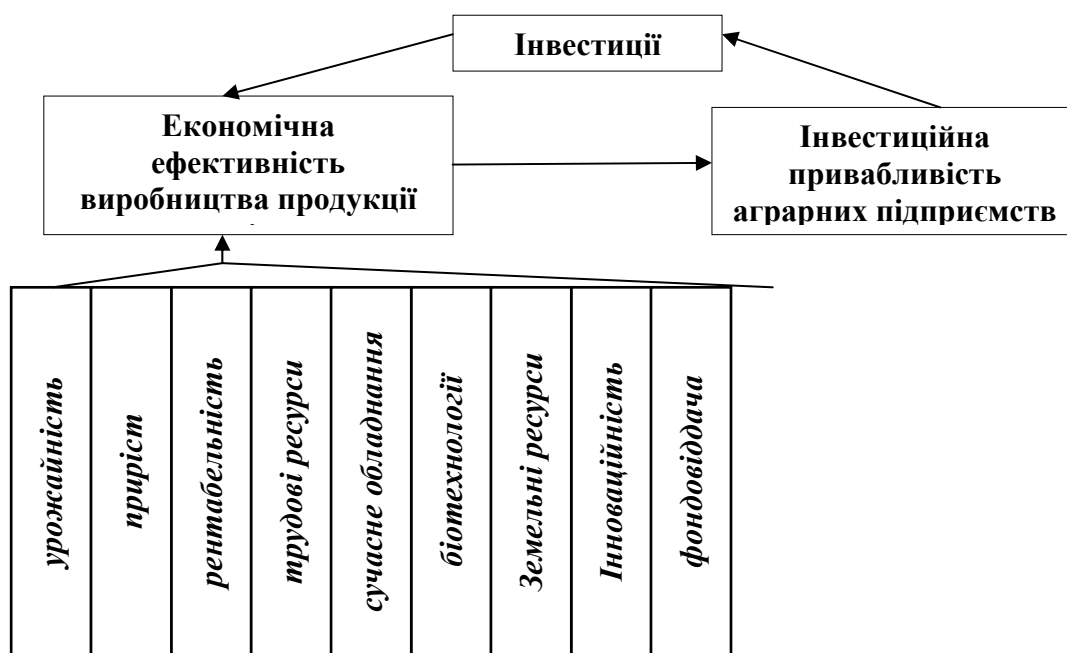

Рис. 1. Взаємозв’язок між економічною ефективністю виробництва і інвестиційною привабливістю аграрних підприємств.

Окрім цього, показники ефективності виробництва перебувають у тісному взаємозв’язку з іншими фінансово-економічними показниками діяльності підприємств.

Аналізуючи виробництво основних видів продукції тваринництва у Львівській області у 2010 році виявлено, що виробництво м’яса становить – 115, 1 тис.т, виробництво молока – 656,2 тис.тонн, яєць – 576,8 млн.шт, вовни – 12 тонн. У січні-липні 2011 року виробництво м’яса становить 92,0 тис. тонн (темп зростання – 100,1% до початку року), молока – 386,4 тис.тонн (темп зростання – 97,5% до початку року), яєць – 361,6 млн.шт. (темп зростання – 92,6% до початку року) [3,5].

Загалом динаміка виробництва продукції тваринництва протягом 1995-2010 років демонструє зростання виробництва м’яса та яєць та зменшення молока і вовни.

Виробництво основних видів продукції рослинництва у Львівській області у 2010 році становить: зернових та зернобобових культур – 6226,5 тис.ц., цукрових буряків – 5295,1 тис. ц., насіння соняшнику – 2,1 тис.ц., картоплі – 12587,9 тис.ц., овочів – 4118,9 тис.ц., плодів та ягід – 901,1 тис.ц [4].

Урожайність основних сільськогосподарських культур у 2010 році ц з 1 га площі збирання зернових та зернобобових культур порівняно із 1995 роком зменшилась і становила 25,8 ц/га, цукрових буряків порівняно із 1995 роком зросла і становила 380 ц/га, насіння соняшнику зросла і становила 16,8 ц/га,

картоплі – зросла до 133 ц/га, овочів – зросла до 181 ц/га, плодів та ягід – зменшилась і становила 69,6 ц/га [4].

По виробництву зернобобових культур, плодів та ягід – ефективність виробництва протягом 1995-2010 років – зменшується, усієї іншої продукції рослинництва зростає.

Висновки. Шляхами підвищення ефективності виробництва продукції аграрних підприємства на сучасному етапі можемо визначити зменшення витратності діяльності, запровадження інноваційних технологій у виробництво. Зокрема, використання ресурсів підприємств(землі, трудових ресурсів та основних фондів та ін.), підвищення урожайності, поглиблення кооперації виробництва, застосування механізації та автоматизації виробництва, застосування нових біотехнологій, підвищення мотивації трудової діяльності тощо.

Отже, економічна ефективність виробництва продукції аграрних підприємств значною мірою впливає на їх інвестиційну привабливість, а відтак на інвестиції. Метою подальших досліджень є аналіз впливу інших чинників, які підвищують інвестиційну привабливість аграрних підприємств, що дає можливість ефективно управляти підприємством та його інвестиційною привабливістю.

Література

1. Андрійчук В.Г. Теоретико – методологічне обґрунтування ефективності виробництва [Текст] / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2005. - №1. – С.52-63
2. Гайдуцький А.П. Суперечності інвестиційних процесів в аграрному секторі України[Текст] / А. П. Гайдуцький // Статистика України. – 2008. – № 3. – С. 61–69.
3. Динаміка продукції тваринництва [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.stat.lviv.ua/ukr/si/year/2009/t049909_7.pdf.
4. Динаміка продукції рослинництва Львівської області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.stat.lviv.ua/ukr/si/year/2009/t049909_6.pdf
5. Виробництво основних видів продукції тваринництва у звітному році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.stat.lviv.ua/ukr/si/oper/2011/t040111_3.pdf

Summary

Barylo V.M.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology University.

S.Z Hzhyskoho

ECONOMIC EFFICIENCY OF ITS AGRICULTURAL POTENTIAL

At an entity of investing selection an investor elects most investment attractive. Among factors which influence on the investment attractiveness of agrarian enterprises economic efficiency of production of goods is examined

Key words: *farmers, the economic efficiency of production, investment, investment attractiveness.*

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК [631.15: 65.011.44]:658.27

Білоусько Н.Л., аспірантка (BilouskoNL@gmail.com)[©]

Харківський Національний Аграрний Університет ім. В.В. Докучаєва

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

У статті проведено аналіз методології визначення економічної ефективності використання та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. Наведено перелік показників та методів визначення економічної ефективності основних засобів підприємств.

Ключові слова: *сільськогосподарські підприємства, матеріально – технічна база, основні засоби, використання основних засобів, відтворення основних засобів.*

Вступ. Сьогодення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств потребує швидкого своєчасного та компетентного аналізу стану діяльності підприємства.

Першочерговим завданням є аналіз матеріально-технічної бази аграрних підприємств, яка є запорукою успіху в господарській діяльності підприємства, забезпечує безперервний виробничий процес, визначає ефективність виробництва сільськогосподарської продукції.

Зменшення технічної озброєності сільськогосподарських підприємств, скорочення обсягів застосування добрив, хімічних засобів захисту рослин, низька технічна надійність наявного парку сільськогосподарських машин і знарядь призводить до порушення технологій виробництва сільськогосподарських культур, розтягування строків та зниження обсягів виконання багатьох технологічних операцій і робіт. За розрахунками науковців Інституту аграрної економіки, країна щороку не добирає майже третину валового збору врожаю, що оцінюється в 15-18 млрд. грн. [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Виробничо – господарська діяльність та фінансовий стан підприємства багато в чому залежить від забезпеченості основними засобами та від їх використання.

Теоретичні та практичні аспекти підвищення ефективності формування основних засобів, їх функціонування й відтворення досліджувались і висвітлені у роботах вітчизняних учених: В.Г. Андрійчука, В.Г. Більського, П.І. Гайдуцького, П.А.Денисенка, О.В. Крисального, В.Я. Месель – Веселяка, П.М. Макаренка, Г.М. Підлисецького, В.О. Пітулько.

Тому саме з оцінки забезпеченості підприємства основними засобами Мошенський С., Олійник О. [2], М.А.Болуєв, В.З. Бурчевський, М.І.

Горбачок , М.Чумаченка. [3], Г. Савицька [4], Ковальчук М.І. [5] та інші вчені пропонують розпочати аналіз їх використання.

Метою дослідження є обґрунтування шляхів відтворення основних засобів АПК на основі теоретичних основ їх формування й аналізу функціонування.

Виклад основного матеріалу. Нинішня система матеріально – технічного забезпечення аграрного сектору, яка прийшла на зміну державному централізованому постачанню, досить не досконала і не задовольняє потреби сільськогосподарських товаровиробників у машинах, обладнанні, запасних частинах, засобах хімізації, нафтопродуктах.

Загальним напрямком реформування системи формування матеріальних ресурсів в Україні є перехід від ринку виробника до ринку споживача, а також від централізованого розподілу матеріальних ресурсів до ринкової торгівлі засобами виробництва без фондів і лімітів з врахуванням реального ринкового попиту. Сухоруков А. пропонує виділити наступні напрями вдосконалення системи управління матеріальним потоком: створення інфраструктури ринку засобів виробництва; самостійне і добровільне встановлення суб'єктами господарювання раціональних господарських зв'язків, зокрема, прямих тривалих господарських зв'язків; впровадження гарантованого комплексного постачання і лізингу тощо [6].

Не можна не погодитися з Войнаренко М., що головними завданнями стратегії формування матеріально – технічного забезпечення підприємства є:

- розробка методології ефективного формування матеріальних ресурсів;
 - забезпечення безперервного і своєчасного постачання виробничим підрозділам підприємства матеріально – технічних ресурсів;
 - пошук шляхів ефективного використання матеріально – технічних ресурсів;
 - виявлення найбільш важливих питань з раціонального і ефективного використання матеріальних ресурсів на державному, регіональному та місцевому рівнях [7].
- При вивченні економічної ефективності використання та відтворення основних засобів підприємств аграрного сектору економіки, зокрема в умовах ринку, необхідний системний підхід, який вимагає комплексного аналізу та розробки моделей і механізмів ефективного функціонування основних засобів, виходячи з потреби в них, що відповідає специфіці виробничого напрямку.

Переважну більшість нових сільськогосподарських підприємств створено на основі майнових паїв та земельних часток реформованих колективних сільськогосподарських підприємств [8].

Рівень забезпеченості підприємств основними виробничими засобами, процеси їх відтворення необхідно досліджувати методами економічного аналізу наявності та стану основних засобів, їх структури, рядів динаміки, статистичних групувань, розрахунково-аналітичним, кореляційно - регресійним аналізом, порівнянням кількісних та якісних показників, розрахунково - нормативним та монографічним.

Загальними показниками забезпеченості підприємства основними виробничими засобами є: фондозабезпеченість, енергозабезпеченість; фон доозброєння, енергоозброєння – це загальна кількість енергоресурсів підприємства на середньорічну кількість працівників. У процесі аналізу встановлюють кількість різних груп за різними періодами експлуатації та їх питому вагу. Для характеристики вікового складу та морального зносу Шадріна Г.В. Г. Савицька Г. , Ковальчук М.І. рекомендують основні засоби групувати за терміном експлуатації (до 5, 5-10, 10-20, 20 і більше років).

Новостворені агроформування одержали в оренду майно, яке вже відпрацювало свій амортизаційний строк більше ніж на 60-80 %. Щорічне списання зношеної техніки у підприємствах перевищує темпи її закупівлі

Важливе значення має аналіз стану основних засобів підприємства. Для цього необхідно розрахувати та вивчити в динаміці такі коефіцієнти: придатності, оновлення, вибуття та зносу (спрацювання).

Необхідно зазначити, що у процесі виробництва основні виробничі засоби зношуються фізично (матеріально) та економічно (морально). Але для аналізу технічного стану основних засобів враховується лише їх фізичне зношення.

Для побудови оптимальної стратегії формування матеріально – технічного забезпечення керівництву сільськогосподарських підприємств необхідно знати, як впливає ефективність використання основних фондів на обсяг виробництва валової продукції, а саме: скільки *авансованих засобів, у тому числі основних фондів, брало участь у створенні валової продукції.*

Рівень механізації окремих виробничих процесів в галузях рослинництва визначається відношенням обсягу робіт, які виконуються механізованим способом, до загального обсягу по підприємству. В тваринництві цей показник визначається відношенням поголів'я тварин, які утримуються в механізованих комплексах чи фермах, до загального поголів'я тварин в умовному обчисленні по господарству.

Інтенсивне ведення сільського господарства передбачає кількісне зростання та якісне оновлення основних виробничих засобів. Виробництво високоякісної і конкурентоспроможної продукції, мінімізація виробничих витрат, підвищення техніко - технологічного рівня виробництва можливе за оптимальної структури, раціонального складу та вчасного процесу відтворення основних засобів [9].

Пасько О.В. вважає, що процес відтворення основних засобів – це процес, що складається з двох груп чинників: ендогенних (розмір нарахованої амортизації; відповідність суми нарахованої амортизації до собівартості продукції, конкурентної стратегії підприємства; використання нарахованої суми амортизаційних коштів), які перебувають у сфері впливу конкретного підприємства та екзогенних (уряд, економіка, технологія, суспільство), які перебувають у сфері впливу державних органів управління [10].

Висновки. Критерієм економічної ефективності використання основних виробничих засобів є підвищення продуктивності суспільної праці. Система показників економічної ефективності використання основних засобів сільськогосподарських підприємств передбачає використання таких підсистем:

виробництво валової продукції, валового та чистого доходу з розрахунку на одиницю земельної площі, 1 люд.-год. затрат праці, 1 грн. виробничих витрат та 1 грн. вартості основних виробничих засобів.

Література

1. Білоусько Я.К., В.О.Питулько, В.Л.Товстопят. Державна підтримка техніко- технологічного забезпечення аграрного виробництва // Економіка АПК.- 2005. - №5. - С.30-35.
2. Економічний аналіз: Підр. Для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. / За ред. Ф. Бутинця . – 2 – ге вид., доп. I перер. – Житомир: ПП “Рута”. – 2007. – 704 с.
3. Економічний аналіз: Навч. посібн / М.А.Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбачок та ін.; За ред. М. Г. Чумаченка. – Вид. 2 – ге, перер. I доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556с.
4. Савицкая Г. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК: Учебн. – 2- е изд., испр. – Мн. – ИП “Экоперспектива” . – 1999. – 494с.
5. Ковальчук М.І. Аналіз господарської діяльності АПК : Підручник. – К.: КНЕУ, 2005 . – 390с.
6. Сухоруков А. Управління матеріальними потоками. / Навч. посіб. – К. – 2000. – 65с.
7. Войнаренко М.П. Матеріально – технічне забезпечення(менеджмент постачальницько – збутових процесів): Навч. посіб. – Хмельницький ДУ. Ч.1. – 2003. – 111с.
8. Білоусько Я.К. Питулько В.О., Товстопят В.Л. Розвиток системи інженерно-технічного забезпечення аграрного виробництва // Агроінком. - 2005. - № 3-4. -С. 24-29.
9. Довгальок Н.В. Методологія визначення та методика аналізу економічної ефективності використання та відтворення основних засобів аграрного сектору економіки. Електронний ресурс http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2010_2/10dnvase.pdf
10. Прядко В. В. Проблеми відтворення виробничих процесів у молочній промисловості України на сучасному етапі: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.01 “Економіка промисловості” / В. В. Прядко ; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 1999. – 22 с.

Summary Bilousko N.L.

The methodology's analysis of the economic efficiency determination of the fixed assets use and recreation of the agricultural enterprises is conducted in the article. The list of the economic efficiency determination's indexes and methods of the enterprises' fixed assets is given.

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 631.11: 631.16: 530.321

Більський І.Б., к.е.н., доц. ©

Львівський національний аграрний університет

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглядається стратегія розвитку аграрних підприємств на основі SWOT-аналізу району. При аналізі зовнішнього та внутрішнього середовища інвестиційної діяльності району був застосований розроблений спеціалістами дорадчої служби - SWOT – аналіз (експрес аналіз), який означає порівняння параметрів виробничої діяльності.

Результати аналізу використовують в подальшому для напрацювання заходів з поліпшення ситуації.

Ключові слова: аналіз, оцінка, зовнішнє, внутрішнє, середовище, господарства, район, стратегічне управління, інвестиційний розвиток.

Вступ. Формування ринкових відносин в аграрному секторі економіки потребує нових підходів до наукового забезпечення аграрного виробництва і розвитку нових форм науково – виробничої інтеграції. Зацікавленість проблемою стратегією розвитку аграрних господарств стосується керівників і власників підприємств, які вже знають на власному досвіді основи стратегічного управління. Тепер їх головне завдання – здійснити на практиці розроблені заходи із стратегії розвитку господарства з метою забезпечення їхньої діяльності в довгостроковій перспективі.

Матеріали і методи. В даний час теорія та практика розвитку стратегічної діяльності й управління ще не посіли належного місця. На думку більшості вітчизняного управлінського персоналу, застосування стратегічного управління в діяльності підприємств базуються в межах від ствердження про неможливість застосування іноземного досвіду на українських підприємствах до вельми обережного припущення про те, що окремі прийоми стратегічного управління можуть бути впроваджені в недалекому майбутньому.

Варто також зауважити, що в менеджменті взагалі, зокрема й у стратегічному управлінні, не існує готових «найкращих» рецептів, і жодний підхід, навіть якщо він показав свою ефективність на окремому підприємстві, не є універсальним. Кожен керівник має чітко усвідомлювати всі особливості конкретної ситуації, в якій було досягнуто певного ефекту. Тобто, у стратегічному управлінні рівноцінними складовими є наука та мистецтво управління [3, с.4].

У наукових працях І. Вагнера [1, с.103], С. Удалих [2, с.143], З. Шершньова [1, с.103], В. Лихочвор [1, с.103] відображені системні дослідження розробки інвестиційної стратегії аграрного виробництва. Однак проблеми підвищення

ефективності аграрного виробництва і зокрема аналізу інвестиційного шляху розвитку дасть можливість підвищити його ефективність.

Постановка завдання. Завдання статті – проаналізувати сучасний стан стратегічного управління в цілому по районі і на основі SWOT - аналізу об'єктивно оцінити стан та результати їх фінансово-господарської діяльності.

Результати дослідження. Ефективним інструментом управління діяльністю підприємства є реалізація його цілей в умовах істотних змін системи державного регулювання ринкових процесів, кон'юнктури інвестиційного ринку і пов'язаного з цим невизначеністю виступає інвестиційна стратегія, яка являє собою систему довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємства, які визначаються загальними завданнями його розвитку й інвестиційною ідеологією, а також вибором найефективніших шляхів їх досягнення. [2, с.132].

Інвестиційну стратегію можна представити як генеральний план дій у сфері інвестиційної діяльності підприємства, що визначає пріоритети її напрямів і форм, характер формування інвестиційних ресурсів і послідовність етапів реалізації довгострокових інвестиційних цілей.

Розробка інвестиційної стратегії господарств Жовківського району Львівської області являє собою процес, що складається з декількох послідовних етапів (рис. 1.)

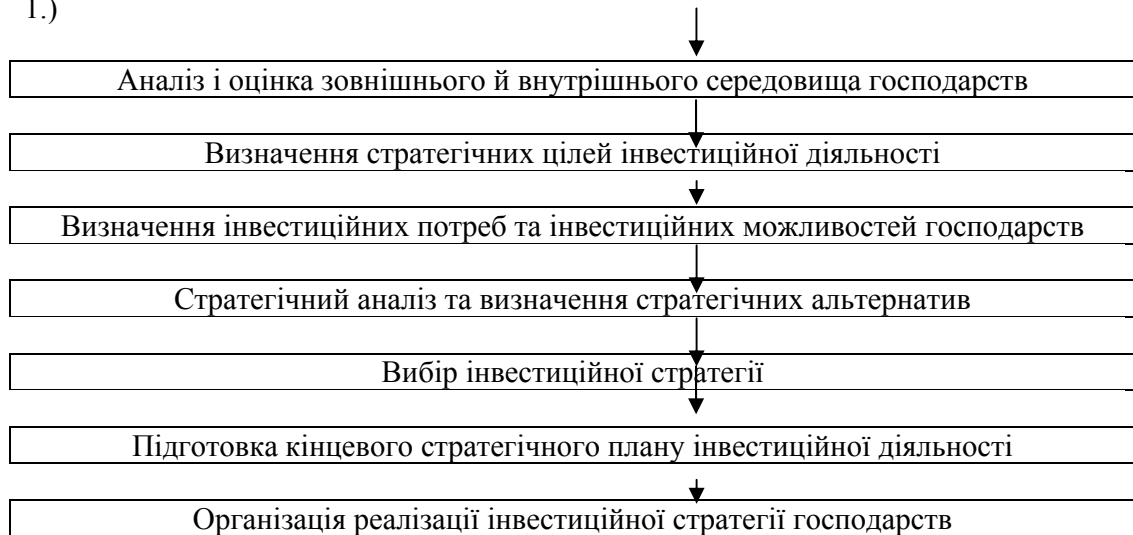

Рис.1. Етапи розробки інвестиційної стратегії господарств Жовківського району Львівської області [2, с.49].

При аналізі зовнішнього та внутрішнього середовища інвестиційної діяльності Жовківського району був застосований розроблений спеціалістами дорадчої служби - SWOT – аналіз (експрес аналіз), який означає порівняння параметрів виробничої діяльності кращих господарств з досліджуваним об'єктом [2, с.143].

Результати аналізу використовують в подальшому для напрацювання заходів з поліпшення ситуації ефективності виробництва. Суть аналізу в тому, що експерти дорадчої служби досліджують різні сторони діяльності об'єкту (наприклад, фермерського господарства), спочатку виявляють сильні і слабкі сторони, а також загрози і можливості, а потім встановлюють взаємозв'язок між ними. Цей взаємозв'язок в подальшому використовуються для формування стратегії, політики і тактики дій [4, с.106].

Результати такого аналізу можна систематизувати в одній таблиці за допомогою матриці (табл.1.).

Таблиця 1.

Аналіз аграрного сектору виробництва господарствами Жовківського району Львівської області

Внутрішнє середовище	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> ◆ достатня сировинна база, ◆ персонал з досвідом роботи, ◆ значна відносна частка ринку, ◆ значний асортимент продукції, ◆ впровадження нових технологій. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ низький рівень готовності працівників до змін, ◆ відсутність структурних підрозділів з маркетингу.
Зовнішнє середовище	
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> ◆ розширення ринку збуту продукції, ◆ нарощування товарообігу, підвищення рівня професійності кадрів, ◆ розширення різновидності продукції, ◆ створення дилерської мережі, ◆ створення маркетингового підрозділу, ◆ експорт продукції в сусідні країни. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ великий рівень конкуренції в галузі, ◆ перенасичення ринку, ◆ технологічне відставання, зниження рівня кваліфікації кадрів.

Таблиця 1 розрахована на основі методики підручника 3, с 145.

На основі проведеного SWOT – аналізу можна визначити стратегічне положення аграрних господарств в Жовківському районі Львівської області (табл. 2.).

Виходячи з представленої SWOT-матриці інформації про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, було отримано можливість визначення стратегічних цілей інвестиційної діяльності. Враховуючи наявність рекреаційної зони Розточчя в Жовківському районі та перспективи розвитку зеленого туризму виробництво продукції повинно бути спрямоване на чисто екологічний напрям.

При підготовці остаточного стратегічного плану інвестиційної діяльності стратегічний план повинен містити в собі основні стратегічні напрями інвестиційної діяльності (насамперед, галузеву й регіональну спрямованість інвестиційної діяльності), форми інвестиційної діяльності і їхнє співвідношення, а також джерела фінансування інвестиційної діяльності господарств перспективному періоді.

Організація реалізації інвестиційної стратегії господарства містить у собі вибір механізмів реалізації, розробленої інвестиційної стратегії підприємства.

Таблиця 2.

Стратегічне положення аграрних господарств Жовківського району

Типи факторів	Ступінь відповідності	Пояснення
Макроумови:		
♦ оцінка політичних умов	Скоріш несприятливий	Нестабільна політична ситуація Близькість конкурента країни сусіда Низька купівельна спроможність населення Низький рівень науково-технічних розробок.
♦ оцінка економічних умов	Скоріш несприятливий	
♦ оцінка соціальних умов	Скоріш несприятливий	
♦ оцінка технічних умов	Скоріш несприятливий	
Мікроумови:		
♦ оцінка виробничо-технологічної системи	Середній ступінь відповідності	Застарілість матеріально-технічної бази господарств
♦ оцінка фінансово-економічної системи	Середній ступінь відповідності	Недостатня кількість коштів для інвестиційної діяльності
♦ оцінка системи підготовки виробництва і менеджменту	Низький ступінь відповідності	Відсутність відповідної служби по інвестиційній діяльності
♦ оцінка корпоративної культури	Низький ступінь відповідності	Недовіра і недоброзичливе ставлення один до одного в колективі
Умови ринку:		
♦ оцінка потенціалу ринку	Середній	В умовах прагнення до євроінтеграції в майбутньому прогнозується підвищення споживання екологічно чистої продукції Ринок насичений, хоча є вільні ніші, зокрема у категорії екологічної продукції Незважаючи на зміну цін продукція харчування використовується щоденно Господарства мають суттєві переваги з деяких видів продукції та створення пропозиції.
♦ оцінка структури ринку	Середній	
♦ оцінка еластичності попиту	Високоеластичний попит	
♦ оцінка ключових факторів успіху на ринку	Позитивний ефект	
Галузеві умови:		
♦ оцінка структури і динаміки конкуренції в галузі	Середній	Ринок виробництва та переробки с/г продукції досить об'ємний і динамічний
♦ оцінка загрози потенціальної конкуренції в галузі	Середній	Перевага конкурентів передусім полягає у виваженій концепції збуту
♦ оцінка залежності від споживачів	Високий	Від запитів споживачів залежить формування попиту на вид продукції
♦ оцінка залежності від постачальників	Невисокий	Більшість господарств розраховують на власні сили
♦ оцінка з боку виробників товарів-замінників	Високий	Поява великої кількості нових харчових брендів та операторів аграрного ринку

Розрахована на основі даних таблиці 1.

Розроблена інвестиційна стратегія підприємства повинна відповідати ряду вимог. Насамперед, інвестиційна стратегія повинна бути погоджена із загальною стратегією розвитку підприємства. Крім того, інвестиційна стратегія господарства повинна бути реальною з погляду потреб і можливостей її реалізації та ефективності.

Висновки. Враховуючи особливості підприємств аграрно-промислового комплексу Жовківського району Львівської області, інвестиційна стратегія мусить сприяти вирішенню наступних питань: організація надходження інвестиційних потоків, виявлення в інформаційному забезпеченні найактуальніших і змістовних частин для подальшого глибокого дослідження, вибір техніко-технологічного забезпечення, визначення переліку потреб господарств; оцінка можливості розв'язання завдань за допомогою власних ресурсів та залучуваного капіталу.

Отже, основні фактори впливу, які формують інвестиційну стратегію аграрного виробництва району, є:

- напрям на підвищення виробництва екологічно – чистої продукції;
- відповідне забезпечення коштами інвестиційної діяльності;
- координації інвестиційної діяльності на основі створення відповідної служби;

- створення системи ефективного інженерно – технічного забезпечення.

Основні аспекти реалізації інвестиційної стратегії повинні знайти відображення в стратегічному плані районного керівництва по підготовці проектів інвестиційного розвитку господарств району.

Література

1. Вагнер І. Особливості стратегічного аналізу зовнішнього середовища підприємства.

Вісник Львівського аграрного університету: економіка АПК, - 2010, № 17(2) (с.103-110).

2. Удалих С. О. Управління інвестиційною діяльністю / С.О. Удалих. Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 292 с.

3. Шершньова З. С. Стратегічне управління: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.

4. Лихочвор В. В. Сільськогосподарське дорадництво (Інформаційно – консультативне забезпечення в АПК): Курс лекцій. – Львів: НВФ «Українські технології», 2007. – 126 с.

5. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Summary

Bilsky I., Ph.D.,

FACTORS OF INFLUENCE ON FORMING OF INVESTMENT STRATEGY OF DEVELOPMENT OF AGRARIAN ENTERPRISES

The article discusses the strategy of development of agricultural enterprises on the basis of the SWOT-analysis area. When analyzing the external and internal environment of investment activity area has been used developed by experts advisory service - SWOT - analysis (rapid analysis), which means comparing the parameters of the production deyatelnosti. Rezultaty analysis used in the future for production of measures to improve the situation.

Keywords: *analysis, evaluation, external, internal, environment, economy, region, strategic management, investment development.*

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 036.082

Бородай В.П., доктор сільськогосподарських наук, професор
Вергійчук А.І., кандидат біологічних наук, доцент ©
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРОБЛЕМИ НАУКИ І ФАХІВЦІВ У ТВАРИННИЦТВІ

У статті показано, що кожна галузь і наука, яка очолює її, розвиваються у взаємозв'язку із соціально-економічним станом у країні. Відповідно до цього мають успіхи фахівці галузі тваринництва – підвищують генетично-продуктивний потенціал і резистентність тварин.

Ключові слова: наука, освіта, зоотехнія, зооінженер, породи тварин, середовище, продуктивність, селекція, годівля.

Вступ. Проблеми в галузі тваринництва обумовлюються і пояснюються різними факторами: економічними, технологічними, фаховими. Останні знаходяться у взаємозв'язку зі змінами їх рівнів залежно від освіти, науки, інновацій.

Історично доведено, що галузі тваринництва в усіх країнах розвивались динамічно відповідно до стану економіки в різних формаціях суспільства. Це стосується і нашої країни.

За результатами селекційної роботи по розведенню сільськогосподарських порід за останнє століття стан у господарствах нашої країни істотно змінився: практично зовсім інший породний склад у скотарстві, свинарстві, вівчарстві, птахівництві, конярстві. Практично немає тих порід тварин, які розводили у 20-30-ті роки минулого століття. Відрізняється породний склад і нині порівняно з декількома попередніми десятиліттями. Останнім часом у птахівництві перейшли на використання кросів яєчних і м'ясних курей, качок, індиків.

Крім того, з інтенсивною динамічністю змінюється технологічний стан у більшості галузей тваринництва, особливо у птахівництві, свинарстві, скотарстві. Значних успіхів досягнуто в годівлі тварин за забезпеченням їх поживними речовинами відповідно до особливостей організму в онтогенезі та рівня продуктивності.

За врахування досягнень науки у високорозвинених країнах середні надой молока від корів складають понад 10 тис. кг молока за рік, свині досягають живої маси 100 кг у 5-місячному віці, кури-несучки промислових стад відкладають понад 300 яєць (у середньому по всіх господарствах країн).

З підвищенням економічно-соціального стану в країнах зростає науковий прогрес в аграрному комплексі. Від них залежить успіх фахівців галузі тваринництва, які потребують сучасних знань [1-6].

Метою нашої роботи було зробити аналіз окремих віх зоотехнічної науки і результативності фахівців галузі тваринництва в Україні та визначити основні фактори, що спонукають проблеми в цих напрямках.

Матеріалом для досліджень використано літературні джерела та статистичні дані. У своїй роботі нами застосовано ретроспективний метод досліджень та оцінки проблеми.

Результати. Оцінюючи протягом останнього століття зоотехнічну науку, ми умовно виділяємо в ньому три основні періоди творчого напрямку в ній. Очевидно, першим із них є період 25 – 50-х років, розпочатий академіком М.Ф. Івановим [5] по створенню на основі місцевих і закордонних порід нових вітчизняних, зокрема, асканійської тонкорунної породи овець, української степової білої породи свиней, а дещо пізніше – російської білої породи курей, миргородської породи свиней, лебединської породи великої рогатої худоби тощо.

При цьому ставилась мета в новостворених породах досягти більш високих показників продуктивності, ніж у поширюваних у той час місцевих тварин та в порід, завезених із-за кордону (сенталястка порода великої рогатої худоби, велика біла порода свиней, прекос овець, леггорн курей тощо). Але як у попередній період (дореволюційний), так і в зазначений (наступний) не було досягнуто високої продуктивності тварин (як за кордоном) ні в місцевих, ні в завезених, ні в новостворених породах, оскільки в тодішніх економічних формаціях не було створено умов для проявлення генетично-продуктивного потенціалу.

Племінна робота 50–80-х років характеризувалась широкомасштабним використанням порід іноземної селекції (остфризька, голландська, голштинська тощо), застосуванням поглинального схрещування існуючих порід новозавезеними, створенням значної кількості нових порід. Зокрема, у молочному скотарстві були створені чорно-ряба, українська чорно-ряба та українська червоно-ряба породи, у м'ясному – українська м'ясна, волинська та поліська м'ясні тощо. У цей же час були створені полтавська м'ясна й українська м'ясна та інші породи свиней, а у птахівництві перейшли на кроси курей, качок, індиків. Однак і в цей період середні надої по господарствах України не досягли 3 тис. кг молока, а продуктивність свиней, м'ясної худоби та птиці були нижчі від зразків, які характерні для іноземних фірм.

Основним чинником зниженої продуктивності тварин в зазначений період є невідповідна годівля, оскільки в країні визначальний принцип господарювання був спрямований на здачу зерна “в закрома Родины”. І хоча широко впроваджувалась система виробництва продукції на промисловій основі з автоматизованим регулюванням мікроклімату в тваринницьких комплексах і на птахофабриках, успіх спостерігався лише в тих господарствах (“маяках”), де була повноцінна годівля тварин.

1990 – 2010 рр. характеризуються зміною суспільної формації, за якої економічна система господарювання трансформується на нові підходи: ліквідація (не перетворення) попередніх систем господарювання і юридичних осіб, що їх очолювали; розведення (імпортування) нових порід тварин і кросів птиці; закриття

(ліквідація) більшості племінних вітчизняних підприємств й окремих науково-освітніх установ і закладів, негативна оцінка вітчизняної зоотехнічної науки та фахівців галузі тваринництва.

Але критики зоотехнії типу В. Мадісона [6] не знають причин, за яких за кордоном із диких і місцевих порід створюють нові й нові високопродуктивні породи, а в нашій країні – навпаки. Загальноохоплюючим чинником, що обумовлює зниження генетично-продуктивного потенціалу порід тварин вітчизняної і зарубіжної селекції та неудач фахівців галузі тваринництва, є середовище, зокрема недостатня кормова база і невідповідний рівень забезпечення організму поживними речовинами.

Оскільки радники завезення нових порід і ті владні структури, що їх підтримували, не розуміли принципу “генотип-середовище” зоотехнічного успіху не було досягнуто, лише марно витрачалися кошти. І продовження такого підходу є економічно шкідливим.

Пора перейнятися досвідом важливості середовища для живих об’єктів, адже держава це проходила багатократно. Тому має бути правило-аксіома: хочеш мати нову високопродуктивну породу тварин чи крос птиці – створи в господарстві умови згідно рекомендацій іноземних фірм.

Загальноохоплюючим чинником, що обумовлює зниження генетично-продуктивного потенціалу порід у тварин вітчизняної і зарубіжної селекції та невдач фахівців галузі тваринництва, є середовище, зокрема недостатня кормова база і невідповідний рівень забезпечення організму поживними речовинами.

Оскільки радники завезення нових порід і ті владні структури, що їх підтримували, не розуміли принципу «генотип-середовище», зоотехнічного успіху не було досягнуто, лише марно витрачалися кошти. І продовження такого підходу є економічно шкідливим. Пора перейнятися досвідом важливості середовища для живих об’єктів, адже держава це проходила багатократно. Тому має бути правило-аксіома: хочеш мати нову високопродуктивну породу тварин чи крос птиці – створи в господарстві умови згідно рекомендацій іноземних фірм.

Коли ж завезеним тваринам (коровам) породи згодували 4-6 кг закупленої сірої (не золотавої) соломи, 15-20 кг абиякого силосу і 1,5-3,0 кг дерті з якогось одного виду зерна (не комбікорм), то чи могли зоотехніки за таких умов від корів надіти по господарству по 5-6 тис. кг молока за рік, а ветеринарні лікарі підвищити резистентність тварин та позбавитись від яловості й маститів? Чи могли при цьому сприяти значному підвищенню продуктивності корів та їх здоров’ю хімічні методи обробки соломи, силосу, жому або перевід їх на потоково-цехову систему й інший метод утримання?

Аналогічно у багатьох свинарських товарних господарствах від свиноматок будь-якої породи за високої фаховості зоотехніків (зооінженерів), але за недостатньої кормової бази (зерно здавали в засіки Батьківщини), не могли одержувати за рік більше 10 поросят, а від свиней на відгодівлі середньодобові прирости живої маси понад 350 г.

За невідповідних умов годівлі та утримання тварин дорослого стада й молодняку лікарі ветеринарної медицини не могли забезпечити доброго здоров'я, і яловість корів та падіж телят і поросят по господарствах складала 15-30 %.

Щодо важливості належного середовища у тваринництві, то за кордоном так у цьому розуміються, що не тільки тваринам його забезпечують, а й за ним оцінюють якість продукції [3], тобто за технологічними факторами (годівля, напування, умови утримання тощо), хоча враховують і кількісні показники якості. Вітчизняні зоотехніки це знають, але наша держава поки що не може перейти на європейські стандарти якості.

Створивши необхідні умови середовища відповідно до специфіки генотипів птиці, і в нашій країні досягали і досягають світових зразків продуктивності тварин. Так, на птахофабриках несучість курей складає понад 300 яєць за рік, а жива маса курчат-бройлерів – 2,0 – 2,5 кг у 35 – 42 добовому віці.

І в скотарстві та свинарстві є підприємства, в яких під керівництвом господарників із зоотехнічною освітою добиваються зразкових результатів. Зокрема, в господарстві у с. Карапиші Київської обл., яке очолює В.С. Даниленко, зооінженер за освітою, кандидат сільськогосподарських наук, досягають високих показників продуктивності тварин. У ВАТ “Терезіне” тієї ж області, яким керує І.М. Кудлай, зооінженер, доктор сільськогосподарських наук, впроваджуються інноваційні технології і забезпечуються на зразковому рівні виробництво і молока і свинини.

Але в господарствах багатьох країн, зокрема в Чехії, середньорічні надої складають 12 тис. кг молока. Бо там не виробляють комбікорм, якщо до його складу немає хоч одного компонента, визначеного зоотехніком згідно нових досягнень науки.

Отже, за прагнення до підйому галузі тваринництва необхідно визначитись виходити із принципу, що завезенням нових порід тварин, впровадженням інноваційних технологій чи окремого обладнання позитивної ефективності не досягти без повного забезпечення біологічних потреб тварин. При цьому за відсутності повноцінної годівлі та необхідних інших компонентів середовища для тварин і фахівці тенденційно не досягають своїх потенційних можливостей, а інновації супроводжуються збитками. За допомогою “Ялинок”, “Каруселей”, трансплантації ембріонів чи прив'язного або безприв'язного утримання, але без повноцінної годівлі за максимумом показників (до 70-ти) тварини не проявляють генетично обумовленої продуктивності.

Висновки і пропозиції

1. Ефективність зоотехнії, як науки, сукупних фахових умінь та досягнень окремих фахівців, обумовлюється економічним станом країни (господарств) і середовищем для тварин за умовами їх утримання й годівлі відповідно до генетично-обумовлених потреб їх організму.

2. Продуктивний потенціал окремих тварин, порід і кросів птиці реалізується за умов забезпечення відповідності генотипу до середовища.

3. Найбільш незабезпеченою ланкою у складових середовища є годівля тварин.

4. Керівники установ, господарств і фахівці галузі тваринництва мають керуватись правилом-аксіомою: тварини всіх високопродуктивних порід мають мати такі умови годівлі й утримання, за яких були створені породи (генотипи) або з яких вони надійшли в господарство.

5. Оскільки в господарствах України тенденційно застосовується здебільшого неповноцінна годівля тварин, необхідно в межах країни, регіонів і всіх господарств запровадити Фонд (банк) комплексу кормових компонентів, за якими досягається повноцінна годівля тварин на рівні сучасних досягнень (як у фірмах-оригінаторах).

6. Комбікормовій промисловості перейти на виготовлення лише повнораціонних комбікормів як для тваринницьких підприємств, так і для тварин у населення.

Література

1. Бородай В.П., Вертійчук А.І. Концепція щодо спеціальності з птахівництва // Сучасне птахівництво. – 2009. – № 11-12. – С. 2-7.

2. Бородай В.П., Вертійчук А.І., Мельник В.В. і ін. Підвищення кваліфікації працівників галузі птахівництва України // Сучасне птахівництво. – 2010. – № 7-8. – С. 14-17.

3. Буряк Р.І. Управління якістю продукції птахівництва: Дис. канд. економ. наук. – К.: НАУ, 2003. – 211 с.

4. Вертійчук А.І. Зелене світло чи шлагбауми для птахівництва населення // Ефективне птахівництво. – 2009. – № 10. – С. 6-9.

5. Иванов М.Ф. Полное избрание сочинений. В 7-ми т./ Ред. коллегия: акад. Л.К. Гребинь и др. – М.: Колос, 1963-1965 pp.

6. Мадисон В.В., Отечественное разведение: от советского бамбука до ассоциаций племенного дела // Ефективне птахівництво. – 2011. – № 2. – С. 39-42.

Summary

It is rotined in the article, that every industry and science which heads it develop in intercommunication with the socio-economic consisting of country. The specialists of industry of stock-raising make good in accordance with it – promote genetically productive potential and rezistentnist' of zoons.

Keywords: science, education, zootekhniya, zoinzhener, breeds of zoons, environment, productivity, selection, feeding.

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК: 336.631.11/.16:338.43:658.14/.17

Бричка Б.Б., аспірант[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького***ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Розглянуто сутність та методи державного регулювання фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. Здійснено їх поділ на економічні та адміністративні.

Ключові слова. *Державне регулювання, фінансова стійкість, сільськогосподарське підприємство.*

Вступ. Сільське господарство є особливою галуззю зі своїми особливостями та винятковою актуальністю для економічної та соціальної безпеки держави. Водночас ефективність та стабільність цієї галузі безпосередньо залежить від ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств та сприятливих зовнішніх умов, що покликані стимулювати зростання галузі на основі новітніх наукових розробок та зростаючих інвестицій. Водночас протягом останніх років обсяг валової продукції сільського господарства знижувався, причому зниження відбувалось у сільськогосподарських підприємствах, а у господарствах населення спостерігалось незначне зростання. Чимало підприємств не мають можливості продовжувати діяльність і банкрутують. З огляду на це важливого значення набуває підтримка держави щодо відновлення фінансової стійкості, у формі державного регулювання економіки.

Теоретичні аспекти державного регулювання економіки знайшли відображення у працях Михасюка І.Р., Мельник А. Ф. [1], Стеценка Д. М. [3], Чистова С.М. [4], Швайки Л.А. [5] та інших. Проблеми державного регулювання фінансової стійкості суб'єктів господарювання досліджували такі вчені як Плиса В.Й., Приймак І.І. [2], Добош Н.М. та інші.

Виклад основного матеріалу. На думку В.Й. Плиси та І.І. Приймак, «державне регулювання економіки – це діяльність держави щодо створення економічних і соціальних передумов, необхідних для стійкого функціонування економічної системи згідно з цілями і пріоритетами державної економічної політики, заради реалізації національних інтересів держави» [2, с. 94]. У підручнику з державного регулювання економіки за редакцією професора Михасюка І.Р. дано наступне визначення: «механізм державного регулювання економіки – це сукупність різноманітних важелів, інструментів, за допомогою яких держава веде економічну діяльність» [1, с. 17].

Усі методи державного регулювання фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств доцільно розділити на адміністративні та економічні. Деякі автори виділяють ще індикативно-планові [2], донорські та протекціоністські методи [1], однак, на нашу думку вони охоплюються попередніми.

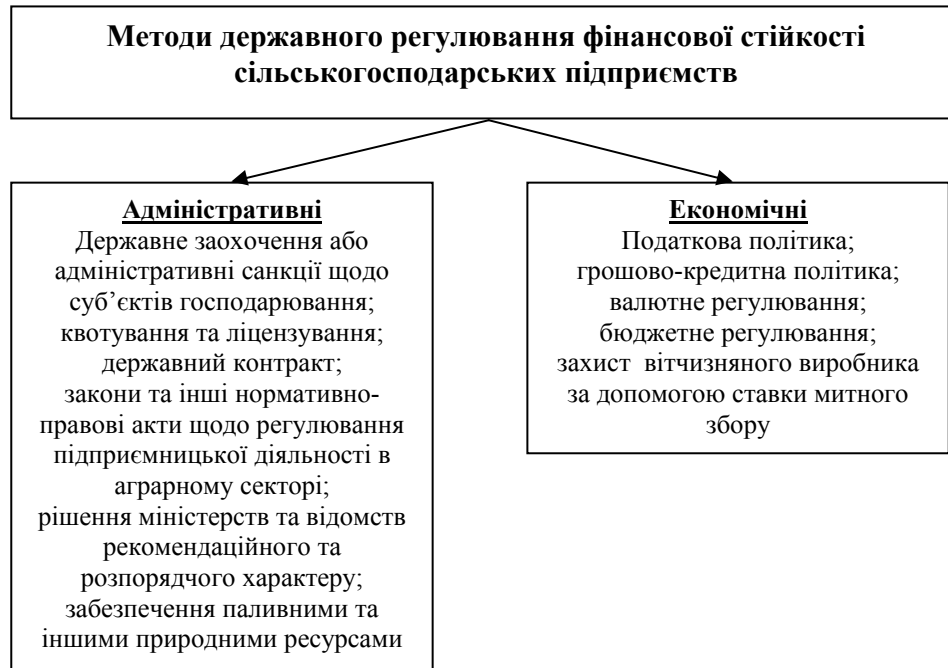

Рис. 1. Класифікація методів державного регулювання фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств

Правове регулювання покликане сформуванню «правил гри» та визначити рамки, в яких діють суб'єкти господарювання. Правове регулювання здійснюється шляхом прийняття законів, указів Президента України, постанов та рішень Кабінету Міністрів України, постанов та рішень міністерств та відомств та інших нормативно-правових актів.

Правове регулювання є основним для визначення «правил гри», однак доповнюється адміністративними методами виконавчих органів, що передбачають: застосування ліцензій, дозволів, квот, системи санкцій та штрафів, державного замовлення та контрактів, впровадження норм та стандартів, що регламентують вимоги до якості робіт, послуг та товарів [2, с. 95].

Серед економічних методів державного регулювання фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств варто відзначити податкову, бюджетну, грошово-кредитну та валютну політики.

З огляду на те, що понад 90 % усіх державних доходів складають податкові надходження, податкова політика повинна сформувати надійні джерела для наповнення державного бюджету. Водночас податкова політика є важливим інструментом регулювання ділової активності суб'єктів господарювання. Як відомо, за надто високих ставок податків суб'єкти господарювання втрачати стимули до діяльності в офіційній економіці, тому вони переходять у «тінь». Тому економічно обґрунтовані ставки податків, введення податкових канікул для підприємств, що впроваджують новітні енерго- та ресурсозберігаючі технології, технології виробництва екологічно-чистої продукції, покликані стимулювати зміцнення фінансової стійкості суб'єктів господарювання України.

Вагоме місце в системі забезпечення стійкості економічного зростання загалом та суб'єктів господарювання зокрема є бюджетна політика, яка для досягнення та

підтримання фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств повинна вирішити наступні питання: сталість економічного зростання, економічно обґрунтовані величини дефіциту державного бюджету та державного боргу, зменшення розмірів підтримки непродуктивних галузей економіки, забезпечення необхідними ресурсами галузі науки, освіти та охорони здоров'я.

Грошово-кредитна політика, як відомо, спрямована на зміну пропозиції грошей в обігу, що у свою чергу викликає ланцюг змін у системі відсоткових ставок, обсязі виданих кредитів, сукупних видатків, а відтак і на обсязі рівноважного ВВП. Грошово-кредитна політика може стимулювати або стримувати ділову активність залежно від цілей економічної політики держави. Очевидно, що політика «дорогих грошей», що спрямована на зниження темпів інфляції, може дещо знизити фінансову стійкість підприємств у короткостроковому періоді, проте вона підвищить її у довгостроковому. Для стимулювання економічного зростання, зниження безробіття та підвищення фінансової стійкості підприємств НБУ застосовує політику «дешевих грошей».

Практично усі країни світу так чи інакше відкриті, тобто відбувається обмін товарами, ресурсами та фінансовими активами між різними країнами. В цих умовах, валютний курс держави відіграє важливу роль регулювання обсягів експорту та імпорту. Валютне регулювання здійснюється практично усіма країнами світу.

Зазначимо, що більшість перерахованих заходів для підтримки фінансової стійкості можуть спрацювати лише у короткостроковому періоді. Для підтримки та стимулювання фінансової стійкості у довгостроковому періоді потрібно створити сприятливі умови для впровадження інноваційної моделі розвитку, сприяти розвитку освіти, науки та техніки, нарощення людського капіталу держави.

Економічна криза суттєво вплинула на стан сільського господарства України (Табл. 1).

Табл.1

Обсяги валової продукції сільського господарства, у порівняльних цінах 2005 р. (у % до попереднього року)

Роки	Всі категорії господарств		
	валова продукція	з неї:	
		рослинництва	тваринництва
2006	102,5	101,7	103,6
2007	93,5	90,5	97,7
2008	117,1	130,5	100,1
2009	98,2	94,8	103,8
2010	98,5	98,6	98,4

Джерело: дані Держкомстату України

Протягом останніх п'яти років обсяг валової продукції сільського господарства знижувався протягом трьох років, а суттєве зростання спостерігалось тільки у 2008 році (117,1 %). Порівнюючи дані таблиці 1 з даними про динаміку реального та фактичного ВВП України, робимо висновок, що ситуація у країні загалом є кращою, ніж у галузі сільського господарства. Протягом п'яти років зниження реального ВВП відбулось тільки у 2008 році, а у всіх інших роках спостерігалось його зростання.

Наведені дані покликані ще раз з акцентувати увагу на стані сільського господарства та необхідності його державного регулювання з метою підвищення фінансової стійкості підприємств галузі.

Лише спільні зусилля держави та суб'єктів господарювання можуть допомогти вивести сільське господарство на траєкторію «сталого розвитку» і забезпечити належний рівень фінансової стійкості підприємств галузі.

Табл.2

Динаміка фактичного та реального ВВП

	ВВП у фактичних цінах, млн. грн.	Зміна реального ВВП (у % до відповідного періоду попереднього року)
Рік 2006	544153	107,3
Рік 2007	720731	107,9
Рік 2008	948056	102,3
Рік 2009	913345	85,2
Рік 2010	1094607	104,2
I кв. 11	263550	105,3
Рік 2011		

Джерело: дані Національного банку України

Висновки. Необхідність державного регулювання є очевидною, в контексті впливу фінансово-економічної кризи та необхідності ліквідації її наслідків. Державне регулювання фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств покликане регулювати стійкість фінансового стану підприємств галузі та стимулювати її, створюючи необхідні передумови для стійкого зростання кожного суб'єкта господарювання.

Література

1. І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога. Державне регулювання економіки / за ред. д-ра. екон. наук, проф., акад. АН Вищої школи України І.Р.Михасюка. – Львівський національний університет ім. І.Франка, Львів: «Українські технології», 1999. – 640 с.
2. Плиса В.Й., Приймак І.І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України: Монографія. – Львів: Видавництво ННВК «АТБ», 2009. – 144 с.
3. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. – Львів: МАУП, 2000.
4. Чистов С.М., Никифоров А.Є., Куценко Т.Ф. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2004.
5. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / Швайка Л. А. - К.: Знання, 2006. - 435 с.
6. www.ukrstat.gov.ua – Державний комітет статистики України.
7. www.bank.gov.ua. - Національний банк України.

Summary

Brychka B.B., PhD student

STATE REGULATION OF FINANCIAL STABILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The essence and methods of state regulation of the financial stability of agricultural enterprises are considered. Their division into economic and administrative is done.

Keywords. State regulation, financial stability, agricultural enterprise.

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 65.012.8

Бурда І. Я. ©*Львівський державний університет внутрішніх справ***Грибак О.Я.***Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького***МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ**

Розроблено та представлено результати апробації методики моніторингу кадрової безпеки для підприємств видавничо-поліграфічної галузі.

Ключові слова: *кадрова безпека, видавничо-поліграфічна галузь, методика, моніторинг.*

Постановка проблеми. Поточний рівень розвитку підприємництва у виробничо-поліграфічній галузі характеризується наступними тенденціями, які притаманні і для більшості галузей промисловості: частковий занепад та зростання рівня збитковості внаслідок світової фінансової кризи 2008 р.; нестабільність функціонування через трансформаційні процеси в національній економіці; складнопрогнозована зміна зовнішнього середовища; суттєвий вплив політичного фактора; недостатність державної підтримки; зростання рівня зовнішньої і внутрішньої конкуренції; низька купівельна спроможність населення тощо. Усі перелічені аспекти актуалізують проблему забезпечення економічної безпеки кожного окремого підприємства як важливої умови його існування, так і в загальному подальшого розвитку поліграфії в Україні.

Стан дослідження. Питанням забезпечення оцінки економічної безпеки підприємств присвятили свої роботи: О. Ареф'єва [1], М. Бендиков [2], І. Бланк [3], З. Живко [6], М. Камлик [7], І. Керницький [6], О. Кириченко [11], Г. Козаченко [8], Л. Лігоненко [9], О. Ляшенко [8], Е. Олейников [10], В. Ортинський [6], В. Пономарьов [8], В. Сідака [11], Т. Сухорукова [12] та ін. Однак, проблемам кадрової безпеки, в т.ч. і моніторингу її рівня, сьогодні приділяється надзвичайно мало уваги, попри те, що саме вона набуває особливої важливості і є однією із умов життєздатності та конкурентоспроможності підприємств.

Метою статті є обґрунтування та апробація методичних засад формування системи моніторингу кадрової безпеки на видавничих та поліграфічних підприємствах.

Виклад основних положень. Функціонування підприємницьких структур видавничо-поліграфічної галузі (ВПГ), зокрема процес підготовки та виготовлення друкованої продукції, суттєво залежить від наявності та ефективності використання трудових ресурсів, адже на видавничому етапі – це визначальний

фактор забезпечення високої конкурентоспроможності майбутнього продукту, а в процесі поліграфічного виконання – одним із ключових.

Сучасний процес підготовки видання, попри використання потужних комп'ютерних видавничих систем та друкарської техніки, визначається роботою працівників таких професій як редактор, верстальник, друкар і т.д., тобто в поліграфії саме персонал виступає найбільш цінним ресурсом і ключовим фактором ефективності господарської діяльності. Особливість персоналу видавничо-поліграфічних підприємств полягає в активному використанні розумової, інтелектуальної та творчої праці працівників.

Цінність персоналу підприємств ВПП, як визначального ресурсу для забезпечення високої ефективності господарської діяльності та досягнення мети існування, вимагає і забезпечення необхідного рівня його безпеки, тобто кадрової безпеки. Водночас, складність виконання цього завдання зумовлена особливостями людських ресурсів та необхідністю застосування специфічних методів, які сьогодні на теоретичному рівні мало досліджені.

У нашому трактуванні кадрова безпека – це складової економічної безпеки підприємства, пріоритетним завданням для якої є захист від ризиків та загроз з метою створення умов для найбільш ефективного управління персоналом, як визначального ресурсу для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства [4-5].

Сьогодні в науковій літературі приділяється надзвичайно мало уваги розробленню методичного забезпечення функціонування підсистеми кадрової безпеки, що і спонукало нас до здійснення теоретико-аналітичного дослідження у цьому напрямку. Один із етапів дослідження полягає у створенні системи моніторингу кадрової безпеки, яка будучи складовою загальної системи економічної безпеки підприємства, повинна враховувати специфіки функціонування підприємств ВПП та надавати достовірну інформацію для прийняття адекватних управлінських рішень (рис. 1).

Додаткового пояснення вимагають окремі позиції розробленої моделі. Так, на нашу точку зору, в умовах кожного окремого підприємства повинен бути виділений власний перелік функціональних складових, який на рис. 1 є умовно обмеженим. Водночас, на підприємствах ВПП, враховуючи пріоритетну роль персоналу у господарській діяльності, обов'язковим є виділення кадрової безпеки.

З метою забезпечення високої ефективності моніторингу економічної безпеки підприємства, на нашу точку зору, його доцільно проводити у розрізі функціональних складових, але із врахуванням взаємопідпорядкованості та взаємоузгодженості. Виходячи із мети дослідження, особлива увага була приділена моніторингу саме кадрової безпеки.

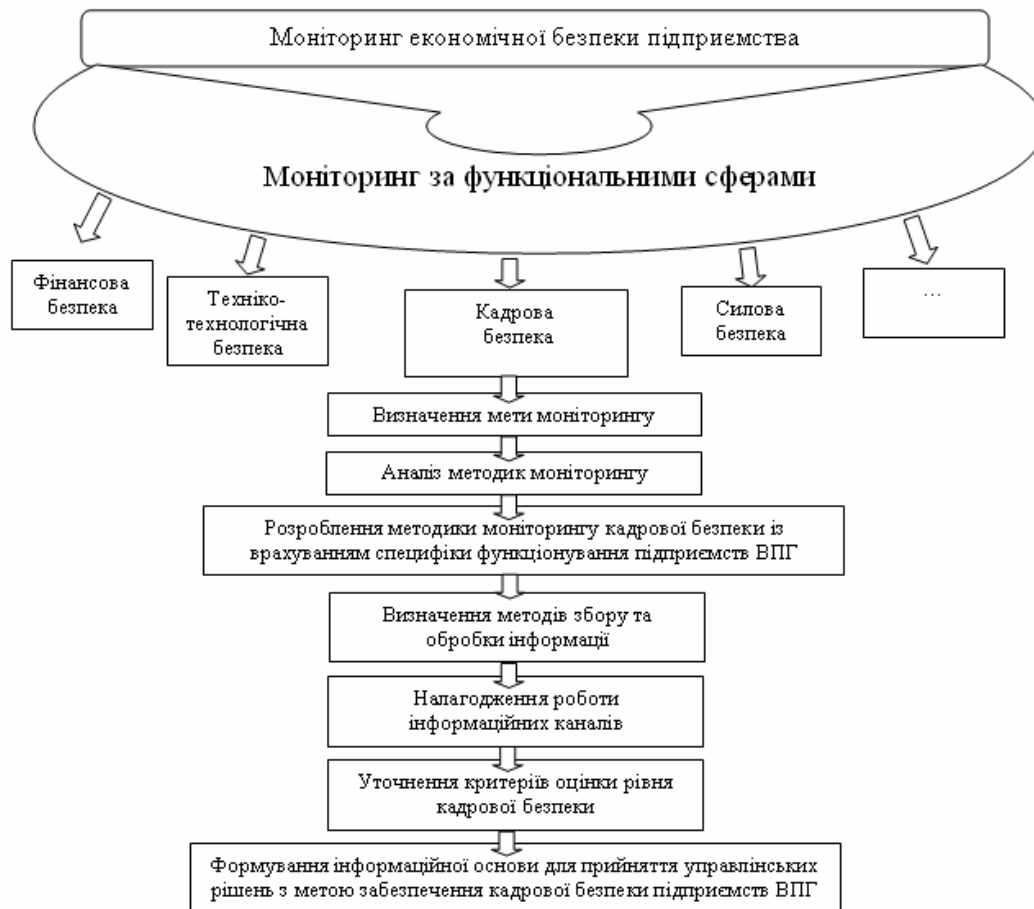

Рис. 1. Модель моніторингу кадрової безпеки підприємств ВПП

Проведене дослідження дозволило виділити ряд методик, які використовуються для моніторингу економічної безпеки: індикативний, економіко-математичний, ресурсно-функціональний, прибутково-інвестиційний, економічної дієвості тощо. Здійснений критичний аналіз дозволив виявити, що для потреб моніторингу кадрової безпеки у найбільшій мірі підходить ресурсно-функціональний. Підґрунтям такого вибору стало те, що зазначений метод, на відміну від більшості перелічених, дозволяє отримати узагальнюючий результат у вигляді інтегрального показника, який і характеризує рівень безпеки. Водночас, необхідно наголосити і на притаманних для ресурсно-функціонального методу недоліках:

- складність достовірної оцінки усіх функціональних складових економічної безпеки;
- суб'єктивні погляди експертів, які стають на перешкоді здійсненню достовірної оцінки рівня безпеки;
- труднощі достовірної оцінки відвернутої шкоди.

Перелічені недоліки були частково усунені у розробленій нами методиці моніторингу кадрової безпеки, зокрема за рахунок концентрації уваги виключно на одній функціональній складовій економічної безпеки – кадровій, ретельному підбору експертів, опрацюванню результатів опитування та врахування специфіки функціонування підприємств ВПП. Окрім цього, з метою отримання достовірних результатів, нами виділено п'ять рівнів безпеки, здійснено їх градації в балах (табл. 1) та сформовано основні групи показників для всестороннього моніторингу кадрової безпеки (рис. 2).

Таблиця 1

Градація рівнів безпеки

Рівень безпеки	Оцінка в балах
Мінімальний	0-0,2
Низький	0,2-0,4
Середній	0,4-0,6
Високий	0,6-0,8
Максимальний	0,8-1,0

За результатами проведеного експертного опитування визначено питому вагу сформованих груп показників (див. рис. 2), а у їх структурі – кожного показника (на рис. 2 цей параметр відсутній). Із врахуванням специфіки функціонування підприємств ВПП, обґрунтовано граничних значень для кожного показника та їх відповідність певному рівню безпеки.

Розроблена методика моніторингу кадрової безпеки адаптована на сформованій вибірці підприємств ВПП, до складу якої увійшли одинадцять підприємств, які мають схожі показники господарської діяльності та не менше десяти років активної діяльності на ринку (рис. 3).

Отримані результати дозволили зробити висновок, що «високий» рівень кадрової безпеки був характерний, упродовж досліджуваного періоду часу, для ПрАТ «ВД «Високий Замок» та ТзОВ «Леопрінт», а «низький» - для ПрАТ «ТВПК «Збруч» та ПрАТ «Видавництво «Високий Замок» (у 2010 р. – «мінімальний»).

Визначений загальний рівень безпеки, результати моніторингу за виділеними групами та в розрізі окремих показників є цінною вхідною інформацією для ідентифікації внутрішніх загроз та розробленні адекватних управлінських рішень з метою забезпечення високого рівня кадрової безпеки на підприємствах ВПП.

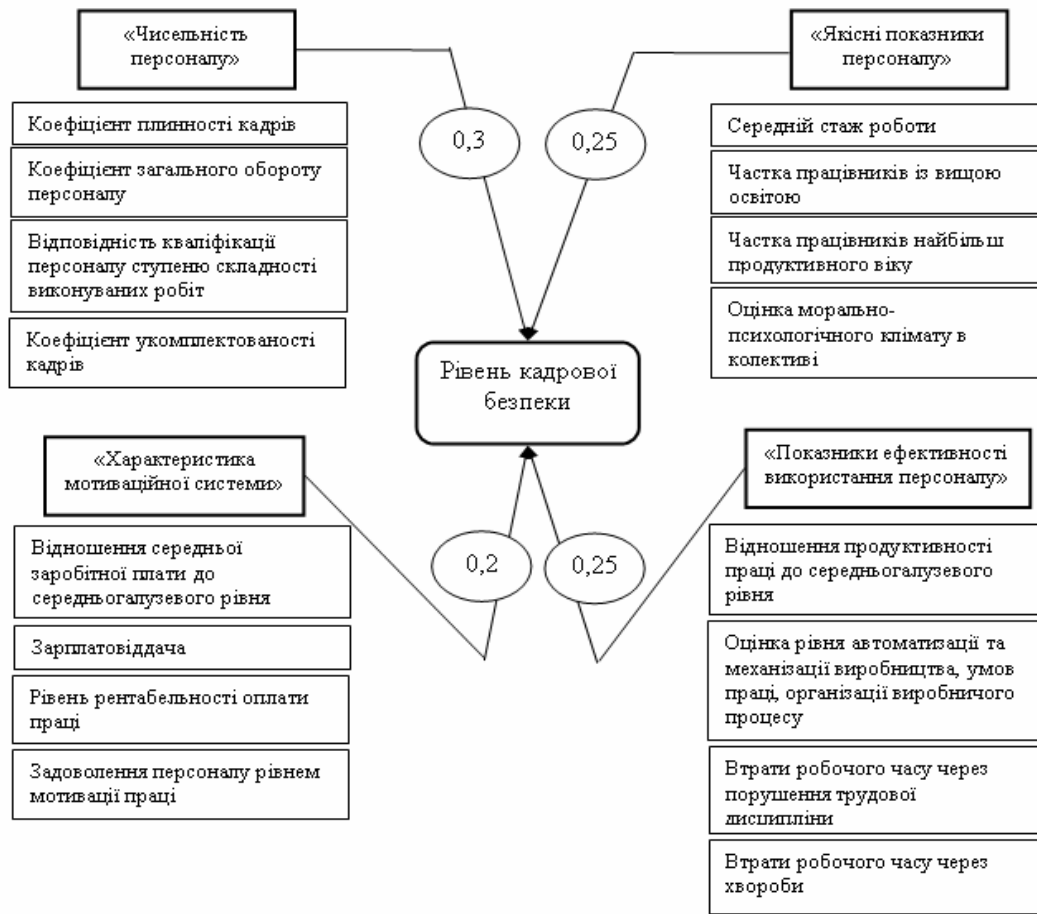

Рис. 2. Методика оцінки рівня кадрової безпеки підприємств ВВП

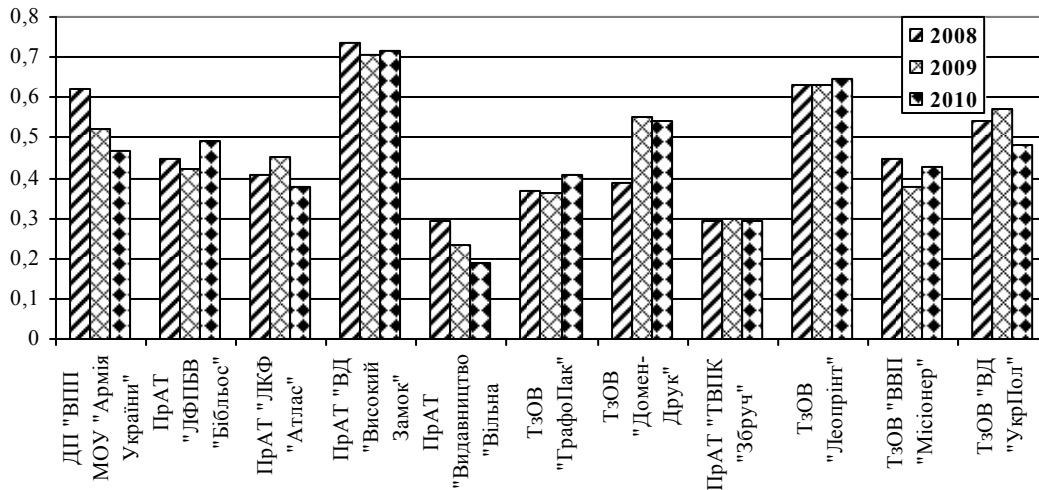

Рис. 3. Результати моніторингу кадрової безпеки

Висновки. Розроблені методичні засади моніторингу кадрової безпеки покликані частково вирішити складну та водночас і важливу проблему забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств ВПП, зокрема в частині отримання достовірної інформації щодо можливих загроз для найбільш важливіших в умовах видавничих та поліграфічних структур ресурсів – трудових.

Література

1. Ареф'єва О. В. Реструктуризація системи управління фінансовими ресурсами підприємства // Актуальні проблеми економіки, 2001, № 11-12. – С. 17-26.
2. Бендиков М. Экономическая безопасность наукоемких производств / М. Бендиков, Е. Хрусталева // Вопросы экономики. — 1999. — № 9. — С. 9–11.
3. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия : учебн. / И. А. Бланк– К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 720 с.
4. Бурда І. Я. Аналіз рівня кадрової безпеки на підприємствах видавничо-поліграфічної галузі / І. Я. Бурда // Науковий вісник Львівського державного внутрішніх справ. Серія економічна. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – Вип. 2. – С. 219-226.
5. Бурда І. Я. Теоретичні аспекти кадрової безпеки як складової економічної безпеки підприємства / І. Я. Бурда // Наукові записки. – УАД. – 2011. – №1. – С. 22-29.
6. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. — К. : Правова єдність, 2009. — 544 с.
7. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посібник / М. І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 430 с.
8. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия : сущность и механизм обеспечения / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. — К. : Либра, 2003. — 279 с.
9. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством : підручн. / Л. О. Лігоненко. — К : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. — 824 с.
10. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. — М. : Бизнес-ИНТЕЛ-Синтез, 1997. — 278 с.
11. Сідак В. С. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: монографія / В. С. Сідака, О. А. Кириченко. – К.: УЕП Крок, 2008. – 403 с.
12. Сухорукова Т. Индикаторы ресурсной безопасности предприятия / Т. Сухорукова // Бизнес-Информ. – 1998. – № 6. – С. 44-47.

Summary

Developed and presented the results of testing techniques for monitoring personnel security for businesses of publishing and printing industry.

Keywords: *personnel safety, publishing and printing industry, methods, and monitoring.*

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 33:639.3/5

Вдовенко Н. М., кандидат економічних наук, доцент (nata0409@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ШТУЧНОГО ВИРОЩУВАННЯ ГІДРОБІОНТІВ РОЗВИНУТИМИ РИБОЛОВЕЦЬКИМИ ДЕРЖАВАМИ

Досліджено стан та тенденції розвитку виробництва продукції аквакультури в розвинених країнах. Обґрунтовано роль держави в розвитку рибництва. Вивчено особливості надання податкових пільг, здійснення оренди, кредитування, порядок організації робочих місць.

Ключові слова: аквакультура, економіка, оренда, попит, прибуток, ринок, рибогосподарське виробництво, технологія, товар, фінансові показники.

Вступ. Сучасне штучне вирощування риб та інших водних тварин і рослин ґрунтується на досвіді, нагромадженому людством протягом багатьох століть і навіть тисячоліть. Бурхливий розвиток напрямів, пов'язаних з штучним вирощуванням водних біоресурсів почалось у 70-80 – х роках ХХ століття. З того часу загальні обсяги рибної продукції, яку щорічно отримують, зросли майже в 10 разів. На наш погляд, таке зростання зумовлене трьома основними причинами.

По-перше, після встановлення виключно економічних зон, в більшості провідних риболовецьких держав усвідомили обмеження природної сировинної бази для розвитку промислового рибальства. Промислове навантаження на традиційні об'єкти досягло своєї межі і в деяких випадках перевищило допустимі рівні, що призвело до зниження запасів водних біоресурсів природного походження.

По-друге, були розроблені технології промислового культивування цінних об'єктів, які забезпечують високі економічні показники. Наприклад, собівартість штучного виробництва однієї тонни рибної продукції в перерахунку на одиницю білка менше собівартості м'яса великої рогатої худоби в 2,6 рази, свиней – в 2,4 рази, птиці – в 1,5 рази. Продуктивність аквакультурних господарств, як правило, значно вище в порівнянні з сільськогосподарськими угіддями.

По-третє, аквакультурні господарства є досить перспективними для формування додаткових робочих місць, що особливо важливо в країнах з найбільш високою щільністю і низькою зайнятістю місцевого населення – Китаї, Індії, Індонезії, В'єтнамі, Японії, Бангладеш, Таїланді, тобто в тих, які нині входять в групу основних світових лідерів розвитку аквакультури. У 80-ті роки в Японії для отримання 1 млн. т продукції на морських товарних фермах було зайнято більше 300 тис. чол. В Китаї на штучному вирощуванні 800 тис. т водних організмів були задіяні 200 тис. чол. Слід відмітити, що господарства товарного вирощування гідробіонтів можуть бути різного рівня технічного і технологічного оснащення. Тому кількість працівників на підприємствах з однаковими виробничими характеристиками різна. В розвинутих європейських країнах: Норвегії,

Великобританії, Данії, Нідерландах, Фінляндії – товарні господарства відрізняються автоматизацією виробничих процесів.

Матеріал і методи. Метою досліджень є вивчення світового досвіду організації ефективного виробництва продукції аквакультури і визначення перспектив його застосування у вітчизняному рибництві.

Методологічною базою є фундаментальні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених з проблем економічного розвитку аквакультурного виробництва, закони, програми, концепції, дані ООН з питань продовольства та сільського господарства (FAO).

Результати дослідження. Риба займає важливе місце в харчовому раціоні значної долі населення світу і, зокрема, Східної Азії (В'єтнаму, Індонезії, Камбоджі, Малайзії, М'янми, Таїланду, Філіппін). Цей регіон має багату історію аквакультури, проте бурхливий розвиток почався лише після 1975 року. В попередній період загальний обсяг виробництва склав менше, ніж 0,5 млн. т. До 1987 року регіон виробляв 1 млн. т продукції, не включаючи водних рослин. Потім кожне десятиріччя обсяг виробництва подвоювався, і до 2005 року виробництво харчової риби досягло 5 млн. т. У 2005 році регіон вже виробляв питому вагу світового обсягу продукції аквакультури: 10 % за обсягом і 12 % за вартістю, без урахування водних рослин. Крім того, росте частка регіону в загальносвітовому обсязі. Оскільки на долю аквакультури припадає четверта частина всього виробництва риби в регіоні, ця галузь вносить істотний вклад в забезпечення продовольчої безпеки. Вона також дає роботу і слугує джерелом доходу в сільській місцевості. Наприклад, у В'єтнамі в рибництві зайнято більше 500 тис. чол.; чисельність зайнятих в промислових компаніях значно менша.

Аналіз історії розвитку аквакультури в регіоні показує, що ріст в секторі відбувся у відповідь на ринковий попит і можливості отримання прибутку при певній допомозі з боку держави. Уряди країн давали дозволи, проте не створювали сприятливих умов, вони санкціонували діяльність в секторі аквакультури як джерело засобів до існування і експортних надходжень, та не створювали ефективних стимулів для фермерів. Лише нещодавно уряди ряду країн, враховуючи вклад, який сектор вносить в економічний розвиток, продовольчу безпеку і платіжний баланс, стали активно і цілеспрямовано підтримувати рибництво, створюючи стимули. Засвоївши досвід минулих помилок в регіоні, більшість урядів також прийняли законодавство в межах обмеження неконтрольованої економічної діяльності. Отже, неоднакові темпи росту сектору аквакультури в основному обумовлені різними підходами в політиці урядів.

Досвід М'янми, наприклад, продемонстрував корисність законодавства, яке регулює діяльність в галузі аквакультури в питаннях заохочення упорядкованого розвитку галузі. Санкціонувавши аквакультуру у 1998 році, законодавство стимулювало фермерів до офіційної реєстрації їх діяльності. Хоч сільське господарство має переваги в правах водокористування перед аквакультурою, фермерам було дозволено перепрофілювати їх рисові поля в дельті Іраваді в ферми з виробництва креветки. Результатом цього став інтенсивний розвиток в районах,

відведених під розведення креветки. Ріст обсягів виробництва практично з нульового рівня в 2005 році досяг майже 49 тис. т.

Найбільш ефективна політика з питань оренди сільськогосподарських ферм була розроблена у В'єтнамі. Орендні права надаються на тривалий термін від 20 до 50 років з можливістю їх переуступки. В М'янмі максимальний термін оренди становить лише 3 роки, що надто мало для стимулювання фермерів до покращення орендованих ділянок. У В'єтнамі чиновники зобов'язані розглянути заявку на отримання дозволу протягом 90 днів. При перевищенні цього терміну вважається, що дозвіл отримано.

Важливим питанням політики і законодавства в регіоні також є виробництво і якість рибопосадкового матеріалу. Дефіцит якісного рибопосадкового матеріалу сприяв розвитку державних рибницьких станцій для поставки цьогорітки бідним місцевим фермерам за субсидованими цінами, як, наприклад, на Філіппінах; інша частина призначається конкретним регіонам, як у В'єтнамі, а також покращення маточного поголів'я і поставки риби для відновлення популяцій в акваторіях загального користування. У всіх семи країнах є державні риборозплідники, які, крім вирощування молоді, проводять наукові дослідження, займаються питаннями навчання і розповсюдження технологій виробництва. Державні риборозплідники можуть також спеціалізуватись на конкретних видах, які можуть мати комерційну цінність, як, наприклад, в Малайзії. У всіх країнах, за виключенням Камбоджі, державні риборозплідники відстають за кількістю від приватних. Приватні риборозплідники виникли паралельно з державною галуззю. Досвід Індонезії в питанні державних риборозплідників з розведення креветки свідчить про динамізм приватного сектору. До моменту, коли були побудовані державні станції, необхідність в них вже відпала через появу приватних риборозплідників.

Деякі країни цілеспрямовано підтримували приватні риборозплідники, створюючи стимули для місцевих та іноземних інвесторів. Ці стимули, які включають пільгові позики, звільнення від податку, довели свою ефективність з питання нарощування виробництва рибопосадкового матеріалу і можуть бути орієнтовані на заохочення розведення конкретних видів. Для підвищення якості виробництва рибопосадкового матеріалу в приватному секторі в Індонезії і Таїланді використовуються стандарти й інспекції. Разом з тим, контроль і перевірка виконання норм поєднуються із значними витратами і також потребують кваліфікованих спеціалістів, які можуть бути відсутні, як, наприклад, в Камбоджі. На Філіппінах покращення якості культивованих видів здійснюється за рахунок стимулювання спільних наукових досліджень з університетами. Деякі державні станції пропонують рибопосадковий матеріал, який не відповідає вимогам галузевих норм, що змушує приватні риборозплідники знижувати свої стандарти, щоб зберегти конкурентоспроможність. Ця проблема характерна не тільки для Філіппін. В більшості країн назріла необхідність забезпечити виконання стандартів якості рибопосадкового матеріалу шляхом обов'язкової сертифікації риборозплідників.

Серед стратегій зниження витрат на корми, які мають питому вагу в статтях витрат у рибництві, слід відмітити зниження тарифів на корми, які ввозяться.

Такий захід допомагає внутрішнім виробникам підвищити свою ефективність. В'єтнам залучив у кормовий сектор іноземні інвестиції, що дозволило підвищити доступність кормів і знизить їх вартість. Наявність і низька вартість кормів збільшили попит з боку фермерів і стимулювали інвестиції у вітчизняну кормову галузь. Для зниження валютного тягаря, у зв'язку з імпортом рибного борошна Індонезія і Малайзія ведуть активний пошук можливостей використання місцевих інгредієнтів. У деяких країнах стандарти на корми закріплені законодавчо, проте, як у випадку виробництва рибопосадкового матеріалу, контроль може бути утрудненим внаслідок відсутності фінансових засобів і кваліфікованих спеціалістів.

Інша стратегія, яка в деяких випадках використовується з метою заохочення інвестицій в сектор аквакультури, полягає в стимулюванні потенційних інвесторів. Індонезія і Філіппіни надавали субсидовані кредити спеціально для невеликих фермерів. Філіппіни відмовились від цієї політики, оскільки вона надавала надзвичайні переваги великим фермерським господарствам. В Малайзії успішно себе зарекомендувала стратегія надання кредитів невеликим господарствам без гарантійних позик. У М'янмі політика підтримки ферм з виробництва коропа виявилась неефективною – в доповнення до необхідності гарантії сума кредиту є невеликою.

Для заохочення розвитку в секторі аквакультури також з успіхом використовуються звільнення від податку й іноземні інвестиції. В деяких країнах надаються податкові пільги, звільнення або зниження ставки прибуткового податку, земельного податку, податку з обороту і імпортних мит. Такі пільги застосовуються не тільки в аквакультурі, вони можуть також надаватись іншим секторам харчової промисловості, як в Малайзії. Вони можуть бути направлені під конкретні види або для конкретних регіонів, як у М'янмі і В'єтнамі. В М'янмі іноземні інвестиції можуть здійснюватися виключно через спільні підприємства, а на Філіппінах встановлено максимальну межу іноземної участі. Щоб бути успішними, ці стратегії повинні як мінімум гарантувати можливість репатріації капіталу і прибутку. Якщо в цілому для семи вказаних країн обсяг іноземних інвестицій в секторі аквакультури характеризується низьким рівнем, то у В'єтнамі частка іноземної участі швидко зростає. У В'єтнамі пільги також надаються за регіональним принципом; мета такого підходу полягає у стимулюванні розвитку аквакультури в гірських районах, населення яких потребує рибного білку.

Прикладом розвитку аквакультури можуть слугувати Китай, Норвегія та інші риболовецькі держави. За даними ФАО в 2001 г. в Китаї аквакультура дала 26,8 млн. т, в тому числі прісноводна аквакультура 15 млн. т, марікультура молюсків 1,2 млн. т і ракоподібних 36,8 тис. т. В Норвегії з аквакультури отримано 400 тис. т атлантичного лосося і освоєна методика товарного вирощування тріски і палтуса [1, С. 46–48]. Сумарна продукція товарного осетрівництва в світі у 2001 р. склала 26,78 тис. т, а в Росії 1,7 тис. т. Нині у Франції, виходячи тільки з потреб ринку, отримують 100–350 т товарної осетрини і 1,5 т чорної ікри, а через декілька років розраховують збільшити ці показники в декілька разів.

У методичному відношенні в аквакультурі доцільно використовувати китайський і японський досвід. Перший ґрунтується на розвитку широких масштабів вирощування недорогих об'єктів риби, другий – на отриманні дорогої, делікатесної продукції з використанням штучних кормів.

Індустріальна аквакультура – новий напрям рибного господарства, яка досягла досить високого розвитку у 70-80-х роках ХХ століття. Технологія індустріальної аквакультури базується на основних наступних принципах: вирощування риби за високих щільностей посадки на невеликій площі; шляхом створення оптимальних умов утримання, годівля об'єктів культивування повноцінними збалансованими кормами, при використанні яких не обов'язково має бути у раціоні риби природна їжа, механізація та автоматизація всіх виробничих процесів для максимального підвищення продуктивності праці; одержання товарної продукції протягом року.

Роботи з індустріального рибництва започатковані були у Японії. Саме там вперше у промислових масштабах було проведено вирощування риби за високих щільностей посадки у проточних басейнах, ставах та садках. Перші позитивні результати вирощування коропа у циркуляційних системах також належать японським вченим. На перших етапах становлення індустріального рибництва на базі скидних відпрацьованих теплих вод основними об'єктами були короп та форель. В міру накопичення досвіду постало питання щодо доцільності освоєння технології відгодівлі інших видів риби, зокрема, осетрових, серед яких значний інтерес представляють такі об'єкти як бестер та ленський осетер, які мають високі показники наростання маси та відрізняються раннім дозріванням, а також рослиноїдні риби, канальний сом, вугор, декоративні риби [2,3].

У Японії застосовують метод вирощування коропа в невеликих глибоких ставах із сильним припливом теплих вод та частою годівлею риби повноцінними кормами, за рахунок чого досягається висока продуктивність ставів – до 200 кг/м².

У слабопроточних ставах площею менше 1 га за температури води 15–30 °С та шестиразової годівлі риби сумішшю рису, рибного борошна, креветок, помідорів, досягається рибопродуктивність від 3,5 до 5 т/га, в невеликих басейнах із слабкою проточністю – до 200 кг/м². Висока продуктивність тут досягається за рахунок ряду сприятливих факторів, а саме: температури, якості води, складу штучних кормів.

У тропічній зоні природні запаси риби дозволяли не використовувати методи штучного риборозведення, і тільки у Малайзії, Таїланді, В'єтнамі, Пакистані у цих умовах із 40-х років розпочали займатись ставовим рибництвом. Початок тепловодному рибництву у Японії поклали такі види як *Catla catla*, *Labeo rohita*, *Cirrhina mrigala*. В середині ХХ ст. в цих країнах були розпочаті роботи із штучного розведення тилапії, яка досить добре пристосована до штучних умов відтворення, досить плодюча риба, нерестує цілорічно. Досить широко в цих країнах культивуються індійські, китайські коропа та рослиноїдні риби. Якщо на перших етапах одержували 3,5 т/га, то нині за рахунок набору об'єктів полікультури і значного вегетаційного періоду – в 2,5–3 рази вищу.

Методи розведення риб змінюються залежно від району. В Індонезії та Філіппінах, на острові Тайвань розведення ханових у солонуватій воді носить чисто комерційний характер і не супроводжується науковими дослідженнями. На Філіппінах досить успішно розвивається рибництво у теплих прісних водах за рибопродуктивності не менше 3 т/га. На острові Тайвань велике місце займає вирощування у ставах вугра, що пов'язано з його високою вартістю. В кінці 60-х вони вже виробляли 400 т товарного вугра вартістю 900 тис. дол. США. Майже в усіх цих країнах кормами для риб служать дешеві продукти (для ханових – водорості, китайські коропа підгодовуються рослинністю, в корми додають іноді соєві боби, рисові висівки тощо), щоб не збільшувати собівартість риби. Неорганічні добрива через їх високу вартість практично не використовуються, лише зрідка, якщо риба відноситься до цінних делікатесних видів. Поряд з цим, у тропічних районах рослини ростуть цілий рік, у зв'язку з чим внесення неорганічних добрив не має великого сенсу. Широко застосовують компост та гній, бо це не потребує значних витрат.

Садкове вирощування риби, наприклад, в Японії розпочали в 1951 р. За 85 діб за інтенсивної годівлі одержували 11,5 кг/м². Пізніше в садках розпочали вирощувати форель та аю. Розвитку садкового рибництва тут сприяла наявність вищої кількості штучних водойм із стоячою водою, погане дно яких не дозволило проводити в них риболовні операції, але дозволяло розводити коропа в садках. Поряд з цим, цьому сприяло також і успішне розведення в садках морських риб (жовтого тая). Такий садок представляє собою сітку з плоским дном та відкритим верхом, натягнуту на раму із бамбукових палиць. Садок притримується на плаву за допомогою декількох сталевих циліндрів та прикріплюється до важких дерев'яних брусків, закріплених на дні водойми. Розміри садка – від 7 до 8 м (S поверхні), глибина – до 2 м, тому його розташовують біля берега з глибиною шару води не менше 3 м (оптимальна для вирощування).

У Німеччині для вирощування коропа використовують садки у термальних стоячих водоймах; термальні стави із охолодженою водою, підігрівне обладнання, термальні жолоби із охолодженою водою. У термальних стічних канавах установлюють садки із сітки, де за інтенсивної годівлі риби повноцінними кормами вирощується рибопосадковий матеріал і товарна риба. У Німеччині вважається за доцільне вирощувати коропа до цьоголітки у звичайних ставах, а восени їх пересаджувати до термальних ставів, де їх підгодовували, продовжуючи вегетаційний сезон. Якщо у термальних ставах протягом зими підтримується близька до літньої температура води (за рахунок постійного подавання до них по системі скидної підігрітої води ТЕС), то вирощені у таких умовах однорічки за масою будуть відповідати дволіткам, вирощеним у звичайних умовах. Тобто, період від нересту до отримання товарної риби скорочується від 2,5 до 1,5 року, що має велике народногосподарське значення для вирощування рибопосадкового матеріалу на другому році життя.

Вагомою проблемою індустріального вирощування коропа та інших видів риб у садках та басейнах є технологія їх годівлі, а саме: – величина добового раціону та оптимізація режиму годівлі риби. В умовах оптимального

температурного режиму маса корму, який споживає коропа, може перевищити його власну масу. Ступінь використання поживних речовин при цьому знижується, що призводить до підвищення оплати корму. Шляхом експериментів та пошуків були відпрацьовані оптимальні норми годівлі товарного коропа у садках. Поряд із правильним нормуванням годівлі риби велике значення має режим цього технологічного процесу, а саме: – частота одержання рибою їжі. Враховуючи те, що коропа є безшлунковою рибою і у природних умовах споживає їжу досить часто, але невеликими порціями, а також те, що багаторазова його годівля дозволяє скоротити час перебування корму у воді, і, відповідно, втрати його від вимивання, було встановлено, що найбільш раціональною є багаторазова годівля коропа (8–12–14 разів на добу), яка дозволяє вдвоє зменшити витрати корму, порівняно із одноразовою годівлею риби.

Специфічні показники для оцінки ефективності виробництва продукції рибництва поділяються на натуральні і вартісні. До вартісних показників належать виробництво валової, товарної, чистої продукції в розрахунку на 1 га ставової площі, тис. грн, вартість гідроспруд та інших основних засобів, тис. грн; продуктивність праці, тис. грн, поточні виробничі витрати на 1 га зарибленої площі ставів, тис. грн; розмір прибутку від реалізації риби в розрахунку на 1 га ставів, тис. грн, норма прибутку, витрати на 1 грн. товарної продукції; витрати кормів на 1 кг риби, грн, витрати добрив на 1 кг риби, грн, капіталовіддача, капіталомісткість, капіталозабезпеченість, капіталоозброєність, енергоозброєність, матеріаломісткість, трудомісткість, рентабельність продукції, %. До натуральних показників відноситься природна рибопродуктивність ставів, ц/га, загальна рибопродуктивність ставів, ц/га, витрати однорічки на 1 кг товарної риби, шт., вихід однорічки від посадженої на зимівлю цьоголітки, %; вихід товарної риби від посадженої на нагул однорічки, %; використання виробничих потужностей в ставовому рибництві, %; маса 1 шт. товарної риби, г; маса 1 шт. рибопосадкового матеріалу, г, вилов риби із 1 га площі водойм, кг.

Товарна риба для нас важлива як джерело повноцінного білка. Оскільки товарного коропа в садках вирощують за практично відсутньої природної кормової бази закономірне питання, чи не позначиться це на харчових та смакових якостях риби. Хроматографічним методом було встановлено, що співвідношення зв'язаних амінокислот у протеїні коропа, вирощеного у садках, повністю відповідає такому співвідношенню у коропа, вирощеного на природних кормах, але за умови, що при індустріальному вирощуванні застосовуються повноцінні, збалансовані, збагачені вітамінно-мінеральними добавками комбікорми. Разом з тим виявилось, що вміст сирого протеїну у м'язах садкового коропа зазвичай вищий за такий рівень у коропа, вирощеного у ставах. Вміст жиру у тілі коропа, залежно від умов вирощування, може змінюватись у значних межах і визначається, перш за все, рівнем годівлі риби. Наявність такої кореляції дає можливість вирощувати коропа із заданими дістичними якостями [4, 5].

За останні роки аквакультура пережила період істотного і швидкого росту в порівнянні з іншими галузями перетворилась в зрілу і важливу глобальну галузь. Проте між країнами економічні показники розвитку відрізняються і, як правило, є

високими в країнах успішного підприємництва, як свідчення того, що це зростання відбувалось за рахунок приватного сектору. Важливою причиною, яка пояснює, чому в одних країнах підприємницька активність зростає, а в інших ні, – є керівництво. Досягнутий прогрес у вирішенні питань керівництва аквакультурою став можливий завдяки міжнародним спільним зусиллям і країнам, які своїми цілеспрямованими діями на користь створення належної системи керівництва сприяли приділенню підвищеної уваги питанням аквакультури [6]. Засоби і процеси керівництва сектором відрізнялись залежно від традицій і цінностей, що виключає можливість існування будь-яких універсальних рецептів на всі випадки життя, проте наявність достатньої кількості подібних рис дозволяє зробити загальні висновки. Однією з таких рис є загальна мета, яку переслідують країни за допомогою керівництва аквакультурою є сталість сектору, яка потребує екологічної нейтральності і соціальної прийнятності галузі. Потрібно, щоб на рівні всієї галузі доходи компенсували ризики, пов'язані з аквакультурою, а також забезпечували довгострокову прибутковість. Аналіз процесів, за допомогою яких здійснювались колективні дії і приймалися рішення, дозволяє виділити три основні типи керівництва аквакультурою.

На одному полюсі знаходиться “ієрархічне керівництво”, тобто управління і контроль розвитку сектора зверху вниз при незначних консультаціях із зацікавленими суб'єктами або без таких консультацій. Влада часто стимулює і формулює політику в сфері управління і розвитку аквакультури, проте залишають виробничі рішення фермерам. Небезпека цього підходу полягає в тому, що контроль за виконанням буде неадекватним, а виконавча дисципліна виробників – низькою. При цьому в багатьох випадках спостерігалось делегування повноважень галузі через зростаюче саморегулювання з використанням добровільних кодексів практики. Керівництво за допомогою добровільних кодексів практики усуває необхідність в обмежених положеннях; стимулом для дотримання виступає взаємна вигода. Проте разом з такою вигодою виникають питання з приводу ефективності. Можна знайти більш переконливі докази на користь того, що при відсутності обов'язкових юридичних вимог (зокрема тих, які регулюють доступ до ресурсів і забезпечують екологічні гарантії), саморегулювання галузі аквакультури за допомогою добровільних кодексів практики є неефективною формою керівництва.

Деякі країни прийняли “ринковий” підхід до керівництва. За такого підходу державна політика багато в чому залишає приватному сектору керівництво розвитком аквакультури, а держава займає позицію невтручання. Такий тип керівництва дозволив досягти зростання галузі. Проте, як показує приклад першопрохідців аквакультури в різних місцях, така політика призводить до деградації навколишнього середовища, особливо знищення деяких галузей аквакультури в світі. Навчившись на такому досвіді, інші країни з ринковим підходом до керівництва нині визнають необхідність втручання для прийняття заходів в тих випадках, коли ринок не виконує своїх функцій. Щоб протидіяти цьому вони використовують положення про охорону навколишнього середовища, здоров'я риби і безпеки продуктів аквакультури.

Уряди також намагаються досягти сталості аквакультури за допомогою “партисипативного керівництва”. Партисипативне керівництво від саморегулювання галузі переходить до спільного управління сектором представниками галузі і державними регламентуючими органами і до партнерства між спільнотами. Ця форма керівництва все частіше стає нормою чи то на місцевому, національному або регіональному рівнях. На місцевому рівні фермери, які живуть поруч, конкурують один з одним, починають працювати спільно для координації природоохоронних і виробничих заходів. Є випадки, коли в цілому галузь самоуправляється, а державою проводяться лише періодичні перевірки. На національному рівні кодекси практики також існують як частина саморегулювання галузі в багатьох країнах. Хоч більшість цих кодексів має загальний характер (включаючи в себе такі аспекти, як корми, лікувальні препарати і охорона навколишнього середовища), багато з них носять вузькоспеціалізований характер. Стимулом для самостійного спостереження фермерами цих кодексів є сертифікат якості. Галузеві організації мають право виключати з своїх лав тих, хто не дотримується вимог. На регіональному рівні діють асоціації виробників продукції аквакультури. Вони зазвичай керуються кодексами практики, які можуть охоплювати екологічні, споживчі, технологічні і соціально-економічні питання, а також питання іміджу галузі.

Там, де керівництво аквакультурою виявилось плідним, уряди керувались основними принципами: підзвітність, ефективність і дієвість, рівність та передбачуваність.

Підзвітність означає визнання посадовими особами та прийняття ними на себе відповідальності за вчинки, рішення, політику і продукцію. Вона передбачає відкритість адміністративних органів для того, щоб посадові особи відповідали за свої дії перед суспільством і перед своїми інституціональними ланками. Вона також передбачає наявність стандартів оцінки роботи посадових осіб на основі досягнутих результатів і механізмів звітності, аудиту. На практиці підзвітність знаходила б своє вираження в сучасних рішеннях і участь зацікавлених сторін в процесах прийняття рішення. Це підвищувало б передбачуваність для виробників аквакультури.

Ефективність полягає в правильних діях, слугує мірилом якості і виправданості виконаної роботи, господарюванні належним чином при мінімальних витратах, вимірює швидкість роботи і витрати на неї. Ефективні і дієві державні послуги відіграють важливу роль в забезпеченні належного управління аквакультурою. Досягнення відповідного балансу між цими двома компонентами не завжди є простим завданням для політичного керівництва. Такий баланс має вирішальне значення для розвитку галузі.

Рівність є запорукою сталості. На практиці це означає дотримання процедурної справедливості, чесності при розподілі і участі в процесах прийняття рішень як жінок так і чоловіків нарівні один з одним. Спільне виконання владних повноважень веде до рівноправ'я при доступі до ресурсів і їх використання.

Передбачуваність стосується справедливості і послідовності при застосуванні законів і підзаконних актів при здійсненні політики. В більшості

випадків уряди забезпечують передбачуваність шляхом прийняття на себе чітких зобов'язань і гарантування приватному сектору того, що рішення не будуть змінюватись. Отримавши можливість бути почутими, зацікавлені суб'єкти можуть заявляти про свої уподобання. Завдяки передбачуваності, фермери захищені від свавільних рішень. У таких умовах майнові права стають вимірювані в кількісному виразі, спрощуючи доступ до кредитів, оскільки фермери можуть використовувати власність як забезпечення. Такі гарантії права власності перетворились у важливе завдання державної політики, оскільки вони також впливають на інвестиційні рішення.

Висновки. Не дивлячись на те, що в секторі прийняті ефективні заходи, керівництво штучним вирощуванням гідробіонтів залишається проблемою для риболовецьких держав. Мають місце спалахи захворювань, негативне відношення суспільства до аквакультури в деяких країнах, нездатність невеликих виробників виконувати іноземні вимоги до якості продукції, неадекватний розвиток цього сектору в деяких країнах, незважаючи на сприятливу кон'юнктуру на ринку. Значення цього останнього пункту, імовірно, буде рости поступово, оскільки весь світ намагається нагодувати населення, яке постійно зростає.

Література

1. Аквакультура Норвегии: от научных экспериментов – к промышленным масштабам // Рыбное хозяйство. – М.: 2009. – №4. – С. 46-48.
2. Козлов В.В. Аквакультура: учебник / В.В. Козлов, А.Л. Никифоров-Никишин, А.Л. Бородин. – КолосС: М, 2006. – 448 с.
3. Германович А.Д. Биологические основы индустриального осетроводства / А.Д. Германович. – ВНИРО. – М., 1991. – 213 с.
4. Алимов С.І. Індустріальне рибництво: підручник / С.І. Алимов, А.І. Андрющенко. – Севастополь: Видавництво УМІ, 2010. – 552 с.
5. Аквакультура: учеб. пособ. / С.М. Никитина, С.Г. Миронов, А.Н. Булгаков, Г.В. Шелакова. – Калининград: Изд-во КГУ, 2003. – 256 с.
6. Hishamunda N. Policy and governance in aquaculture: lessons learned and way forward. FAO Fisheries and Aquaculture Technical Paper №. 555. – Rome, FAO. – 2011.

Summary

Current situation and trends of production and development aquaculture in industrialized countries are analyzed. The role of state is to substantiate. Special feature of taxation, lending and full employment in branch are investigated.

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 332.72:631.6

Велесик Т.А., аспірант, (E-mail: tanja-excite@mail.ru)[©]

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Барановський С.В., к.т.н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ЦІНУ ОСУШЕНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ МЛИНІВСЬКОГО ДЕРДАВНОГО ТЕХНІКУМУ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Пропонується модель, котра містить математичні обрахунки для кількісної оцінки впливу економічних, екологічних і технічних факторів на ціну осушених земель Млинівського технікуму ветеринарної медицини та методика оцінки, використовуючи елементи табличного процесора Excel

Ключові слова: ринок осушених сільськогосподарських земель, осушені землі, еколого-економічна модель, економічні, екологічні та технічні фактори

Вступ. Розглядаючи ринок осушених сільськогосподарських земель, слід звернути увагу на таку важливу складову, як ціна землі. Вартість сільськогосподарських угідь можна обчислювати на основі їх нормативної грошової оцінки, котра визначається, базуючись на економічній оцінці та балу бонітету. Бал бонітету враховує такі основні показники: глибина гумусового горизонту, вміст гумусу в орному шарі, вміст фізичної глини, вологість ґрунту, забезпеченість елементами живлення (азот, фосфор, калій), негативних властивостей ґрунтів, наявність чагарників, клімат, зрошення, урожай.

У статті запропоновано еколого-економічну модель оцінки впливу на ціну осушених земель тих факторів, які не включено ні при визначенні балу бонітету, ні при встановленні еколого-агрохімічної оцінки ґрунту.

Матеріал і методи. У даній статті застосовуються такі методи дослідження, як дедукція та індукція.

Метод дедукції полягає в тому, що дослідження здійснюється від загальних фактів до часткових, від результатів до причин. Індукція означає, що дослідження ведеться від часткового до узагальнення, від причин до результатів [4]. Крім того, у статті використовуються матеріали нормативно-правових та законодавчих документів.

Результати наукового дослідження за допомогою наведених методів висвітлені в статті у вигляді теоретичних висновків і пропозицій.

Результати дослідження. Питання еколого-економічної оцінки земельних ресурсів розглядали наступні вітчизняні дослідники: О. Гарнага [1], Д. Зеркалов [2], Л. Кожушко, П. Скрипчук, В. Сташук, Ю. Фесіна тощо.

Припустимо, що фактична ціна осушених сільськогосподарських земель C_{ϕ} може бути обчислена за формулою:

[©] Науковий керівник – Кожушко Л.Ф., д.т.н., професор
Велесик Т.А., Барановський С.В., 2011

$$C_{\phi} = C_{\max} * k_{\text{кц}} \quad (1),$$

де C_{\max} – максимально можлива ціна конкретної осушувальної ділянки;
 $k_{\text{кц}}$ – коефіцієнт коригування ціни землі, що визначається ефективністю та способом господарювання на даній земельній ділянці, значення якого коливається в межах від 0 до 1.

Коефіцієнт коригування ціни землі ($k_{\text{кц}}$) залежить від багатьох факторів, котрі було нами розбито на три групи: економічні, екологічні та технічні.

1. До економічних факторів належать рівень інфляції; термін окупності капіталовкладень в осушення земель.

2. Екологічні фактори включають санітарний стан ґрунту, екологічний стан поверхневих вод, вміст основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі.

3. До технічних факторів слід віднести меліоративний стан осушувальних систем в залежності від середньої глибини залягання рівня ґрунтових вод; меліоративний стан осушувальних систем за термінами відведення надлишкових вод, технічний стан елементів меліоративної системи.

Маємо вісім факторів, котрі, на нашу думку, найбільше впливають на ціну осушеної ділянки. Кожен із наведених факторів можна оцінити позитивним балом (ПБ), спираючись на 5-ти бальну шкалу [3, с. 283]:

Позитивний бал (ПБ) для кожного фактора коливається від 1 до 5.

Відомо, що вплив кожного фактору може бути більш або менш вагомим. Прийемо, що всі наведені фактори є однаково вагомими, тобто однаковою мірою впливають на фактичну ціну осушених сільськогосподарських земель.

Тому для приведення всіх показників кожного фактору до єдиного вимірника, використаємо коефіцієнт нормування показників – $k_{\text{нормп}i}$, що коливатиметься в межах від 0 до 1:

$$0 < k_{\text{нормп}i} < 1 \quad (i = 1, 2, \dots, 8) \quad (2).$$

Сума нормувань усіх показників факторів повинна бути рівна 1:

$$\sum k_{\text{нормп}i} = 1 \quad (i = 1, 2, \dots, 8) \quad (3).$$

Коефіцієнт нормування показників визначається за формулою (4):

$$k_{\text{нормп}i} = \frac{\sum P_{1\phi i} + P_{2\phi i} + \dots + P_{n\phi i}}{\sum P_{\phi 1} + \sum P_{\phi 2} + \dots + \sum P_{\phi 8}} \quad (4),$$

де $\sum P_1, P_2, \dots, P_n$ – сума показників i -го фактору ($i = 1, 2, \dots, 8$);

$\sum P_{\phi 1}, \sum P_{\phi 2}, \dots, \sum P_{\phi 8}$ – загальна сума показників всіх восьми факторів.

Використаємо поняття “негативного балу” НБ для кожного із наведених вище факторів. Негативний бал (НБ) – це кількість балів, котрі негативно впливають на формування ціни землі.

Таким чином: $\text{НБ} = 5 - \text{ПБ} \quad (5).$

Тоді коефіцієнт коригування ціни землі внаслідок негативної дії недобраної кількості балів для кожного фактора з врахуванням коефіцієнта нормування цього фактора, можна розрахувати за формулою:

$$k_{\text{кц}i} = 1 - \text{НБ}/5 * k_{\text{нормп}i} \quad (i = 1, 2, \dots, 8) \quad (6).$$

Результуючий коефіцієнт коригування ціни землі ($k_{\text{кц}}$) буде рівний добутку складових, тобто коефіцієнта коригування ціни для кожного фактора:

$$k_{\text{кц}} = k_{\text{кц}1} * k_{\text{кц}2} * k_{\text{кц}3} * k_{\text{кц}4} * k_{\text{кц}5} * k_{\text{кц}6} * k_{\text{кц}7} * k_{\text{кц}8} \quad (7).$$

На основі запропонованої математичної моделі можна визначити вплив різноманітних факторів на ціну осушених сільськогосподарських земель.

Використовуючи табличний процесор Excel, обчислимо вищенаведені показники на прикладі Млинівського державного технікуму ветеринарної медицини Рівненської області (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Результати обчислення коефіцієнта коригування ціни осушених земель
Млинівського державного технікуму ветеринарної медицини**

№ з/п	A	B	C	D	E	F	G
	Фактори	Бальна оцінка	Негативний бал	Коефіцієнт балів	Сума показників	Нормування показника	Коефіцієнт впливу
1.	Інфляція	4	1	0,2	5,2	0,12	0,98
2.	Окупність	4	1	0,2	5,2	0,12	0,98
3.	Санітарний стан*	5	0	0	5,0	0,12	1,00
4.	Поверх. води**	5	0	0	5,0	0,12	1,00
5.	Атмосфера*	4	1	0,2	5,2	0,12	0,98
6.	Рівень ґрун. вод	3	2	0,4	5,4	0,13	0,95
7.	Термін відвед.	3	2	0,4	5,4	0,13	0,95
8.	Технічний стан	3	2	0,4	5,4	0,13	0,95
9.	Σ	-	-	-	41,8	1,0	0,7908

*Обраховано за даними Млинівської міжрайонної санітарно-епідеміологічної станції

**Обраховано автором за даними Рівненської обласної санітарно-епідеміологічної станції

Як видно з табл. 1, коефіцієнт коригування ціни землі при заданих бальних оцінках наведених факторів рівний: $k_{кц} = 0,7908$.

У результаті розрахунків виникла необхідність врахування вартості розміщених на осушених землях меліоративних систем та встановлення взаємозв'язку між вартістю зазначених систем та вартістю осушених сільськогосподарських угідь. Ми отримали емпіричну формулу залежності, яка має наступний вигляд:

$$y = 7937,6 * e^{0,0004x} \text{ або } V_{O3} = a * e^{\pm b * V_{MC}} \quad (8),$$

де V_{O3} і V_{MC} – вартість осушених земель та вартість меліоративних систем (за мінусом зносу та амортизації) відповідно, тис. грн.

Про тісноту зв'язку свідчить високе значення коефіцієнта кореляції, котрий рівний: $r = 0,84$.

$$\text{Таким чином } V_{O3} = V_{НГО} + V_{MC} \quad (9),$$

де $V_{НГО}$ – вартість сільськогосподарських земель відповідно до їх нормативної грошової оцінки, тис. грн.

$$\text{Спираючись на формулу (9): } V_{O3} = 15744 + 50,9 = 15794,9 \text{ (грн./га).}$$

Використовуючи емпіричну формулу (8) та формулу (9), визначимо фактичну ціну 1 га осушених сільськогосподарських земель Млинівського технікуму ветеринарної медицини з врахуванням вище наведених факторів та наявної осушувальної системи "Вітчизна" балансовою вартістю 58,3 тис. грн.:

$$Ц_{\phi} = Ц_{\max} * k_{кц} = 15794,9 * 0,7908 = 12490,6 \text{ (грн./га).}$$

Таким чином, вартість осушених сільськогосподарських угідь Млинівського державного технікуму ветеринарної медицини площею 1146 га, котрі обслуговує осушувальна система “Вітчизна”, становить 14,3 млн. грн.

На основі всього наведеного вище, випливає наступне. Ціну осушених сільськогосподарських земель із наявною осушувальною мережею ми пропонуємо визначати за формулою (10):

$$C_{оз} = \left(\frac{\Gamma * B_{агр}}{B} \right) + (B_{МС} - A - 3) * k_{кц} \quad (10),$$

де $C_{оз}$ – ціна 1 га осушених сільськогосподарських земель із наявною осушувальною мережею (грн.);

$\frac{\Gamma * B_{агр}}{B}$ – нормативна грошова оцінка 1 га земель сільськогосподарського

призначення (грн.);

$B_{МС}$ – балансова вартість меліоративної мережі, котра обслуговує осушені землі в розрахунку на 1 га (грн.);

A і 3 – амортизаційні відрахування і сума зносу відповідно (грн.);

$k_{кц}$ – коефіцієнт коригування ціни землі.

Висновки. Отже, запропонована еколого-економічна модель дає можливість одержати кількісну оцінку впливу різноманітних факторів на ціну осушених земель, що, в свою чергу, дозволяє на початковій стадії формування ринку осушених земель мінімізувати негативні впливи деяких факторів.

Література

1. Гарнага О.М. Еколого-економічні засади формування ринку сільськогосподарських земель: Монографія / Гарнага О.М. – Рівне: НУВГП, 2006. – 42 с.
2. Зеркалов Д.В. Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль / Зеркалов Д.В. – Посібник. – К.: КТН, Дакор, Основа, 2007. – 412 с.
3. Козій Б.І. Математична модель оцінки впливу зовнішнього середовища на продуктивність сільськогосподарських тварин / Козій Б.І., Демчук М.В. // Науковий вісник ЛНУВМ та БТ ім. С.З. Гжицького. Сер. “Економічні науки”. – Львів, 2010. – Вип. №1 (43), том 12. – С. 282-287.
4. Удалов В.А. Экономический анализ на сельскохозяйственных предприятиях: Учебно-практическое пособие / Удалов В.А. – М: МСХА, 2000. – 152 с.

Summary

T.A. Velesik

ECOLOGICAL – ECONOMIC MODEL EVALUATION OF FACTORS IN PRICE DRAINED AGRICULTURAL LAND OF MLYNIV STATE COLLEGE OF VETERINARY MEDICINE OF RIVNE AREA

The model, which includes mathematical calculations to quantify the impact of economic, environmental and technical factors on the price of reclaimed land Mlyniv College of Veterinary Medicine and method of estimation, using elements of tabular processor Excel

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 338.43:636.2

Вихопень Л.П., аспірант ©*Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького***АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ
СКОТАРСТВА**

Проведений аналіз стану галузі скотарства в Україні. Відображено та проведено порівняльну оцінку стану скотарства України з різними країнами світу. Проведено розрахунки перспективи розвитку галузі.

Ключові слова: *Сільське господарство, скотарство, молоко, яловичина, продукція.*

Постановка проблеми. Протягом всього історичного періоду розвитку суспільства виробництво м'яса було і залишається однією з провідних галузей сільського господарства, а також велике соціально-економічне, організаційно-технологічне й політичне значення для національної економіки. М'ясопродуктовий підкомплекс є водночас потужним джерелом розвитку тваринництва, сферою зайнятості сільського населення, складовою продовольчого ринку держави.

Аналіз останніх досліджень. Стан та перспективи розвитку галузі скотарства вивчають такі вчені, як: П. Березівський, Г. Черевко, І. Яців, В. Мессель-Веселяк, В. Микитюк, О. Онищенко, П. Саблук, В. Трегобчук, Р. Тринько, - та все ж таки залишається і надалі багато незрозумілого та не повністю дослідженого в цій, досить вагомій для держави, галузі агропромислового комплексу.

Мета статті. Провести аналіз розвитку галузі скотарства. Співставити галузь скотарства нашої держави та інших країн світу та зробити позитивні висновки для себе.

Виклад основного матеріалу. Виробництво продуктів харчування в усі історичні часи було й залишається для людства важливою і життєвою проблемою світового масштабу. Рівень забезпечення населення продовольством розглядається як найважливіший чинник і визначальний критерій рівня соціального життя будь-якої країни, життєздатності її економічної структури і державного устрою. У вирішенні цієї проблеми особлива роль належить тваринництву.

Ця сільськогосподарська галузь у розвинених країнах світу посідає провідне місце. Її рівень розвитку є визначним у забезпеченні продовольчої незалежності країни. Виробництво й споживання продуктів тваринного походження у світі складається під впливом природних, економічних, національних і релігійних чинників. Показник споживання є одним з основних при характеристиці рівня життя населення в країні та її регіонах. У комплексі ця група

товарів виступає невід'ємним елементом структури виробництва, що забезпечує продовольчу безпеку країни [1, ст. 200]

Скотарство має основну масу м'ясної продукції, цінної за вмістом високоякісних білків і незамінних амінокислот. У м'ясному балансі України яловичина і телятина становлять близько 35%. Науково обґрунтована норма споживання м'яса як необхідного продукту харчування становить 80 кг на одну людину в рік, у тому числі 36 кг яловичини і телятини [3].

За науково обґрунтованими нормами харчування людина має спожити в середньому 380 кг (у перерахунку на молоко) молока і молочних продуктів, у тому числі 120 кг молока у свіжому вигляді. На сьогоднішній день під впливом негативних процесів у сфері аграрного виробництва споживання даних продуктів значно скоротилося і становило в 2009 р. 212 кг молока і 49,7 кг м'яса [4].

Незважаючи на сприятливі в Україні умови для розвитку галузі тваринництва, обсяги виробництва та споживання продукції з розрахунку на одну особу не відповідають раціональним нормам і є значно нижчими порівняно з іншими країнами світу. Так, наприклад, у 2009 році в Україні обсяги виробництва м'яса (в забійній масі) на одну особу становили 42 кг, тоді як у Данії цей показник досягнув 345,6 кг, Ірландії – 196, Австралії – 190,3, Нідерландах – 152,3, США – 132,3 кг (таблиця 1) [1, ст. 200].

Таблиця 1

Виробництво яловичини і телятини на одну особу, кг

Країни	Рік			
	2006	2007	2008	2009
Україна	12,2	11,8	10,4	9,9
Австралія	100,7	106,8	102,3	100,9
Данія	23,7	23,9	23,6	23,4
Ірландія	134,0	133,4	121,1	113,9
Нідерланди	23,4	23,4	22,9	24,2
США	38,3	38,8	38,0	37,8

Джерело 1

Розвиток скотарства характеризується такими показниками: збільшенням поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі корів; щільністю поголів'я худоби і корів з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь; зростанням продуктивності скотарства, валового виробництва молока і яловичини; підвищенням рівня виробництва молока і яловичини з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь.

Динаміка розвитку скотарства характеризується постійним зменшенням як поголів'я худоби, так і обсягів виробництва його продукції (табл. 2). Так, поголів'я худоби в усіх категоріях господарств зменшилось з 2006 р. по 2009 р. на 1,7 млн. гол., або майже в 0,7 рази, в тому числі корів відповідно на 0,9 млн. гол., або 0,7 рази. Внаслідок значного зменшення поголів'я, відповідно, відбувається зменшення обсягів виробництва продукції скотарства, а саме виробництва молока зменшилось у 0,8 раза, м'яса (в забійній вазі) у 1,2 раза.

Таблиця 2

Динаміка розвитку скотарства в Україні

Рік	Поголів'я ВРХ		Виробництво молока		Виробництво м'яса (у забійній вазі)	
	Всього, млн. гол.	в т.ч. корів	Всього млн. т	На одну особу населення, кг	Всього тис. т	На одну особу населення, кг
2006	6,5	3,6	13,3	346,8	1723,2	37,0
2007	6,1	3,3	12,3	317,2	1911,7	41,3
2008	5,5	3,1	11,8	254,0	1905,9	41,4
2009	5,1	2,9	11,6	252,0	1917,4	41,7

Суттєве зменшення поголів'я худоби та обсягів виробництва продукції скотарства призвело до того, що в 2009 році на одну особу населення було вироблено 252 кг молока та 41,7 кг м'яса, що менше, ніж у 2006 році.

Характеризуючи рівень розвитку скотарства в Україні, зазначимо, що в 2009 р. у середньому на 100 га сільськогосподарських угідь припадало 5079,0 тис. гол. великої рогатої худоби і було вироблено 11609,6 тис. т молока та 1917,4 тис. т м'яса (у забійній масі) [4].

У наш час ситуація на світовому ринку м'яса розвивається під дією одразу декількох головних факторів, кожен з яких вже сам по собі має змогу суттєво вплинути на загальну динаміку. Це, перш за все, ціна на енергоносії, коливання курсу американського долара, різке зростання цін на корми та величезний попит з боку азійських держав. Виявляється, що попит зріс, а пропозиція не встигає задовольнити потреби. Істотним є те, що м'ясо не так різко подорожчало, як зерно. В цілому очікується збільшення його кількості, але зростання виробництва за категоріями буде неоднозначним.

На велику рогату худобу припадає близько 30% світового виробництва м'яса. Головні виробники та постачальники світового ринку яловичини – Австралія, Бразилія, Нідерланди, Канада, США, Аргентина. Окремо слід зазначити Китай. Аналітики прогнозують, що найближчим часом тваринництво та виробництво його продукції саме цією державою займатиме провідне місце у світі.

Уряди цих країн забезпечують підтримку виробників, їхнє стимулювання та покращення генетичних ознак стада. Відбувається відродження тваринництва Австралії після минулої посухи та пом'якшення заборони на торгівлю яловичиною у Північній Америці, що було обумовлено «коров'ячим сказом».

Традиційними імпортерами яловичини залишатимуться Японія і Південна Корея. Нова Зеландія стрімко нарощує свій експорт. Очікується зниження імпорту яловичини країнами Євросоюзу, а також, постачання м'яса на світовий ринок Парагваєм та Уругваєм. Найбільше поголів'я великої рогатої худоби на м'ясо розводять у Латинській Америці (Бразилія, Аргентина, Мексика, Уругвай) і Східній Африці (Ефіопія), поголів'я овець і кіз в країнах Південно-Західної і Південної Азії (Іран, Туреччина, Індія, Пакистан) [2].

За розрахунками обсяги виробництва м'яса (в забійній масі) в Україні у 2015 році може бути доведено до 3127 тис. тонн, у 2020-му – 4302 тис. тонн і у 2030-му до 5056 тис. тонн, що має відбутися у господарствах всіх форм власності та господарювання. Проте найбільші темпи приросту мають відбуватися у

сільськогосподарських підприємствах, де у 2030 році буде вироблено 3308,0 тис. тонн м'яса проти 1917,4 тис. тонн у 2009 році (у забійній масі).

З урахуванням наявного потенціалу тваринництва, досвіду і традицій м'ясопродуктовий підкомплекс України повинен бути орієнтованим на експорт. Згідно з прогнозами у 2015 році він може запропонувати на зовнішній ринок 265,2 тис. тонн м'яса (у забійній масі), у 2020 р. – 488,3, а у 2030 році цей показник становитиме 778,9 тис. тонн [1, ст. 227].

Висновки.

Вітчизняний та світовий досвід ведення м'ясного скотарства свідчить про те, що для успішного розвитку цієї галузі необхідно мати спеціалізовані породи і типи м'ясної худоби, які добре пристосовані до природно-кліматичних умов регіону, сучасні витратні та енергозберігаючі технології, сталу кормову базу.

Література

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселя, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.

2. Економіка галузей скотарства [Інтернет ресурс]: <http://ua.textreferat.com/referat-9297-1.html>

3. Месель-Веселяк В.Я., Мазуренко О.В. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України: За наук. Ред. акад. УААН П.Т. Саблука – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 198 с.

4. Новоставська А. В., Свістула О. В. Світові тенденції розвитку тваринництва / А. В. Новоставська, О. В. Свістула // Науковий вісник «Асканія-Нова». – 2009. - № 2. – С. 4,5.

Summary

Vykhopen L.P., graduate student

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biogeotechnologies
named after S.Z. Gzhytskij*

CATTLE BREEDING STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS ANALYSIS.

The state of cattle breeding development in Ukraine was analysed. Comparable evaluation of the cattle breeding state in Ukraine with different countries of the world was presented and conducted. Calculations of cattle breeding development prospects were done.

Key words: *agriculture, cattle breeding, milk, beef, produce.*

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

Власенко І.В., к.е.н., доцент ©
Вінницький національний аграрний університет

ЕКОЛОГО – ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ВИРОБНИЦТВА ПРОДОВОЛЬСТВА

Наведені в ринкових умовах господарювання результати досліджень еколого-економічної безпеки виробництва продовольства. Показано складові елементи екологічної безпеки виробництва сільськогосподарської продукції, розкриті основні завдання екологізації сільського господарства.

Ключеві слова: еколого – економічна безпека, агросфера, основні компоненти забруднення харчових продуктів.

Нині людина оволоділа багатьма секретами природи, вийшла в космос. У біотехнології досягнуто таких меж, які викликають уже моральні проблеми, пов'язані з клонуванням тварин, людей тощо. Значних успіхів досягнув розвиток продуктивних сил сільського господарства як основи забезпечення населення планети продовольством. Однак продовольча проблема залишається невирішеною, і, більш того, викликає песимістичні прогнози її розв'язання. Про це наголошується в Римській декларації із всесвітньої продовольчої безпеки, прийнятої у 1996 р., де зазначається, що проблеми голоду і відсутність продовольчої безпеки мають глобальний вимір і існує висока ймовірність їх збереження і навіть значного збільшення в деяких регіонах, якщо не будуть прийняті термінові, рішучі і злагоджені дії, з урахуванням очікуваного зростання світового населення і навантаження на природні ресурси.

Подібна ситуація складається в світі, не зважаючи на те, що в останні 20-30 років зроблено певні позитивні кроки у вирішенні глобальної продовольчої проблеми, коли на міжнародному рівні почали приділяти посилену увагу продовольчій безпеці. “Зелена революція” у країнах, що розвиваються, підтримка і розвиток сільського господарства в розвинутих країнах дозволили мати навіть більші темпи виробництва деяких видів продовольства (м'ясо, цукор, олія), ніж темпи зростання населення на планеті. Однак ця тенденція проявляється лише в середньому, оскільки високі темпи приросту населення, урбанізація і орієнтація на експортні культури не дають можливості вагомо покращити продовольчу ситуацію в багатьох регіонах світу. Проблема сучасної світової продовольчої проблеми полягає в тому, що продовольства для того, щоб ліквідувати голод у світі, в цілому вистачає, але спостерігається нерівномірність у його виробництві та споживанні, тобто географія виробництва продуктів харчування не співпадає з географією їх споживання.

Метою роботи було розкрити еколого – економічні особливості виробництва продукції сільського господарства для забезпечення продовольчої безпеки.

В Україні у зв'язку з економічною кризою, зменшенням обсягів виробництва та погіршенням якості сільськогосподарської продукції зменшилося споживання основних продуктів харчування. За даними вчених-аграріїв, чорноземи втратили 30 % гумусу, а їх родючий шар зменшився на 10–15 см [1, с. 53]. До того ж за 1990-2008 рр. парк тракторів зменшився у 2,8 раза, зернозбиральних комбайнів - у 2,7 раза, вантажних автомобілів - у 2,5 раза [2]. Це не могло не позначитися на обсягах, структурі темпах виробництва сільськогосподарської продукції та продовольчому забезпеченні населення країни. За 1990-2008 рр. виробництво продукції сільського господарства в цілому скоротилося на 41,9 млрд. грн. (або на 28,7%), у тому числі: продукції рослинництва - на 1,7 млрд. (або на 2,5%), а продукції тваринництва - на 40,2 млрд. грн. (або у 2 рази). Як наслідок, виробництво сільськогосподарської продукції на 1 особу зменшилося на 563 грн. (або на 20%) [3]. За рівнем споживання основних харчових компонентів Україна суттєво відстає від провідних країн світу. На сьогодні за показниками зниження життєвого рівня населення, кількості та якості спожитих продуктів Україна належить до слаборозвинених країн. Для подолання кризової ситуації в найближчий час треба суттєво підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва, в основному, шляхом інтенсифікації рослинництва і тваринництва.

Підвищення ефективності сільського господарства досягається переважно внаслідок застосування добрив, гербіцидів і пестицидів, розвитку механізації, виведення нових сортів рослин і порід тварин, впровадження прогресивних технологій вирощування культур, доцільної спеціалізації господарств і структури посівних площ, раціонального використання земельних і водних ресурсів тощо. З погляду екології не всі ці засоби однаково безпечні. Інтенсивна хімізація сільського господарства створює підвищену небезпеку для навколишнього середовища і здоров'я людей.

Екологічна безпека - це такий стан навколишнього середовища, при якому унеможливується погіршення екології та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Складовими елементами екологічної безпеки є :

– *екологічно чиста продукція* - матеріали або продукти (харчового, технічного призначення), що не містять у собі шкідливих домішок у концентраціях, небезпечних для природного середовища, тварин і рослин, здоров'я людей. Надходження шкідливих речовин у навколишнє середовище при цьому також має бути цілком виключене;

– *екологічно чисті ґрунти* - такі, які не містять шкідливих домішок у кількостях, що загрожують стану ґрунтової біоти і здоров'ю людини;

– *екологічно чисте виробництво* - забезпечення такого рівня організації виробництва, при якому встановлюється відповідність екологічним вимогам, нормам і нормативам. Близьким за значенням є поняття «безвідходне виробництво», але в даному випадку мається на увазі не тільки виробничий процес, а всі стадії життєвого циклу товарів, включаючи транспортування, обмін і споживання, утилізацію відходів.

В останні три десятиліття набула особливого значення проблема нітратів. У цей період значно зросло застосування азотовмісних добрив, що супроводжується

інтенсивним забрудненням природних вод і сільськогосподарської продукції нітратами.

В аграрному секторі виникають негативні процеси, які пов'язані з накопиченням нітратів у продуктах рослинництва (овочах, баштанних культурах) :

- нераціональне застосування азотовмісних добрив;
- зміна біохімізму сільськогосподарських рослин, підвищення в них вмісту нітратів;
- збільшення небезпеки токсичної дії (нітрати і токсиканти, що накопичуються в рослинах);
- зменшення харчової цінності продукції;
- зменшення лежкості зниження харчової цінності при збереженні;
- негативний вплив на здоров'я людей;
- зниження загальної економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

На рис. 1. наведено класифікацію основних компонентів забруднення харчової продукції.

Суспільство давно визнало важливість проблеми забруднення навколишнього середовища, але в наш час актуальною є проблема сільськогосподарських технологій як основної небезпеки для здоров'я людини.

Екологізація в агросфері в цілому має перешкоджати негативному впливу технологічних процесів на стан навколишнього середовища.

Цим обумовлені основні завдання екологізації сільського господарства :

- зниження техногенного навантаження;
- підтримання природного потенціалу шляхом самовідновлюваного режиму процесів у природі;
- скорочення невиробничих витрат;
- використання відходів вторинної сировини;
- стимулювання виробництва екологічно чистої продукції.

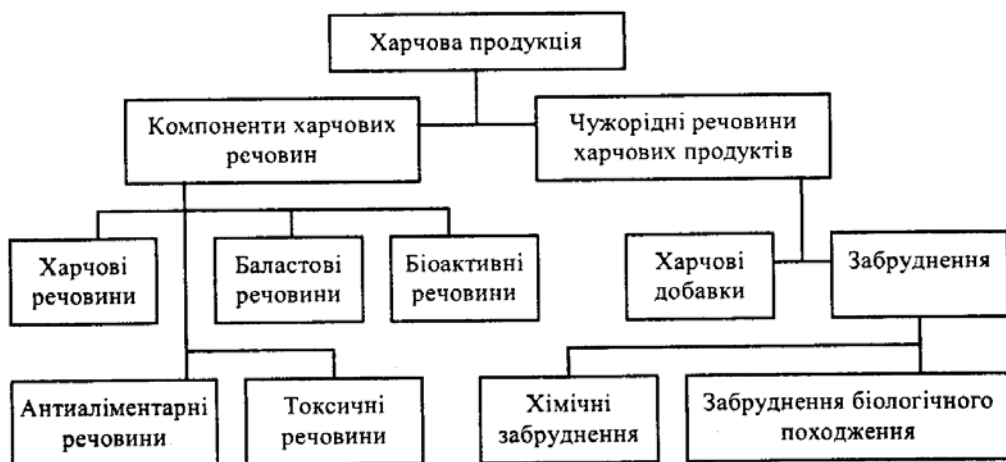

Рис.1. Класифікація основних компонентів і видів забруднення харчових продуктів

Виробництво й споживання їжі посідають центральне місце у будь-якому суспільстві і мають економічні, соціальні, а також у багатьох випадках екологічні наслідки. Зокрема, Алтухов А.І., Жоголева Е.Е. виділяють три групи наслідків взаємодії суспільства і природи у сфері сільського господарства – руйнування продуктивних сил самого сільського господарства (втрата родючості земель в результаті їх перевантаження, засолення, хімічного і бактеріологічного отруєння та інші); наслідки, які завдають шкоду не тільки сільському господарству, а й іншим галузям економіки (забруднення водойм, атмосферного повітря та інші); наслідки, які створюють небезпеку для життя і здоров'я людей, в тому числі тих, хто споживає харчові продукти, вироблені з використанням агрохімікатів чи біотехнологій [4, с. 210-211]. Хоча захист здоров'я завжди має бути пріоритетом, формуючи продовольчу політику, потрібно також зважати на інші аспекти. Крім цього, на різні етапи ланцюга харчування можуть впливати стан і якість довкілля, особливо екосистеми. З огляду на це, політика збереження довкілля відіграє важливу роль у забезпеченні споживачів безпечними продуктами харчування [5]. Це справедливо і по відношенню до екологічної безпеки сільськогосподарської продукції. Зв'язок агропромислового виробництва із здійсненням природокористування та охорони навколишнього середовища не викликає жодних сумнівів. Екологічна безпека сільськогосподарської продукції може забезпечуватись у наступних напрямках:

1. Екологічний моніторинг та радіаційна безпека території (ліквідація наслідків та усунення потенційних ризиків радіоактивного забруднення, утилізація заборонених та непридатних до використання пестицидів та захоронення твердих відходів, використання нових технологій їх переробки, охорона ґрунтів, вод, атмосферного повітря).

2. Розробка і впровадження програми - рекомендації забруднених територій.

3. Забезпечення генетичної безпеки України шляхом прийняття та реалізації законів щодо генетично модифікованих організмів та генної інженерії.

4. Впровадження органічного сільськогосподарського виробництва в агросфері України шляхом розробки та реалізації Довгострокової програми ведення органічного сільськогосподарського виробництва та програми «Екологічно чиста продукція агросфери».

5. Екологічна паспортизація сільськогосподарських угідь

6. Створення інтегрованих систем управління якістю та безпекою сільськогосподарської продукції.

7. Розробка та створення ефективної системи методів економічного стимулювання виробництва екологічно безпечної сільськогосподарської продукції.

Створення ринку екологічно безпечної продукції є одним із найбільш пріоритетних завдань соціально-економічної, продовольчої та екологічної політики держави у сфері захисту здоров'я населення.

Отже, забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції є одним із важливих напрямків забезпечення екологічної безпеки України та факторів, що визначають здоров'я української нації. Це свідчить про визрілу необхідність розробки теоретичних положень екологічної безпеки сільськогосподарської продукції та забезпечення ґрунтового правового регулювання у цій сфері, що неможливо без характеристики взаємозв'язку екологічної безпеки сільськогосподарської продукції з екологічною безпекою в цілому.

Стан, у якому опинився агропромисловий комплекс України, можна визначити як кризовий. Критичне положення з продовольчим забезпеченням у державі, де обсяги виробництва сільськогосподарської продукції ще недавно складали більш як 30% ВВП, у країні, яка має кращі у світі земельні ресурси, говорить про тяжку хворобу економіки. Від спроможності України забезпечити свій народ достатньою кількістю високоякісних продуктів харчування залежатиме, чи стане вона цивілізованою, правовою, розвиненою державою. Не слід забувати, що в Україні з її географічними, історичними, політичними та демографічними особливостями агропромисловий комплекс є базисом економіки, важливою експортною галуззю, основою матеріального добробуту населення.

Необхідна чітка організація економічних взаємовідносин між виробниками і споживачами, між підприємствами агросфери і державою. Разом з тим не можна вважати удосконаленою чинну систему цін і ціноутворення. Низькі закупівельні ціни, особливо на тваринницьку продукцію, а також диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію є основною причиною кризи в агропромисловому комплексі. Ці проблеми, а також проблеми оподаткування і фінансування потребують невідкладного рішення.

Економічна ситуація в сільському господарстві характеризується перш за все тим, що через обмеженість платоспроможності населення, значний монополізм в суміжних галузях, і особливо в переробній промисловості й торгівлі, а також великий обсяг імпорту, сільськогосподарські виробники не можуть підвищувати ціни на свою продукцію відповідно до збільшення витрат на виробництво. Це є однією з головних причин зменшення виробництва практично в усіх галузях агропромислового комплексу.

Висновки:

1. Сучасні еколого – економічні проблеми сільськогосподарського виробництва створюють реальну загрозу як національній безпеці країни (зокрема, продовольчій безпеці), так і майбутнім поколінням.

2. На фоні екологічної ситуації, яка склалася, справедливим є твердження, що природно-ресурсний потенціал аграрного виробництва втрачає свої відновлювальні, відтворювальні та асиміляційні можливості, що є загрозою ресурсно-екологічній безпеці суспільства.

Література

1. Березівський П.С. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу: навч. посібн. [для студ. вищ. аграр. закл.] /

П.С. Березівський, Н.І. Михалюк. – Львів: «Магнолія Плюс»; вид-во СПД ФО В.М. Піча, 2004. – 443 с.

2. Розраховано авторами за -даними: Статистичний щорічник України за 2008 рік, с. 152.

3. Див.: Сільське господарство України у 2008 році. К., Держкомстат України, 2009, с. 44.

4. Алтухов А.И., Жоголева Е.Е. Научные основы обеспечения продовольственной безопасности // Продовольственное обеспечение России: состояние и перспективы. – М., 1996. – С.4-25.

5. Амбросов В.Я., Онегина В.М. Поддержка цен и стабилизация доходов сельскохозяйственных производителей // Весник Международного славянского университета. – 2001. - №2.

Summary

These market conditions in the economic results of studies of ecological and economic security of food production. Displaying component element you are ecological safety of agricultural products, revealed the main task of ecological agriculture.

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 330.341.1:658.1:637.1

Волкова І. М., к.е.н. (vimztua@yahoo.com) ©

Житомирський національний агроекологічний університет

**ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ НА ПІДСТАВІ
РЕЗУЛЬТАТІВ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Досліджено сучасний стан функціонування галузі молочного скотарства. Визначено економічну ефективність виробництва та реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами регіону. На підставі результатів маркетингових досліджень обґрунтовано перспективні напрями підвищення економічної ефективності виробництва молока зазначеними підприємствами.

Ключові слова: *молочне скотарство, економічна ефективність, сільськогосподарські підприємства, маркетингові дослідження.*

Вступ. Функціонування аграрного сектора національної економіки на ринкових засадах супроводжується суттєвими кризовими явищами, які особливо гостро проявляються у сфері виробництва та переробки молока. Низька активність сільськогосподарських підприємств галузі молочного скотарства, обумовлена невисокою рентабельністю їх діяльності, викликає щорічне скорочення сировинної бази молокопереробних підприємств. Загальною проблемою вітчизняного молокопродуктового підкомплексу є не тільки нарощування обсягів виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами, але й підвищення його економічної ефективності з огляду на важливість забезпечення переробних підприємств високоякісною сировиною в достатній кількості. Відтак обрана тема є актуальною за сучасних умов розвитку вітчизняної галузі молочного скотарства.

Матеріал і методи. Питання ефективності виробництва молока в сільськогосподарських господарствах, функціонування молокопродуктового підкомплексу та розвитку внутрішнього ринку молока і продуктів його переробки знайшли своє відображення у наукових працях вітчизняних учених: В. Г. Андрійчука, П. С. Березівського, В. Н. Зимовця, М. М. Ільчука, Т. Л. Мостенської, М. К. Пархомця, П. Т. Саблука, А. М. Стельмашука, В. М. Трегобчука, О. М. Шпичака, В. В. Юрчишина та ін. Водночас варто зазначити, що функціонування аграрних підприємств – виробників сирого молока окремого регіону, які функціонують у динамічному середовищі та потребує комплексного дослідження і вдосконалення.

Метою даної статті є обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами регіону. Об'єктом дослідження є процес функціонування підприємств галузі молочного скотарства Житомирської області. Теоретичною і методологічною

основою даною дослідження є системний підхід до вивчення економічних явищ, теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених. Поставлені завдання зумовили використання таких методів маркетингових досліджень: кабінетного аналізу – для визначення сучасного стану функціонування галузі молочного скотарства; кількісних досліджень – для обчислення показників економічної ефективності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами, соціологічного опитування – для встановлення перспективних напрямів підвищення економічної ефективності виробництва молока даними підприємствами.

Результати дослідження. Житомирська область має сприятливі природно-кліматичні умови для розвитку галузі молочного скотарства. Однак, ефективність її діяльності стримується рядом чинників, серед яких найсуттєвішими є диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, порушення системи державних закупівель, незадовільний стан селекційної роботи, недосконалість процесу ціноутворення на сире молоко. Вчені-економісти наголошують на тому, що ситуація в галузі молочного скотарства буде і надалі ускладнюватися. Розвиткові такої тенденції сприятимуть перш за все труднощі відбудови великих молочних ферм промислового типу, в умовах яких можна виробляти значну кількість конкурентоспроможної молочної сировини за незначних затрат праці, енергії і матеріальних ресурсів.

Динаміка виробництва молока в розрізі категорій господарств України в Житомирській області характеризується такими даними. Валове виробництво молока в Україні в 2010 р. зменшилося в 1,8 разів порівняно з 1990 р. Аналогічна ситуація спостерігається майже в усіх регіонах країни. Не виключенням є і Житомирська область, де виробництво молока протягом зазначеного періоду скоротилося в 1,6 разів. В 1990 р. господарствами області було забезпечено 4,59 % загальнодержавного виробництва молока, в 1995 р. – 4,99 %, а в 2010 р. – 5,34 %.

Аналіз обсягів виробництва молока в господарствах населення і сільськогосподарських підприємствах показує, що тут спостерігаються неоднозначні тенденції. Протягом 1990-2010 рр. різке скорочення виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області (з 692,9 тис. т до 138,9 тис. т) супроводжувалося незначним його зростанням в господарствах населення (на 37,6 %), що спричинило зміну структури виробництва сирого молока.

Сільськогосподарські підприємства втратили провідні позиції у структурі виробництва молока і зменшили його кількість у 2010 р. в 4,9 разів проти 1990 р. Водночас, обсяги молока, виробленого у господарствах населення області, збільшилися з 431,0 тис. т у 1990 р. до 593,0 тис. т у 2010 р. (в 1,4 рази). Якщо у 1990 р. питома вага господарств населення в загальному обсязі виробництва молока в регіоні становила 38 %, то у 2010 р. – 81 %, що у 4,3 разів перевищило обсяги виробництва сільськогосподарських підприємств.

Основними причинами зменшення виробництва молока в суспільному секторі стали скорочення поголів'я корів та зниження їх продуктивності. Так поголів'я корів в Україні за досліджуваний період стрімко скорочувалося і у

2010 р. склало лише 46 % поголів'я у 1990 р. В Житомирській області спостерігається аналогічна ситуація – скорочення поголів'я відбулося в 1,2 рази, проте збільшилася частка області в загальнодержавному поголів'ї корів з 4,63 % у 1990 р. до 5,36 % у 2010 р. У сільськогосподарських підприємствах України в Житомирській області за період дослідження відбулося скорочення поголів'я корів в 2,2 та 3,8 рази відповідно. Таке значне скорочення поголів'я є наслідком зростання матеріально-технічних затрат даних підприємств, зокрема, диспаритет цін промислової та сільськогосподарської продукції та підвищення ціни кормів, що, в свою чергу, призводить до зростання собівартості сирого молока. Так, за період з 1990 р. ціни на промислові товари збільшились у шість разів порівняно з продукцією АПК [3, с. 181]. Неврегульованість цінової політики на ринку молока є причиною того, що сільськогосподарські підприємства за рахунок ціни реалізації відшкодовують тільки витрати на виробництво сирого молока.

Іншою важливою причиною різкого скорочення виробництва молока стало зниження продуктивності молочного стада. Протягом 1990-2010 рр. середньорічний удій молока від однієї корови в усіх категоріях господарств України в Житомирській області зріс на 624 кг (або на 21,8 %) та 619 кг (на 22,6 %) відповідно. Проте зазначена динаміка в розрізі різних виробників є неоднорідною. Так, в господарствах населення спостерігається більш істотне зростання рівня продуктивності молочного стада. Зокрема, в Житомирській області в 2000 р. він збільшився на 11,2 % у порівнянні з 1990 р., а в 2010 р. – на 42,8 % у порівнянні з 1990 р. Починаючи з 2004 р. продуктивність корів у сільськогосподарських підприємствах області почала зростати і в 2010 р. склала 2205 кг молока, що у 1,7 рази нижче, ніж у господарствах населення.

З метою визначення ступеня впливу факторних ознак – зміни поголів'я корів та середньорічного удою молока від однієї корови на результативну ознаку – обсяги валового виробництва молока в усіх категоріях господарств застосуємо індексний метод аналізу. Для цього розрахуємо індекси валового виробництва молока, поголів'я корів та середньорічного удою від однієї корови, а також абсолютне відхилення результативної ознаки за рахунок вищезазначених факторів.

Розраховані значення індексів вказують, що зменшення валового виробництва молока в Україні за 1990-2010 рр. на 10723,8 тис. т відбулося за рахунок скорочення поголів'я корів (на 54 %), незважаючи на збільшення їх продуктивності на 21 %. У Житомирській області ситуація подібна – зменшення валового виробництва молока на 373,9 тис. т за 1990-2010 рр. було спричинене зменшенням поголів'я молочного стада (на 47 %) навіть за умови зростання його продуктивності на 22 % (табл. 1).

За 2009-2010 рр. відбулося зростання валового виробництва молока. В Україні і Житомирській області валове виробництво молока в 2010 р. порівняно з 2009 р. збільшилося на 47,8 тис. т і 9,6 тис. т відповідно за рахунок зростання продуктивності корів, незважаючи на скорочення їх поголів'я.

Таблиця 1

Результати індексного аналізу впливу поголів'я корів та середньорічного удою молока від 1 корови на валове виробництво молока, тис. т

Показник	Зміна валового виробництва молока	в т. ч. внаслідок зміни	
		поголів'я корів	середньорічного удою молока від 1 корови
Україна 2010 р./1990 р.	- 10723,8	- 13070,7	+2346,9
2010 р./2009 р.	+47,8	- 1138,0	+1185,8
Житомирська область 2010 р./1990 р.	- 373,9	- 504,2	+130,3
2010 р./2009 р.	+9,6	- 49,8	+59,4

Джерело: розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики.

Показники економічної ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010 р. до 2008 р., %
Прямі затрати праці на 1 ц молока, люд.-год.	16,8	13,2	11,6	69,1
Собівартість 1 ц молока, грн.	64,16	64,05	84,63	131,9
Середня ціна реалізації 1 ц молока, грн.	65,68	74,87	105,55	160,7
Прибуток на 1 ц молока, грн.	3,4	4,3	20,9	-
Рівень рентабельності, %	5,5	6,1	24,7	-

Джерело: розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики.

Дані, представлені в табл. 2, свідчать, що собівартість виробництва 1 ц молока в 2010 р. зросла в 1,4 рази проти 2008 р. внаслідок низької продуктивності молочного стада та високої ціни кормів. У структурі матеріальних витрат сільськогосподарських підприємств Житомирської області вартість кормів у 2010 р. склала 72,3 % проти 42,5 % у 2008 р. В основі такого зростання лежить збільшення собівартості 1 ц кормових одиниць з 21,33 грн. у 2008 р. до 37,67 грн. у 2010 р.

Затрати праці на 1 ц молока у 2010 р. зменшилися порівняно з 2001 р. і склали 11,6 люд.-год. Однак, такий рівень затрат є значно вищий, ніж у країнах з розвинутою ринковою економікою. Так, в США цей показник у середньому складає 0,66 люд.-год., а в країнах західної Європи – 0,55-0,90 люд.-год. [1, с. 145]. Високий рівень виробничих затрат, в т. ч. живої праці, не компенсувалися виручкою від його реалізації. Як наслідок, до 2003 р. виробництво молока в області було збитковим. Однак, за досліджуваний період рівень рентабельності виробництва молока зріс з 5,5 % до 24,7 % за рахунок зменшення прямих затрат праці на 1 ц молока на 4,6 люд.-год. та збільшення ціни його реалізації на 48,45 грн./ц.

Негативні тенденції у виробництві сирого молока позначилися на структурі та обсягах реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами. Так, в структурі каналів реалізації молока відбулися певні зміни. Провідним каналом реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами залишаються заготівельні організації. На їх долю в 2008 р. припадало 87,4 %, в 2009 р. – 92,0 %, в 2010 р. – 94,2 % реалізації молока, що пояснюється вищими закупівельними цінами порівняно з іншими каналами реалізації. Натомість, скорочуються обсяги реалізації на ринку з 3 % у 2008 р. до 1,6 % у 2010 р. та іншими каналами з 6,4 % до 2,7 % відповідно.

Ускладнює стан галузі молочного скотарства і те, що підприємства молокопродуктового підкомплексу перебувають у нерівних економічних умовах. Зокрема, виробники сирого молока перебувають у конкурентному середовищі, тоді як молокопереробні підприємства – в умовах монополії. Внаслідок того, що більшість сільськогосподарських підприємств не мають відповідної матеріально-технічної бази для тривалого зберігання і первинної обробки молока, вони змушені співпрацювати з переробними підприємствами на не вигідних для себе умовах [2, с. 213]. Відтак, втрачається мотивація підприємств галузі молочного скотарства виробляти молоко вищої якості.

Отже, загальний незадовільний стан функціонування галузі молочного скотарства об'єктивно зумовлює необхідність обґрунтування перспективних напрямів підвищення ефективності виробництва сирого молока аграрними підприємствами. З цією метою було проведено соціологічне опитування за допомогою спеціально розроблених анкет, цільовою аудиторією якого виступили керівники 50 сільськогосподарських підприємств Житомирської області. Результати опитування свідчать, що нині найбільш актуальним напрямом розвитку підприємств молочного скотарства є зниження собівартості виробництва сирого молока (96 % респондентів). Основними резервами розв'язання даного завдання є зміна способу утримання корів з прив'язного на безприв'язне, яке передбачає значно менші затрати на кормові ресурси (80 % респондентів), утримання відповідної кількості персоналу та підтримання санітарно-гігієнічних умов на молочних фермах (84 % респондентів).

Іншим чинником є зниження перевитрат кормових ресурсів та підвищення збалансованості раціонів харчування корів (72 % опитаних). Важливим завданням є зниження частки грубих кормів та збільшення – концентрованих. Актуальним напрямом також є покращання зооветеринарного обслуговування та мікроклімату на молочних фермах, про що зазначили 64 % опитаних керівників сільськогосподарських підприємств. Проте основним резервом зменшення собівартості сирого молока, на думку 90 % респондентів, є зниження матеріальних витрат, що відбудуться за умови проведення державної політики регулювання цін на промислову та сільськогосподарську продукцію з метою зменшення існуючого диспаритету.

Висновки. Покращення результативності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств галузі молочного скотарства знаходиться в площині пошуку та запровадження сучасних методів господарювання. З огляду на

важливість та незамінність молока в раціоні харчування людини обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності його виробництва є важливим завданням як на регіональному, так і на рівні всієї країни. На підставі результатів маркетингових досліджень найбільш перспективними завданнями представляються зниження собівартості сирого молока, а також удосконалення політики регулювання національного сектора економіки.

Література

1. Романів О. Економічна оцінка розвитку молочного скотарства Львівщини / О. Романів // Вісник ЛДАУ: Економіка АПК. – Львів: Львів. держ. агроуніверситет, 2004. – № 11(1). – С. 142-148.

2. Пархоμεць М.К. Молочна промисловість Західного регіону України: стан та шляхи розвитку / М.К. Пархоμεць // Наукові записки Тернопільського НПУ ім. Володимира Гнатюка. – серія: Економіка. – Вип. 18. – 2005. – С. 212-215.

3. Фатюха Н.Г. Розвиток інтеграції й кооперації з виробництва та переробки молока / Н.Г. Фатюха // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 217: В 4 т. Том I. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – С. 180-188.

Summary

Volkova I.

The Zhytomyr National Agroecological University

DETERMINATION OF DIRECTIONS OF INCREASE OF ECONOMIC EFFICIENCY OF PRODUCTION OF MILK BY AGRICULTURAL ENTERPRISES ON FOUNDING OF RESULTS OF MARKETING RESEARCHES

The modern state of functioning of industry of the suckling cattle breeding is investigational. Economic efficiency of production and realization of milk is certain by the agricultural enterprises of region. On the basis of results of marketing researches perspective directions of increase of economic efficiency of production of milk are reasonable by the enterprises.

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

Ганич І.М., ст. викладач кафедри фінансово-економічної безпеки ЛДУВС

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВА СУТНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Захист комерційної таємниці займає ключове положення в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання і є визначальною умовою їх успішної діяльності на сучасному ринку. У статті досліджена природа комерційної таємниці, її сутність, ознаки, умови формування, проведений аналіз останніх наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, визначено основні положення і запропоновано своє бачення і вирішення спірних питань

Ключові слова: конкуренція, інформація, комерційна таємниця, конфіденційна інформація, секрет виробництва, ноу-хау, засади захисту комерційної таємниці

Постановка проблеми. Інформатизація і інтелектуалізація виробничих відносин та активне впровадження новітніх інформаційних технологій стали нагальними вимогами сучасного підприємництва, без яких неможливий подальший розвиток економіки, у зв'язку з чим проблеми захисту комерційної таємниці були й залишаються актуальними як для науковців, так і для практиків.

Стан дослідження Сьогодні питання забезпечення економічної безпеки набули особливої актуальності, а тому їм приділяється багато уваги в дослідницьких працях закордонних та вітчизняних учених.

Зокрема, проблеми комерційної таємниці досліджувалися вченими, що спеціалізуються в сфері економічної або інформаційної безпеки підприємств, які вдавались до дослідження окремих проблем комерційної таємниці, такі як Г.О. Андрощук, Кашанина Т.В., Крилов В.В., Ю.Макогон, Назарова Ю, Ю.Плаксин, О.Перовска, Г.Раєвський, СергееваЕ.Г., Соловйов В.А. А.Фат'янов, Ярочкин В.І. та ін.

Аналіз наукових досліджень зазначених науковців показує, що їхні праці присвячені в основному правовим аспектам комерційної таємниці (право власності на комерційну таємницю, її отримання, використання, зберігання і поширення, правові засади захисту та ін), однак комерційна таємниця як об'єкт системи комплексного захисту не досліджувалась, а, враховуючи динамічний характер розвитку інформаційного суспільства, потреби вдосконалення технологій захисту комерційної таємниці у суб'єктів господарювання, виникають постійно.

Мета статті - на основі системного і комплексного підходу розкрити сутність і зміст поняття комерційної таємниці та її захисту.

Виклад основних положень. Виклад основного матеріалу дослідження. Для перехідного періоду розвитку економіки України, особливо під час кризи, все більш характерними стають такі небезпечні явища у підприємстві як монополізація ринку, тиск на підприємства з боку державних органів, контролю кримінальних структур за певними галузями економіки, криміналізація виробничих відносин, недобросовісна конкуренція, рейдерство, економічні злочини, активізація конкурентної розвідки тощо.

За таких умов комерційна таємниця стає найбільшою цінністю підприємства, оскільки втрата контролю над нею може призвести до значних матеріальних і моральних втрат, а в окремих випадках до банкрутства і ліквідації фірми. У зв'язку з чим гостро постає проблема економічної безпеки, чільне місце в якій займає захист комерційної таємниці.

Однак, якщо в країнах з розвинутою ринковою економікою правова процедура захисту комерційної таємниці чітко розписана, внаслідок чого вона надійно охороняється законодавством як цінний товар, - то в Україні і дотепер відсутній повноцінний ефективний механізм захисту інформації, що складає комерційну таємницю

Неналежний рівень правового регулювання відносин, пов'язаних з створенням і обігом комерційної таємниці суб'єктів господарювання, створює умови для комерційного шпигунства, безперешкодного отримання і використання незаконно отриманих наукомістких технологій, програмних продуктів та іншої інформації, що відноситься до комерційної таємниці. Нерозвиненість законодавства, що регулює комерційну таємницю суб'єктів господарювання, стає серйозним стримуючим фактором для розвитку господарської діяльності.

Таким чином, умови розвитку ринкових відносин вимагають глибокого аналізу стану захисту комерційної таємниці і гостро ставлять проблему розробки ефективної системи, її належного захисту від впливу наведених вище негативних факторів та приведення чинного законодавства про комерційну таємницю у відповідність з поточними та перспективними потребами ринкового середовища.

Захист комерційної таємниці є основною складовою економічної безпеки суб'єкта господарювання. Таке особливе місце захисту комерційної таємниці в системі економічної безпеки обумовлене значенням і режимом комерційної таємниці, який базується на тому, що до переліку відомостей, які складають комерційну таємницю, завжди відбирається найбільш цінна інформація, що стосується діяльності суб'єкта господарювання, і для її захисту вживаються найсуворіші заходи і застосовуються найновіші засоби захисту.

В організації комплексного захисту комерційної таємниці суб'єкта господарювання ключове положення займає поняття комерційної таємниці. Саме воно визначає склад і обсяг відомостей, що підлягають захисту, на підставі яких створюється система захисту і вживаються адекватні заходи реагування на зовнішні і внутрішні загрози.

Питаннями дослідження поняття, сутності, природи і змісту комерційної таємниці займались багато вітчизняних і зарубіжних вчених. Найбільший науково-дослідний інтерес викликає визначення поняття "комерційна таємниця" первинної ланки господарювання.

Так, Е. Соловйов вважає, що комерційна таємниця – це економічні інтереси та відомості про різні сторони та сфери виробничо-господарської, управлінської, науково-технічної, фінансової діяльності фірм, що навмисно приховуються з комерційних міркувань і охорона яких обумовлена інтересами конкуренції та можливою загрозою економічної діяльності фірми. Комерційна таємниця виникає тоді, коли вона є інтересом для комерції [1, с.5].

Інші дослідники, такі як Ю.Плаксин та Ю.Макогон, вважають, що комерційною таємницею є будь-яка ділова інформація, яка має для підприємства реальну або потенційну цінність на комерційних підставах, витік якої може завдати йому шкоди; не є загальновідомою та загальнодоступною на законних підставах; відповідним чином позначена і підприємством вживаються відповідні заходи щодо збереження її конфіденційності; не є державною таємницею та не захищаються авторським та патентним правом; не стосується негативної діяльності підприємства, що здатна завдати шкоди суспільству (порушення законів, неефективної роботи, адміністративних помилок, забруднення навколишнього середовища тощо) [2, с.75].

Крилов В.В відносить комерційну таємницю поряд із службовою, банківською таємницею і таємницею зв'язку до конфіденційної інформації юридичних осіб [3, с.66].

Деякі вчені вважають комерційну таємницю різновидом професійної таємниці. При цьому професійну таємницю визначають як певний комплекс конфіденційної інформації, в тому числі і тієї, що становить комерційну таємницю, яку, за умови нерозголошення, отримує особа в результаті своєї професійної діяльності [4,с.62].

На думку інших учених, підприємницька, комерційна таємниця – це управлінська, виробнича, науково-технічна, фінансова, економічна, торговельна й інша документована інформація, що використовується для досягнення цілей підприємницької діяльності (одержання прибутку, запобігання збитку й упущеної вигоди, одержання добросовісної переваги над конкурентами), яку підприємець відносить до конфіденційної [5, с.344].

У літературі неодноразово досліджувались природа, значення і цінність комерційної таємниці, а також підкреслювалась складність визначення цієї категорії.

Так зазначається, що комерційна таємниця:

- в умовах ринку і конкуренції виступає як елемент маркетингу і заповзятливості, як спосіб максимізації прибутку і конкурентноздатності підприємства [6 с.19];
- є породженням ринкових конкурентних відносин [7, с.12];
- за ступенем розповсюженості в суспільстві займає друге місце після особистої таємниці і є складним правовим явищем [8, с.227].

На думку Т.В. Кашаніної, комерційна таємниця в економічному змісті є одною із способів забезпечення переваг підприємства в конкурентній боротьбі. Що стосується відомостей ділового характеру, то ця інформація з метою використання її з найбільшою ефективністю може бути захищена юридично тільки як комерційна таємниця [9, с.504].

Нерідко в літературі вважають ідентичними поняття комерційної таємниці і ноу-хау. У навчальній літературі вказується, що відомості, які складають комерційну таємницю, в усьому світі звичайно іменуються ноу-хау або секретом виробництва [10, с.574].

Ю.Назарова розглядає з позицій синонімічності поняття «комерційна таємниця» і «ноу-хау» [11, с.20].

Разом з тим, є й протилежна точка зору. Комерційна та інші види таємниць, які охороняються спеціальними законодавчими актами, а також авторським або патентним правом, секретом виробництва (ноу-хау) не визнаються [12, с.432].

На наш погляд, не виключає можливості надання ноу-хау правового режиму комерційної таємниці. У цьому аспекті вважаємо слушною думку, що однією з найбільш розповсюджених категорій даних, яким може надаватися статус комерційної таємниці, є виробничі секрети («ноу-хау»)

У літературі з економічної та інформаційної безпеки підприємств при визначенні комерційної таємниці як кваліфікуючий фактор указується на можливість завдання підприємству збитків внаслідок її розголошення. У цьому плані типовими можна вважати наступні визначення:

- комерційна таємниця – це будь-яка власна інформація, що має дійсну або потенційну комерційну цінність для підприємства (фірми), витік якої може завдати йому збиток [13, с.28];

- комерційна таємниця – відомості, що не є державними секретами, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю, розголошення, витік і несанкціонований доступ до якої може завдати шкоди їхнім власникам [14, с.43];

- під комерційною таємницею підприємства (фірми) варто розуміти відомості, що не є державними секретами, пов'язані з виробництвом, технологією, НДОКР, управлінням, фінансами й іншою діяльністю підприємства, розголошення яких може завдати збитків його інтересам [15, с.14].

Проаналізувавши вищенаведені поняття та ознаки комерційної таємниці, можна виділити наступні концептуальні положення:

1) комерційною таємницею підприємства може бути все, що не заборонено законом, корисною у підприємницькій діяльності та дає перевагу над конкурентами, які не володіють нею;

2) інформація, яка складає комерційну таємницю підприємства повинна мати певні ознаки та у відповідності до Конституції України, Цивільного і Господарського кодексів України, законів “Про інформацію”, «Про власність», „Про захист від недобросовісної конкуренції” і відповідати таким вимогам:

а) бути власністю підприємства;

б) не містити відомостей, які відповідно до законодавства не можуть бути віднесені до комерційної таємниці;

в) бути засекреченою власником підприємства в його інтересах на визначений термін, у визначеному обсязі;

г) стосовно неї встановлено обмежений доступ і введено відповідний режим;

д) мати дійсну або потенційну вартість з комерційних міркувань;

е) не бути загальновідомою чи загальнодоступною згідно з законодавством України;

е) надійно захищатися її власником або уповноваженою ним особою через систему кваліфікації інформації, розробку внутрішніх правил засекречення, схову, обігу, знищення та запобігання розголошення, введення відповідного кодування носіїв інформації тощо;

ж) не захищатися авторським і патентним правом;

з) не стосуватися негативної діяльності підприємства, здатної завдати шкоду суспільству (порушень законів, адміністративних помилок, забруднення навколишнього середовища тощо);

Крім цього, для комерційної інформації характерно те, що вона:

а) реально або потенційно створює переваги в конкурентній боротьбі;

б) із всієї власності підприємства, в тому числі і майнової, може бути найбільш цінною;

в) є товаром і може бути продана іншому підприємству

г) з часом може втрачати свою вартість, якщо не буде використана.

Отже, все вищесказане і вище проаналізоване дає змогу сформулювати **власне визначення комерційної таємниці**, під якою слід розуміти захищену у встановленому порядку інформацію з обмеженим доступом про виробничу, науково-технічну, комерційну, організаційну або іншу підприємницьку діяльність, що має реальну або потенційну економічну цінність і надає перевагу у конкурентній боротьбі, втрата якої може завдати значних збитків економічним інтересам суб'єкта господарювання.

Висновки.

У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що комерційна таємниця є найбільш цінною комерційною інформацією і надає суб'єкту господарювання переваги в конкурентному ринковому середовищі, у зв'язку з чим, підлягає надійному захисту в системі економічної безпеки, оскільки її розголошення чи неправомірне використання може завдати серйозних матеріальних і моральних збитків підприємству, а невживання заходів захисту взагалі може призвести до усунення його з ринку і банкрутства. Створення надійного захисту комерційної таємниці є необхідною умовою успішної підприємницької діяльності та нагальною потребою сучасного агресивного ринку.

Література

1. Соловьев Э. Коммерческая тайна и ее защита. Монография – М., 1995.- 456с.
2. Плаксин В., Макогон Ю. Коммерческая тайна: правовые проблемы // Государство и право. – 1992. – № 8.
3. Крылов В.В. Расследование преступлений в сфере информации. – М.: Городец, 1998. – 264 с.
4. Раевський Г. “Загрози економічної безпеки підприємства і завдання служби безпеки з їхньої нейтралізації”, журнал “Приватний розшук” №4, “Вісь-89”, М., 1994р.
5. Рассолов М.М. Информационное право: Учеб. пособие. – М.: Юрист, 1999. – 400

6. Перовская Е.Г. О коммерческой тайне и моральном вреде // *АиН.* – 1995. – № 3(12). – С.19-20.
7. Андрошук Г., Вороненко Л. Какие сведения могут составлять коммерческую тайну // *Бизнес Информ.* – 1999. – № 9-10. – С.12-18.
8. Чернооченко С.І. Комерційна таємниця: правові аспекти // *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Зб. наук. статей.* – Донецьк: ДонНУ. – 2000. – № 1. – С.223-227.
9. Кашанина Т.В. Корпоративное право. – М.: Норма-Инфра-М., 1999. – 802 с.
10. Теньков С.О. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України: від 16 січня 2003 р. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 720с.
11. Назарова Ю. Вопросы правового регулирования внесения прав на коммерческую тайну (ноу-хау) в уставный фонд хозяйственного общества // *Підприємництво, господарство і право.* – 2002. – № 10. – С.19-23.
12. Фатьянов А.А. Тайна как социальное и правовое явление. Ее виды // *Государство и право.* – 1998. – № 6. – С.5-14.
13. Экономическая безопасность предприятия (фирмы) / Под ред. Р.С. Сегедова, М.И. Плотницкого, А.С. Головачева. – Минск: Высшая школа, 1998. – 391 с.
14. Ярочкин В.И. Информационная безопасность: Учеб. пособие. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 400 с.
15. Сергеева О. Поняття та ознаки комерційної таємниці // *Підприємництво, господарство і право.* – 2001. – № 2. – С.36-38.

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

УДК 657.37

Гринчишин Я.М., к.е.н., доцент ©
Львівська державна фінансова академія

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проводиться аналіз якісних показників фінансової звітності сільськогосподарських підприємств. Порівнюється зміст і структура звітності сільськогосподарських підприємств в інших країнах. Обґрунтовується необхідність врахування галузевої специфіки при вдосконаленні фінансової звітності.

***Ключові слова:** бухгалтерський облік, фінансова звітність, якісні характеристики, сільськогосподарські підприємства.*

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність підприємств аграрного сектора економіки значною мірою залежить від ефективної системи як зовнішнього так і внутрішнього управління, інформаційною базою якого є дані бухгалтерського обліку і фінансової звітності. В загальному обсязі економічної інформації бухгалтерська досягає 70%, тому її вплив на управлінські рішення є значним [10].

Однак, як показує практика і дослідження вчених-економістів, якість звітної інформації суб'єктів господарювання в аграрній сфері є низькою і не відповідає сучасним вимогам управління. Національними стандартами бух. обліку встановлюється уніфікована звітність, що не залежить від галузей та особливостей функціонування і формування фінансових результатів окремих суб'єктів господарювання. Така надмірна уніфікація фінансової звітності суперечить концепції міжнародних стандартів і по суті означає превалювання форми над сутністю [1].

Аналіз останніх досліджень. Питання вдосконалення ролі бухгалтерського обліку і фінансової звітності в сучасних умовах розглядають у своїй роботі Голов С.Ф., Жук В.М., Кирейцев Г. Г., Пушкар М.С., Хомин П.Я. та інші науковці.

Мета статті. Метою статті є аналіз недоліків фінансової звітності, що складається аграрними підприємствами, визначення основних напрямів її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Основною метою фінансового обліку підприємств є складання форм звітності, передбачених національними стандартами України. За допомогою звітності всі ланки апарату управління, а також інші зовнішні і внутрішні користувачі забезпечуються інформацією про фінансовий стан та результати діяльності підприємства за звітний період. Дані звітності використовуються для аналізу, контролю і планування діяльності.

У міжнародних і національних стандартах бухгалтерського обліку виділяють чотири якісні характеристики фінансової звітності: зрозумілість, доречність, достовірність і порівнюваність.

Зрозумілість означає доступність інформації для користувачів, які мають достатні знання у сфері ділового та економічного життя, бухгалтерського обліку, і зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.

Доречність інформації впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому. Більш детально доречність інформації розкривається за допомогою таких додаткових характеристик: суттєвість, своєчасність, обачність, можливість використання для прогнозування [2]. Інформація вважається суттєвою, якщо її відсутність або неправильне відображення можуть вплинути на економічні рішення користувачів, які приймаються на підставі даних фінансової звітності підприємств.

Достовірність означає, що інформація повинна бути правдивою, повною, без помилок і викривлень, які здатні вплинути на рішення користувачів.

Порівнюваність передбачає надання для користувачів можливості порівнювати фінансові звіти підприємства за різні періоди та звіти різних підприємств між собою.

Для того, щоб інформація фінансової звітності сільськогосподарських підприємств відповідала зазначеним характеристикам, необхідно врахувати галузеві особливості, які суттєво впливають на побудову бухгалтерського обліку. До таких особливостей можна віднести: використання у виробничому процесі біологічних активів; наявність великої кількості прямих статей витрат; нерівномірність проведення витрат протягом виробничого періоду; наявність особливої групи витрат, які можна віднести до умовно-змінних [5].

Врахування специфіки тієї чи іншої галузі чи виду діяльності в бух. обліку і фін. звітності відповідає принципу галузевої практики, який є одним із загальноновизнаних міжнародних принципів [6]. Однак в Україні даний принцип не враховується, Міністерство аграрної політики як і всі інші галузеві міністерства, позбавлене будь-якого впливу на формування фінансової звітності суб'єктів господарювання. Внаслідок цього вертикальний інформаційний зв'язок «підприємства – районні сільгоспуправління – обласні сільгоспуправління – міністерство» не є ефективним. У проведенні аграрної політики Міністерство не спирається на результативну інформацію, яку надають за даними бухгалтерського обліку підприємства АПК, а орієнтується на звітність Держкомстату України, яка занадто відірвана від реальних показників діяльності підприємств через відсутність чіткої уніфікації окремих статистичних процедур спостережень [4].

Натомість, в багатьох країнах при веденні бухгалтерського обліку і побудові звітності максимально враховані особливості аграрної галузі. Наприклад, сільськогосподарські підприємства Росії, крім загальних форм фінансової звітності (бухгалтерський баланс, звіт про прибутки і збитки, звіт про зміни капіталу, звіт про рух грошових коштів, додатки до бухгалтерського балансу) складають дев'ять

специфічних звітів, будова і порядок подання яких встановлюється галузевим міністерством (табл. 1).

Таблиця 1

Зміст спеціалізованих форм бухгалтерської звітності сільськогосподарських підприємств Росії [8,9]

Номер форми	Назва форми	Періодичність звітності	
		річна	квартальна
5-АПК	Чисельність і фонд заробітної плати працівників сільськогосподарських організацій	+	
6-АПК	Звіт про галузеві показники діяльності організацій агропромислового комплексу	+	+
8-АПК	Звіт про затрати на основне виробництво	+	
9-АПК	Звіт про виробництво, затрати, собівартість і реалізацію продукції рослинництва	+	
10-АПК	Звіт про засоби цільового фінансування	+	
13-АПК	Звіт про виробництво, собівартість і реалізацію продукції тваринництва	+	
15-АПК	Звіт про наявність тварин	+	
16-АПК	Баланс продукції	+	
17-АПК	Звіт про сільськогосподарську техніку і енергетику	+	

Спеціалізовані форми служать для отримання повнішої інформації про виробництво, собівартість і реалізацію сільськогосподарської продукції, чисельність працівників, наявність земельних угідь і тварин на підприємстві.

Специфіка аграрної галузі також враховується при складанні фінансової звітності сільськогосподарськими підприємствами Польщі (табл. 2). Подібну звітність складають фермерські господарства США та багатьох інших країн.

Крім цього, в європейських країнах успішно функціонує єдина система збору, опрацювання і використання інформації про сільськогосподарських виробників (FADN), яка імплементована в модель бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання. За результатами цієї інформаційної системи проводиться аналіз результатів діяльності підприємств, оцінка і прогноз можливих наслідків аграрної політики.

В Україні строго уніфікована форма фінансових звітів не сприяє розкриттю суттєвої і доречної інформації, що стосується виробничо-фінансової діяльності господарюючих суб'єктів. Внаслідок цього користувачі інформації з прямим фінансовим інтересом (кредитори, зокрема банки, інвестори) змушені вимагати від сільськогосподарських підприємств додаткові дані про склад активів, витрат, результати діяльності.

Таким чином, для забезпечення належної прозорості та якості вихідної інформації при складанні бухгалтерського обліку і звітності необхідно щонайповніше враховувати специфіку діяльності аграрних підприємств.

Таблиця 2

Структура звітів сільськогосподарських підприємств Польщі [11]

Баланс	Звіт про прибутки і збитки
Активи Земля Багаторічні насадження Будівлі і споруди Основне стадо Транспортні засоби, машини і обладнання Інші довгострокові засоби Разом довгострокових активів Оборотне стадо Продукція рослинництва Запаси Малоцінні предмети Дебіторська заборгованість Грошові засоби Разом оборотні активи Разом активи Пасиви Власний капітал Довгострокові зобов'язання у тому числі: довгострокові кредити і позики Разом довгостроковий капітал Короткострокові зобов'язання у тому числі: короткострокові кредити і позики Разом короткострокові пасиви Разом пасиви	Дохід Продаж продукції тваринництва в тому числі за видами продукції Продаж продукції рослинництва в тому числі за видами продукції Інший продаж продукції і послуг в тому числі за видами продукції, послуг Разом дохід Витрати на придбання: тварин кормів посівного матеріалу мінеральних добрив засобів захисту рослин послуг інші витрати Разом прямих витрат Електроенергія Паливно-мастильні матеріали Вода і каналізація Ремонт і утримання будівель Ремонт і утримання машин Страхування Сільськогосподарський податок Інші податки Орендна плата Інші (утримання сім'ї) Разом непрямих витрат Разом витрат Річний дохід–нетто

Розробка галузевих облікових стандартів передбачена Концепцією розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України, проект якої був розглянутий та схвалений 3 лютого 2009 року на засіданні Колегії Міністерства аграрної політики [9].

Висновки. З метою підвищення якості управління в аграрній сфері і створення відповідної інформаційної бази необхідно суттєво вдосконалити і поглибити звітність підприємств. Для цього Міністерству аграрної політики доцільно дозволити розробляти форми фінансової звітності для підвідомчих суб'єктів господарювання, які б максимально враховували особливості галузі, не суперечачи при цьому загальним положенням національних стандартів бухгалтерського обліку.

Якісна фінансова звітність дозволить подолати асиметрію в забезпеченні інформацією про підприємство його теперішніх і потенційних інвесторів та кредиторів.

Література

1. Голов С.Ф. Уніфікація як гальмо розвитку бухгалтерського обліку в Україні / С.Ф. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 7. – С. 3–7.
2. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану і перспективи розвитку: Монографія / С.Ф. Голов. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 522 с.
4. Жук В.М. Реформування бухгалтерського обліку та звітності: стан та перспективи // *Облік і фінанси АПК*. – 2005. - № 3. – С. 4–13.
5. Моссаковський В.Б. Управлінський облік та його особливості у сільському господарстві / В.Б. Моссаковський, С.Я Бублик // *Облік і фінанси АПК*. – 2006. – №1. – С. 129–138.
6. Олійник О. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / О. Олійник. - К: «Українська консалтингова мережа», 2003. – 56 с.
7. 12. Приказ Министерства сельского хозяйства Российской Федерации от 18 января 2011 г. № 13 «Об утверждении форм отчетности за 2010 год»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mcx.ru/documents/document/show/15549.htm>.
8. Приказ Министерства сельского хозяйства Российской Федерации от 14 марта 2011 г. № 67 «Об утверждении форм отчетности за I квартал 2011 года»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mcx.ru/documents/document/show/15991.htm>
9. Проект Концепції розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?7632>.
10. Пушкар М.С. Розробка систем обліку: Навчальний посібник / М.С. Пушкар – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 198 с.
11. Bank Spółdzielczy w Nidzicy: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bsnidzica.pl/pliki/bilans.doc>.

Summary

Grynychshyn Y.N.

Lviv state financial academy

IMPROVING OF FINANCIAL REPORTING OF AGRARIAN ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF COMPETITION ECONOMY

Quality indexes of the financial reporting of agricultural enterprises is analysed. Content and structure of reporting of agricultural enterprises is compared in other countries. The necessity of consideration of a particular branch specific is grounded at perfection of the financial reporting.

Keywords: *accounting, financial reporting, quality indications, agricultural enterprises.*

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

УДК: 339.13.017: 338.439.5:634.57

Дворська Т.А., аспірантка ©

Уманський національний університет садівництва

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ВОЛОСЬКИХ ГОРІХІВ

Досліджено економічну ефективність вирощування волоських горіхів і шляхи її підвищення в Україні, а також описано цінову ситуацію, на яку впливають канали реалізації, регіони продажу, продукції.

Ключові слова: волоський горіх, ефективність, ціна

Вступ. Грецькі горіхи у світі цінуються за поживні і лікувальні властивості та різнобічний характер їх застосування. Зокрема, вони широко використовуються у кондитерській, оліє-жировій, борошномельній, фармацевтичній, хімічній, кормовій, лакофарбовій та інших галузях.

Україна відрізняється значним поширенням цієї культури і посідає перше місце за обсягом виробництва плодів у Європі, а саме 23,7 % валових зборів. Товарні насадження майже повністю зосереджені в дрібних господарствах населення. Це зумовлює стихійність пропозиції, низьку якість плодів, складність їх закупівлі, нерозвиненість оптової торгівлі та промислової переробки, і відповідно, звужує асортимент вітчизняної продукції та сповільнює розвиток експорту [1].

Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, позитивний досвід ряду країн у влаштуванні промислового виробництва горіхів, успіхи господарств населення, значна місткість внутрішнього ринку і динамізм попиту на зовнішньому, - свідчать про актуальність і своєчасність досліджень природно-економічного потенціалу України для розвитку промислової культури грецького горіха.

Аспекти цієї проблеми висвітлені у працях: В.І Кунівець, Г.М Сатіної, О.М. Шестопадь, А.І Шумейка. Технологічні особливості вирощування волоських горіхів розкривається в працях Ф.Т. Затоковим, Т.Є.Стрілою, А.А Ядровим.

Матеріали і методи. В основу методики дослідження були покладені аналіз, узагальнення та порівняння. Інформаційною основою дослідження є праці вітчизняних вчених з питань економічної ефективності волоських горіхів в Україні.

Результати дослідження. Необхідність насичення ринку горіхами зумовлюється не тільки природно-економічними, а й політичними, демографічними та соціальними факторами. Але, існує ряд проблем, які потрібно вирішити. Крім несприятливих економічних умов до їх числа можна віднести подорожчання ресурсів, звуження ринку через самозабезпечення населення продукцією.

Останнім часом спостерігається тенденція до скорочення площ горіхоплідних насаджень. Такий стан склався переважно через недостатне

фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств, більшість з яких не має вільних обігових коштів на закладку молодих насаджень.

Більш детально розглянемо виробництво волоських горіхів по всіх категоріях господарства з 2004-2010 роки в таблиці 1.

Таблиця 1

Виробництво волоських горіхів за категоріями господарств України в середньому за 2004-2010 роки*

Показник	Усі категорії господарств	У тому числі			
		Сільськогосподарські підприємства	%	Господарства населення	%
Загальні площі насаджень, тис. га	15,5	1,1	7,1	14,4	92,9
Площі плодоносних насаджень, тис. га	14,1	0,7	4,9	13,4	95,1
Валовий збір, тис. ц	857,7	1	0,2	856,7	99,9
Урожайність ц/га	30,1	2,1	x	27,4	x

* Складено за даними Державного комітету статистики України.

З 2004 по 2010 роки площа горіхоплідних насаджень незначна – 0,7 тис. га., за рівнем урожайності 2,1 ц/га. Це насамперед залишки старих типів садів, особливо дрібноділянкові (до 10га), які втратили товарне призначення і є занедбаними.

Товарне вирощування горіхів в Україні, як і в більшості країн світу, зосереджене в господарствах населення – 14,1 тис. га. (92,9 % загальної площі). Щороку на ці господарства припадає до 99,9 % валових зборів.

Держава передала функції постачальника комерційним структурам та створеним акціонерним товариствам на базі радгоспів і таким чином відмежувалась від своїх господарств, які були основними постачальниками продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках України. Це призвело до скорочення ресурсів, зниження ефективності їх використання, погіршення технологічної дисципліни, послаблення стимулів для інвестування підприємств.

Найкращі умови для розвитку горіхівництва мають Вінницька, Кіровоградська, та Черкаська області. Проте, незважаючи на це, за останнє десятиріччя рівень валового збору горіхової продукції по Україні значно скоротився, на що вказують дані таблиці 2.

Стрімке скорочення валових зборів обумовлене недостатніми коштами для підтримки існуючих насаджень, забезпечення в достатній кількості добривами, необхідною технікою для догляду за горіхами. Як наслідок, деякі господарства відмовились від виконання ряду необхідних агротехнічних робіт, порушуючи технологічний процес виробництва. Підприємства вкладають кошти лише ті галузі аграрного сектора, які дозволяють швидко та безпрограшно окупити понесені витрати, а також отримати стабільні прибутки. Для розвитку галузі важливе значення матиме активна фінансова підтримка держави.

Процес ціноутворення відбувається під постійним впливом багатьох і часто суперечливих факторів, що негативно впливає й на стабільність розвитку внутрішнього ринку волоських горіхів. Аналіз динаміки цін дає змогу відстежити зміни в ринковому середовищі, вчасно виявити та упередити розвиток диспропорцій у попиті й пропозиції.

Таблиця 2

Валові збори грецького горіха, тис. ц *

Регіони (області)	Роки						Відхиленн я 2010р. від 2005 р.
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Україна	910,4	687,5	823,3	791,8	857,7	874,2	-36,2
Вінницька	101,8	141,8	141,8	39,2	90,3	34,1	-67,7
Кіровоградська	24,6	19,2	38,8	17,4	33,0	43,5	18,9
Черкаська	18,3	17,5	11,7	12,8	23,6	23,4	5,1
Разом по центральних областях	144,7	178,5	192,3	69,4	146,9	101,0	-43,7
Частка центральних областей в загальному обсязі, %	15,9	25,9	23,4	8,8	17,1	11,6	-4,3

* Складено за даними Державного комітету статистики України.

Ціна на волоські горіхи в Україні формується залежно від співвідношення попиту і пропозиції, якості продукції, строку й місця продажу, наявності конкурентних переваг, рівня податків і ринкових зборів, собівартості виробництва та реалізації продукції. Розмір і структура виробничих витрат зумовлюється природними, організаційно-економічними чинниками та технологією виробництва, відповідно кількістю й вартістю залучених ресурсів.

Протягом 1998-2010 років ціни на продукцію садівництва істотно змінювались на внутрішньому ринку України (таблиця 3).

Таблиця 3

Середні ціни на плоди та ягоди на міських ринках України, грн. за 1 кг *

Продукція	Роки							Індекс 2010р. до 1998р.
	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	
Яблука	0,91	2,5	2,47	2,83	5,84	8,14	6,86	7,5
Груші	1,52	2,11	2,41	2,52	7,16	13,41	16,32	10,7
Абрикоси, персики	1,83	2,73	3,78	4,16	8,84	11,96	14,94	8,2
Слива, алича	0,96	1,39	1,75	1,87	2,03	9,34	9,45	9,8
Журавлина	3,95	6,76	5,62	7,02	24,0	34,59	35,43	8,9
Горіхи	1,81	4,02	3,77	4,20	8,16	11,44	17,4	9,6
Виноград	2,20	3,19	3,82	4,83	7,70	20,81	25,13	11,4

* Складено за даними Державного комітету статистики України

На міських ринках України за 1998-2010 роки подорожчали: груші – на 14,8 грн., абрикоси і персики – на 13,11 грн., сливи і алича – на 8,49 грн., горіхи на 15,59 грн., та виноград – на 22,93 грн. Разом з тим різке збільшення пропозиції зумовило зниження цін на яблука – на 5,95 грн.

Створення оптового ринку в регіоні повинно здійснюватися з урахуванням розміщення основних виробників волоських горіхів, наявності споживачів, які купують продукцію різної кількості та якості й за різною ціною.

У 2010 році підвищення якості продукції внаслідок сприятливих погодних умов та інфляційний тиск споживчого ринку зумовили зростання закупівельних і роздрібних цін на плоди та ягоди.

Розглянемо ціни на нелущені горіхи на міських ринках України в період з 2008-2010 роки (таб.4).

Таблиця 4

Ціни волоських не лущених горіхів на міських ринках в 2008-2010 роки *

Регіони (області)	2008р.	2010р.	Відхилення 2010 р. від 2008 р.
Київ	21,75	23,75	2,0
АР Крим	25,0	22,0	-3,0
Вінниця	20,0	14,0	-6,0
Дніпропетровськ	17,0	19,50	2,5
Донецьк	18,33	18,75	0,42
Житомир	8,0	10,5	2,5
Івано-Франківськ	13,0	15,5	2,5
Кіровоград	22,5	20,0	-2,5
Львів	19,0	20,0	1,0
Миколаїв	10,0	15,0	5,0
Одеса	15,0	18,5	3,5
Рівне	9,0	10,0	1,0
Суми	10,0	18,0	8,0
Тернопіль	10,0	10,0	-
Харків	12,0	20,75	8,75
Черкаси	16,0	17,0	1,0

* Складено за даними Державного комітету статистики України

Ціна на горіхи значною мірою коливається по регіонах. Зокрема, максимальні ціни на нелущені волоські горіхи перевищили мінімальні в 2,6 разів у 2010 році, а в 2008 році в 3,0 рази. Наприклад, якщо господарства Донецької області продавали в 2010 році на міських ринках і через власні магазини нелущені волоські горіхи за 8,75 грн, то в Київській області відповідно за 23,75 грн. за 1 кг.

Найдешевший ринок нелущених волоських горіхів склався у Житомирській, Миколаївській, Рівненській, Тернопільській областях.

Найдорожчий ринок горіхів сформувався у Київській, АР Крим, Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Кіровоградській та Одеській областях. У даних регіонах велика чисельність населення і його відносно більша купівельна спроможність зумовлює підвищений попит на волоські горіхи. Поширеною формою оптової торгівлі є оптові ринки. Оптові регіональні ринки є не тільки регулятором внутрішніх ринкових цін, а й беруть на себе функцію інформаційної служби з питань дослідження кон'юнктури ринку[3].

Цінова ситуація в Україні залишається несприятливою для ефективного функціонування й подальшого розвитку ринку волоських горіхів. Для її

поліпшення, передусім, необхідно при встановленні цін узгоджувати інтереси всіх операторів ринку – виробників, торговельної сфери, споживачів. Основним чинником виваженої регуляторної політики й удосконалення цінової політики на внутрішньому ринку має стати державний протекціонізм. Особливо він необхідний для захисту товаровиробників через посилення антимонопольного контролю за цінами на ресурси й захисту вітчизняного виробництва [4].

Для більш детального аналізу міського ринку Києва нами проведено дослідження у вигляді анкетування на лущені волоські горіхи у 2011 році (таб.5).

Таблиця 5

Середні ціни на лущені горіхи на міських ринках Києва за січень-липень 2011 року, грн. за 1 кг*

Сорти	Ринки			
	Володимирський	Житній	Лук'янівський	Деміївський
Рудківський	66,4	68,3	73,4	75,1
Чернівецький I	77,3	78,4	81,3	80,4
Буковинська бомба	59,4	64,3	66,2	59,2
Буковинський 2	69,2	63,0	68,9	55,4
Клішківський	64,4	60,7	68,5	63,8
Прикарпатський	73,4	78,3	80,0	79,3
Топорівський	81,2	73,2	81,5	78,0
Ярівський	63,7	54,6	58,5	60,3

* Дані обстежень автора

Оптові ринки сприяють зменшенню кількості учасників у ланцюгу каналів реалізації безпосередньо від сільськогосподарських підприємств до населення. Вони повинні скорочувати кількість посередницьких фірм, які впливають на збільшення ціни реалізації. Чим менше посередників, тим, відповідно, нижча ціна реалізації для споживача [2].

Тенденції змін цін на горіхи залежать від каналів і регіонів їх реалізації. Рівень цін на волоські горіхи залежить від якості, розфасовки, реклами, місця вирощування продукції та помологічних сортів, розміщення торгового місця. Наприклад, за даними обстежень міських ринків Києва, залежно від місця продажу ціни на волоські горіхи змінювались у 1,3-1,5, а від помологічних сортів у 3-4 рази.

Головними на ринку волоських горіхів є оптова та роздрібна торгівля, а також ринкова інфраструктура. Саме ці суб'єкти ринку здійснюють товарооборот продуктів. До негативних факторів належить спад попиту, конкурентоспроможність продукції, диспаритет цін, обмеження кредитування товаровиробників.

Висновок. Основна частина товарообороту волоських горіхів припадає на стихійні та міські ринки, а також реалізація селянами продукції з рук та в палатках. На селянських ринках ціни на волоські горіхи нижчі ніж у магазинах, це і сприяє їх швидкому продажу.

Основним напрямом розвитку в Україні горіхівництва є поглиблена спеціалізація, розвиток конкуренції та кооперації, зміцнення матеріально-технічної бази зберігання; впровадження раціональної цінової, податкової, митної

політики; підвищення платоспроможності українських споживачів, а також підвищення ефективності використання ресурсів. Для відродження горіхівництва передусім потрібно сформувати належну ринкову інфраструктуру, що дозволить визначити ефективні канали реалізації.

Проведені дослідження свідчать про динамічність цін на внутрішньому ринку волоських горіхів. Рівень цін на волоські горіхи залежить від якості, розфасовки, реклами, місця вирощування продукції та помологічних сортів, розміщення торгового місця. Цінова ситуація в Україні надалі залишається несприятливою для ефективного функціонування й подальшого розвитку ринку волоських горіхів. Для її поліпшення, передусім, необхідно при встановленні цін узгоджувати інтереси всіх операторів ринку – виробників, торговельної сфери, споживачів.

Література

- 1) Затоковський Ф.Т. Нові буковинські сорти і форми горіха / Ф.Т. Затоковський, Л.Ф. Сатіна // Садівництво. – 2008. – № 61. – С. 116–121.
- 2) Сатіна Г.М. Врахування досвіду Угорщини у вирішенні проблеми промислового вирощування горіха грецького / Г. М. Сатіна // Вісник ХНТУСГ.– Х. : ХНТУСГ. – 2004. – Вип. 25. – С. 126–132.
- 3) Сатіна Г.М. Грецький горіх в Україні: економічний огляд і перспективи / Сатіна Г. М. – К. : НАУ. – 2006. – 24 с.
- 4) Сатіна Г.М. Потенціал промислового виробництва грецького горіха в Україні та шляхи його ефективного використання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://disser.com.ua/content/241007.html/>.

Summary

Economic efficiency of growing walnuts were investigated and ways to its improve in Ukraine and the price situation which affect distribution channels, regions of sale products also describes.

Key words: *walnut, efficiency, price*

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

Демедюк Л.В., асистент ©
Львівський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ПРИМІСЬКІЙ ЗОНІ

У статті проаналізовано тенденції розвитку особистих селянських господарств у Львівській області. Визначено особливості економічної поведінки селянських господарств у приміській зоні.

Ключові слова: особисте селянське господарство, приміська зона, рослинництво, тваринництво.

Постановка проблеми. Розвиток особистих селянських господарств у значній мірі залежить від територіального чинника. Відповідно до результатів наукових досліджень класиків економічної думки, господарства, розміщені безпосередньо біля ринків збуту своєї продукції, розвиваються по-іншому порівняно з господарствами віддалених районів.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню розвитку особистих селянських господарств присвячені праці багатьох вітчизняних економістів-аграрників. Серед них слід відмітити праці Збарської А.В., Меселя-Веселяка В.Я., Онищенка О.М., Шульського М.Г. [1-6]. В них знайшли відображення основні проблеми розвитку цих господарств, однак їх регіональний аспект залишається недостатньо розкритим.

Мета статі. Метою статті є аналіз загальних тенденцій розвитку особистих селянських господарств та їх особливостей у приміській зоні.

Виклад основного матеріалу. У Львівській області виробництвом сільськогосподарської продукції на початок 2010р. займалися 303,1 тис. господарств населення. Їхня чисельність упродовж кількох попередніх років неухильно скорочувалася, досягнувши свого максимуму у 2001р. (419,0 тис.). Цілком очевидно, що таке значне скорочення чисельності особистих селянських господарств протягом шести років ніяким чином не викликане певними формажорними обставинами, а вдосконаленням системи їх обліку. Крім особистих селянських господарств виробництвом сільськогосподарської продукції займаються понад 280 тис. власників землі в колективних садах і городах. До них відносяться, головним чином, міські жителі, насамперед жителі великих міст.

Зростають площі використовуваних господарствами населення сільськогосподарських угідь. Впродовж 2001-2009рр. вони збільшилися з 656,8 до 788,1 тис. га, тобто на 20,0%. Це відбувається на фоні загального скорочення цього показника в усіх категоріях господарств. Протягом 2001-2009рр. він зменшився з 1112,0 до 1033,7 тис. га, або ж на 7,0%. При цьому площа сільськогосподарських угідь у користуванні сільськогосподарських підприємств зменшилася з 455,2 до 245,6 тис. га, тобто на 46,0%.

Прискорене зростання площі сільськогосподарських угідь в господарствах населення, насамперед в особистих селянських господарствах, не призвело, однак,

до адекватного зростання площ посівів сільськогосподарських культур. Протягом 2001-2009рр. вся посівна площа в особистих селянських господарствах скоротилася з 351,5 до 317,2 тис. га, тобто на 9,8%. При цьому найбільш значним було скорочення площ посівів цукрових буряків – з 14,8 до 1,5 тис. га. За цей час площі посівів під кормовими культурами скоротилися з 110,8 до 85,1 тис. га, а площі посадок картоплі – з 103,2 до 93,5 тис. га. Натомість збільшилися площі посівів зернових і зернобобових культур (на 11,8%) та овочів (на 12,2%) (табл. 1).

Таблиця 1

Посівні площі сільськогосподарських культур в особистих селянських господарствах, тис. га

Вид культури	2001р.	2005р.	2009р.	2009р. до 2001 р., %
Вся посівна площа	351,5	355,5	317,2	90,2
Зернові та зернобобові	103,7	123,3	115,9	111,8
Цукрові буряки	14,8	10,8	1,5	10,1
Картопля	103,2	98,9	93,5	90,6
Овочі	18,9	19,4	21,2	112,2
Кормові культури	110,8	103,1	85,1	76,8

Відбуваються значні зміни у структурі посівних в особистих селянських господарствах. Високими темпами зростала питома вага посівів зернових і зернобобових культур – з 29,5% в 2001р. до 36,5% - у 2009р.. Зате питома вага посівів цукрових буряків протягом досліджуваного періоду зменшилася з 4,2% до 0,4%, а кормових культур – з 31,5% до 26,8%. Це свідчить про надзвичайну поширеність процесу формування монокультури в особистих селянських господарствах Львівської області.

У Львівській області високими темпами скорочується чисельність поголів'я усіх видів тварин, крім кролів і бджолосімей. Протягом 2001-2009рр. чисельність поголів'я великої рогатої худоби в особистих селянських господарствах зменшилася з 479,6 до 256,5 тис. голів (на 46,5%), у тому числі корів – з 308,2 до 160,9 тис. голів (на 47,8%). Високими були темпи скорочення чисельності поголів'я свиней, коней, овець та кіз (табл. 2). При цьому чисельність поголів'я великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах зменшилася більш ніж утричі.

Таблиця 2

Поголів'я худоби і птиці в особистих селянських господарствах Львівської області

Види тварин	2001р.	2005р.	2009р.	2009р. до 2001р., %
Велика рогата худоба	479,6	322,1	256,5	53,5
У тому числі корови	308,2	221,1	160,9	52,2
Свині	244,2	196,6	201,7	82,5
Вівці та кози	33,5	22,5	20,4	53,9
Птиця	5876,6	5547,7	4986,1	84,8
Коні	57,4	57,5	51,7	90,0
Кролі	234,5	226,9	255,8	109,1
Бджолосім'ї	28,4	71,7	71,4	122,2

До недавніх пір скорочення чисельності поголів'я тварин в сільськогосподарських підприємствах до певної міри компенсувалося її зростанням в особистих селянських господарствах. Однак починаючи з 2001-2003рр. (залежно від виду тварин), чисельність поголів'я тварин в особистих селянських господарствах також неухильно скорочується.

Питома вага поголів'я великої рогатої худоби, розміщеного в особистих селянських господарствах, протягом 2001-2009рр. зростала внаслідок того, що темпи скорочення його чисельності були нижчими, ніж в сільськогосподарських підприємствах. Загалом вона зросла з 84,6% до 90,0%, у тому числі корів – з 91,2% до 94,0%. Зростала також частка поголів'я коней, а щодо інших видів тварин, то вона знижувалася.

Скорочення чисельності поголів'я великої рогатої худоби і посівних площ під кормовими культурами – взаємопов'язані процеси. Характерно, що темпи скорочення посівних площ кормових культур були дещо вищими від темпів скорочення чисельності поголів'я. Це стало результатом розширення площ під природними пасовищами і сінокосами.

За своїми розмірами особисті селянські господарства є невеликими виробничими структурами. У 2009р. з розрахунку на одне таке господарство у Львівській області припадало 2,54га сільськогосподарських угідь, 1,8 осіб працездатного віку, 1,02 голів великої рогатої худоби, у тому числі 0,70 корів. Ступінь диференціації наведених показників у розрізі адміністративних районів області був доволі значним. Зокрема площа сільськогосподарських угідь, яка в середньому припадала на одне особисте селянське господарство, коливалася від 4,08га в Перемишлянському районі до 1,28га – в Пустомитівському. Найвищий показник перевищував найнижчий у 3,2 рази. Ступінь диференціації інших показників ресурсозабезпечення особистих селянських господарств був навіть вищим. Так, за чисельністю поголів'я великої рогатої худоби він становив 5,5 разів, у тому числі корів – 4,6 разів. Лише за наявністю працездатних він був значно нижчим і становив 1,25 разів. За всіма показниками найбільші за розмірами особисті селянські господарства склалися в Перемишлянському районі, а найменші – в Пустомитівському. Хоча в останньому вони найкраще забезпечені трудовими ресурсами.

Основною сільськогосподарською культурою, вирощуванням якої займаються особисті селянські господарства, є картопля. Площа її посадок з розрахунку на одне господарство у 2009р. становила 0,29га. Найнижчим цей показник є в Радехівському районі, а найвищим – в Яворівському.

У галузі тваринництва однією з основних характеристик типу особистого селянського господарства є наявність корови. З розрахунку на 100га сільськогосподарських угідь в особистих селянських господарствах Львівської області припадає 35,3 корів. Величина цього показника коливається від 96,9 голів у Турківському районі до 22,7 – в Мостиському.

В особистих селянських господарствах Львівської області зареєстровано 9169 тракторів, тобто 2,0 трактори з розрахунку на 100га сільськогосподарських угідь. Цей показник коливається від 4,2 тракторів в Мостиському районі до 0,9 – в Кам'янка-Бузькому і Сколівському. Це свідчить про значні відмінності в рівні механізації виробничих процесів в особистих селянських господарствах різних

адміністративних районів області. Ці відмінності не менші також у розрізі різних за чисельністю жителів сільських населених пунктів. Зокрема в селах з чисельністю жителів до 49 осіб показник забезпеченості тракторами на 100га сільськогосподарських угідь становить 1,0, а в найбільших селах з чисельністю жителів понад 1000 осіб – 3,5.

Особисті селянські господарства є основними виробниками продукції сільського господарства. Однак протягом 2001-2009рр. цей показник зменшився з 3391,2 до 3322,5 млн. грн.

Знижується питома вага особистих селянських господарств у загальному обсязі виробництва валової продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств. Якщо в 2001р. вона становила 90,7%, то в 2009р. – 76,0%. Частка цих господарств у виробництві продукції тваринництва знизилася з 92,7% до 72,3%, продукції ж рослинництва – з 88,1% до 79,3%.

Спостерігаються значні відмінності в обсягах виробництва продукції сільського господарства в порівнянних цінах на одне особисте селянське господарство і на 1га сільськогосподарських угідь у розрізі адміністративних районів області. У 2009р. перший показник був найвищим у Сокальському районі і становив 16,3 тис. грн., а найнижчим – у Сколівському і Пустомитівському районах (відповідно 7,0 і 7,5 тис. грн.). Другий показник у 2007р. був найкращим у Пустомитівському районі (6618 грн.), а найгіршим – у Сколівському (2207 грн.).

У 2001р. особисті селянські господарства виробляли значно більше продукції тваринництва на 100га сільськогосподарських угідь, ніж сільськогосподарські підприємства. Зокрема, м'яса усіх видів в перших було вироблено 159,9 ц, а в других – 17,6 ц, тобто у 9,1 разів більше. Особисті селянські господарства згортають виробництво як м'яса усіх видів, так і молока. Сільськогосподарські підприємства значно збільшують виробництво м'яса за рахунок прискореного розвитку таких галузей, як птахівництво і свинарство.

Основним функціональним призначенням особистого селянського господарства є задоволення продовольчих потреб господарюючої родини. У зв'язку з цим одним з основних показників ефективності його функціонування є обсяг вироблених продуктів харчування на одну особу в порівнянні з рекомендованими нормами харчування.

Потреба середньостатистичного члена особистого селянського господарства в картоплі становить 124кг на рік. Фактично у 2009р. в особистих селянських господарствах було вироблено картоплі 1471кг з розрахунку на одну особу, тобто в 11,9 разів більше.

Це засвідчує нераціональне використання ріллі в особистих селянських господарствах. Оскільки картоплю не можна вважати ні високоцінною харчовою культурою, ні високоцінною кормовою культурою, то таке надмірне її виробництво, на нашу думку, викликане двома чинниками:

1. Традиційність відведення в особистих селянських господарств значних за розмірами площ під посадки картоплі.

2. Наявність значних ризиків недоотримання передбачуваного врожаю картоплі, який склався в результаті багаторічної практики її вирощування.

Очевидно, що в найближчі роки слід очікувати значного скорочення площ посадок картоплі в особистих селянських господарствах.

Схожа ситуація склалася щодо виробництва овочів і молока в особистих селянських господарствах. Обсяг їх виробництва перевищує потреби більше ніж вдвічі. Враховуючи спрямованість певної частини цих господарств на реалізацію продукції на ринку, особливо у приміській зоні, на нашу думку, на найближчу перспективу слід очікувати незначного скорочення обсягів виробництва в цих галузях.

Виробництво зернових і зернобобових культур ніколи не було традиційним для особистих селянських господарств. Розширення площ під їх посівами і зростання обсягів виробництва є свідченням прагнення особистих селянських господарств до автономії в складних соціально-економічних умовах. У міру покращення соціально-економічного середовища їх функціонування площі посівів зернових культур в особистих селянських господарствах скорочуватимуться. Що ж стосується виробництва в цих господарствах м'яса, то обсяги його виробництва стабілізувалися і залишатимуться приблизно на досягнутому рівні впродовж багатьох років.

У процесі аналізу розвитку особистих селянських господарств важливо враховувати відмінності в соціально-економічних умовах їх функціонування у приміській зоні та віддалених районах. Приміські особисті селянські господарства, на відміну від господарств віддалених районів, мають стійкий ринок збуту своєї продукції, що є передумовою перетворення їх значної частини у товарні господарства. З метою оцінки впливу ступеня наблизеності особистих селянських господарств на динаміку чисельності поголів'я великої рогатої худоби нами проведено групування адміністративних районів Львівської області. Його результати наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Показники динаміки чисельності поголів'я великої рогатої худоби у виділених групах адміністративних районів Львівської області

Групи районів за наблизеністю до великих міст	Всього голів ВРХ			У т.ч. корів		
	2000р.	2009р.	2009р. до 2000р., %	2000р.	2009р.	2009р. до 2000р., %
I – приміські райони	225,0	110,7	49,2	135,9	67,0	49,3
II – середньовіддалені райони	164,8	86,0	52,1	94,8	52,1	55,0
III – віддалені райони	175,9	86,9	49,4	106,2	52,6	49,5
Разом або в середньому	565,7	283,6	50,1	336,9	171,7	51,0

До приміських районів віднесено Пустомитівський, Жовківський, Яворівський, Дрогобицький, Самбірський, Сокальський та Стрийський. До віддалених районів у процесі групування віднесено Буський, Мостиський, Перемишлянський, Радехівський, Старосамбірський та Турківський адміністративні райони. Всі інші райони віднесено до середньо віддалених.

У результаті групування встановлено наявність певних відмінностей у динаміці показників чисельності поголів'я великої рогатої худоби у трьох групах районів. Виявилось, що, незважаючи на близькість ринків збуту, власники особистих селянських господарств у приміських районах скорочують чисельність поголів'я так само, як власники таких господарств у віддалених районах. За десять

років вони скоротили поголів'я удвічі. Цілком очевидно, що в основі зміни наведених показників лежать різні причини, але вони призвели до однакового результату. У середньовіддалених районах темпи скорочення чисельності поголів'я великої рогатої худоби були значно нижчими.

Висновок. Економічна поведінка власників особистих селянських господарств у приміській зоні Львівської області майже не відрізняється від поведінки селян віддалених районів. Вони скорочують обсяги виробництва, незважаючи на те, що це має негативний вплив на їхні доходи.

Література

1. Збарська А.В. Малі форми господарювання сільських поселень України і екологія / А.В.Збарська //Економіка АПК. – 2011. – №1. – С.130-136.
2. Месель-Веселяк В.Я. Розвиток та ефективність організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві України/В.Я.Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2004. - №11. – С.19-24.
3. Онищенко О. Господарства населення: підсумкові оцінки, прогнози/О. Онищенко //Економіка України. – 2003. - №3. – С.59-69.
4. Онищенко О. Ефективність господарств населення/ О.Онищенко // Економіка України. – 2003. - №1. – С.60-69.
5. Онищенко О. Особисті селянські господарства у пореформеному розвитку аграрного сектора/ О.Онищенко//Економіка України. – 2003. - №6. – С.57-70.
6. Шульський М.Г. Особисті господарства населення: стан, можливості і перспективи/ М.Г.Шульський. – Львів: Край, 2003. – 280 с.

Summary

Demedyuk L.V.

Lviv State Agrarian University

FEATURES OF DEVELOPMENT OF SUBSIDIARY FARMS IN SUBURBS

The article analyzes trends in individual farms in the Lviv region. Peculiarities in the economic behavior of peasant households in the suburban area.

Keywords: *private plot farming, suburban area, crop production, animal husbandry.*

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

Добровольська С.Р., здобувач[©]
Львівський національний аграрний університет

СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ В РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Проведено аналіз структурних зрушень у розвитку тваринництва в сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Визначено показники динаміки обсягів виробництва продукції, поголів'я тварин. Виявлено основні причини занепаду тваринництва в сільськогосподарських підприємствах. Розроблено шляхи відродження галузі.

Ключові слова: тваринництво, сільськогосподарське підприємство, поголів'я тварин, виробництво продукції.

Постановка проблеми. Тваринництво належить до основних галузей сільського господарства. Його основне функціональне призначення полягає в забезпеченні населення молоком, м'ясом, вовною, яйцями тощо. Однак впродовж останніх років у його розвитку намітилися негативні тенденції. Змінюються не тільки обсяги, але і структура виробленої продукції, які не завжди відповідають потребам населення регіону.

Аналіз останніх досліджень. Окремі сторони досліджуваної проблеми знайшли відображення в наукових публікаціях [1-5]. Однак не всі її аспекти розглянуто детально, з виділенням основних чинників, які викликали існуючу ситуацію.

Мета статті. Метою даної статті є виявлення тенденцій у структурі розвитку тваринництва в регіоні та окреслення напрямів відродження галузі в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу. У розвитку тваринництва у Львівській області протягом 2000-2009 рр. відбулися суттєві зміни. Обсяг виробництва м'яса (в забійній вазі) в усіх категоріях господарств збільшився з 105,3 до 155,9 тис. т, тобто на 48,1%; пташиних яєць – з 465,9 до 571,5 млн. штук, тобто на 22,7%. Разом з тим, виробництво молока за цей час зменшилося з 1032,0 до 682,5 тис. т (на 33,9%).

Основними виробниками продукції тваринництва залишаються дрібні натуральні чи напівнатуральні особисті селянські господарства. Їхня питома вага у виробництві продукції в усіх категоріях господарств у 2009 р. складала: м'яса всіх видів – 62,3%, молока – 96,4%, яєць – 76,1%. Однак питома вага виробленого в особистих селянських господарствах пташиного м'яса впродовж 2000-2009 рр. скоротилася з 95,7% до 19,3%. Загалом у 2009 р. з розрахунку на одну особу у всіх категоріях господарств Львівської області було вироблено 42,1 кг м'яса та 267,5 кг молока, що значно менше від рекомендованих медичних норм.

Виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах протягом 2000-2009 рр. скорочувалося катастрофічними темпами – з 66,0 до 24,7 тис. т (табл. 1). Виробництво ж пташиних яєць збільшилося з 55,3 до 136,5 млн. штук, або ж у 2,5 разів, а виробництво м'яса – з 11,0 до 58,8 тис. т, або ж у 5,3 разів.

Таблиця 1

Виробництво основних видів продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах Львівської області, тис. т

Вид продукції	2000р.	2005р.	2007р.	2008р.	2009р.
М'ясо (у забійній вазі)	11,0	14,1	39,4	52,6	58,8
у тому числі:					
яловичина і телятина	9,7	3,8	4,8	3,5	3,7
свинина	0,7	2,0	4,4	5,1	9,1
м'ясо птиці	0,5	8,2	30,1	44,0	46,0
Молоко	66,0	31,2	24,3	23,7	24,7
Яйця, млн. штук	55,3	128,3	126,2	129,1	136,5

Відбулися значні зміни у структурі виробництва м'яса. Якщо у 2000 р. питома вага яловичини і телятини складала 55,6%, то у 2009 р. вона знизилася до 38,6%. Частка свинини в загальному обсязі виробництва м'яса зменшилася з 31,0% до 21,7%, а частка м'яса птиці зросла з 10,9% до 36,7%. Таким чином, птахівництво та свинарство виявилися тими галузями тваринництва, які динамічно розвивалися починаючи з 2000 р.

Свідченням значних змін у структурі розвитку тваринництва є також зміни в чисельності поголів'я різних видів тварин у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Чисельність поголів'я великої рогатої худоби на кінець року за досліджуваний період скоротилася з 103,5 до 27,2 тис. голів, у тому числі корів – з 36,1 до 10,8 тис. голів; свиней збільшилася з 19,8 до 104,1 тис. голів; овець та кіз – з 0,7 до 2,1 тис. голів; птиці всіх видів – з 425,2 до 3161,9 тис. голів. Поголів'я коней за цей час зменшилося з 12,4 до 1,3 тис. голів (табл. 2).

Таблиця 2

Поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Львівської області (на кінець року), тис. голів

Вид тварин	2000р.	2005р.	2007р.	2008р.	2009р.
Велика рогата худоба	103,5	40,6	31,9	28,6	27,2
у тому числі корови	36,1	14,3	11,6	10,7	10,8
Свині	19,8	33,6	51,1	70,0	104,1
Вівці та кози	0,7	1,0	1,3	1,5	2,1
Коні	12,4	3,8	2,2	1,5	1,3
Птиця всіх видів	425,2	1739,2	2369,9	3160,3	3161,9

Одночасно зі скороченням чисельності поголів'я усіх видів тварин у сільськогосподарських підприємствах області відбувався процес підвищення їх продуктивності. Протягом 2000-2009 рр. середній річний удій молока від однієї корови збільшився з 1913 до 3111 кг, середня річна несучість курей-несучок – з 148 до 242 штук яєць.

Основною причиною занепаду молочного та м'ясного скотарства в сільськогосподарських підприємствах є хронічна збитковість їх виробництва. Лише у 2005-2006 рр. з останніх десяти років виробництво яловичини було рентабельним, тому власники підприємств обґрунтовано позбавляються збиткових виробництв – скорочують чисельність поголів'я.

До недавнього часу скорочення обсягів виробництва в сільськогосподарських підприємствах компенсувалося його нарощуванням в особистих селянських господарствах. Однак з 2006 р. обсяги виробництва м'яса, молока, яєць в цих господарствах також почали зменшуватися, тому виникла реальна загроза втрати регіональної продовольчої безпеки.

Скотарство історично було традиційною для досліджуваного регіону галуззю тваринництва у зв'язку з тим, що для його розвитку тут склалися сприятливі природні умови, адже значна частина території відноситься до гірських та передгірських районів Карпат. Однак відродження скотарства пов'язане зі значними капіталовкладеннями, оскільки більшість тваринницьких приміщень колишніх колгоспів і радгоспів або зруйновано, або перепрофільовано. Крім того, в більшості випадків перетворилися на чагарники колишні культурні пасовища. Серед проблем розвитку галузі слід відзначити низький потенціал продуктивності наявного поголів'я корів, для покращення якого необхідно кардинально покращити селекційно-племінну роботу. Це ставить перед власниками підприємств, які хотіли б розвивати скотарство у своєму господарстві такі перепони фінансового характеру, які вони самі подолати не здатні.

Основою майбутнього розвитку скотарства в досліджуваному регіоні, на нашу думку, будуть невеликі ферми з чисельністю поголів'я корів 50-100 голів і відгодівельного поголів'я 100-150 голів. Будівництво відповідної за розмірами ферми, придбання високопродуктивних тварин і кормозбиральної техніки, а також створення культурного пасовища площею 50-70га вимагатиме кількох мільйонів гривень інвестицій. Зважаючи на високий рівень ризику при їх здійсненні, приватний капітал за збереження існуючих економічних умов не наважується на них. Тому необхідною є розробка відповідних державних програм відродження скотарства, в яких повинно передбачатися значне здешевлення довгострокових кредитів для сільськогосподарських підприємств, які розвиватимуть галузь скотарства.

В останні два десятиліття в нашій країні витримувався курс на впровадження промислових технологій виробництва яловичини. Однак усі ці різновидності технологій надміру затратні. Такі високозатратні технології не можуть собі дозволити навіть найбагатші американські фермери. Мало того, що вони вимагають великих коштів на будівництво приміщень, але й поточні затрати не можна вважати економічно виправданими.

На нашу думку, для значного зниження собівартості продукції вирощування в сільськогосподарських підприємствах з успіхом можна застосовувати так звану інтенсивно-пасовищну ресурсощадну технологію виробництва яловичини, основи якої було розроблено ще в колишньому Радянському Союзі. У той час вона практично не застосовувалася. Вона базується

на ефективному використанні природних сіножатей і пасовищ, а також засіяних кормових угідь і дозволяє обходитися при мінімальних витратах так званої екзогенної енергії – електричної, теплової, двигунів внутрішнього згоряння, енергії робочих тварин і т.д. Вона витрачається лише на заготівлю кормів та їх підвезення у стійловий період.

Для впровадження інтенсивно-пасовищної технології потрібне будівництво відгодівельної площадки найпростішої конструкції для економії капіталовкладень. З цією метою можна дещо переобладнати наявні в господарстві літні табори, використовуючи місцеві будівельні матеріали. В багатьох випадках достатньо просто піднавісу з вітрозахисними дерев'яними стінами. Дах піднавісу повинен бути двоскатним для того, щоб затримати тепло, яке виробляють тварини. Оскільки взимку в такому приміщенні температура не набагато відрізняється від температури надворі, то великого значення набуває обладнання утепленого лігва для тварин. Таким є лігво на глибокій підстилці. Його створюють за 15-20 днів до настання стійких морозів. Для цього під навісом розстеляють солом'яну різку товщиною шару в 30-40 см, після чого туди заганяють тварин на ночівлю. Наступні шари соломи розстеляють після забруднення тваринами попередніх. Це дозволяє економити значні кошти на щоденному видаленні гною, яке необхідне в сучасних типових приміщеннях. По закінченні стійлового періоду гній з піднавісів видаляють бульдозерами.

Відгодівельні площадки повинні розділятися на окремі секції. В них розміщують тварин в залежності від статі та живої маси і вгодованості.

При типових технологіях утримання відгодівельного поголів'я великої рогатої худоби великі кошти витрачаються на підвезення кормів до тварин. При інтенсивно-пасовищній системі використовується природна здатність тварин до поїдання пасовищних кормів. З цією метою різними способами стараються продовжити пасовищний період.

Таким чином, розроблені в недалекому минулому технології виробництва продукції скотарства виявляються не пристосованими до нових економічних реалій. Основним їхнім недоліком є орієнтація на неекономне витрачання ресурсів при невисокій продуктивності тварин.

Теперішні технології повинні враховувати не лише зміни в зовнішньому економічному середовищі, але й умови кожного конкретного господарства. Магістральним напрямом удосконалення технологій повинна стати їх ресурсоощадність і зниження собівартості продукції.

Державна допомога повинна передбачати також запровадження механізму компенсацій за придбання високопродуктивних тварин за кордоном, фінансування селекційно-плеїнної роботи, здешевлення кормозбиральної техніки. Всі заходи повинні відповідати вимогам СОТ щодо державної підтримки сільського господарства.

Особисті селянські господарства не зможуть вирішити проблему збільшення товарних ресурсів молока, м'яса, яєць та покращання забезпечення ними населення. Ці господарства, на нашу думку, пройшли "пік" свого розвитку кілька років тому, і значна частина господарів, вирішивши проблему виживання в

умовах кризи, шукає інших шляхів підтримання рівня життя, скорочуючи розміри свого господарства

Забезпечити високі темпи зростання чисельності поголів'я корів навіть при створенні найкращих умов для розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах не вдасться. В умовах повного занепаду селекційно - племінної роботи в сільськогосподарських підприємствах, зниження якості наявного в них поголів'я, а також низької якості поголів'я в особистих селянських господарствах організувати нормальний процес розширеного його відтворення на такій базі неможливо. Необхідна реалізація заходів, які дозволили б зробити якісний прорив у розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах.

Необхідно ефективно використати ті тваринницькі будівлі та споруди, які збереглися у процесі приватизації. Для цього слід провести їх інвентаризацію і визначити обсяги робіт та коштів, в результаті проведення яких вдасться відновити їх функціонування. Додаткове поголів'я тварин повинно бути розміщене в першу чергу в раніше збудованих тваринницьких приміщеннях.

Слід провести детальну інвентаризацію поголів'я корів, яке утримується в сільськогосподарських підприємствах та особистих селянських господарствах, з визначенням його потенційної продуктивності. Стада корів на новостворених фермах повинні поповнюватися лише потенційно високопродуктивними телицями. Названі комісії повинні провести обстеження особистих селянських господарств з метою виявлення найбільш продуктивних корів, потомство яких повинно бути використане для поповнення стада в сільськогосподарських підприємствах.

Чисельність таких тварин виявиться не значною, тому слід визначитися з необхідними обсягами ввезення високопродуктивних тварин з-за кордону. Мова йде не про сотні, а про придбання кількох тисяч високопродуктивних корів для формування племінних ферм в сільськогосподарських підприємствах Івано-Франківської області.

Висновки. Відродження скотарства в регіоні потребуватиме величезних коштів, адже втрати поголів'я за роки соціально-економічної кризи були не меншими, ніж за воєнні роки. В державному бюджеті таких коштів відшукати не вдасться. На нашу думку, суттєвим джерелом інвестицій в розвиток скотарства можуть стати кошти, зароблені трудовими мігрантами з регіону. Держава повинна провести кропітку організаційну роботу з метою залучення цих коштів у розвиток скотарства, надання відповідних гарантій, пільг тощо.

Література

1. Зінчук Т.О., Ткачук В.І. Теоретико-методологічні засади диверсифікації сільської економіки в контексті європейського досвіду /Т.О.Зінчук // Економіка АПК. – 2011. – №1. – С.27-32.
2. Месель-Веселяк В.Я., Мазуренко О.В. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України / Під наук. ред. акад. УААН П.Т.Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 198с.
3. Сухолиткий М.В. Сучасні тенденції у формуванні галузевої структури сільського господарства /М.В.Сухолиткий//Економіка АПК. – 2010. – №7. – С.31-36.

4. Шолудько О.В., Біттер О.А., Березівський З.П. Ринок продукції скотарства: проблеми і перспективи / О.В. Шолудько. – Львів: Українські технології, 2004. – 208с.

5. Яців І.Б., Яців С.Ф. Регіональний ринок м'яса: ефективне функціонування і перспективи розвитку: Монографія / І. Б. Яців. – Львів, 2008. – 185с.

Summary

Dobrovolska S.R.

Lviv State Agrarian University

**ADJUSTMENTS IN THE LIVESTOCK DEVELOPMENT IN THE
AGRICULTURAL ENTERPRISES**

The analysis of structural changes in livestock development in the agricultural enterprises of the Lviv region. Defined indicators of the dynamics of production volumes, number of animals. The basic reasons for the decline in livestock farms. Developed ways to revive the industry.

Keywords: *animal, farm, livestock, production.*

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

УДК 360.11

Жарун О.В., доцент ©

Уманський національний університет садівництва

**ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Визначено основні напрями інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, що сприятимуть підвищенню економічної ефективності їх функціонування, а також запропоновано систему заходів щодо реалізації даних інноваційних процесів в практичній діяльності підприємств.

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, сільськогосподарські підприємства, інновації, інвестиційно-інноваційний механізм.

Вступ. В умовах трансформації економіки України до ринкового типу, в наслідок досить тривалої світової фінансової та економічної кризи більшість вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників стали неконкурентоспроможними. Аграрний сектор втратив виробничий потенціал, знизився рівень рентабельності виробництва та платоспроможності сільськогосподарських підприємств на відтворення матеріально-технічної бази, яка на сьогодні морально застаріла і не відповідає сучасним вимогам. Посилує проблему професійний консерватизм управлінського персоналу сільськогосподарських підприємств, неефективність економічної моделі господарювання внаслідок чого підриваються економічні основи подальшого розвитку не лише галузі, але усього суспільства, виникає загроза продовольчій безпеці держави, поглиблюється демографічна криза в сільській місцевості, зростає безробіття та бідність населення, активізується трудова міграція.

Стратегічно важлива роль в середньо- та довгостроковому економічному розвитку сільського господарства повинна належати інноваціям. Адже тільки за допомогою інноваційного підходу можна розірвати коло виробничих, ресурсних, технологічних обмежень, закласти таку модель аграрної економіки, яка послужить основою для постійного підвищення конкурентоспроможності галузі через ефективне економічне зростання.

Матеріал і методи дослідження: монографічний, наукової абстракції, балансовий, а також прийоми аналізу і синтезу, індукції та дедукції.

Проблемам розвитку інноваційних процесів на підприємствах присвятили свої праці вітчизняні і зарубіжні вчені: В.Я. Амбросов, М. М. Гаврилюк, П. Дракер, П. Т. Саблук, Б. Санто, Б. Твісс, В. Трегобчук, Н. Г. Филимонова, В. Г. Чабан та ін. Ними досліджено і вирішено цілий ряд теоретичних і практичних проблем підвищення інноваційного розвитку підприємств. Однак, не дивлячись на важливість проведених наукових досліджень, у них не знайшли відображення окремі теоретико-методологічні та практичні питання пов'язані з розвитком

інноваційних процесів підвищення економічної ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств.

Результати досліджень. Однією з базових умов подолання наслідків трансформаційного спаду національної економіки, реалізації в сільському господарстві стратегії структурних реформ і оздоровлення проблемних (що мають низьку платоспроможність) підприємств є введення в дію інвестиційно-інноваційного механізму модернізації сільського господарства, орієнтованого на докорінне оновлення техніко-технологічного та організаційно-управлінського рівня виробництва. На жаль, діюча модель інвестиційного процесу в аграрній сфері економіки в цілому продовжує залишатися деформованою і малоефективною, такою, що характеризується відсутністю стійких джерел інноваційного зростання, хронічним дефіцитом фінансово-інвестиційних ресурсів, а також слабкістю і непослідовністю заходів державної аграрної політики в інвестиційній сфері. Що стримує процеси економічного оздоровлення фінансово неспроможних підприємств.

Нині на сільськогосподарських підприємствах кількість основних технічних засобів, що були зняті з експлуатації, у 10-20 разів перевищила кількість придбаних нових. У результаті кількість тракторів зменшилася більш як на 220 тис. одиниць, зернозбиральних комбайнів - більш як на 46 тис., кормозбиральних комбайнів - майже на 30 тис., іншої сільськогосподарської техніки - на десятки тисяч одиниць. Навантаження на один облікований трактор перевищило 100 гектарів ріллі, на комбайн - 250 гектарів ранніх зернових, а в окремих регіонах - 300 гектарів, у зв'язку з чим щорічні втрати зерна досягають 5-10 млн. тонн і значна його кількість переходить із класу продовольчого в кормове. Майже 80 відсотків наявної в сільськогосподарських підприємствах техніки відпрацювало амортизаційний строк експлуатації і потребує значних витрат на підтримання її в робочому стані. Рівень її технічної готовності в період найбільшого навантаження не перевищує 70-75 відсотків, що призводить до грубих порушень технологічних регламентів вирощування сільськогосподарських культур.

Загальне виробництво продукції сільського господарства за 2010 р. порівняно з відповідним періодом 2009 р. скоротилося на 0,6 %, в тому числі на сільськогосподарських підприємствах - на 4,7 %. В розрізі основних галузей сільського господарства: обсяг виробництва продукції рослинництва зменшився на 5,7 %, у тому числі на сільськогосподарських підприємствах - на 15,7 %; продукції тваринництва - зріс на 3,3 %, в тому числі на сільськогосподарських підприємствах - на 9,0 %. Хоча поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 10,3 %, а середньодобові прирости її живої маси - на 4,2 %. Як наслідок, обсяг реалізованої сільськогосподарськими підприємствами продукції зменшився на 9,0 %, в тому числі продукції рослинництва - на 23 %.

Основними напрямками інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, що сприятимуть підвищенню їх економічної ефективності є:

- технологічні (розробка і впровадження якісно нових технологій виробництва і зберігання сільськогосподарської продукції, що характеризуються максимально корисним результатом; вдосконалення технологічних процесів з

метою скорочення тривалості виробничого циклу переробки сільськогосподарської сировини при забезпеченні необхідної якості продукції; розробка і впровадження власних пакувальних ліній, що відповідають технологічній специфіці вироблених продуктів; вдосконалення тари, упаковки і способів перевезень);

- асортиментні (розробка і виробництво екологічно безпечних продуктів масового споживання; підвищення споживчих якостей продукції; проходження сертифікації і стандартизації продукції);

- маркетингові (кон'юнктурні дослідження ринків збуту і виявлення нових споживчих сегментів, пошук і формування інформаційних баз даних про ринкове середовище і споживчі властивості товарів конкуруючих підприємств, пошуки партнерів по впровадженню і фінансуванню інноваційних проектів);

- інфраструктурні (формування інституційних структур, що охоплюють весь цикл інноваційного супроводу виробничої діяльності від генерації нових науково-технічних ідей і їх відпрацювання до випуску і реалізації наукоємної продукції).

Основна проблема реалізації інноваційної стратегії підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств полягає в тому, що темпи розвитку і структура сектора аграрних досліджень і розробок не повною мірою відповідають потребам сільського господарства і постійно зростаючому попиту на передові технології з боку окремих сегментів підприємницького сектора. В той же час пропоновані наукові результати не знаходять застосування з причини незбалансованості інноваційної системи, а також унаслідок загальної низької сприйнятливості до інновацій підприємницького сектора, невисокої його прибутковості.

Абсолютно очевидно, що у вирішенні даних проблем активну роль повинна відігравати держава, розробляючи комплексну програму інноваційного розвитку галузі, визначаючи пріоритети і встановлюючи систему заходів прямого і непрямого регулювання.

Отже, інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств стане можливим лише за умови вирішення наступного комплексу завдань:

- сформувати комплекс взаємопов'язаних галузевих інвестиційно-інноваційних програм і проектів, які реалізують ідеї по всьому ланцюжку: від фундаментальних досліджень до освоєння інноваційних ринкових ніш;

- забезпечити наукову і науково-технічну сферу фінансовими і матеріальними ресурсами. Найважливішу роль у вирішенні питань фінансування різних проектів має відігравати державно-приватне партнерство, покликане встановити стійкі зв'язки між наукою і ринком, забезпечити комерціалізацію результатів досліджень і розробок;

- створити інституційне середовище для здійснення і впровадження інновацій. Необхідні як спеціалізовані організації у вигляді загальнодержавних і регіональних галузевих інвестиційно-інноваційних фондів, технологічних і науково-освітніх альянсів та інших структур, так і відповідні закони і норми, оскільки надзвичайно важлива своєчасність впровадження результатів наукових досліджень. До складу інституційного середовища повинні також увійти

інформаційна - аналітична система і система методологічного забезпечення, що надають повний спектр інформації, рекомендацій і вказівок суб'єктам інноваційного процесу;

- створити конкурентоздатні центри знань шляхом об'єднання вищих навчальних аграрних закладів і науково-дослідних організацій з метою встановлення гнучкої, швидкої і плідної співпраці по різних напрямках інноваційної діяльності;

- визначити систему стимулювання у сфері створення і розповсюдження інновацій. Оскільки використання нововведення надає певні матеріальні вигоди, вирішення питання про розподіл даних вигод у відповідних формах має актуальне значення;

- підсилити роль суб'єктів аграрного підприємництва в інноваційному процесі, стимулювати впровадження розробок у виробництво шляхом розширення доступності фінансових ресурсів, зниження податкового навантаження та інших стабілізаторів;

- сформувати систему підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, необхідних для реалізації конкретних інноваційних програм і проектів, а також держслужбовців, що займаються регулювання інноваційного процесу;

- забезпечити контроль за використанням інновацій з метою визначення їх доцільності і відповідності екологічним, технічним та іншим вимогам;

- визначити форми участі держави у контролі й управлінні інноваціями та інноваційними проектами;

- розробити методи обліку впливу інновацій на соціально-економічні параметри аграрної системи.

Висновки. При постановці зазначеного комплексу різноспрямованих завдань, пов'язаних з переходом на інноваційний шлях структурного перетворення сільського господарства, необхідно забезпечити комплексність і системність їх вирішення. Тільки за таких умов можливе надання вітчизняному сільському господарству статусу високоефективної, стабільної і конкурентоздатної галузі.

Література

1. Амбросов В.Я. Інноваційний фактор підвищення ефективності виробництва яловичини / В.Я Амбросов// Економіка АПК. - 2007. - №11. - С. 80-83.
2. Гаврилюк М. М. Агропромислового виробництва - інноваційний шлях розвитку / М.М. Гаврилюк//Економіка АПК - 2008. - № 8. - С. 19-22.
3. Дракер П. Инновации и предпринимательство / П. Дракер. - М., 1992. - 536 с.
4. Санто Б. Инновации как средство экономического развития / Б. Санто. - М.: Прогресс, 1990,- 397 с.
5. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями: Сокр. пер. с англ. Б. Твисс / - М.: Экономика, 1999. -271с.
6. Трегобчук В. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми//Економіка України. - 2010. - № 2. - С. 4-12.
7. Чабан В. Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В. Г. Чабан // Економіка АПК. - 2010. - № 7. - С. 68 - 72.

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

УДК 364.22

Івашків В.О., ст. викл. ©*Навчально-науковий інститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті «Львівська політехніка»***ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ**

У статті проаналізовано понятійний апарат тлумачення бідності, виділено характерні ознаки середнього класу та висунуто пропозиції щодо формування нової концепції соціального розвитку України та її регіонів для підвищення якості життя населення та формування середнього класу на основі досягнення масової купівельної спроможності всіх верств населення.

Ключові слова: середній клас, соціальний розвиток, бідність, соціальне розшарування, рівень доходів, диференціація

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Проблема полягає у тому, що до складу безробітних та бідних у результаті низької заробітної плати та її заборгованості потрапили чимало представників колишнього середнього класу країни. До прошарку бідних увійшли багато працівників престижних професій: викладацький персонал вузів, професійні медики, науковці, вчителі.

Соціальне розшарування в Україні характерне тим, що до категорії бідних потрапили верстви населення, які за освітнім та фаховим рівнем у розвинутих країнах складають основу середнього класу та рушійну силу інноваційного розвитку [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попередні дослідження проблеми бідності та становлення середнього класу ґрунтуються на працях В.Оджбона, С.Рішена, П.Тоусенда, О.Каннаса, які концентрували увагу на універсальних підходах до визначення цього поняття, однак, не містили характеристики всіх факторів та аспектів бідності. Українські дослідники Ю.І.Саєнко, Г.З.Гомусова, В.П.Бевз застосовували методичні підходи до визначення бідності та особливості її прояву. В Україні вивченням аспектів диференціації населення за заробітною платою та доходами займаються такі провідні вчені як Лібанова Е.М., Новиков В.М., Ревенко А.П., Куликов Г.Т., Гнибіденко І.Ф., Колот А.М., Черенько Л.М. та інші.

Постановка завдань (формулювання цілей):

- 1) аналіз понятійного апарату тлумачення бідності взагалі;
- 2) виділення характерних ознак середнього класу;
- 3) визначення шляхів подолання гостроти соціального розшарування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Середній клас у структурі розвинутих суспільств є сукупністю соціальних прошарків, які займають проміжне становище

між основними класами (вищим і нижчим) у системі соціальної стратифікації і концентрації найбільш кваліфікованої дієздатної та активної категорії суспільства.

Практично у всіх розвинутих країнах питома вага середнього класу становить 55-60%. Сучасні наукові визначення середнього класу відрізняються різноманітністю ознак, які вкладаються в сутність та економічну природу усього прошарку населення. Публікації останніх років (В.Мандибура, Е.Лібанова, Т.кірян, М.Шаповал та ін.) сходяться до думки, що середній клас – це соціальна спільнота, яка отримує рівень доходів, що дають змогу їй жити в умовах достатку й заможності і таким чином, робить ці верстви населення потужним гарантом збереження суспільної та політичної стабільності в країні. Ці погляди теоретично обґрунтовують поняття середнього класу як соціальної структури суспільства, пов'язуючи його головним чином з рівнем достатку [7].

Можна назвати такі ознаки середнього класу:

- обсяг реальних сукупних доходів;
- наявність доходів від власності (земля, нерухоме майно, акції);
- рівень освіти, професійний рівень;
- можливість розробки і здійснення довгострокової стратегії зростання особистого добробуту.

Одні дослідники визначають приналежність до середнього класу за рівнем прибутку та споживання, інші – за рівнем доходів, треті – за рівнем заробітної плати, четверті – за рівнем витрат, накопичення тощо. Варто виокремити єдиний підхід.

Стратегія подолання бідності – це важливий крок до формування середнього класу, бо вона передбачає підвищення рівня доходів населення. Але розгляд проблеми бідності шляхом зростання рівня доходів являє собою часткове, однопланове явище. Такий підхід віддзеркалює тільки напрями часткового подолання породження бідності, хоча ці причини і є важливими (скорочення рівня зайнятості населення, зростання безробіття, низький рівень заробітної плати та заборгованості по її сплаті). Подолати існуючу соціальну структуру суспільства можна шляхом створення масової купівельної спроможності всіх прошарків населення. При існуючій системі, з однієї сторони, є невеликий багатий прошарок населення, який з точки зору споживання може дозволити собі все, а з іншої – найбільший за кількістю бідний прошарок населення, який володіє недостатньо високою купівельною спроможністю. При реорганізації господарського порядку потрібно створити передумови для подолання цього суперечливого становища, який гальмує розвиток та побудову ефективної соціальної системи економіки.

Розв'язання проблеми подолання бідності треба розглядати комплексно, а саме враховувати склад сім'ї, освіту і культуру, стать, здоров'я та ін.

Узагальнюючи всі показники можна визначити стратегію комплексної програми подолання бідності й створення умов становлення та підтримки середнього класу, як фактору соціально-економічної рівноваги в період кризового стану держави.

Створення моніторингу щодо формування середнього класу дозволить забезпечити відслідкування позитивних зрушень у цьому питанні.

Для цього необхідно розробити чітку науково-обґрунтовану систему стратифікації населення за ознакою соціального статусу.

Бідність, як явище знайоме людству з глибокої давнини. Проблемами бідності переймалися філософи чи не всіх стародавніх цивілізацій: Єгипту, Індії, Китаю, Греції і Риму. Не оминули проблеми бідності і християнства. Суспільства завжди визначали не тільки свою позицію щодо бідних, а й ті дії, що мали їх підтримувати.

Так, даючи древньому народу Ізраїль свій Закон, Ієгова велить, аби хлібороби під час збору врожаю не жали свої поля до кінця, не обирали дочиста оливкові дерева та виноградники [2]. Ці Закони віддзеркалювали піклування про прибульців, сиріт, удів та інших знедолених.

Мали минути тисячоліття розвитку людства, не реалізуватися десятки утопічних схем соціального розвитку суспільства, поки не стало зрозуміло, що нерівність, яка є підґрунтям бідності, подолати неможливо, однозначно як і бідність. Нерівність обумовлена як об'єктивними відмінностями різних індивідів, так і різними пріоритетами та цінностями політики.

Відповідно до рішення Ради ООН із соціально-економічного розвитку від 19 грудня 1984 року, «до бідних належать особи, родини, групи населення, чії ресурси є настільки обмеженими, що не мають змоги вести мінімально прийнятний рівень життя у країнах проживання» [3]. Бідність, сучасна наука трактує як багатогранне явище, масштаби якого не можна зменшити, зводячи його визначення тільки до однієї сторони людського буття – матеріального стану. Безперечно, нестача коштів зумовлює погане харчування, хвороби, зазвичай низький рівень освіти тощо. Але водночас і за наявності цілком достатніх доходів не завжди є доступ до якісних медичних та освітніх послуг, до чистої питної води та безпечних продуктів харчування.

Виходячи з того, що основними проявами бідності є недостатність споживання, низький рівень освіти і погане здоров'я, ООН фіксує увагу на чотирьох основних характеристиках бідності [4]:

- коротке життя;
- низька професійно-освітня підготовка;
- позбавлення нормальних умов життя – чистої питної води, медичних послуг, якісного харчування;
- вилучення з суспільного життя, соціальна ізоляція.

У різних країнах ці прояви комбінуються по-різному, різняться і їх рівні. Проте надто важко оцінити, ранжувати їх за значенням, хоча певні індикатори є для кожного. Цілком зрозуміло, що сам зміст бідності, критерії її визначення змінюються з розвитком цивілізації, з одного боку, і надзвичайно сильно залежать від політичних настанов та орієнтацій суспільства – з іншого.

Бідність, як соціально-економічне явище безпосередньо пов'язана як з рівнем економічного розвитку, так з нерівністю у доступі до матеріальних та нематеріальних благ. Це означає, що, по-перше, бідність існує завжди, змінюються лише її форми та прояви, а по-друге, бідність є відносною у часі та просторі – кожна країна в конкретний проміжок часу використовує своє трактування бідності. Так, у країнах з низьким рівнем соціально-економічного розвитку бідність віддзеркалюється у таких явищах, як голод, відсутність доступу до чистої питної води, неписьменність, висока смертність від інфекційних та паразитарних захворювань, які сучасними засобами медицини успішно лікуються. В країнах з

високим рівнем добробуту бідність може ототожнюватися із відсутністю коштів на товари тривалого користування, з неможливістю отримання кредиту чи відсутністю доступу до професійної освіти.

Визначення критеріїв бідності є невід'ємною складовою всіх національних стратегій і програм зниження бідності. Відповідно вирішального значення набуває варіант трактування категорії «бідності» населення України. Проблема бідності населення України лежить в площині іншого понятійного апарату, аніж той що розглядався вище.

За умов відтягування часу у вирішенні проблем бідності в Україні з'являються усе нові верстви бідних, так звані «нові бідні». Часто – це працездатні громадяни, які не в стані заробити достатню кількість коштів для того, щоб уримувати сім'ю. На думку, Н.Римашевської, «нові бідні» за освітою, професійною підготовкою, соціальним статусом ніколи не були і не могли бути бідними [6].

На думку, Е.Лібанової, існує бідність «сильних» та «слабких»: бідність «слабких» - це бідність непрацездатних або частково непрацездатних осіб, осіб з особливими потребами. Така бідність має соціальне забарвлення, вона обумовлена демографічними особливостями окремих категорій населення. Певні прояви бідності «слабких» спостерігаються в будь-яких суспільствах, але підтримка вразливих верств належить до основних функцій держави має здійснюватися на засадах соціальної допомоги, а не соціального страхування. На відміну від бідності «слабких», бідність «сильних» виникає переважно в кризових умовах, коли повноцінні працездатні особи не з власної вини не в змозі забезпечити своєю працею прийнятні в суспільстві стандарти способу життя. У цьому контексті бідність «сильних» має переважно економічну природу. Власне тому, в першу чергу, потрібно будувати механізм подолання бідності «сильних», які сформулюють здорове, гармонійне суспільство, в якому бідність «слабких» буде поступово скорочуватися.

Висновки даного дослідження.

Необхідною умовою розв'язання проблем соціальної модернізації України в контексті глобалізаційних перетворень є забезпечення усталеного економічного зростання та відповідного соціального розвитку з метою формування потужного середнього класу.

Формування нової концепції соціального розвитку України та її регіонів, повинно бути повністю орієнтоване на досягнення такої мети, як підвищення якості життєдіяльності населення на основі:

- подолання його надмірної економічної та соціальної поляризації;
- скорочення бідності;
- усунення структурних протиріч між попитом на робочу силу та її пропозицією;
- розвиток соціальної інфраструктури [3].

Необхідною є концепція консолідації, яка об'єднувала б зусилля всіх зацікавлених сторін у досягненні бажаних результатів, а саме:

- 1) створення умов для формування самодостатнього суспільства через наявність місткої територіальної галузевої системи продуктивних робочих місць,

забезпечення належного рівня доходу, добробуту та соціального споживання, достатньо високу якість послуг освіти та охорони здоров'я;

2) забезпечення стабільних гарантій соціальної захищеності та державної підтримки соціально-вразливих верств населення;

3) формування ефективної системи регулювання соціального захисту населення з рівним доступом усіх громадян до базових соціальних послуг суспільно-прийнятної якості, насамперед медичного обслуговування та освіти;

4) істотне підвищення рівня життя населення на основі випереджаючого зростання реальної заробітної плати порівняно з іншими складовими його сукупних доходів та поступовим розширенням соціальної допомоги непрацездатному населенню з метою усунення найбільш гострих проявів бідності [4].

Подальші дослідження будуть спрямовані на обґрунтуванні практичних рекомендацій побудови механізму подолання бідності України на прикладі окремого регіону та формування середнього класу.

Література

1. Лібанова Е.М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу: монографія/Е.М.Лібанова. – КНЕУ, 2008. – 330с.

2. Левит 19:9,10; Второзаконіє 24:19-21.

3. Рампракаш Д. Статистическое исследование – доклад на совещении по статистике домашних хозяйств / Рампракаш Д. – Женева, 14-17 марта 1994 года

4. Human Development Report 1997.- New York: UNDP, 1997. – P.5.

5. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С.І.Бандур, Т.А.Заяць, В.І.Куценко та ін. За заг ред. Дор-ра ек.наук, проф., чл.-кор.НАН України Б.М.Данилишина. -2-ге вид.доповн, переробл.Черкаси:Брама – Україна, 2006. -620с.

6. Жеребин В.М., Романов А.Н. Уровень жизни населения / А.Н.Романов А.Н – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 592с.

7. Середній клас України: теорія та сучасні тенденції становлення. – К.:Видавничий дім «Корпорація», 2004. -582с.

8. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі / Н.П.Борецька – Донецьк - 2001. - 351с.

Summery

The article analyses the apparatus of poverty is characterized by signs of the middle class and made suggestions for the formation of a new concept of social development and its regionivdlâ improve the quality of life of the population and the formation of middle class-based mass purchasing power of all strata of the population.

Keywords: *the middle class, social development, poverty, social stratification, the level of income differentiation*

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 631.145

Квачов В.П., доцент, к.т.н., **Кухар Р.Б.**, доцент, доцент, к.ф.-м.н.,
Слейко О.І., доцент, к.ф.-м.н., **Степанюк О.І.**, доцент, к.ф.-м.н. ©

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького

ЕФЕКТИВНИЙ КОНТРОЛЬ БЕЗПЕКИ ТВАРИННИЦЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗАСОБАМИ ШТРИХКОДОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Проведено дослідження з проблеми використання сучасних інформаційних технологій в системі управління якістю продовольчої сировини та харчових продуктів як складової компоненти аграрного менеджменту шляхом проведення ідентифікації та реєстрації тварин.

Ключові слова: менеджмент, штрихкодова нумерація, тваринництво, сегменти.

Вступ. Визначальною рисою нової економіки став активний розвиток індустрії інформаційних і телекомунікаційних технологій, створення систем для аналізу і прогнозу економічних ситуацій, зміцнення і кристалізація ринків на основі нових інформаційних технологій. Електронна торгівля в сучасному світі набула глобального і розгалуженого характеру. Можливість купити товар напряму через Інтернет, здійснити електронні платежі, провести широку рекламу, організувати і підтримати ділові зв'язки привело світ до нового глобального явища, що отримало назву "цифрової" або "нової" економіки.

Запровадження більш повного електронного обміну даними у нашій державі дозволило б вітчизняним фірмам не тільки підвищити конкурентоспроможність, а й значно спростити внутрішні процедури на стадії оформлення експортно-імпорتنих операцій.

Матеріал і методи. Вищезазначені тенденції все сильніше проявляють себе і в аграрному секторі, зокрема в галузі тваринництва. При прийнятті управлінських рішень тут особливо актуальним стає питання управління якістю продовольчої сировини і харчових продуктів. В Україні проблемі управління якістю продукції почали приділяти увагу ще в 70-х роках. Була розроблена так звана "комплексна система управління якістю продукції", але вона була орієнтована в основному на промислову продукцію. І лише проблеми, які виникли у світі в останні десятиріччя у зв'язку із поширенням серед тварин різних інфекційних хвороб, змусило суспільство загострити увагу на питанні управління якістю продовольчої сировини та харчових продуктів. Складовими компонентами цієї системи є ідентифікація та реєстрація тварин.

Досвід проведення ідентифікації тварин у країнах Західної Європи показує, що її здійснення дозволяє підвищити контроль як за станом здоров'я тварин, так і попередженням виникнення та розвитку хвороб різноманітної етіології, а також за

якістю продукції тваринництва. Існування централізованої системи обліку тварин суттєво полегшує контроль за переміщенням їх як в межах кордонів держави, так і при експорті чи імпорті тваринницької продукції. Сучасний стан тваринництва вимагає максимального наближення вимог щодо ідентифікації тварин у різних країнах світу до певного стандарту, що суттєво полегшить співпрацю цих країн у галузі тваринництва та при проведенні протиепізоотичних заходів.

Результати дослідження. Для здійснення в Україні комплексу заходів з ідентифікації і реєстрації сільськогосподарських тварин Міністерством аграрної політики України було видано в 2002 році наказ "Про створення державного підприємства "Агентство з ідентифікації і реєстрації тварин" (ДП АІРТ).

Ідентифікація тварин, що впроваджується на державному рівні, є одним із головних методів, які застосовують у світі з метою відслідковування від народження, походження та протягом всього життя тварини аж до попадання тваринницької продукції на стіл споживачеві.

Уряд України, як і уряд кожної цивілізованої країни, піклується про безпеку й здоров'я свого народу. Збільшення числа епідемій серед тварин і домашньої птиці спонукають до вживання належних заходів, щоб забезпечити надійний захист населення від смертельно небезпечних інфекцій, у першу чергу - через гарантування безпеки тваринницької продукції.

Курс на розробку і запровадження єдиної загальнодержавної системи ідентифікації і реєстрації сільськогосподарських тварин був визначений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2001 року № 179 „Про затвердження програми запобігання і ліквідації проявів захворювання великої рогатої худоби на губчастоподібну енцефалопатію та інших пріонних інфекцій на території України на 2001-2010 роки”.

При розробці нормативно-правових актів України, які регулюють проведення ідентифікації та реєстрації тих чи інших видів тварин, були враховані основні положення законодавства Європейського Співтовариства (ЄС) та досвід європейських країн – Франції, Великобританії, Німеччини, Польщі, Угорщини.

Якість м'ясної продукції обумовлюють спеціальним позначенням - ідентифікацією, яка наноситься на туші тварин. Безпечна і якісна вітчизняна тваринницька продукція є основою реалізації стратегічних завдань у сфері охорони здоров'я та важливим завданням нашої держави на шляху до євроінтеграції і участі в СОТ.

Перехід до ринкових відносин в економіці та науково-технічний прогрес зумовили прискорення процесів збору, передачі та опрацювання інформації, створення нових інформаційних технологій. Комп'ютеризація процесу прийняття управлінських рішень - це необхідність, зумовлена потребами управлінської діяльності, підвищення якості прийнятих управлінських рішень.

У червні 2009 р. Верховна Рада України прийняла в цілому Закон України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин», згідно з яким забороняється реалізація та закупівля продуктів тваринного походження отриманих від тварин, що не були ідентифіковані і зареєстровані у ДП «АІРТ». Прийняття такого закону повинно навести лад у системі ідентифікації тварин, що діє в Україні ще з 2001 року. Тим

паче, що новим законодавством передбачено створення загального державного реєстру тварин й усі без винятку учасники ринку зможуть у будь-який момент отримати вичерпну інформацію щодо якості м'ясної продукції.

У 2003 році після відповідного розпорядження Кабінету Міністрів та наказу Міністерства аграрної політики України, Агентством було розпочато роботу з ідентифікації великої рогатої худоби (ВРХ), а з 2005 року впроваджуються аналогічні системи для свиней, кіз, овець та коней.

Кінцевою метою запровадження ідентифікації тварин є створення в Україні належної системи відслідковування походження та етикетування тваринницької продукції, що сприятиме забезпеченню населення України безпечними м'ясо-молочними продуктами, отриманню достовірної інформації про умови їх виробництва, підвищенню довіри споживача до якості продукції.

Лише за умови, що всі тварини, які знаходяться або утримуються на території країни, внесені до державної автоматизованої бази даних та знаходяться під постійним ветеринарно-санітарним контролем, можливо гарантувати безпеку здоров'я населення.

Всі власники, які утримують тварин для отримання та реалізації певного виду продукції (молока, м'яса тощо), зобов'язані гарантувати покупцям безпеку і якість своєї продукції та забезпечити проведення ідентифікації та реєстрації належних їм тварин.

Згідно з діючими нормативно-правовими актами, зокрема Законом України "Про ветеринарну медицину", реалізація молока та забій тварин на м'ясо, а також переміщення тварин дозволяється тільки за умови, якщо тварини ідентифіковані, а їхні власники мають відповідні ідентифікаційні документи.

У таблиці 1 наведено кількість проідефікованих та зареєстрованих у реєстрі тварин по Україні в 2009 та 2011 рр.

Таблиця 1

Види тварин	Кількість тварин, що утримується	
	2009 р.	2011 р.
Велика рогата худоба	4777320	4669903
вівці	544578	618799
свині	69971	114082
коні	8622	12473
кози	1647	3262

Як бачимо з таблиці 1, для всіх видів тварин, за виключенням ВРХ, збільшилася кількість у реєстрі тварин. Зменшення проідефікованої ВРХ пов'язане із загальним зменшенням поголів'я худоби за останні сім років. У той же час поголів'я інших видів тварин зростає, що свідчить, що ідентифікації та реєстрації тварин приділяється належна увага Державних служб.

На даний час "Агентство з ідентифікації і реєстрації тварин" має розгалужену систему обласних філій, районних представництв і агентів з ідентифікації.

У Львівській області по ВРХ найбільше проідентифікованих та зареєстрованих тварин у Сокальському (23134), Турківському (22799), Бродівському (19.532) районах, а найменше - в Городоцькому (6726) районі та в м. Самборі (97); у свинарстві: найкраще - в Пустомитівському (237), а найгірше - в Городоцькому (94) районі; у вівчарстві домінує Старосамбірський (40) район, в конярстві - м. Львів(35), гірша ситуація у Яворівському районі (4)

Проведений аналіз виробничо-господарської діяльності ДП АІРТ показує, що при відповідних заходах його ефективність може бути значно покращена. Це, в першу чергу, перехід від традиційної ідентифікації тварин, що містить у собі прикріплення двох бирок на кожне вухо тварини, занесення всієї інформації про тварину в автоматизовану базу даних і видачу власникам відповідних документів (така система прийнята всіма країнами Євросоюзу, і вводитьься зараз в Україні), до широко використовуваної у світі останнім часом ідентифікацію тварин за допомогою радіочастот (електронна ідентифікація).

Другим важливим моментом, на наш погляд, є тісніша співпраця ДП АІРТ з асоціацією «ЄАН-УКРАЇНА». Утворення національної нумерувальної організації в Україні - асоціації "ЄАН-УКРАЇНА", - створило умови для участі українських підприємств у системі EAN для застосування ними найновіших інформаційних технологій у галузі ведення бізнесу, можливості виходу на міжнародні ринки рівноправними партнерами, підвищення ефективності ведення справ на внутрішньому ринку.

Метою діяльності асоціації "ЄАН-УКРАЇНА" є впровадження в Україні всевітньої багатогалузевої системи ідентифікації та комунікації для товарів і послуг, базованої на міжнародних стандартах системи EANUCC.

Крім безпеки харчових продуктів, система ідентифікації і реєстрації тварин має ще й відповідне економічне підґрунтя. Всі власники, які утримують тварин для отримання та реалізації певного виду продукції, можуть її реалізувати лише при умові, що тварини ідентифіковані, а їхні власники мають відповідні ідентифікаційні документи. При цьому вони можуть одержати від держави відповідну компенсацію. Зокрема, в 2008 р. у Львівській області по ВРХ при мінімальній вазі 330 кг надавалася доплата 2,9 грн/кг, тобто мінімум 959 грн. за одну голову, а для свиней при мінімальній вазі 95кг - 1,2 грн./кг, тобто мінімум 114 грн.

Разом з тим, починаючи з 2009 року, відповідна компенсація з боку держави почала помітно зменшуватись, що спричинило негативні наслідки щодо кількості проідентифікованих тварин, перш за все в особистих господарствах.

Якщо враховувати, що в господарствах населення та в с.-г. підприємствах Львівщини у 2008р. проідентифікованих та зареєстрованих тварин утримувалося 254.213 голів ВРХ, то якби було здано на забій лише 10%, тобто понад 25 тис. голів, то власники одержали б за їх реалізацію 25 млн. гривень доплати; свиней

відповідно - 839 голів, тому при реалізації їх 10% одержали б доплати понад 80 тис. гривень.

Висновки. Останнім часом для укладання міжнародних торговельних угод у розвинутих країнах швидкими темпами поширюється використання сучасних засобів зв'язку, таких як електронна пошта й електронний обмін даними. Як очікується, ця практика одержить подальший розвиток по мірі розширення технічних допоміжних засобів, таких як інформаційні магістралі та Інтернет.

Варіантів реалізації системи обліку товарів за допомогою штрихового кодування існує декілька. Можливий, відносно дешевий, варіант з використанням спеціалізованих касових апаратів. Більш повний та надійний облік можна здійснювати за допомогою спеціальних POS-терміналів. При цьому потрібно враховувати конкретику об'єкта, особливості застосовуваної системи обліку, наявне устаткування, досвід та професійність співробітників. Важливо знати, що самі штрихові коди - це лише засіб для швидкого введення інформації в автоматизовану систему. Найважливішими є наявність програмного забезпечення певного робочого місця або технологічної ланки на конкретному об'єкті. Тому впровадження системи штрихового кодування слід розглядати як створення програмно-апаратного комплексу з врахуванням специфіки організації технологічного процесу.

Необхідно зазначити, що автоматизація на базі штрихового кодування не вимагає великих капіталовкладень. Гроші, вкладені в подібні програмно-апаратні комплекси, швидко окупуються. Впровадження технологій штрихового кодування для автоматизації введення і обробки інформації дозволяє якісно удосконалити технологічні процеси.

Література

1. Кухар Р.Б., Кравець С.М., Квачов В.П., Токарчук О.П. Особливості ідентифікації великої рогатої худоби. Наук, вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького, т.10, №3/38/ч.3, Львів-2008.-С.72-75

2. Кухар Р.Б., Квачов В.П., Сорока Н.С. Ідентифікація тварин засобами інформаційних технологій необхідна умова моніторингу зовнішнього середовища. 36. наукових праць Подільського ДАТУ, т.2, вип.16, Кам.- Подільський,-2008.-С. 176-178. .

Summary

Presently for the conclusion of international trade agreements the use of modern facilities of communication spreads in the developed countries rapid rates. such as an e-mail and EDI. As expected, this practice will get subsequent development on the measure of expansion of auxiliary hardwares, such as informative highways and Internet.

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

УДК 338.43.01/ 02:321.01

Кіц М.В., аспірант[©]

Львівський національний аграрний університет

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті розглянуто питання сучасного стану та піднято проблеми розвитку сільського господарства Львівської області. Проаналізовано індекси виробництва валової сільськогосподарської продукції, охарактеризовано питому вагу основних категорій господарств у виробництві валової сільськогосподарської продукції, динаміку виробництва валової продукції.

***Ключові слова:** сільське господарство, валова продукція, собівартість, витрати виробництва, рентабельність, категорії господарств, державна підтримка.*

Вступ. Сільськогосподарське виробництво області характеризується складною економічною і соціальною ситуацією. Незважаючи на здійснення комплексу важливих організаційно-економічних і правових заходів, ситуація в цьому секторі економіки залишається складною і неадекватною.

На жаль, трансформації у вітчизняному агропромисловому виробництві, які затягнулись на десятиріччя, супроводжуються не тільки певними позитивними зрушеннями, а й значними деструктивними процесами у виробничій і соціальній сфері села. В умовах загальноекономічної кризи, особливо в галузі сільського господарства, при катастрофічному погіршенні матеріально-технічного та енергетичного забезпечення приватний економічний інтерес не став рушійною силою ефективного розвитку сільського господарства. Значне скорочення обсягів виробництва зумовило зростання безробіття сільського населення, деградацію соціальної інфраструктури, посилення демографічної кризи, вплив кадрів, старіння села.

Доречно навести дані із проекту « Національної доктрини реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України», що сільське господарство і нині залишається переважно збитковим, а обсяги державної підтримки вкрай недостатні для покриття впливу капіталу з села. Так, у 2009 році обсяг бюджетної підтримки сільськогосподарських підприємств становив лише 6,1% від обсягу виробленої валової сільськогосподарської продукції, що у 9 разів нижче порівняно із 1990 роком (рівень тождних державних субвенцій у США становив – 27 %, у країнах ЄС – 45%, Японії – 63% [2,с.5].

Матеріал і методи. Агропродовольчий комплекс займає достойне місце в розвитку економіки держави. Дослідженню конкретних напрямів розвитку сільськогосподарських підприємств присвячені роботи економістів-аграріїв

© Науковий керівник к.е.н., професор Онисько С.М.
Кіц М.В., 2011

П. Березівського, О. Біттера, П. Гайдуцького, С. Дем'яненка, В. Липучка, С. Онисько, П. Марича, Г. Черевка, В. Месель-Веселяка, П. Мушка.

Проте питання методичних досліджень основних напрямів реалізації стратегії розвитку сільського господарства вимагає більш глибокого підходу.

Результати дослідження. За останні роки суттєві зміни відбулися і в чисельності сільського населення. Якщо у 1990 році проживало у сільській місцевості області 1117,2 тис. чоловік, то на початок 2011 року – 998,2 тис. осіб, або на 119,0 тис. осіб менше. У 1990 році в середньому чисельність одного сільського населеного пункту становила 604 особи, то на початок 2011 року – 540 осіб.

Основним чинником скорочення чисельності сільського населення стало його природне зменшення внаслідок перевищення смертності над народжуваністю. У 1990 році кількість народжених перевищувала кількість померлих на 730 осіб. У 2010 році в області на 3676 осіб більше померло ніж народилось.

Всього у минулому році чисельність сільського населення зменшилась на 3,4 тис. осіб, що однозначне вимиранню 6 населених пунктів.

Продовжується процес старіння сільського населення. У 1990 році середній вік сільського населення становив 37,5 років, то на кінець 2010 року 39,4 роки. За 20 років сільське населення області постаріло на 1,9 роки, в тому числі чоловіки – на 2,4 роки, жінки – 1,7 року.

Незадовільні економічні та соціально-побутові умови проживання на селі зумовили процес зростання безробіття, активізацію міграційного руху. На кінець 2010 року в сільській місцевості проживало 23,6 тис. осіб безробітних (обрахованих за методологією МОП). Найбільшу кількість безробітних зареєстровано внаслідок масових вивільнень працівників, причиною яких є реорганізація (ліквідація) виробництва, скороченням штатів та непрацевлаштуванням після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів.

Зайнятість на селі знижується щорічно. Середньорічна чисельність штатних працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві у 2010 році, склала 8,2 тис. осіб, що майже у 9 разів менше у порівнянні з 2000 роком. Вирішити проблему зайнятості на селі у сучасних умовах неможливо без розвитку малого підприємництва, в першу чергу несільськогосподарських видів діяльності. Доцільно відпрацювати Програму малого підприємництва на селі, передбачивши підтримку, як на державному так і місцевому рівнях.

Ситуація, яка склалася з природним відтворенням і незбалансованість міграційних процесів, згубно вплинули не лише на кількісні, а й на якісні характеристики сільського населення [1, с. 166].

До позитивних зрушень галузі слід віднести інтенсивний розвиток промислового птахівництва після 2000 року, що дало змогу довести виробництво м'яса птиці (реалізація в живій вазі) до 62,5 тис.тонн, проти 11,5 тис.тонн у 2000 році. Питома вага м'яса птиці в загальних обсягах

виробництва зростає, за цей час з 10,9 до 37,9%. В цілому виробництво м'яса худоби і птиці з 2000 року до 2010 року зросло в 1,6 рази і становила 165,1 тис.тонн.

Проте, в цілому на даний час, рівня виробництва м'яса 1990 року в області, ще не досягнуто. Хоча таке порівняння не завжди коректне, оскільки на цей час була інша економіка, інша ємкість внутрішнього ринку, інша затребуваність продовольства, інша купівельна спроможність населення, інша система державного управління та інші обсяги державної підтримки.

У 1990 році було вироблено валової сільськогосподарської продукції(за порівняльними цінами 2005 року) на суму 5911,6 млн.грн., а у 2010 році цей показник зменшився до 4181,9 млн.грн. і становив 70,7 % до базового року. Виробництво продукції рослинництва за цей період зменшилося на 530,8 млн.грн., або на 20,2%, тваринництва відповідно - на 1198,9 млн.грн., або на 36,8%.

Таблиця 1

Індекси виробництва валової сільськогосподарської продукції за категоріями господарств, %

Роки	Усі категорії господарств	в тому числі:		Усі категорії господарств	в тому числі:	
		сільського - господарські підприємства	господарства населення		сільського - господарські підприємства	господарства населення
1990 = 100				До попереднього року		
1995	66,7	41,3	92,9	92,3	80,9	98,7
2000	66,9	12,2	123,4	108,1	79,5	112,2
2005	68,6	14,1	124,9	98,3	114,0	96,8
2006	72,1	18,4	127,6	105,1	130,5	102,2
2007	72,6	22,6	124,2	100,7	122,9	97,4
2008	72,7	31,1	115,7	100,2	137,9	93,1
2009	73,9	34,9	114,1	101,6	112,3	98,7
2010	70,7	36,6	106,0	95,7	104,7	92,8

Значний спад її виробництва припадає на перші 3 п'ятирічки(таблиця1). Особливо значний спад виробництва було допущено сільськогосподарськими підприємствами. Пік спаду припадає на 2003 рік. Питома вага виробництва продукції сільгоспідприємств у цей рік становила лише 10,6% в загальних обсягах. За останні роки почалося повільне зростання виробництва валової сільськогосподарської продукції. У 2010 році до базового 1990 року внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин допущено спад виробництва по всіх категоріях господарств за рахунок господарств населення.

Слід зазначити, що за останні роки внаслідок проведення структурних змін змінився акцент централізації сільськогосподарського виробництва. Відбулося

зміщення виробництва продукції у приватний сектор. При цьому відбулася деіндустріалізація праці, тобто перехід від механізованих процесів до ручних, що є надзвичайно негативною тенденцією.

Таблиця 2

**Питома вага основних категорій господарств у виробництві
валової сільськогосподарської продукції, у %**

	Роки						
	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010
Сільськогосподарські підприємства							
Всього	50,8	31,5	9,2	10,4	21,7	24,0	25,9
в т.ч.: рослинництво	54,4	33,6	11,8	11,2	19,6	20,7	22,1
тваринництво	47,8	29,4	6,9	9,7	23,9	27,7	29,7
Господарства населення							
Всього	49,2	68,5	90,8	89,6	78,3	76,0	74,1
в т.ч.: рослинництво	45,6	66,4	88,2	88,8	80,4	79,3	77,9
тваринництво	52,2	70,6	93,1	90,3	76,1	72,3	70,3

Із наведених даних видно (таблиця 2), що 3/4 всієї продукції сьогодні виробляється господарствами населення.

Дуже важливим є і те, що в області спостерігаються позитивні тенденції нарощування обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції крупнотоварними підприємствами. Їх частина у загальних обсягах валового виробництва в порівнянні із 2000 роком зросла у 2,8 рази і становила у 2010 році – 25,9%.

Спад валового виробництва сільськогосподарської продукції вплинув на зменшення ефективності виробництва та аграрної праці.

Таблиця 3

Динаміка виробництва валової продукції

	Роки					2010 р. % до	
	1990	1995	2000	2005	2010	1990	2005
Виробництво продукції на одну особу:							
- гривень	2151	1439	1485	1571	1642	76,3	104,5
натуральних показниках, кг							
Зерна	368	313	181	243	244	66,3	100,4
Цукрових буряків	579	334	150	169	210	36,3	124,3
Картоплі	483	325	567	502	494	102,3	98,4
Овочів	66	59	101	147	162	245,5	110,2
М'яса(забійній вазі)	66	31	25,7	31,7	45,1	68,3	142,3
Молока	393	348	387,3	360,3	257,6	65,5	71,5
Яець, шт.	264	162	175	212	226	85,6	106,6
На 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	468,0	331,5	334,2	374,6	395,4	84,5	105,6

Незважаючи на певне зростання виробництва валової сільськогосподарської продукції, за останні роки Львівська область по рівню

продуктивності не вийшла на фактичний рівень 1990 року. Якщо у 1990 році на одну особу постійного населення області було вироблено 2151 грн. продукції, то у 2010 році – 1642 грн., або на 23,7% менше (таблиця 3).

Виробництво зерна на одну особу у 2010 році дорівнювало 66,3% від 1990 року, цукрових буряків – 36,3%, молока – 66,5%, м'яса – 68,3, яєць – 85,6%. Виробництво картоплі та овочів перевищило рівень 1990 року.

Важливим показником, який характеризує ефективність наявних сільськогосподарських угідь, є виробництво валової продукції на 100 га сільгоспугідь. На кожних 100 гектарів сільськогосподарських угідь у 2010 році було вироблено по 395,4 тис. грн., що становить 84,5% від фактичного показника 1990 року.

Продуктивність праці найповніше відбиває ефективність суспільного виробництва. Тут акумулюються використання робочої сили, земельних, матеріально-технічних та фінансових ресурсів. Підвищення продуктивності праці належить до вирішальних умов розвитку аграрного виробництва і на цій основі забезпечення значного збільшення виробництва конкурентноспроможної продукції. Зростання продуктивності праці набуває особливого значення на сучасному етапі подолання кризового стану.

Скорочення виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення її трудомісткості на фоні збільшення диспаритету цін між сільськогосподарською та промисловою продукцією, що споживає сільське господарство, зумовило суттєве зростання собівартості продукції.

Таблиця 4

Собівартість виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах

	Витрати на виробництво 1 цнт., грн.				2010 р. в % до	
	2000 р.	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2000 р.	2009 р.
Зернові культури	32,02	48,75	80,12	118,31	369,6	147,7
Цукрові буряки	14,45	20,24	25,21	27,17	188,0	107,8
Картопля	25,14	65,44	136,10	104,48	415,6	76,8
Овочі(відкритого ґрунту)	36,00	53,53	72,21	104,48	289,4	144,5
Молоко	57,55	78,56	144,30	192,66	334,8	133,5
Приріст: ВРХ	818,70	898,59	1306,93	1688,51	206,2	129,2
свині	1127,45	1015,56	864,03	881,85	78,2	102,1
птиці	-	401,33	664,95	724,50	86,8	109,0
Яєць(тис. штук)	-	170,43	330,09	396,92	34,4	120,2

Наведені дані свідчать про зростання витрат на виробництво всіх основних видів сільськогосподарської продукції. Витрати на виробництво картоплі у 2010 році у порівнянні з 2000 роком зросли у 4,1 раз, зерна – у 3,7 разів, овочів – 2,9 рази, цукрових буряків – 1,9 рази. Зросли витрати на виробництво продукції тваринництва (таблиця 4). Витрати на виробництво молока, за цей період, зросли у 3,3 разів, приросту великої рогатої худоби 2,1 рази. Зменшились витрати на виробництво свинини та продукції птахівництва.

Зростання собівартості сільськогосподарської продукції відбувається за рахунок росту матеріальних витрат.

Значне підвищення собівартості сільськогосподарської продукції, зниження рівня продуктивності негативно позначилось на рентабельності сільськогосподарського виробництва в цілому так і основних його галузях.

Таблиця 5

Рівень рентабельності основних видів продукції у сільськогосподарських підприємствах, у %

	Роки				
	2000	2005	2008	2009	2010
Усієї діяльності	14,5	17,3	13,6	13,6	33,6
Реалізації сільськогосподарської продукції - всього	14,9	7,9	24,0	22,4	25,6
в т.ч.: рослинництва	66,9	17,2	40,2	37,1	39,6
тваринництва	-12,9	-3,6	-8,4	-7,6	0,8
Основних видів продукції					
Зерно	73,2	2,4	58,1	13,0	4,5
Цукрові буряки	-16,9	-15,3	3,3	101,0	56,0
Картопля	9,4	4,8	41,1	-23,1	41,2
Овочі(відкритого ґрунту)	-1,6	39,9	102,7	45,9	95,9
Молоко	-12,7	8,0	9,4	5,5	15,2
М'ясо : ВРХ	-51,4	-34,9	-24,4	-27,5	-35,8
свині	-56,9	-21,5	22,8	4,1	10,7
птиця	-37,4	13,1	-21,3	-15,3	4,0
Яєць	0,3	18,7	-21,3	-7,2	-5,1
Кількість сільськогосподарських підприємств – всього	624	365	225	231	191
в т.ч. збиткові	200	165	122	123	95
у %	32,4	45,2	54,2	53,2	49,7

Наведені дані говорять про затяжну кризу у сільськогосподарському виробництві, пік якої припадає на 2005 рік (таблиця 5)..

Навіть традиційно прибуткова галузь рослинництва у 2005 році мала найменший рівень рентабельності (7,9%). Протягом останніх років збитковим є виробництво продукції тваринництва, і в першу чергу виробництво м'яса великої рогатої худоби. У 2010 році вперше за останні роки галузь тваринництва закінчила рік із прибутками.

Такий стан значною мірою зумовлений диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію. За останні 15 років вони зросли у 5-6 разів менше, ніж на промислові товари, які споживаються аграрними підприємствами. Невідпрацьована та недосконала кредитно-фінансова система у сільському господарстві. Водночас із поглибленням кризових явищ у сільському господарстві загального характеру, загострилась соціальна проблема села. Тому механізм вирішення цієї проблеми полягає насамперед у забезпеченні рівних умов господарювання та врегулюванні міжгалузевих економічних відносин на державному рівні.

Виробництво продукції сільського господарства має пряме відношення до рівня споживання основних видів продуктів харчування. За останні роки внаслідок постійного зростання цін на продукти харчування та зменшення купівельної спроможності населення створилась ситуація за якою: по-перше, населення стало менше споживати не тільки продовольчих товарів, а й продуктів харчування. По-друге, низька купівельна спроможність сільського населення створює приховану форму перевиробництва окремих видів сільськогосподарської продукції. Ці та інші чинники привели до зменшення рівня споживання продуктів харчування населення.

Таблиця 6

**Споживання основних продуктів харчування
населення області(з розрахунку на 1 особу в рік), кг***

	Мінімальні норми *	Раціональні норми **	рік ³					
			1990	2000	2005	2008	2009	2010
М'ясо і м'ясопродукти	52	80	60,1	32,1	36,7	44,7	45,4	45,9
Молоко та молокопродукти	341	380	378,9	264,8	258,3	233,9	218,2	210,5
Яйця, шт.	231	290	266	175	215	238	250	266
Хліб і хлібопродукти	94	101	159,6	126,8	120,4	119,2	115,3	104,7
Картопля	96	124	161	146,6	148,1	155,3	168,7	154,5
Овочі та баштанні	105	161	78,5	84,8	119,6	128,4	121,9	126,1
Плоди, ягоди та виноград	68	90	51,3	32,4	35,5	41,9	43,0	45,5
Цукор	32	38	47,6	35,9	31,4	40,9	36,0	33,9
Олія	8	13	10,8	8,9	12,5	14,5	16,3	15,7
Риба та рибні продукти	12	20	12,5	6,0	10,8	14,8	12,2	11,3

* на душу населення, кг на рік, дані статистичного збірника за 2010р.

** визначені українським НДІ гігієни харчування

Аналіз статистичних даних за 1990 – 2010 роки свідчить, що у натуральному вимірі суттєво скоротився обсяг споживання найважливіших продуктів харчування, насамперед, тваринного походження (таблиця 6).

Порівняння агропродовольчих показників споживання продуктів харчування з нормами показує нераціональність її структури.

Враховуючи внутрішні та зовнішні тенденції, можна спрогнозувати значне зростання попиту на молоко та молокопродукти, м'ясо і м'ясопродукти та плоди [3,с.117].

Висновки. Великі коливання обсягів сільськогосподарського виробництва, підвищення його стабільності – важливе завдання розвитку аграрного сектора України. Забезпечення цієї стабільності, як засвідчує зарубіжний досвід і практика

неможливий без регулювання впливу держави. На необхідності регулювання аграрного ринку наголошують провідні вчені України [4, с.151].

Таким чином, щоб стати на шлях реанімації сільськогосподарського виробництва слід сформуванати і всіляко підтримувати політику інтегрованого підходу до виробництва і реалізацію сільськогосподарської продукції. Держава повинна стимулювати цей процес.

Література

1. Майовець Є.Й.. Аграрне підприємництво в Україні / Майовець Є.Й. - Львів. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2006. - С. 426.

2. Національна доктрина реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України (проект) // Економіка АПК. - 2011.- №4.- С.174.

3. Онисько С.М., Біттер О.А., Баховський В.М. Ціни агропродовольчого ринку в умовах перехідної економіки.- Львів.- НВФ « Українські технології».-2003.- С.173.

4. Саблук П. Т. Аграрна реформа як умова соціально-економічного розвитку сільських територій. / Саблук П.Т. // Економіка АПК. -2003.-№10.- С.151-152.

Summary

Kits M.V

Lviv national agrarian university

REALIZATION of PUBLIC POLICY IN THE FIELD OF AGRICULTURE

In the article the question of the modern state is considered and heaved up the problems of development of agriculture of the Lviv area. The indexes of production of gross agricultural goods are analysed, specific gravity of basic categories of economies is described in the production of gross agricultural goods, dynamics of production of gross goods.

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

УДК 658:330

Ковальчук Р.Л., к.вет.н., **Минів Р.М.** к.е.н., доцент,
Виконавчий керівник ДАК України, м. Київ, Україна
Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті приведено результати теоретичних досліджень основ менеджменту зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Ключові слова: менеджмент, зовнішньоекономічна діяльність, аграрні підприємства.

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин менеджмент активно проникає в аграрний сектор економіки. Керівники підприємств аграрного сектора зацікавлені у використанні основних надбань менеджменту, оскільки це дає змогу досягнути структурної побудови організації, знизити трудомісткість управлінських витрат, оптимізувати чисельність апарату управління, посилити управлінський вплив, зосередити зусилля всіх працівників на досягненні поставлених цілей.

Вплив менеджменту в середовищі аграрного сектору здійснювався протягом багатьох років на основі функціонування типологічних моделей управління. Існувало багато моделей, які відрізнялися між собою сутністю і назвами. Ринкові умови господарювання зумовили відповідну модель управління соціально - економічною системою - менеджменту.

Менеджмент викликає зацікавлення у багатьох наукових колах. «Саме менеджмент створює економічний та соціальний розвиток. Генерування людської енергії і надання їй спрямування є завданням менеджменту», пише в своїх працях П.Друкер.

Перехід до нової методології управління - творчий підхід, розширений пошук, наукові дослідження та сміливі експерименти. Значну роль у цьому процесі відіграє і вивчення зарубіжного досвіду стосовно управління і насамперед галузі менеджменту.

Мета статті. Дослідити теоретичні основи менеджменту зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Найвидатнішими представниками наукового менеджменту був Ф.В. Тейлор(1911), який опублікував працю « Принципи наукового менеджменту». Він розглянув науковий менеджмент, як сукупність управлінських ідей, спрямованих на підвищення організаційної ефективності промислових процесів, організації системи розподілу праці , запровадження нових принципів контролю та нормування праці.

Використання наукових досягнень для вдосконалення всіх елементів менеджменту в індивідуальний процес праці, описали Френк Ліліан Джілберт (1914).

Адміністративний менеджмент А.Файоль (1916) показує напрям управлінських досліджень, ядром яких були спроби створити набір універсальних принципів управління, що дали змогу на основі діагностики конкретної організації виробити напрями підвищення її ефективності та сформувавши 14 принципів адміністративної науки.

М.П.Фоллетт розробила проблеми етики, влади, лідерства, максимізації віддачі від підлеглих. У праці «Нова держава» (1918) Фоллетт висунула ідею гармонізації праці і капіталу, що могла бути досягнутою за рахунок правильної мотивації з усунування інтересів усіх сторін.

Подальше наукове обґрунтування здійснив А.Г.Маслоу (1908-1970) який стверджував, що поведінка людини в будь-який момент часу визначається сукупністю (набором) потреб, які домінують у певний момент часу.

Е.Мейо (1880-1949) у своїх працях запропонував концепцію людських відносин - концепція в рамках гуманістичного менеджменту, яка наголошує, що задоволення основних потреб працівників - ключовий чинник підвищення продуктивності праці. Концепція людських відносин обумовлена в подальшому розвитку «менеджменту участі».

Серед видатних фігур більш пізнього періоду була теорія Х — У Д.МакГрегора, він розглядає дві взаємопов'язані концепції, які побудовані на двох протилежних системах припущень і визначень. За теорією Х, працівники потребують постійного примусу, жорсткого та постійного контролю. Мотивація їх діяльності базується на страху перед можливим покаранням. Теорія У відрізняється позитивним та активним використанням цілеспрямованості та власних мотивацій працівників завдяки широкій участі всіх членів організації в процесах підготовки і прийняття рішень, наділення працівників більшими повноваженнями.

Особливо варто підкреслити внесок у розвиток менеджменту П.Друкера з великою кількістю робіт, зокрема - управління за допомогою встановлення цілей (1954), - за яким менеджери і працівники визначають цілі для кожного підрозділу, проекту та особи і керуються ними для корегування подальшої діяльності.

Використання наукових методів соціології, психології, антропології, економіки та інших дисциплін для визначення поведінки людей у роботі є одним з напрямів гуманістичного менеджменту (біхевіоризм). Д.Вотсон (1913) описав поведінку людини як предмет біхевіоризму - всі вчинки та слова, все, що роблять люди від народження до смерті.

На основі узагальнення досвіду управління адміністративними організаціями М. Вебер (1864-1920) заснував концепцію — бюрократичний менеджмент, як сукупність управлінських ідей, що стають основою для створення концепції бюрократії, як ідеалу організаційного устрою.

Поряд з вищезгаданими видатними представниками в управлінській галузі були Л.Акофф, Ч.Бернард, Г.Гант, Р.Девіс, Д.Міллер, М.Портер, Л.Ньюмен, А.Тоффлер, Е.Шайн та інші.

Однією з новітніх течій зарубіжної теорії управління є так звана нова школа, яка характеризується прагнення використати в науці управління методи й апарат точних наук. Математика, статистика, інженерні науки, кібернетика і суміжні з ними галузі зробили вагомий внесок у теорію управління.

Становлення управління в Україні сягає часів Київської Русі. Однак її перші теоретичні розробки відносяться до XVIII - XIX століття.

Розвиток теорії управління пов'язаний з іменами видатних українських вчених І.Я.Франка (1876) та М.І.Тугана-Барановського (1865-1919). І.Я.Франко основні праці присвячує аграрній тематиці, однак окремі роботи розглядають управлінські дії, витрати на управлінський апарат та розвиток інноваційної економіки. М.І. Туган-Барановський розглядає питання антикризового управління для підприємств та проводить порівняння.

З погляду Кузьміна О.Є. менеджмент - процес планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання, який покликаний забезпечити формування та досягнення цілей організації.

Мартиненко М.М. виділяє менеджмент у функції планування, організації, обліку, контролю, аналізу, стимулювання та регулювання. Не менш важливі дослідження у своїх працях розкриває Гаврилишин Б., які присвячені актуальним питанням соціального менеджменту.

Глибокий аналіз управлінської діяльності проведено Івановою І.В. у своїй праці «Професіоналізація менеджменту».

Розуміння менеджменту як типу управління меншою мірою виражене в західній літературі з менеджменту, тому що там господарське управління формується у процесах природного розвитку ринкової економіки, немає потреби акцентувати увагу на його відмінності від адміністративно - командного управління політизованим та ідеалізованим аграрним сектором. Але для України таке розуміння більш важливе і певною мірою закономірне, бо в історії розвитку нашої економіки були періоди, коли як у масштабах державного підприємства існувало адміністративне управління.

Ми підтримуємо думку авторів, які звертають увагу на те, що менеджмент — це інше управління, якому потрібно ретельно і тривалий час навчатися. Більш того, менеджмент - це, можливо, навіть антонім нашого традиційного уявлення про управління.

Менеджмент для постсоціалістичних країн означає реформування економіки, використання економічних важелів управління, зміну системи управління за потребами і умовами ринкових відносин. Сьогодні поняття «менеджмент» пов'язане з організаційно-гнучким управлінням; управлінням, яке здійснюється на професійній основі; управлінням, в якому економічні інтереси відіграють провідну роль. Умови менеджменту - свобода підприємництва, ринкова економіка, професійне управління, новини з організації ефективної роботи працівників. Окремі підходи до менеджменту полягають у трактуванні

змісту діяльності, які менш детально описані через загальні функції управління. Завадський Й.С. менеджмент розглядає як «сукупність діяльності за умов ринкової економіки, пов'язаної з керівництвом людьми, умілим використанням їх праці, інтелектуальних здібностей, мотивів із визначення цілей і завдань бізнесу, створення механізму управління, розробкою планів, визначенням не лише того, що і коли робити, а й як саме і хто виконуватиме намічене».

Визначення менеджменту сформульовано Івановою І.В., «менеджмент - це професійна управлінська діяльність в ринкових умовах з організації і управління ними через постановку цілей і раціональне використання всіх видів ресурсів шляхом впливу на діяльність окремого працівника, групи і організації в цілому для досягнення оптимальних результатів».

При визначенні сутності і змісту менеджменту необхідно розглянути основні ознаки менеджменту як виду управління і як діяльності зокрема, можна виділити:

- менеджмент як управлінська діяльність притаманний організаціям, які функціонують у певному ринковому середовищі. Будь - якій організації для досягнення своїх цілей необхідний менеджмент, а останній не може існувати поза організацією;
- потреба у менеджменті виникає у зв'язку з необхідністю координації діяльності більшої або меншої кількості людей, кожен з яких виконує певну роботу;
- менеджмент віддає особливу перевагу економічним методам і засобам управління;
- для менеджменту характерна гнучка організація управління, здатна швидко перебудовуватися відповідно до умов, які змінюються, організація інноваційного типу;
- менеджмент висуває комплекс вимог до особистих якостей менеджера.

З урахуванням вищевикладеного можемо сформулювати визначення менеджменту: «Менеджмент - сукупність видів управлінської діяльності в підприємствах, що працюють в умовах ринкових відносин, які спрямовані на ефективне та результативне використання ресурсів для досягнення поставленої мети».

Отже, поняття «менеджмент» має різне значення і призначення. Менеджмент - категорія людей, які професійно займаються управлінням у різних організаціях, а також сферах використання праці людини. Менеджмент є сукупністю знань, що розвивають теорію, практику і мистецтво управління економічними і соціальними процесами. Тому менеджмент визначає, які результати потрібні: вміння мобілізувати ресурси організації для досягнення результатів; знання до отримання запропонованих результатів у зовнішньому середовищі та за межами організації. Управління і менеджмент мають спільну теоретичну базу, однак «фундаментом» сучасного менеджменту повинна стати загальна теорія управління, мистецтво управляти і практичний досвід керівників аграрного сектора економіки.

Сучасна система менеджменту зовнішньоекономічною діяльністю охоплює широке коло об'єктів і може бути загалом охарактеризована і розбита на розділи (сегменти) з використанням ряду критеріїв і аналітичних ознак.

Найважливішими аналітичними ознаками є екзогенність та ендогенність складових. За цією ознакою уся система поділяється на національне управління та багатостороннє регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Відповідно до цього менеджмент зовнішньоекономічною діяльністю можна подати у вигляді макроекономічної та світо господарської її частин. Обидві ці частини створюють середовище, в якому самостійним розділом є менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Зростання в останні роки значущості міжнародної інвестиційної діяльності обумовлює необхідність розгляду як окремого розділу і менеджменту міжнародних підприємницьких проєктів.

Багатосегментність менеджменту зовнішньоекономічної діяльності не включає, однак наявності критерію, що визначає підсумкову її ефективність. Таким, на наш погляд, є стан макроекономіки і, зокрема, зовнішньоекономічної сфери як складової сукупного попиту.

На практиці оцінка ефективності зовнішньоекономічної політики і регулювання ґрунтується на внеску цієї сфери у зростання сукупного попиту й кількісно виражається абсолютними річними значеннями чистого експорту (сальдо платіжного балансу) і показниками його ваги у валовому національному продукті.

Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств на національному і світовому господарському рівнях охоплює такі галузі і процеси економічного життя:

- імпорт і експорт (у тому числі методи, види та форми операцій щодо їх здійснення);
- валютні ринки, об'єкти, механізми та інструменти валютного регулювання;
- іноземні інвестиції та інвестиційні інституції;
- вільні економічні зони;
- міжнародні фінансові організації (у тому числі напрями й умови діяльності);
- міжнародні товарні ринки (товарні біржі, товарні аукціони, торги, ярмарки, виставки).

Менеджмент зовнішньоекономічною діяльністю аграрних підприємств включає:

- розроблення ринкової стратегії підприємств різних видів і форм власності;
- проведення маркетингових досліджень на зовнішньому ринку;
- укладення та виконання міжнародного контракту в комерційній діяльності;
- ціноутворення на зовнішньому ринку;
- засоби, кошти і форми платежів у міжнародних розрахунках;
- облік зовнішньоекономічних операцій (експорту та імпорту товарів);

- забезпечення транспортування вантажів у зовнішній торгівлі;
- страховий захист вітчизняних та зарубіжних учасників різноманітних форм міжнародного співробітництва.

Як розділ менеджмент зовнішньоекономічною діяльністю підприємницьких проектів передбачає:

- розроблення бізнес-плану підприємства, виходячи з його цілей, аналізу виробничого потенціалу і фінансово-планової діяльності, а також аналізу оточення (стану галузі, ринку, конкуренції);
- прийняття інвестиційних рішень на основі існуючих методів оцінки інвестицій і фінансового аналізу інвестиційних проектів;
- вироблення стратегії, тактики і техніки залучення інвестора до реалізації проекту.

Висновок. Отже, названі сегменти менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та пов'язані з ними об'єкти і процеси економічного життя визначили структуру та зміст усього викладу матеріалу.

Література

1. Друкер П. Эффективный управляющий: Пер. с англ. - М.:Бук Чембер Интернэшнл, 1994. - 247с.
2. Завадський Й.С. Менеджмент.-К.:УФІМБ, 1997.-Т.1.-543с.
3. Злупко С. Від археології до економіки, регіоніки, кібернетики і екогемології. Вибрані дослідження. -Львів.:ЛНУ імені Івана Франка, 2001.-584с.
4. Іванова І.В. Професіоналізація менеджменту: Монографія. - К.:КНЕУ, 2006.-695с.
5. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту.- К.: Академвидав, 2003.-416с.
6. Мартиненко М.М. Основи менеджменту.-К.:Каравела, 2005.-496с.

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.

Козій Б.І., к.т.н., професор ©

Демчук М.В., д.вет.н., професор

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З.Гжицького*

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ РАЦІОНІВ ГОДІВЛІ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН

Пропонується математична модель для кількісної оцінки впливу збалансованості раціонів годівлі сільськогосподарських тварин за поживними речовинами на їх продуктивність та методика такої оцінки засобами табличного процесора Excel.

Ключові слова: *тварини, продуктивність, збалансованість раціонів годівлі, математична модель, числові методи, табличний процесор.*

Продуктивність сільськогосподарських тварин у загальному випадку залежить від генетичного потенціалу, який має порода даної тварини, від забезпеченості кормами та від створення на фермах і комплексах відповідних умов утримання, що гарантують благополуччя ферми по незаразних та заразних хворобах. При інтенсивному веденні відповідної галузі тваринництва слід пам'ятати, що лише здорова, гарно утримана тварина може проявити максимальну продуктивність, яка обумовлена її спадковістю.

У запропонованій раніше [1] математичній моделі, за допомогою якої можна оцінити вплив різноманітних факторів на продуктивність тварин, вважається, що фактична продуктивність тварини P_{ϕ} може бути обчислена за формулою:

$$P_{\phi} = P_{\epsilon} * \kappa_{zn},$$

де P_{ϵ} - максимальна продуктивність тварини, що відповідає її генетичному потенціалу; κ_{zn} - коефіцієнт зниження генетично обумовленої продуктивності внаслідок наявних умов утримання тварини.

У загальному випадку значення цього коефіцієнта може коливатися в межах

$$0 < \kappa_{zn} \leq 1$$

і залежить від багатьох факторів, які можна об'єднати у такі групи [2]:

- екологія;
- система утримання тварин;
- ґрунти, рослини, якість кормів;
- стан будівель, внутрішнього обладнання, механізмів
- відповідність вибраного варіанту технології;
- захворюваність тварин стада;
- якість води та напування тварин;

- годівля, збалансованість раціонів;
- мікроклімат та внутрішній біоценоз;
- кадри, їх кваліфікація, дотримання вимог добробуту тварин.

Кожна з цих груп факторів може бути оцінена в межах 5-ти бальної шкали, а саме (табл. 1.):

Таблиця 1.

**Шкала якісної та кількісної оцінки факторів впливу
на продуктивність тварин**

Якісна оцінка фактора	Кількісна оцінка ($k_{пб}$)
Дуже добре	5
Добре	4
Задовільно	3
Погано	2
Дуже погано	1

У свою чергу, кожна з цих груп факторів може містити ряд складових, які впливають на кінцеву її оцінку, а, отже, кількісна оцінка групи факторів повинна бути деякою інтегральною величиною, яка враховує оцінки складових.

У даній статті робиться спроба створення математичної моделі для оцінки впливу збалансованості раціону годівлі тварини як одного з факторів, який впливає на її продуктивність.

Як відомо, сумарний вміст кожної поживної речовини в раціоні

$$A_j = \sum_{i=1}^N P_{ij} \quad (\text{для } j = 1, 2, \dots, M),$$

де N - кількість використаних видів кормів;

M - кількість видів поживних речовин, за якими здійснюється балансування раціону. [3]

P_{ij} - вміст в раціоні j -ї поживної речовини, що створюється кількістю x_i i -го корму за формулою

$$P_{ij} = a_{ij} \cdot x_i;$$

де x_i % - вміст в раціоні i -го корму;

a_{ij} вміст j -ї поживної речовини (в тому числі і макро- та мікроелементів) в 1кг i -го виду корму.

Відповідно до прийнятих нами раніше [1,2] припущень, коефіцієнт впливу на продуктивність тварини кожної групи факторів коливається в межах:

$$1 \leq k_f \leq 5.$$

Припустимо, що у випадку коефіцієнтом впливу, який враховує збалансованість раціону годівлі тварин, його можна обчислити за формулою:

$$k_f = k_{fmax} * k_z,$$

де k_{fmax} - максимальне значення коефіцієнта k_f , яке відповідно до прийнятих нами припущень рівне 5;

k_z – коефіцієнт відхилення k_f від його максимального значення за рахунок відхилення вмісту поживних речовин в раціоні годівлі від норми.

У загальному випадку

$$0 \leq k_z \leq 1$$

i визначається як добуток коефіцієнтів відхилення для кожної поживної речовини у даному раціоні:

$$k_z = k_{z1} * k_{z2} * \dots * k_{zi} * \dots * k_{zM},$$

де k_{zi} – коефіцієнт відхилення для i – ої поживної речовини у даному раціоні;

M – кількість поживних речовин.

Величина k_{zi} для кожної поживної речовини обчислюється як відносне відхилення вмісту поживної речовини у раціоні від рекомендованої норми з врахуванням вагомості цієї речовини в раціоні, а саме:

$$k_{zi} = 1 - (A_{i\phi} - A_{in}) / A_{in} * K_{ei},$$

де A_{in} - вміст i – тої поживної речовини в раціоні за нормою;

$A_{i\phi}$ - фактичний вміст i – тої поживної речовини в раціоні;

K_{ei} - коефіцієнт вагомості i – тої поживної речовини в раціоні.

На основі запропонованої вище математичної моделі можна реалізувати оцінку впливу збалансованості раціонів годівлі сільськогосподарських тварин на їх продуктивність, використавши для цього розроблену нами методику обчислення раціонів годівлі тварин засобами електронних таблиць [3]. Це можна здійснити, доповнивши розрахункову таблицю новими рядками, які реалізують вирази математичної моделі (рис. 1).

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	
1	Таблиця для виконання обчислень									
2	Назва корму	Вміст	Вміст	Корм.од.	Об.енерг.	Суха реч.	Сир.прот.	Пер.прот.	Лізін	
3		% к.о.	кг	кг	МДж	г	г	г	г	
4	Пшениця	30	0,586	0,75	7,95	498,05	77,93	62,11	1,76	
5	Ячмінь	50	1,087	1,25	13,80	923,91	122,83	92,39	4,46	
6	Кукурудза	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
7	Висівки пшен.	1	0,033	0,03	0,31	28,33	5,03	3,23	0,18	
8	Макуха соняшн.	15	0,347	0,38	4,25	312,50	140,63	112,50	4,65	
9	Борошно м.-кістк.	1	0,024	0,03	0,28	21,63	9,64	8,20	0,52	
10	Борошно рибне	3	0,077	0,08	1,02	68,88	47,53	43,70	3,80	
11	Премікс	3	0,065	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
12	Разом	100	2,15	2,50	27,61	1853,31	403,58	322,13	15,37	
13	Норма			2,5	27,7	1950	339	263	14,2	
14	Різниця		кг	0,00	-0,09	-96,69	64,58	59,13	1,17	
15	Відносна різниця			0,0000	-0,0033	-0,0496	0,1905	0,2248	0,0826	
16	Коефіцієнт вагомості			0,30000	0,20000	0,10000	0,10000	0,20000	0,10000	
17	Коефіцієнт відхилення			1,00000	0,99935	0,99504	0,98095	0,95503	0,99174	
18										
19	Максимальне значення бальної оцінки збалансованості раціону =						5			
20										
21	Результуючий коефіцієнт відхилення від збалансованості раціону =						0,9239			
22										
23	Бальна оцінка збалансованості раціону =						4,619487			

Рис. 1. Вигляд частини таблиці для виконання обчислень при загальній масі добового раціону 2,15 кг

Література

1. Демчук М.В., Козенко О.В., Козій Б.І., Книшук П.В. До методики вивчення впливу комплексу чинників середовища на функціональний стан організму або й стада тварин // Науковий вісник ЛНУВМ та БТ, т.12, № 3(45), част. 4, Львів, 2010. – с. 162-173.
2. Козій Б.І., Демчук М.В. Визначення бальної оцінки мікроклімату в тваринницьких приміщеннях // Науковий вісник ЛНУВМ та БТ, т.13, № 1(47), част. 1, Львів, 2011. – с. 319-324.
3. Кирилів Я., Козій Б.І., Паньків І.Я. Методика обчислення раціону годівлі свиней з використанням електронних таблиць // Науковий вісник ЛДАВМ ім. С.З. Гжицького, т. 1, № 4. – Львів, 1999. – с. 159-163.

Summary

Kozij B.I., Demchuk M.V.

MATHEMATICAL MODEL OF BALANCED INFLUENCE VALUATION OF FEEDING RATIONS ON THE PRODUCTIVITY OF FARM ANIMALS.

It is proposed the mathematical model for quantitative influence valuation of the balanced feeding rations of farm animals by the nutrients on their productivity and the methodic of such valuation by means of table processor Excel.

Key words: *animals, productivity, ration balance of feeding, mathematic model, number methods, table processor.*

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

УДК 339.13.

Корольова О. Г., к.е.н., доцент кафедри менеджменту ©
Львівський державний університет внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВ ПЛОДООВОЧЕВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК

Запропоновано стратегію виходу підприємств плодоовочевої продукції на зовнішній ринок.

Ключові слова: глобальна стратегія, маркетингова стратегія, зовнішній ринок.

Постановка проблеми. Розробка та впровадження ефективної стратегії виходу підприємств на зовнішній ринок зможе допомогти підвищити рівень конкурентоспроможності їх плодоовочевої продукції.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Формування ефективної стратегії виходу суб'єктів господарської діяльності на зовнішній ринок, висвітлені в працях відомих зарубіжних вчених-економістів: Ансоффа І., Немцова В.Д., Котлера Ф., Портера М. Стрікланда А., Томпсона А.А. та ін. Серед вітчизняних вчених-економістів ці питання розглядалися Колесником В.М., Топіхою В.І., Ключаном В.П., В.Я. Амбросовим, В.І. Бойко, та ін.

Одним із заходів успішного виходу підприємств плодоовочевого підкомплексу на зовнішній ринок є розробка ефективної стратегії.

Виклад основного матеріалу. Для підприємств плодоовочевої галузі, діяльність яких починається з переробки плодоовочевої продукції, а закінчується доставкою продукції до споживача, доцільно запропонувати створення глобальної стратегії, яка включає декілька рівнів (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи розробки глобальної стратегії для підприємств продукції плодоовочевого підкомплексу

Етапи розробки	Групи маркетингових стратегій
1. Корпоративний	1.1 Портфельні 1.2 Стратегії зростання 1.3 Конкурентні стратегії
2. Функціональний	2.1 Стратегія сегментації 2.2 Стратегія позиціонування 2.3 Стратегія маркетинг - мікс
3. Інструментальний	3.1 Продуктові 3.2 Цінові 3.3 Просування 3.4 Розподіл

Розглянемо кожну групу стратегій. Корпоративна стратегія, визначає спосіб взаємодії з ринком та узгодження потенціалу підприємств з його вимогами,

встановлює шляхи найкращого використання власних ресурсів для задоволення потреб ринку.

Функціональна стратегія є основною стратегією, тому що дозволяє підприємствам плодоовочевого підкомплексу визначити цільові ринки при виході на світову арену та створити адекватні їх характеристикам маркетингові комплекси. Реалізація такої стратегії неможлива без прийняття низки стратегічних рішень з сегментації ринку та позиціонування товару.

Інструментальні стратегії дають змогу підприємству плодоовочевого підкомплексу досягти своїх цілей на обраних ринках.

Отже, застосовуючи глобальну стратегію, яка складається з корпоративного, функціонального та інструментальних етапів, підприємства ТОВ «Сандора» і ФГ «Владам» Миколаївської області зможуть розширити власне виробництво, збільшити прибуток за рахунок захоплення нових зовнішніх ринків, підвищити рівень рентабельності продаж, поліпшити властивості плодоовочевої продукції, а отже, й підвищити конкурентоспроможність підприємств на зовнішньому ринку.

Механізм розробки ефективної стратегії для досліджуваних підприємств плодоовочевого підкомплексу, можна побачити на рисунку 1.

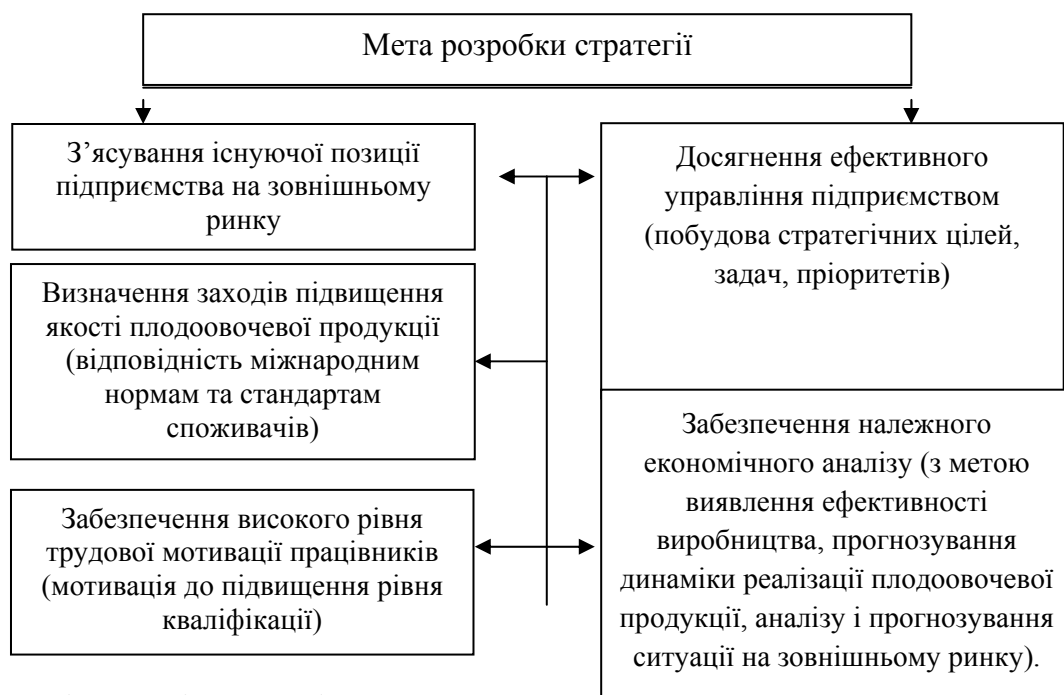

Рис. 1. Механізм розробки ефективної стратегії виходу підприємств продукції плодоовочевого підкомплексу на зовнішній ринок

Вибір цілі ефективної стратегії залежить від конкретної мети, яку хоче досягти підприємство плодоовочевої галузі. Для досліджуваних підприємств плодоовочевого підкомплексу ТОВ «Сандора» та ФГ «Владам» ефективна

стратегія повинна бути такою, щоб надавала можливість впевнено просуватися на зовнішній ринок та допоможе підвищити до належного рівня їх конкурентоспроможність.

Створення стратегії – це процес, який повинен передбачати аналіз конкурентного середовища і можливостей підприємства, прийняття рішень щодо розробки маркетингової діяльності та їх реалізацію (рис. 2).

Розробка ефективної стратегії для підприємств плодоовочевого підкомплексу може відбуватися на двох етапах:

- 1). на рівні підприємства в цілому;
- 2). на рівні кожної окремої стратегічної бізнес – одиниці (господарського підрозділу підприємства).

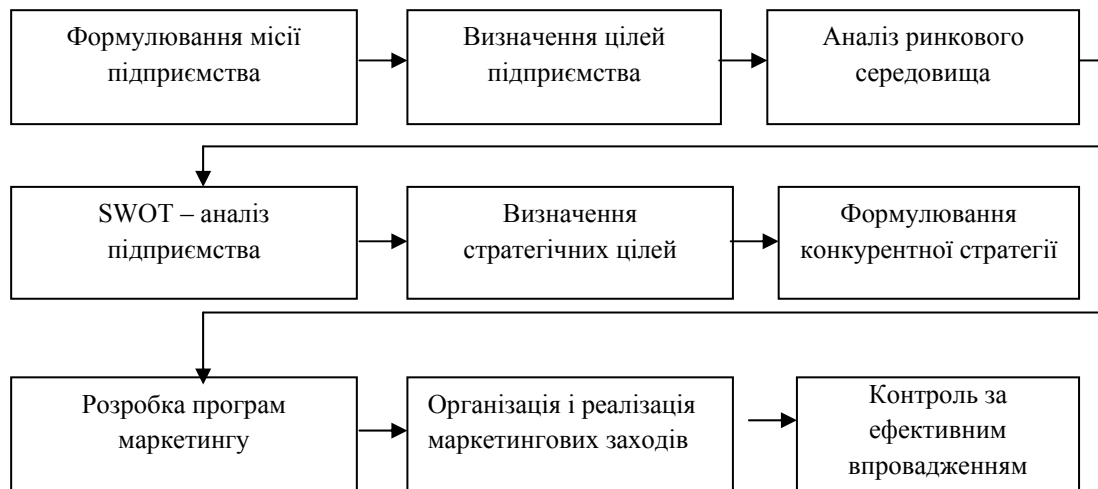

Рис. 2. Механізм розробки стратегії виходу підприємств продукції плодоовочевого підкомплексу на зовнішній ринок

При розробці маркетингової стратегії виходу підприємств плодоовочевого підкомплексу на зовнішній ринок плодоовочевої продукції, слід брати до уваги певні стимули, що відіграють велику роль для споживачів. До таких стимулів належать: низькі ціни; добра якість продукції, повнота асортименту.

Вихідним етапом процесу розробки ефективної стратегії виходу підприємств плодоовочевого підкомплексу на зовнішній ринок, є аналіз стратегічних факторів середовища, у якому діє підприємства. Тут необхідно проаналізувати умови, у яких діють підприємства, і знайти відповіді на питання про те, які їх реальні і бажані перспективи.

У стадії розробки виділяють такі стратегії, як: вибір місії та цілей; вивчення зовнішнього і внутрішнього середовища, формування стратегії; реалізація стратегії, стратегічний контроль.

Середовище будь-якої організації прийнято розглядати як складову з трьох сфер: загальної (чи макрооточення), робочої (чи безпосереднього оточення) і

внутрішнє середовище. Макрооточення створює загальні умови існування організації в зовнішнім середовищі. У цій частині аналізу розглядаються політико-правові, техніко-економічні, соціокультурні, екологічні і подібні фактори. Вивчення зовнішнього середовища припускає аналіз тих складових зовнішнього оточення, з якими підприємство знаходиться в безпосередній взаємодії, це: покупці, постачальники, конкуренти, кредитори, акціонери. Аналіз внутрішнього середовища спрямований на визначення потенціалу підприємств і, як правило, проводиться по наступних основних напрямках: маркетинг, виробництво, НІОКР, фінанси, персонал, структура управління.

З урахуванням результатів, отриманих у ході проведення аналізу зовнішнього середовища, визначається місія та цілі підприємств плодоовочевого сектору, у кожного вона трактується по-різному, але суть одна і та ж. Місії надається статус "завдання" для проведення аналізу внутрішнього середовища. Розглянемо принципи, по яких виробляється формулювання місії, і визначаються цілі підприємства.

Так, як підприємства плодоовочевого підкомплексу бажають вийти і завоювати свою нішу на зовнішніх ринках, їх прагнення конкурувати між іншими компаніями плодоовочевого сектору за потенційних покупців і за зміцнення доброзичливого відношення суспільства до себе, повинно бути максимально прозорими, тому місія дозволяє їм заявити і гласно позначити якість своєї продукції, обнародувати своє відношення до суспільства, до навколишнього середовища, висловитися у відношенні своїх орієнтирів.

У теорії і практиці найбільше поширення одержала матриця BCG. Дана модель, відома також як "росту-частки", вважається "зручним" інструментом для проведення стратегічного планування і є історично першою комплексною моделлю стратегічного планування, розробленою на початку 1970-х років Бостонською Консультаційною Групою.

Матриця BCG дозволяє визначити місце кожного підрозділу стосовно ринку. У центрі уваги в моделі BCG лежить потік готівки фірми, що: направляється на проведення інвестиційних операцій в окремо взятій бізнес-області (у "зірку" чи "проблему"); виникає в результаті таких операцій ("дійна корова"); вилучається з повільно зростаючих бізнес-одиниць ("собака") [5, с.292].

У результаті проведення портфельного аналізу за допомогою матриці "ріст-частка ринку" BCG, підприємство одержує можливість оцінити баланс свого портфеля, прийняти рішення про довгострокову стратегію продуктів з урахуванням їх конкурентноздатності і визначити потреби у фінансуванні кожної зі бізнес-одиниць.

Базуючись на наведеному матеріалі побудуємо, матрицю BCG для підприємств плодоовочевої продукції, експортним пріоритетом яких є соки (рис. 3).

Бачимо, що ринки категорії "знак питання", приносять маленькі прибутки, але можуть перетворитися на "зірок" при додаткових капіталовкладеннях, в основі стратегії фірми лежать значні витрати на рекламу, встановлення ринкових недоліків товарів і поліпшення їхніх експлуатаційних властивостей для створення стабільного гарантованого ринку збуту.

Рис. 3. Матриця BCG для підприємств плодоовочевого підкомплексу

Аналізованим підприємствам плодоовочевого підкомплексу Миколаївської області необхідно інтенсифікувати зусилля, щодо покращення умов реалізації продукції на зовнішньому ринках Західної і Центральної Європи. Низький попит на нього скоріше за все викликаний тим, що це новий для підприємства напрямок, і концепція його просування на ринок у підприємства не вироблена.

Таким чином, план стратегічного маркетингу підприємств плодоовочевої продукції, направлений на вирішення головних стратегічних цілей підприємства і відповідно до цього критерії конкурентоздатності, групується по окремих елементах комплексу маркетингу:

- продукт;
- ціна;
- доведення продукту до споживача;
- просування продукту (маркетингові комунікації).

Враховуючи все вище сказане, вихід досліджуваних підприємств плодоовочевої продукції на зовнішніх ринках можна за допомогою такої ефективної стратегії (рис. 4)

Рис. 4 Стратегія формування ефективної стратегії плодоовочевої продукції на зовнішніх ринках

Висновки. Враховуючи низькі витрати, велике підприємство може встановити привабливі ціни. Що стосується плодоовочевої продукції, то вона має низькі ціни, порівняно з цінами конкурентів на зовнішньому ринку, і це факт. Підприємства плодоовочевого підкомплексу Миколаївської області обрало для себе нейтральну стратегію ціноутворення, сутність якої – встановлення цін виходячи із співвідношення «ціна - цінність», що відповідає більшості аналогічних товарів, які перебувають на зовнішньому ринку. Справа не зводиться до однієї цінової політики. Ті ж кошти, які підприємства плодоовочевого підкомплексу витрачають на здешевлення товару, воно може витратити на підвищення якості. Адже із якістю зростає й цінність товару для споживача, й запас конкурентоспроможності на зовнішньому ринку.

Таким чином, розробка і застосування запропонованих нами стратегій розвитку підприємств плодоовочевого підкомплексу Миколаївської області на зовнішньому ринку дають змогу підвищити як їх конкурентоспроможність в цілому, так і кожної її складової.

Література

1. Портер М. Стратегія конкуренції / М. Портер; пер. з англ. – К.: Основи, 1997.
2. Азарян Е.М. Международный маркетинг / Азарян Е.М. – К.: Студцентр, 1998. – 200 с.
3. Виханский О.С. Стратегическое управление / Виханский О.С. – М.: Гардарики, 2003. – 292 с.
4. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент / А.А. Томпсон, А.Д. Стрикленд; [пер. с англ.]. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
5. Панченко Є.Г. Стратегія розвитку міжнародного підприємництва та іноземних інвестицій в Україні / Є.Г. Панченко, О.В. Гаврилюк. – К.: Інститут світової економіки та міжнародних відносин АН України, 1992.

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

Куницька-Іляш М.В., аспірант ©

кафедри економіки підприємства, інновацій та дорадництва імені І.В. Поповича

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті аналізуються концептуальні підходи до державного регулювання державного аграрного ринку в зарубіжних країнах і визначається вплив державної аграрної політики на розвиток взаємовідносин між державою і бізнесом в аграрній сфері.

Викладені пропозиції відносно удосконалення механізмів державного регулювання аграрного ринку України з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

Ключові слова: державне регулювання економіки, аграрний сектор, економічна політика, ефективність аграрного виробництва, світовий досвід розвитку АПК, рівень конкурентоспроможності.

Вступ Перехід України до ринкової системи господарювання обумовлений необхідністю проведення реформ, що означає підвищення ролі держави у розвитку економіки й, особливо, її аграрного сектора. Ефективне державне регулювання галузі необхідне для подолання кризових явищ і забезпечення подальшого інтенсивного розвитку АПК. Досвід високорозвинених країн, агропромисловий комплекс яких довгий час формувався під впливом держави, свідчить, що в умовах ринкової економіки ефективність аграрного виробництва значною мірою залежить від рівня державної підтримки галузі.

Для стабілізації аграрного виробництва та підвищення його ефективності необхідно за допомогою прямих і непрямих важелів державного регулювання забезпечити формування достатньо високого рівня конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва.

Проблемам державної підтримки сільського господарства присвятили свої публікації М.Я.Дем'яненко, М.Х.Корецький, Г.І.Мостовий, І.Г.Кириленко, А.К.Кінах та інших вчених. Але чимало питань стосовно впливу державної підтримки на конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому ринку залишаються недостатньо дослідженими.

Метою дослідження є визначення рівня та напрямів державної підтримки аграрного сектора економіки України, а також подальшого вдосконалення її форм і методів для підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного сектора в умовах глобалізації та можливого набуття досвіду країн Європи в галузі розвитку АПК.

Матеріал і методи. Для реалізації напрямів комплексної підтримки сільського господарства у вересні 2004 р. було прийнято Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" [1].

Державна підтримка сільського господарства в Україні містить бюджетне фінансування програм і заходів, спрямованих на розвиток галузі, пільговий режим оподаткування, часткову компенсацію відсоткових ставок за користування кредитами комерційних банків, списання безнадійної заборгованості перед бюджетом і соціальними фондами.

Бюджетні кошти необхідні, з одного боку, для підтримки процесу розширеного відтворення в сільському господарстві, а з другого - для стримування інфляційних процесів і захисту інтересів споживачів сільськогосподарської продукції.

Спрямованість державної аграрної політики має виходити з необхідності створення умов для забезпечення ефективного функціонування сільського господарства з метою задоволення потреб населення країни в його продукції, високої мотивації праці сільськогосподарських працівників і розвитку сільських територіальних громад. Ця галузь економіки є однією з найменш прибуткових, і головна причина такого стану справ у тому, що створена в ній додана вартість реалізується в інших галузях - переробній промисловості та торгівлі. Адже сільське господарство - єдина галузь, яка має від'ємний показник норми прибутку. Частка чистої продукції сільського господарства, що залишається для його потреб, не перевищує 10-15% вартості сільськогосподарської продукції кінцевого споживання, а решта залишається в інших секторах економіки.

Першочерговими завданнями держави та її місцевих органів щодо подальшого розвитку аграрного сектора економіки України мають стати, по-перше, прискорення відновлення агропромислового виробництва, а на цій основі - послаблення продовольчої залежності нашої країни від імпорту сільськогосподарської продукції та збільшення споживання продуктів харчування у розрахунку на душу населення; по-друге, створення сприятливих організаційно-економічних умов для рентабельної роботи сільськогосподарських товаровиробників; по-третє, поліпшення соціальних умов життя на селі.

Підвищення ролі держави в розвитку економіки може бути ефективним тільки за умови вдосконалення системи державного регулювання (включаючи і планування), що дозволить у рамках створюваного аграрного ринку успішніше вирішити проблему динаміки сільського господарства і прискорити реалізацію аграрної реформи в Україні.

Отже, необхідність державного регулювання розвитку сільського господарства є очевидною, а забезпечення на цій основі продовольчої безпеки країни слід розглядати як найважливішу умову її суверенітету, економічної незалежності та соціальної стабільності в ринкових відносинах і глобалізаційних процесах.

Далі розглянемо тенденції розвитку та ефективність державного регулювання аграрної ринкової економіки розвинутих країн, процесів регулювання і дерегулювання ринкових відносин в контексті можливостей використання існуючого досвіду до економіки України.

Особливий акцент при розгляді питання доцільно зробити на аналізі еволюції державного регулювання сільського господарства у провідній аграрній

країні світу — США. Сільське господарство США є нині висококонкурентною і динамічною галуззю американської економіки, зразком для вдосконалення сільського господарства в інших країнах. Значною мірою це обумовлено державною політикою регулювання сільського господарства, яка проводиться у США впродовж останніх 70-ти років.

Державне регулювання сільського господарства є важливим фактором розвитку американського агробізнесу, створює сприятливе зовнішнє економічне середовище для діяльності фермерів і фірм агробізнесу. Еволюція державного регулювання в сфері агробізнесу в США за останніх 70 років полягає в переході від державної підтримки національного сільськогосподарського виробництва до проведення політики дерегулювання, що найповніше відобразилося у прийнятті Farm Bill у 1996 р., в переході від захисту фермерів до забезпечення інтересів споживачів продовольчої продукції [10, с. 52].

Процес державного регулювання складається з правил, що вводяться державними органами для заохочення або обмеження економічної діяльності, шляхом встановлення цін, призначення стандартів продукції і встановлення умов, за яких нові фірми можуть увійти в галузь, а також — з комплексу заходів, що забезпечують їх виконання. Отже, держава, впливаючи на економічні суб'єкти, заміщує тим самим координацію економіки за допомогою ринку, координацією економіки за допомогою держави.

На противагу цьому, державним дерегулюванням є процес зменшення контролю над цінами, обсягами виробництва, умовами входження в галузь.

Історично вважалося, що сільське господарство є тією галуззю, яка регулюється державою, оскільки, по-перше, на ринках аграрної продукції найбільшою мірою проявляється "фіаско ринку"; по-друге, діють зовнішні ефекти від економічної діяльності; по-третє, існує суспільна вигода. Остання, наприклад, характеризується тим, що гарантування безпеки їжі і добре навколишнє середовище високо оцінюються людьми, але забезпечити їх — справа держави. Тільки в результаті регулюючої ролі держави в агробізнесі, тобто в сільському господарстві та пов'язаних з ним галузях) можна досягти збереження і підвищення рівня конкуренції, ефективного захисту прав власності та свободи вибору.

Саме держава в розвинутих країнах гарантує чесність і справедливість для фермерів. Так, для того, щоб досягнути мети забезпечення фермерів засобами існування приблизно на тому ж рівні, що і мешканців міста, у США субсидується державою надання електроенергії в сільських районах. Особливо активно держава регулює використання основного фактора виробництва в сільському господарстві — землі. Метою регулювання у даному випадку є збереження і посилення конкуренції в галузі. Для досягнення цього держава встановлює вимоги до власника земельної ділянки — бути не тільки власником землі, але й безпосереднім виробником сільськогосподарської продукції — з одного боку, а з другого — надає різні пільги для фермерів — власників землі [6, с. 65-66].

Наступним фактором, який суттєво інтенсифікував застосування державного регулювання в сільському господарстві після Другої світової війни, є національна продовольча безпека. Всі розвинуті країни, а особливо Великобританія та Японія,

почали проводити економічну політику, що реалізує прагнення країни до самозабезпечення продуктами харчування. Крім очевидної політичної мети, - жодна країна не хоче бути залежною від поставок продуктів ззовні, оскільки це породжує її слабкі захисні позиції у випадку війни або загрози останньої, або просто погіршення політичної обстановки, є дуже важлива і дуже чітка економічна причина для субсидування свого (національного) сільськогосподарського виробництва: значний мультиплікативний ефект, що впливає на розвиток інших секторів національної економіки. Майже всі грошові засоби, які отримуються у формі підтримки, фермери витрачають на продукти і послуги всередині країни, допомагаючи тим самим створенню робочих місць в інших галузях агробізнесу; в той же час грошові засоби, витрачені на імпорт продовольства, є втратою для країни, оскільки йдуть з неї назавжди. Таким чином, політика імпортозаміщення продовольства, будучи дещо затратною для країни в короткотерміновому періоді, виявляється ефективною для економіки країни в довготривалому періоді. В результаті, в ЄЕС безпека пропозиції продовольчих товарів є ключовим елементом Спільної сільськогосподарської політики співтовариства (CAP — Common Agricultural Policy). За кілька десятиріч проведення заходів із збільшення власного виробництва, інтенсивної політики складування і політики стабілізації імпорту в короткотерміновому і довготерміновому періодах самозабезпеченість продовольчими продуктами в країнах ЄЕС більше, ніж досягнута.

Не дивлячись на те, що мета забезпечення національної продовольчої безпеки досягнута країнами ЄЕС, а також на те, що збільшення обсягу сільськогосподарської продукції в ЄЕС складає близько 2 % на рік на довгостроковому періоді, в той час як збільшення її споживання зростає в середньому на 0,5 % на рік, національна продовольча безпека залишається ключовою, довготерміновою основою аграрної політики країн ЄЕС.

В Україні, на жаль, протягом останніх років політика регулювання агросфери спрямована на вирішення поточних проблем без всякого врахування їх довготермінових наслідків. Витрачання великих коштів на імпорتنі продукти створює або зберігає робочі місця в інших країнах, позбавляючи українців як роботи, так і доходу. Але розуміння актуальності цієї проблеми до державних органів України ще поки не прийшло. Так, за всіма міжнародними стандартами, для того, щоб країна зберігала свою незалежність, частка імпортних продуктів харчування не повинна перевищувати 30 %, а в нас зараз цей показник складає 40 %, у Західній Україні — ще більше. Особливо це стосується таких областей, як Львівська, Волинська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька. В аналогічній ситуації в Японії, де імпорт в середньому становить не більше 40 % споживання продовольства, забезпеченню продовольчої безпеки в "Доктрині комплексної безпеки" Японії надано особливе місце (поряд з воєнною безпекою і паливною проблемою). Заходи регулювання з боку японського уряду такі:

- географічна диверсифікація постачальників продовольства;
- нарощування внутрішнього виробництва аграрної продукції і продовольства.

Отже, всі сфери аграрної економіки в розвинутих країнах дуже зацікавлені в продовженні субсидування сільського господарства. Високі доходи фермерів створюють попит на високотехнологічні засоби виробництва, а існування цін світового ринку породжує вдосконалення технологій, спрямоване на зниження витрат виробництва, так що в кінцевому результаті відбувається співставлення не цін, що визначаються витратами фермерського господарства, а цін, результуючих від витрат фермерів і витрат на субсидування агросфери. Крім того, послідовно проводячи таку політику, країна може мати вигіднішу структуру імпорту, наприклад, європейські країни можуть отримувати велику кількість тропічних фруктів, кави, чаю, свіжих квітів протягом цілого року; вузько-спеціалізовану промислову продукцію; нарешті, просто зберігати, як в США, невідтворювані ресурси (газ, нафту), а не переводити їх на продукти харчування[1, с. 10].

Слід зауважити, що зараз у всіх країнах світу здійснюється політика державного регулювання аграрної сфери економіки. Ступінь її розповсюдження, а також співвідношення між регулюванням і дерегулюванням державою аграрної сфери визначається поєднанням економічних і політичних завдань, які стоять перед державними органами країни в даний період. До речі, як встановлено дослідженнями Світового Банку на прикладі розвитку 18 країн за останні 25 років: чим менше країни ставлять сільське господарство у відносно гірші умови, тим вищі рівні їх зростання як у сільському господарстві, так і в економіці в цілому.

Зараз для більшості розвинутих країн це співвідношення (регулювання-дерегулювання) визначається національними інтересами виробників та споживачів продукції агросфери і щораз більше — особливо це стосується США і країн-членів ЄЕС — іншими макроекономічними завданнями. Оскільки грошові кошти, що виділяються на регулювання аграрної сфери розвинутих країн, це кошти, які перерозподіляються державою за рахунок податків, що збираються з фірм інших галузей і споживачів, то постійно виникає питання щодо ефективності їх використання, і чи не сприяють вони створенню бюджетного дефіциту. Практика, однак, показує, що, не дивлячись на контраргументи, розміри субсидій, які виділяються сільському господарству в розвинутих країнах, за останні роки не тільки не знизились, а навіть збільшилися[3, с. 162].

Акцентується увага також на тому, що заперечення проти регулювання державою агросфери не пов'язані з тим, що воно недостатньо якісно задовольняє потреби населення, а фокусуються навколо двох моментів:

1. Чи не надто великі витрати державного бюджету на цілі регулювання?
2. Наскільки зберігаються після проведення політики регулювання рівні можливості для конкурентної боротьби агросфери та інших галузей?

Крім того, зараз ситуація в сільському господарстві України приблизно така ж, як у США більше 60-ти років тому. Отже, необхідно пройти всі стадії становлення сучасної аграрної сфери, а не перестрибувати через них. За десятиріччя проведення політики державного регулювання (у США - з 1933 р., в ЄЕС - з середини 1950-х рр.) в розвинутих країнах була створена сучасна система економічних взаємовідносин в аграрній сфері. У нас же, в Україні, ця система

тільки формується, тому тут потрібно, використовуючи досвід Заходу, послідовно проводити політику державного регулювання агросфери економіки.

Витрати на здійснення державного регулювання аграрної сфери — це нормальна плата, яку суспільство (держава) несе за стабільне і повне забезпечення населення продовольством, це для агросфери спосіб вистояти в цілому у міжгалузевій конкуренції.

Для країн Центральної Європи на початку 1990-х рр. було типовим домінування політики дерегулювання агросфери, що пояснюється переважанням політичних цілей над економічними в той період часу, а потім — приблизно з 1994 р. — вона змінюється певним посиленням державного регулювання, свого роду економічним прагматизмом, який виражається у створенні рівноконкурентних можливостей як для великих колективних господарств, так і для приватних селянських господарств, з одного боку, і послідовним прагненням приєднатись до ЄЕС — з другого.

Для України співвідношення між регулюванням і дерегулюванням агросфери за 1990-ті рр. драматично змінилося на користь останнього. Відбувалося це під переважним впливом політичних факторів, а серед економічних — виділявся фактор необхідності збалансувати державний бюджет. При цьому інтереси вітчизняних сільськогосподарських виробників, — а в перспективі українських споживачів — враховувались дуже слабо. Це, а також необхідність забезпечення національної безпеки (особливо при такій суперечливій зовнішній політиці) викликає потребу в посиленні продуманого регулювання агросфери України в найближчі роки [4, с. 12-14].

Виходячи з проведеного аналізу, основними кроками подолання кризової ситуації в економіці АПК України повинні би стати:

1. Проведення поміркованої експансивної монетарної політики, яка передбачає щорічне нарощування грошової маси у відповідних пропорціях відносно коефіцієнта зростання ВВП, паралельно — здійснення експансивної фіскальної політики, що характеризується би зниженням рівня оподаткування суб'єктів господарської діяльності та громадян, а також щорічне зростання державних витрат на 0,8—1 %, що в комплексі дозволило б активізувати виробництво і ліквідувати шок пропозиції в економіці.

На макроекономічному рівні обсяги сукупного суспільного споживання, заощаджень, інвестування, державних витрат і співвідношення між ними впливають на розміри й структуру виробничих витрат і цін у сільському господарстві. У сукупному суспільному споживанні витрати на продукцію галузі займають найбільшу питому вагу. Тому макроекономічний рівень граничної схильності до споживання впливає на обсяги споживання продуктів харчування. Цей вплив великою мірою залежить від рівня розвитку економіки країни. Відповідно, рівень граничної схильності до заощаджень визначає й розмір інвестицій у народне господарство, в тому числі — в його аграрний сектор.

У сучасних економічних умовах України найважливішим аспектом розв'язання цієї проблеми є зростання доходів населення, частка яких у структурі національного доходу держави є в кілька разів нижчою, ніж у розвинутих країнах.

Тільки після того, як населення України почне робити банківські заощадження, з'явиться можливість для нагромадження грошової маси і здійснення вітчизняних інвестицій у виробництво[2, с. 472-473].

2. В основу аграрної політики держави слід покласти концепцію паритету доходів сільськогосподарських виробників з доходами працівників інших галузей економіки, а також концепцію паритету віддачі ресурсів.

Концепція паритету доходів є набагато ширшою від концепції паритету цін. Вона полягає у вирівнюванні доходів трудівників сільського господарства з доходами працівників інших галузей економіки і передбачає комплекс спрямованих на це заходів: підтримання цін на промислові ресурси для сільського господарства, субсидування виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, зокрема, тваринницької, створення сприятливого податкового режиму для аграрних підприємств, поліпшення соціальних умов на селі. Втілення в життя паритету доходів дозволить не лише підвищити доходи сільськогосподарських виробників, які сьогодні є вдвічі нижчими за середні по народному господарству, але й в цілому збалансувати розвиток аграрної сфери економіки.

3. Потрібно змістити акценти урядової інтервенції в аграрну сферу економіки, зосередивши державну підтримку на виробництві ресурсів для сільського господарства. У першу чергу це стосується субсидування сільськогосподарського машинобудування, виробництва мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин і тварин. Урядова інтервенція в сільське господарство взагалі може здійснюватись двома шляхами: через ринки сільськогосподарської продукції або через ринки ресурсів для галузі, тобто, в умовах дефіциту державного бюджету існують дві альтернативи: або підтримувати ціни на продукцію сільського господарства, або субсидувати виробництво ресурсів для нього.

Аналіз досвіду підходів до вирішення цього питання в окремих країнах Заходу, а також певний вітчизняний досвід вирішення цієї проблеми показує, що, з позиції економіки в цілому, субсидування ресурсів для сільського господарства є доцільнішим, ніж підтримання цін на його продукцію. Таке субсидування дає змогу пожвавити вітчизняну промисловість, знизити виробничі витрати сільськогосподарських підприємств, що означає підвищення рівня ефективності господарювання в цілому та ефективності використання виробничих ресурсів зокрема в умовах нарощування обсягів виробництва.

Це стосується насамперед питання раціоналізації напрямів інвестиційних потоків. Для підвищення рівня ефективності економіки потік цих інвестицій повинен спрямовуватись у виробничі фонди, у впровадження у виробництво нових техніки і технологій. Особливість цього процесу полягає в тому, що з об'єктивних причин збільшення інвестицій у фонди здійснюється у промисловості та сфері послуг, а нові техніка і технології — як результат фондового переоснащення промисловості та науки — надходять до сільського господарства. Ці процеси супроводжуються підвищенням цін на продукцію промисловості та послуги, а також зниженням цін на продукцію сільського господарства. Тому, без зміщення існуючих акцентів урядової інтервенції в економіку, неможливо забезпечити її

зростання та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва[7, с. 66-68].

4. Доцільно забезпечити нарощування обсягів виробництва перспективних видів експортної сільськогосподарської продукції.

Значною мірою це стосується високотрудомісткої продукції, що в наших умовах пояснює її низьку собівартість порівняно зі світовим рівнем собівартості одиниці відповідної продукції. Сюди відносяться цукор, льон, овочі, молочні продукти, худоба, м'ясо. Саме структура собівартості цієї продукції, в тому числі і як сировини для виробництва відповідних харчових продуктів, де є висока питома вага затрат праці та порівняно низький рівень її оплати, робить її висококонкурентною на світових ринках.

Цей напрямок передбачає необхідність здійснення політики захисту внутрішнього ринку від імпоротної сільськогосподарської продукції шляхом запровадження тарифів на її відповідні вітчизняні різновиди. Тариф є доцільнішим, ніж квота, оскільки він підвищує ціну на внутрішньому ринку (порівняно зі світовою) тільки на розмір власне тарифу і ніколи не перевищить цього рівня. Тим часом, у випадку встановлення квот, будь-яке збільшення внутрішнього попиту спричинятиме необмежене зростання внутрішньої ціни, так як задоволення цього попиту неможливе за рахунок імпорту.

5. Слід кардинально вдосконалити фінансово-кредитний механізм, що обслуговує аграрне виробництво.

6. Одним з магістральних напрямів підвищення ефективності аграрного виробництва і найперспективнішою сферою залучення іноземних інвестицій є розвиток переробних галузей промисловості. Переробка сільськогосподарської сировини забезпечує втричі вищу прибутковість, ніж її виробництво. Тому, з огляду на привабливість цієї сфери вкладання інвестицій, на недорозвиненість переробної промисловості в Україні, а також на перспективний внутрішній ринок для якісних продуктів харчування вітчизняного виробництва, переробна сфера АПК повинна стати пріоритетним напрямом його розвитку. Це має проявлятися в орієнтації на створення високотехнологічних кооперативних переробних підприємств та створення сприятливого економічного середовища для налагодження роботи на великих державних переробних підприємствах, які зараз здебільшого або не працюють взагалі, або завантажені на 10-20 %. Діяльність дрібних переробних виробництв на базі сільськогосподарських підприємств не є перспективною ні з позицій їх забезпечення сировиною, ні з точки зору наявності можливостей зниження собівартості продукції, запровадження високо механізованих технологій виробництва та досягнення високої якості кінцевої продукції.

7. Базовим чинником всіх трансформаційних процесів в АПК є реформування земельних відносин. Земля повинна стати повноцінною складовою економічного механізму, мати ринкову вартість і за цією вартістю, через земельну ренту, враховуватися у цінах на сільськогосподарську продукцію. Немає іншого, крім земельної ренти, джерела для відновлення та підвищення родючості землі. Тому формування реального земельного власника, ринкових механізмів визначення ціни

на землю та її відображення в цінах на продукцію сільського господарства є визначальним фактором виходу АПК з економічної кризи і його подальшого розвитку.

Формування реальної ринкової вартості землі та її врахування в цінах на сільськогосподарську продукцію підвищать їх, дадуть можливість нормально запрацювати законів вартості, грошовому обігу, фінансово-кредитній системі та інфраструктурі, що обслуговує АПК (банкам, фондовим і товарним біржам, постачальницьким організаціям тощо). Тільки за цих умов сільськогосподарські підприємства зможуть одержати довгострокові іпотечні кредити під заставу землі. Сьогодні держава не забезпечує створення трьох основних умов для успішного сільськогосподарського виробництва: - приватного землекористування, іпотечного кредитування під заставу земельних ділянок і нерухомості, вільного земельного ринку[9, с. 51-56].

Висновки. Таким чином, система механізмів державної підтримки аграрної сфери в розвинених зарубіжних країнах характеризується не стільки стимулюванням виробництва (хоча, наприклад, податки виступають як механізм стимулювання сільськогосподарського виробництва або його обмеження, а зниження податкового тиску дає можливість на макро-економічному рівні підвищити стабільність функціонування господарського механізму фермерського виробництва, збільшити обсяги оборотних засобів і підняти рівень самофінансування), скільки рішенням соціальних завдань - підтримка рівня доходів фермерів, розвиток сільської інфраструктури й природоохоронні заходи.

Що стосується державної політики підтримки аграрного сектора в Україні, то вона повинна в сучасних умовах стосуватися, насамперед, стимулювання вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції та реалізації експортноорієнтованої стратегії його розвитку, що слугуватиме поштовхом для зростання всієї економіки країни і на цій основі підвищення рівня життя населення України.

Література

- 1.Болобов А.,С и Доренко В. Государственное регулирование аграрной сферы экономики. "Международный сельскохозяйственный журнал" № 6, 2002, с. 10.
- 2.Курносенко Л. Удосконалення механізмів державного регулювання матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва// Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. - 2005. - № 2. - С. 472-484.
- 3.Латинін М. Державне регулювання розвитку аграрного ринку в Україні // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. - 2006. - № 1. - С. 162-170
- 4.Микитенко І. Державна підтримка і регулювання аграрних реформ за рубежом // Сільські обрії. - 1997. - № 7. - С. 12-15
- 5.Могильний О. Критерії ефективності державного регулювання аграрного сектора економіки // Економіка України. - 2003. - № 2. - С.65-69

6. Олійник О. Теоретико-методологічні засади державного регулювання аграрного ринку // Економіка України. - 2005. - № 7. - С. 65-74

7. Осадчий С. Механізм державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки // Економіка АПК. - 2002. - № 12. - С. 66-70

8. Політика і розвиток сільського господарства в Україні (За редакцією С. фон Крамона-Таубадея, С. Зорі, Л. Штріве). К., "Альфа-Принт", 2001, с. 77.

9. Ревенко М. Удосконалення державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки // Економіка України. - 2003. - № 12. - С. 51-56

10. Саблук П.Т. Формування і розвиток наукових основ забезпечення відтворювального процесу в аграрному виробництві. "Економіка АПК" № 2, 2003, с. 52.

11. Ситник В. П. Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні. "Економіка АПК" № 2, 2003, с.

Summary

ESSENTIAL AND WAYS OF STATE REGULATION OF FOREIGN COUNTRIES' AGRARIAN MARKET

At the article are analyzed conceptual approaches to state regulation of agrarian market in the foreign countries and influence of state agrarian policy on the level of competitiveness agricultural products on the world market are pointed. There are proposed development of mechanisms of state regulation of Ukrainian agrarian market based on foreign countries' experience.

Key words: *State regulation of agrarian market, support of agrarian sector, protectionism, funding*

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

УДК 339.138:659.127.6

Левків Г.Я., к.е.н., доцент ©

Львівський університет внутрішніх справ

ФРАНЧАЙЗИНГ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розкривається сутність поняття «франчайзинг». Досліджено механізм використання франчайзингу в Україні.

Ключові слова: франчайзинг, франчайзі, інновації, харчова промисловість.

Вступ. У сучасних умовах посилення конкуренції на внутрішніх ринках та обмеженості фінансових можливостей для підприємств харчової промисловості важливим та ефективним кроком є використання франчайзингових відносин. Можна стверджувати, що франчайзинг в даний час – інструмент, що дозволяє підвищити ефективність малого бізнесу. Він дає можливість поєднати переваги малого та великого бізнесу.

Матеріал і методи. У перекладі з англійської "Franchise" означає "привілей", "пільга", "особливе право". Франчайзинг - це така організація бізнесу, за якою компанія (франчайзер) передає певній людині чи компанії (франчайзі) право на продаж продукту і послуг цієї компанії. [5, 215].

Для компаній франчайзинг - це спосіб поширення бізнесу. Для підприємців франчайзинг - це один з шляхів стати власником бізнесу. На зростаючих ринках, таких як Україна, франчайзинг є швидким способом навчання підприємців стандартам, що необхідні, щоб вести прибутковий бізнес. Франчайзинг - свого роду симбіоз "великого" і "малого" бізнесу.

Сучасні дослідники франчайзингу, серед яких варто виділити американських науковців: професора економіки та підприємництва Школи менеджменту Уезерхед Скотт А, Шейна, що у своїй книзі "Від морозива до Інтернету: франчайзинг як інструмент розвитку та підвищення прибутковості вашої компанії розглядає франчайзинг як інструмент розвитку та підвищення прибутковості компанії; Стівена Спінелі, Роберта Розенберга та Сью Бері, які в роботі "Франчайзинг - шлях до заможності" акцентують увагу на моделі франчайзингових взаємовідносин; а також українських дослідників франчайзингу Андрія та Євгенію Кривонос, які, кожний по-своєму, доходять висновку, що франчайзинг може бути ефективним інструментом реалізації стратегії розвитку підприємств. У той же час варто зауважити, що для цього доцільно розробити методіку та модель вибору стратегії розвитку підприємства з використанням франчайзингу.

Результати дослідження. Сучасною тенденцією розвитку маркетингової діяльності підприємства в різних галузях є організація продажу товарів та послуг на умовах франчайзингу. Головна перевага франчайзингу для підприємців-початківців у харчовій промисловості полягає в тому, що він дозволяє заощадити

час і сили, які йдуть на формування структури будь-якого нового бізнесу - системи поставок, продажу, маркетингу, роботи з персоналом. Підприємець набуває у великої відомої компанії право користуватися її інтелектуальною власністю, такою, як торгова марка, технологія виробництва і продаж продукту, стандарти обслуговування. Франчайзинг - це унікальний правовий засіб, що забезпечує поєднання єдиної комерційної політики великих промислових підприємств з ініціативою і підприємливістю початківців бізнесменів або власників невеликих підприємств.

Працюючи за договором франчайзингу, франчайзі виплачує винагороду правласнику, яке може бути представлене в наступних формах:

- у фіксованій сумі разової (паушальний платіж);
- у фіксованій сумі у вигляді відрахувань від виручки (роялті);
- у вигляді націнки на оптову ціну товару;
- в будь-якій іншій формі.

Використання франчайзингу дозволяє здійснювати діяльність під відомою торговою маркою й істотно знижувати ризики, пов'язані із самостійним виходом на ринок. Для роботи під відомою торговою маркою підприємцю потрібно в кілька разів менше капіталовкладень. При всіх позитивних моментах франчайзингу йому властиві й деякі недоліки: підприємець і компанія-франчайзер, уклавши договір, стають елементами єдиної франчайзингової системи, тобто виявляються залежними один від одного.

Підприємець повинен підготуватися до того, що головна компанія буде пильно стежити не тільки за його фінансовими успіхами, а й за тим, як він дотримується всіх правил, встановлених договором франчайзингу. Найбільша проблема, з якою може зіткнутися підприємець, - це необдумані кроки головної організації, так як витрати по сплаті роялті знижують прибуток франчайзі.

До недоліків також належить відсутність достатньої правової бази, що регулює франчайзингові відносини. Саме тому деякі підприємства відмовляються від застосування єдиного договору франчайзингу і замінюють його пакетом інших договорів (індивідуально розроблених для конкретної системи).

Природно, крім переваг і недоліків придбання франшизи є і причини не поширення франчайзингу на підприємствах харчової промисловості це:

- традиційне ухилення від сплати внесків (платежів) філіальними підприємствами (франчайзі);
- недотримання технології;
- погіршення якості продукції; мізерна кількість відомих вітчизняних марок продукції.

Тому дуже важливою є участь держави у розвитку франчайзингу на підприємствах харчової промисловості, яке полягає в наступному:

- підвищити загальну культуру підприємницьких відносин;
- посилити правову захищеність підприємств;
- створити нові робочі місця;
- ініціювати розробку нових ідей, методів і технологій;
- побудувати комплексну систему практичного навчання без створення

будь-яких спеціальних навчальних структур і програм;

- залучити іноземні інвестиції в економіку.

Франчайзинг відкриває для споживача можливість більше довідатися про продукт і послуги. Це дуже важливо, тому що нова франшиза стає пізнаваною на ринку в міру надання своїх послуг. Численні франчайзингові підприємства на специфічному ринку відкривають економічний доступ до реклами в засобах масової інформації, що робить франчайзинг відомим серед більшості споживачів. Використання реклами приводить до збільшення продажів і прибутку в кожному підприємстві франчайзингової системи.

Учасникам франчайзингової мережі слід також враховувати особливості законодавства України, що дає можливість отримати пільги при впровадженні інновацій у рамках створення франчайзингових підприємств або одиниць франчайзі за участю закордонних і національних франчайзирів. Мають на увазі такі франчайзингові проекти, франчайзингові продукти і продукція, а також франчайзингові підприємства, що відповідають нормам інноваційного проекту, продукту, продукції та підприємства відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», який встановлює форми стимулювання інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом[1].

Сьогодні, на нашу думку, франчайзинг в Україні не набув ще широкого поширення, хоча потенційні можливості його впровадження досить широкі. Основні проблеми стримування розвитку франчайзингу в нашій країні можна класифікувати з причин їх виникнення.

Економічні проблеми. Франчайзинг - економічний інструмент, і для його впровадження необхідні відповідні економічні передумови, які в Україні не сформувалися або взагалі, або частково:

- нестабільність розвитку економіки України. Франчайзингові схеми вимагають стабільності та передбачуваності економіки;
- відсутність у більшості підприємців - потенційних франчайзі - необхідного стартового капіталу для входження до франчайзингової системи;
- складність отримання кредитів для створення стартового капіталу.

Організаційно-правові проблеми. Франчайзинг - це економічний інструмент, його проблеми і в першу чергу, слід шукати у сфері економіки. В Україні стримування розвитку франчайзингу насамперед пов'язані з практично повною відсутністю його правового забезпечення в Україні. Все це ускладнює використання франчайзингу у вітчизняній економіці. Підвищення ефективності та розвиток франчайзингу в Україні вимагає внесення змін до законодавства, які допоможуть досягти наступних цілей:

- створення умов для реальної конкуренції франчайзингових систем, що традиційно склались, механізмами реалізації товарів;
- забезпечення зручності застосування законодавчих актів для учасників франчайзингової системи;
- створення прозорості франчайзингової системи та її елементів для контролюючих органів [2, с.64-65].

Ці зміни, які тісно пов'язані між собою, мають наблизити як законодавство, так і термінологію франчайзингу до світової практики, що особливо важливо для створення франчайзингових систем з участю іноземного капіталу. В результаті у підприємців буде достатній нормативний матеріал для укладання договорів, де вони в залежності від обраної схеми роботи, будуть застосовувати ті чи інші нормативні документи і підбирати зразки договорів. В нормативних актах, що регулюють право інтелектуальної власності та відповідальність за її порушення, обов'язково повинні враховуватися франчайзингові схеми, що в даний час просто відсутні.

Соціально-психологічні проблеми. До них можна віднести відсутність вітчизняного досвіду та високий ризик ведення ділової активності суб'єктів франчайзингової системи - франчайзера і франчайзі; відсутність належної поваги до інтелектуальної власності, небезпека втрати франчайзі самостійності та «обличчя» підприємця та менеджера.

Особливе місце серед проблем франчайзингу займає освіта як механізм вирішення соціально-психологічних проблем. Ця проблема викликана слабкою підготовкою представників малого бізнесу в сфері франчайзингу.

Природно, що розглянуті проблеми не можна аналізувати локально, вони тісно пов'язані та роблять серйозний вплив одна на одну.

Найважливішою економічною проблемою франчайзингу в Україні є відсутність стабільності. Якщо повернутися до визначення франчайзингу, то це, в першу чергу, система відносин, закріплена системою договорів. Природно, що подібна система, до того ж яка об'єднує економічно незалежних підприємців, стає інерційною.

Для останнього десятиріччя, протягом якого почався прискорений розвиток франчайзингу в Україні, характерні відсутність стабільності економіки країни, постійні стрибки в її розвитку, що призводить до відповідних різких коливань попиту на всі види товарів, регулярних перерозподілів власності, які не можуть не впливати на франчайзі [4, с.6-7].

Висновок. Підсумовуючи проблеми франчайзингу, слід зазначити, що франчайзинг має широкі перспективні можливості для розвитку в Україні. Світовий досвід показує, що з кожних 100 малих підприємств, що почали незалежний бізнес, через 5 років успішно продовжують працювати тільки 5, у франчайзингових мережах «виживання» новачків досягає 60-65%. Сьогодні франчайзинг - одне з наймодніших і привабливих явищ на вітчизняному ринку. Договори франшизи мають величезну перспективу. Згідно з прогнозами, опублікованими у пресі, до середини нинішнього століття половина малих підприємств в розвинених країнах буде працювати в режимі договорів франшизи і, отже, на рівні кращик, провідних у своїй галузі фірм.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність»//Відомості Верховної Ради України -К.,2002.-№40-IV від 04.07.02

2. Данніков О.В Проблеми побудови та функціонування франчайзингових систем в Україні //Маркетинг в Україні. - 2008. - №5(51). - С.62-69
3. Кравченко С.. Основні напрями забезпечення економічної безпеки України/ С. Кравченко, С. Теленик // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. - №12. – С.6-10.
4. Львова І. Франчайзинг в Україні // Все для бухгалтера в торгівлі. - 2007.- №9. - С.6-8.
5. Пальчук О.В. Маркетинг і бухгалтерський облік маркетингової діяльності/О.В. Пальчук, В.М., Савченко., Н.М. Тошина//Навч.Посіб.-К-д.: «Поліум»,2008.-228с.
6. <http://franchising.ua/franchise-basics/3>

Summary

The article reveals the essence of the concept of "franchising" as a marketing trend in business. The mechanism of the use of franchising in Ukraine.

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

УДК: 631.1:636.4

Максим В.Л., аспірант[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького***ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ У
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

У статті розглянуто стан ефективності виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах України. Здійснено аналіз основних показників продуктивності у галузі.

Ключові слова: ефективність виробництва, економічна ефективність, собівартість, ціна, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Розвиток виробництва свинини є пріоритетним завданням аграрної політики України. Однак попри надзвичайну важливість галузі для вітчизняної економіки фактичний стан її впродовж останніх років не відповідає потенційним можливостям. У м'ясному балансі свинина займає друге місце після птиці і займає одне із ключових значень у продовольчій безпеці держави. Проте ефективність виробництва свинини залишається у більшості підприємств низькою, а її виробництво забезпечує внутрішні потреби всього на 76 %, у зв'язку з цим кожний четвертий кілограм свинини на вітчизняних продовольчих ринках є іноземного виробництва. Вирішення проблеми багаторічної залежності від імпорту м'яса та м'ясопродуктів можливе на основі розвитку високоефективного виробництва свинини спеціалізованими сільськогосподарськими підприємствами України. Враховуючи наявність достатніх обсягів фуражного зерна для формування власної кормової бази з метою розвитку вітчизняного тваринництва, в тому числі виробництва свинини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах, описані у працях В.Г. Андрійчука, П.С. Березівського, М.Я. Дем'яненка, В.С. Дієсперова, І.Г. Кириленка, О.В. Мазуренко, М.Й. Маліка, С.М. Онисько, П.Т. Саблука, І.В. Свиноуса, В.П. Ситника, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших вчених-економістів. Проте складність та важливість даної категорії потребує її подальшого детального дослідження, зокрема у галузі свинарства.

Мета статті. Дослідження динаміки показників ефективності виробництва свинини сільськогосподарськими підприємствами України.

Результати дослідження. Ефективність виробництва свинини характеризується системою натуральних і вартісних показників: серед яких: середньодобові прирости живої маси на відгодівлі, вирощуванні та нагулі, виробництво м'яса на 1 голову, виробництво та реалізація м'яса на 100 га площ, середні витрати кормів усіх видів на виробництво 1 ц свинини, середній приплід на 100 свиноматок, середня вага 1 голови реалізованої на забій, період

[©] Науковий керівник д.е.н., професор Музика П.М.

виращування і відгодівлі до певної маси, затрати праці на виробництво одиниці продукції, собівартість 1 ц виробленої продукції, середня ціна реалізації 1ц свинини, прибуток у розрахунку на 1 ц реалізованої продукції, рівень рентабельності. Ефективність виробництва свинини, як і інших видів сільськогосподарської продукції в цілому, залежить від рівня використання ресурсів для виробництва продукції.

Сільськогосподарські підприємства значно відрізняються за рівнем економічної ефективності виробництва свинини. У більшості господарств свинарство ведеться при низькому рівні інтенсивності, а часто й на екстенсивній основі. У результаті продуктивність свиней та ефективність використання кормів залишаються низькими [2, с.229].

Стратегічною метою діяльності будь-якої підприємницької структури є отримання якомога більшого ефекту від використаних ресурсів. Економічний ефект як результат діяльності підприємства відображається різними абсолютними показниками – валовою продукцією, доходом від реалізації продукції, прибутком [1, с. 44]. Результати від реалізації свинини за 2008 – 2010 рр. сільськогосподарськими підприємствами України представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Результати від реалізації свинини сільськогосподарськими підприємствами за 2008 – 2010 рр.*

Назва показника	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010р. у % до 2008 р.
Кількість реалізованої продукції, тис. т	242,7	248,2	312,4	128,7
Повна собівартість продукції, тис. грн.	2808785,3	3112226,5	4135756,5	147,2
Чистий дохід (виручка) тис. грн.	2815816,4	3487977,9	3813040,0	135,4
Прибуток (збиток) тис. грн.	7031,1	375751,4	-322716,5	-
Повна собівартість 1 ц свинини у ж. в., грн.	1157,21	1254,04	1323,69	142,9
Середня ціна реалізації 1 ц свинини у ж. в., грн.	1160,11	1405,44	1220,4	105,2
Прибуток (збиток) від реалізації 1 ц свинини у ж. в., грн.	2,9	151,4	-103,29	-
Рівень рентабельності,%	0,3	12,1	-7,8	-19,9 пунктів

*Джерело:Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010 р. Статистичний бюлетень – К., 2011. – 88 с.

За 2008 – 2010 рр. реалізація свинини сільськогосподарськими підприємствами України зросла на 28,7 %. У 2010 р. реалізовано 312,4 тис. т свинини. Повна собівартість виробництва свинини на кінець досліджуваного періоду досягла 4135756,6 тис. грн., а чистий дохід від реалізації продукції підприємствами у 2010 р. зріс на третину порівняно з 2008 р. Проте у 2010 р. сільськогосподарські підприємства, аналізуючи наведені статистичні дані,

одержали збиток на суму 322,7 млн. грн. Найбільший прибуток від реалізації виробленої продукції сільськогосподарські підприємства одержали у 2009 р. – 375,8 млн. грн. Повна собівартість свинини у розрахунку на 1 ц за 2008 – 2010 рр. зросла на 42,9 %. У 2010 р. вона становила у середньому 1323,69 грн./ц. Це зумовлено зростанням цін на зернові та бобові, які є основною сировиною для виробництва концентрованих кормів для забезпечення потреб галузі. Значний вплив на кінцевий результат економічної діяльності сільськогосподарських підприємств спричинила динаміка цін реалізованої продукції. Так, у 2010 р., враховуючи зниження закупівельних цін на свинину у розрахунку на 1 ц в порівнянні з 2009 р. на 5,2% та підвищення вартості кормів, спричинило зниження рівня рентабельності на 19,9 процентних пунктів. Як видно з табл. 1, виробництво свинини у сільськогосподарських підприємствах України в цілому є збиткове. О.В. Мазуренко вважає, що не вирішеність у законодавчому порядку питань, пов'язаних із паритетом цін на основні види продукції, податковий тиск на сільськогосподарського товаровиробника, недоліки в кредитуванні галузі АПК, недостатня державна підтримка та ряд інших причин, призвели до зниження обсягів виробництва продукції галузі свинарства та її економічної ефективності [3, с. 144].

Серед сільськогосподарських підприємств, які виробляють м'ясо свиней найбільш збитковими у 2010 р. стали підприємства державної форми власності (0,8%). Рівень рентабельності виробництва свинини у виробничих кооперативах, відповідно до проаналізованих матеріалів статистичної звітності становив 24,0%. Збитковими виявились приватні сільськогосподарські підприємства (14,6%) та господарські товариства (4,8%).

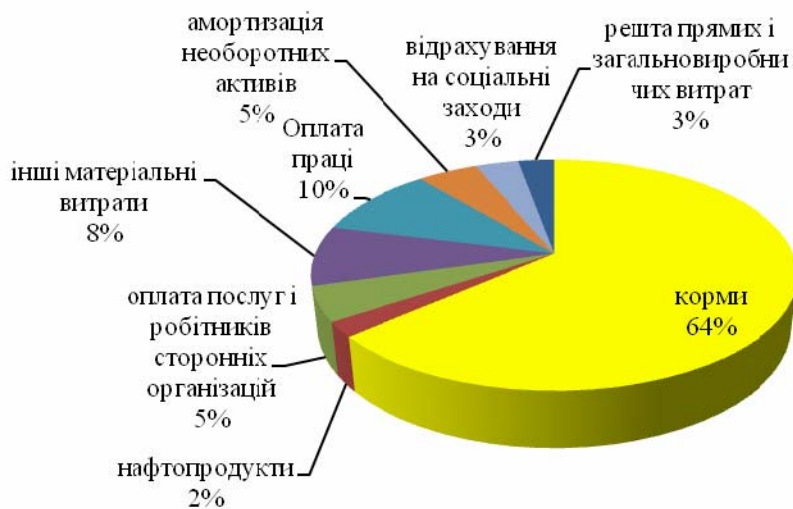

Рис.1. Структура витрат на виробництво свинини за елементами у 2010р., %

Із наведеного рисунка видно, що у структурі витрат на виробництво свинини сільськогосподарськими підприємствами України найбільшу частку займають витрати на корми – 64%. Прямі витрати на оплату праці становлять 10% від загальних витрат на виробництво продукції. Найменші частки у структурі виробничої собівартості м'яса свиней займають амортизація необоротних активів та оплата послуг сторонніх організацій – по 5%. Відрахування на соціальні заходи – 3% та витрати на нафтопродукти, які становлять 2% від загальновиробничих витрат у середньому по сільськогосподарських підприємствах України. Значний вплив на собівартість виробництва свинини займає рівень продуктивності виробництва, який показано у табл. 2.

Таблиця 2

Продуктивність виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах України за 1990-2010 рр.

Назва показника	Роки							2010р. у % до 1990р.
	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	
Середньодобові прирости, г*	229	117	120	281	361	375	375	163,8
Виробництво м'яса на 1 голову, кг *	79	58	67	76	84	81	83	105,1
Виробництво м'яса свиней на 100 га площ у ж. в., ц*	62,1	33,0	26,2	23,0	24,6	25,9	29,2	47,0
Реалізація свинини у ж. в. на 100 га, ц*	61,1	33,9	29,5	21,6	25,5	22,8	27,8	45,5
Середні витрати кормів усіх видів на виробництво 1 ц свинини у ж.в, ц.к.од*	9,85	18,51	17,90	8,97	6,50	6,59	5,98	60,7
Середня ж. в. 1 голови реалізованої на забій, кг*	118	80	65	95	101	102	104	88,1
Середній приплід на 100 свиноматок, одиниць голів*	1422	951	756	1348	1409	1571	1530	107,6
Співвідношення виробленого м'яса свиней до кількості поголів'я**	0,064	0,028	0,038	0,043	0,077	0,063	0,071	1,11 рази

*Джерело: Тваринництво України. Статистичний збірник. Головне управління статистики України. К.: - 2011. – 202 с.

**За розрахунками автора.

Рівень продуктивності виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах є одним з ключових чинників, який впливає на економічну ефективність їх функціонування. В цілому, як видно з представлених даних у табл. 2, за досліджуваний період продуктивність виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах зросла на 11%. Про це свідчить показник співвідношення виробництва м'яса свиней у забійній вазі до кількості поголів'я. Ріст продуктивності за 1990 – 2010 рр. зумовило підвищення ряду основних показників технологічної ефективності. Так, середньодобові прирости на відгодівлі, вирощуванні та нагулі у 2010 р. становили 375 грамів. Це на 63,8 %

більше ніж у 1990 р. Виробництво м'яса на одну голову виросло на 5% і у 2010р. становило 83 кг. Середні витрати корму на 1 кг приросту у живій вазі знизилися на 3,87 кормових одиниць, а середній приплід на 100 свиноматок зріс на 7,6% у 2010 р. порівняно з 1990 р. Важливо зазначити, що, незважаючи на підвищення продуктивності за більшістю із досліджуваних показників, у 1990 р. виробництво та реалізація свинини на 100 га площ були у 2 рази вище, ніж у 2010 р. Це пояснює не повну завантаженість сільськогосподарських угідь у виробничому процесі. Незважаючи на зростання продуктивності виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах України, значення трьох ключових показників продуктивності залишаються низькими у порівнянні із виробниками ЄС. Так, середньодобові прирости на вирощуванні та відгодівлі у вітчизняних підприємствах у двічі нижчі при у двічі вищих затратах корму, а середній приплід на 100 свиноматок на 1000 голів менший, ніж у високоефективних свинокомплексах розвинутих держав ЄС.

В Україні сільськогосподарські підприємства, які розводять, вирощують чи відгодовують свиней, можна поділити на дві основні групи. Перша характеризується високими показниками економічної та технологічної ефективності в результаті впровадження інтенсивних способів виробництва. Для другої групи підприємств характерним є низький рівень інтенсифікації виробництва, що проявляється у низьких показниках продуктивності їхньої діяльності.

На думку І.М. Свинобоя збільшення обсягів та підвищення ефективності виробництва продукції свинарства є складним і багаторівневим завданням, виконання якого потребує системного підходу та здійснення певних заходів як на рівні підприємств, та і на рівні регіонів та держави в цілому [6].

Висновки: За досліджуваній період продуктивність виробництва м'яса свиней у сільськогосподарських підприємствах України зростає. Середньодобові прирости на вирощуванні, відгодівлі та нагулі збільшилися на 63%. Витрати корму знизилися на 40%. Проте, незважаючи на зростання показників технологічної ефективності у 2010 р. виробництво свинини у більшості сільськогосподарських підприємств по Україні було збитковим. Це зумовлено підвищенням собівартості виробленої продукції та зниженням закупівельних цін. На собівартість виробництва свинини вирішальний вплив мають рівень оплати корму і вартість кормів. У структурі виробничої собівартості корми займають 64%. Тому основною причиною високого рівня собівартості виробництва м'яса свиней є значні перевитрати кормів внаслідок незбалансованості кормових раціонів, а також висока трудозатратність виробленої продукції через відсутність комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів у сільськогосподарських підприємствах.

Література

1. Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств: стан, проблеми, ефективність: монографія / П.С. Березівський та ін. – Львів : 2007. –166 с.

2. Економіка сільського господарства: Навч. посібник / Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. та ін.; За ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. - К.: Каравела, 2009. - 264 с.

3. Мазуренко О.В. Підвищення конкурентоспроможності галузі свинарства // Економіка АПК, 2008. - №10. С. – 144.

4. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010 р. Статистичний бюлетень – К., 2011. – 88 с.

5. Тваринництво України. Статистичний збірник. Головне управління статистики України. К.: - 2011. – 202 с.

6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: // http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_154_1/10sim.pdf

Summary

Maxim V.L., PhD student

L'viv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

EFFICIENCY OF PORK PRODUCTION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

The state of efficiency of production of pork in the agricultural enterprises of Ukraine is considered in the article.

The analysis of basic indexes of the productivity is carried out in industry.

Keywords: *efficiency of production, economic efficiency, prime price, price, agricultural enterprises.*

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

Малецька О.І., к.е.н., ст.. викладач, Зарицька Л.Г., здобувач[©]
Львівський національний аграрний університет

ВІДТВОРЕННЯ ПЕРСОНАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проведено аналіз процесу формування і використання персоналу сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано шляхи покращення умов відтворення персоналу.

Ключові слова: персонал, сільське господарство, відтворення, формування, використання, продуктивність праці.

Постановка проблеми. Відтворення персоналу сільськогосподарських підприємств відбувається в нових соціально-економічних умовах постреформеного розвитку сільського господарства. Скорочується чисельність сільського населення, відбувається активний процес його старіння. Зростає питома вага осіб передпенсійного та пенсійного віку. Занепадає соціальна інфраструктура села. Праця в сільському господарстві стає все менш престижною. Значні проблеми нагромадилися у сфері комплексного розвитку сільських територій. Рівень життя сільського населення поступається рівню життя міських жителів. Спостерігається зростання депресивності багатьох сільських регіонів і запускання колись використовуваних сільськогосподарських угідь.

Водночас в останні роки відбувається інтенсивний розвиток сільськогосподарських підприємств. Збереження високих темпів зростання обсягів виробництва в сільськогосподарських підприємствах, впровадження сучасних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва створює передумови для збільшення потреби у висококваліфікованих працівниках у найближчому майбутньому. Суттєві структурні зрушення в зайнятості сільського населення в сільському господарстві потребують їх осмислення.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми ефективного формування і використання персоналу підприємств, зокрема в сільському господарстві, не нові. Вони вивчалися такими науковцями, як В.Г. Андрійчук, О.М. Бородіна, В.М. Вітвицький, О.В. Грішнова, А.М. Колот, Л.С. Лісогор, В.І. Приймак [1-7] та ін. Водночас у більшості наукових розвідок мало уваги приділяється вивченню регіональних аспектів відтворення персоналу сільськогосподарських підприємств.

Мета статі. Метою статті є аналіз процесу формування і використання персоналу сільськогосподарських підприємств та розробка рекомендацій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Персонал підприємства формується та змінюється під впливом внутрішніх по відношенню до підприємства (характер продукції, технології та організації виробництва) і зовнішніх (демографічні процеси, юридичні та моральні норми суспільства, характер ринку праці тощо)

чинників. Вплив останніх конкретизується у таких параметрах макроекономічного характеру, як: чисельність активного (працездатного) населення, загальноосвітній його рівень, пропозиція робочої сили, рівень зайнятості, потенційний резерв робочої сили. Ці характеристики обумовлюють кількісні та якісні параметри трудового потенціалу. Складові персоналу, як сукупності працівників являє собою співвідношення різних демографічних, соціальних, функціональних, професійних та інших характеристик груп працівників та відносин між ними. Цей набір повинен визначатися сформованими цілями підприємства та забезпечувати відображення всього змісту категорії “персонал”.

За своїм змістом та завданнями аналіз персоналу сільськогосподарських підприємств майже не відрізняється від інших галузей національної економіки, проте він має деякі особливості, які обумовлені специфікою цієї галузі. На його сучасний стан формування і використання важливий вплив має специфіка розвитку та формування сільської території, природа соціально-економічних рис села, зокрема, специфіка зайнятості сільського населення. Особливість і місце сільської місцевості в суспільній структурі полягає в тому, що сільська сфера історично сформувалася переважно, як аграрна. У зв'язку з цим специфіка теоретичних і прикладних аспектів дослідження персоналу сільськогосподарських підприємств полягає в тому, що при їх проведенні слід враховувати своєрідні риси умов відтворення робочої сили в сільському господарстві. Зокрема до уваги необхідно брати наступне: домінування сільськогосподарського виробництва як основної сфери зайнятості на селі; сезонність сільськогосподарських робіт (сезонність при сформованій на селі виробничій структурі створює тимчасові значні резерви праці, однак, у визначені періоди з'являється потреба в додатковій робочій силі на деяких видах робіт, переважно ручних), більш низький рівень розвитку в сільському господарстві виробничих і невиробничих галузей і відмінності у співвідношенні між ними; низькі якісні характеристики сфер прикладання праці на селі (низькі показники продуктивності, ефективності, фондо-, енерго- і електроозброєності праці); сільські сфери зайнятості відрізняються від міських більш вузьким набором фахів, за котрими можуть бути використані працівники; в сільській місцевості вужче коло посад і фахів у середині підприємств і обмежене число самих підприємств і організацій; сільські працівники не мають достатніх можливостей для переривання праці взагалі і з метою службового росту, відповідно, тут недостатні, а навіть можна сказати, відсутні умови для виробничого росту; у сільській місцевості умови праці і життя сімей тісно пов'язані, як правило, з одним господарством і з результатами його діяльності, рівнем його економічного розвитку, що значно зменшує можливості маневрування персоналу; при нинішній структурі видів праці в сільському господарстві гостро постає проблема використання жіночої праці на селі, тому що на багатьох сільськогосподарських роботах, у тому числі і механізованих, умови праці несприятливі для жінок; у сільській місцевості недостатньо розвинута соціальна інфраструктура, яка, на нашу думку, має досить вагомий вплив на закріплення тут працівників, їх здатність до праці.

При дослідженні персоналу сільськогосподарських підприємств неможливо оминати специфічні риси і особливості сільськогосподарського виробництва, як середовища використання персоналу. На наш погляд, саме аналіз використання персоналу слід проводити у нерозривному зв'язку із особливостями галузі, які у багатьох випадках є підставою розуміння природи і закономірностей виникнення і розвитку різних процесів розвитку і функціонування персоналу сільськогосподарських підприємств

Основними наслідками реформування в аграрній сфері, які негативно вплинули на процеси відтворення персоналу, є наступні: деформація структури виробництва; низька ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств; деформація цінових пропорцій на сільськогосподарську продукцію та матеріально-технічні ресурси, які споживаються в аграрному секторі; нераціональне використання земельних ресурсів; критична зношеність основних виробничих фондів; недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення; відсутність реформування у соціальній сфері села.

Демографічною основою формування трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств є сільське населення. Впродовж 1989-2009 рр. загальна чисельність наявного населення у Львівській області зменшилася з 2747,7 до 2552,9 тис. осіб, тобто на 7,1%. За цей період чисельність сільських жителів області скоротилася з 1117,2 до 1005,7 тис. осіб, або ж на 10,0%. Темпи скорочення чисельності сільського населення у Львівській області приблизно в півтора разів вищі, ніж міського. Питома вага сільських жителів у загальній чисельності населення області за цей час зменшилася з 40,7% до 39,4%.

Спостерігаються значні відмінності в динаміці чисельності сільського населення в розрізі адміністративних районів Львівської області. Протягом 1989-2009 рр. найбільш високими були темпи скорочення чисельності сільських жителів у Перемишлянському та Жидачівському районах (відповідно на 28,8% і на 19,6%). В той же час у Миколаївському районі цей показник збільшився, а в Пустомитівському залишався практично незмінним. Високими темпами скорочується чисельність сільських жителів у тих адміністративних районах Львівської області, які не мають на своїй території великих міст, і до того ж, віддалені від великих міст інших районів. У приміській зоні великих міст чисельність сільських жителів зростає навіть в умовах соціально-економічної кризи.

Загалом слід відзначити відносно несприятливість демографічної ситуації в сільській місцевості Львівської області порівняно з іншими регіонами для формування необхідної кількості та якості персоналу сільськогосподарських підприємств. Однак в окремих адміністративних районах вже в найближчій перспективі може скластися настільки значне погіршення демографічної ситуації, яке може призвести до виникнення значних проблем у цій сфері.

Сільське господарство є основною сферою зайнятості сільського населення. За даними Головного управління статистики у Львівській області, загальна чисельність зайнятих в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві; рибальстві та рибництві протягом 2000-2008 рр. зменшилася з 253,8

до 177,3 тис. осіб, або ж на 30,1%. Питома вага зайнятих в цій галузі в загальній чисельності зайнятого населення області за досліджуваний період скоротилася з 23,7% до 16,2%, тобто на 7,2 пунктів. Лише незначна частина зайнятих в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві; рибальстві та рибництві є найманими працівниками. У 2000р. їх загальна чисельність складала 92,3 тис. осіб, а в 2008 р. – 26,4 тис. осіб, тобто зменшилася у 3,5 разів. За 200-2008 рр. частка найманих працівників галузі у загальній чисельності в області скоротилася з 11,3% до 3,6%.

Таким чином, чисельність персоналу в сільськогосподарських підприємствах Львівської області впродовж 2000-2008рр. неухильно скорочувалася, незважаючи на нарощування обсягів виробництва продукції сільського господарства. Це засвідчує більш ефективне його використання і раціональніше розміщення працівників на робочих місцях. Однією з ключових проблем залишається проблема низької привабливості праці в сільському господарстві, що справляє негативний вплив на якісні показники забезпечення персоналом сільськогосподарських підприємств.

У зв'язку з низьким рівнем заробітної плати персоналу сільськогосподарських підприємств викривленою виявляється структура витрат на виробництво продукції сільського господарства. При економічно доцільній питомій вазі витрат на оплату праці у структурі витрат виробництва на рівні 25-30% у 2008 р. вона складала 9,6%, знизившись порівняно з 2000 р. на 4,3 пункта.

Ефективність використання персоналу сільськогосподарських підприємств характеризують насамперед показники продуктивності праці, які дозволяють визначити обсяги виробництва продукції на одиницю робочого часу чи на одного працівника. Багатократне скорочення чисельності персоналу сільськогосподарських підприємств не спричинило скорочення обсягів виробництва продукції. За досліджуваний період обсяг виробництва валової продукції сільського господарства в порівнянних цінах 2005 року в сільськогосподарських підприємствах не зменшився. Навпаки, обсяги виробництва збільшилися з 365,3 до 933,7 млн. грн., тобто у 2,6 разів. Більш високими темпами зростали обсяги виробництва продукції тваринництва порівняно з продукцією рослинництва.

Виробництво валової продукції з розрахунку на одного працівника протягом 2000-2008рр. зросло з 6,99 до 101,63 тис. грн., тобто в 14,5 разів. Чотирнадцятикратне зростання продуктивності праці впродовж восьми років можна вважати видатним показником. Це означає, що відбулися кардинальні зміни у використанні персоналу сільськогосподарських підприємств. Вони знайшли своє вираження в раціоналізації робочих місць, впровадженні елементів наукової організації праці, скороченні управлінського персоналу тощо. Зросла питома вага продукції сільського господарства, виробленої за сучасними технологіями світового рівня. Основою для цього стали зміни у відносинах власності, реалізація приватної ініціативи, приватного підприємницького інтересу.

Зростання продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах вдалося досягти при трикратному підвищенні її фондоозброєності (вартості

вальної продукції сільського господарства з розрахунку на одного працівника) – впродовж 2000-2008 рр. вона зростає з 53,1 до 172,2 тис. грн.

Між продуктивністю праці та величиною її оплати за стабільних соціально-економічних умов у країні повинен би проявлятися тісний прямий взаємозв'язок. З метою виявлення його наявності у процесі дисертаційного дослідження проведено групування даних в розрізі адміністративних районів Львівської області, результати якого наведено в табл. 1. Встановлено, що між величинами двох показників немає взаємозв'язку – зростання продуктивності праці від нижчої до вищої груп районів не призвело до підвищення її оплати.

Таблиця 1

Взаємозв'язок між продуктивністю праці в сільськогосподарських підприємствах адміністративних районів Львівської області та величиною середньомісячної зарплати, 2009р.

Групи районів за величиною вартості валової продукції на одного працівника, тис. грн.	Кількість районів у групі	Вироблено валової продукції на 1 працівника, тис. грн.	Середньомісячна зарплата, грн.
I – до 80,0	6	55,9	895
II – 80,1 – 160,0	6	124,2	1111
III – 160,1 і більше	6	217,1	879
Разом і в середньому	18	101,6	1066

Така ситуація є парадоксальною, вона суперечить логіці економічної поведінки суб'єктів господарювання. Однак при цьому слід враховувати не завжди достатній рівень достовірності результатів аналізу на матеріалах, згрупованих в розрізі адміністративних районів. Тому необхідно проводити аналіз продуктивності праці та її оплати на матеріалах сільськогосподарських підприємств, яких у Львівській області у 2008 р. налічувалося 225 – таких, які подавали в Головне управління статистики форму 50-сг.

З метою проведення дослідження по всій сукупності сільськогосподарських підприємств Львівської області відібрано такі показники: обсяг виручки (доходу) від реалізації продукції сільського господарства в поточних цінах, тис. грн., обсяг одержаного прибутку від реалізації продукції сільського господарства, тис. грн., рівень рентабельності від реалізації продукції сільського господарства, %, чисельність працівників, зайнятих в сільськогосподарському виробництві, осіб; обсяг загальних витрат на оплату праці в рослинництві та тваринництві, млн. грн., загальні витрати на оплату праці в рослинництві і тваринництві з розрахунку на 1 грн. виручки від реалізації продукції сільського господарства, грн.; середньомісячна оплата праці, грн., виручка від реалізації продукції сільського господарства з розрахунку на 1 працівника, зайнятого в сільському господарстві, тис. грн..

Для виявлення наявності взаємозв'язку між продуктивністю праці та величиною її оплати проведено статистичне групування відібраного масиву сільськогосподарських підприємств. У результаті групування встановлено наявність таких тенденцій:

1. Зростання продуктивності праці призводить до підвищення заробітної плати. Останній показник зростає від нижчої групи до вищої. Лише у IV групі ця тенденція порушена.

2. Чітко вираженим є зростання продуктивності праці в більших за розмірами сільськогосподарських підприємствах. Якщо виручка від реалізації продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах першої групи складає 387,75 тис. грн., то у п'ятій групі – 22560,9 тис. грн., зростаючи від нижчої групи до вищої.

3. Продуктивність праці вища в тих підприємствах, в яких більша чисельність персоналу.

4. В міру зростання продуктивності праці, розмірів підприємства знижується питома вага витрат на оплату праці у структурі собівартості продукції сільського господарства.

На основі проведеного групування можна зробити висновок, що великі та середні за розмірами сільськогосподарські підприємства Львівської області мають значно кращі можливості для досягнення високих показників ефективності використання персоналу. В них вищий рівень менеджменту, краща організація праці. Тому необхідним стає створення в сільському господарстві такого організаційно-економічного механізму, який сприяв би концентрації виробництва в сільськогосподарських підприємствах.

Характерною рисою періоду з 2000р. до 2008 р. стала оптимізація чисельності персоналу сільськогосподарських підприємств за рахунок вивільнення тих працівників, які свого часу були працівниками колишніх колгоспів і радгоспів, але внаслідок раціоналізації робочих місць новими власниками їхні робочі руки стали непотрібними. Очевидно, в основі значного підвищення продуктивності праці лежала саме оптимізація робочих місць як екстенсивний чинник. На нашу думку, подальше скорочення чисельності вже наявного персоналу сільськогосподарських підприємств буде мінімальним, причому відбуватиметься воно за рахунок інтенсивних чинників: зростання рівня технічної озброєності, підвищення рівня мотивації працівників на основі матеріального стимулювання.

Досягнення стратегічних позицій сільськогосподарських підприємств значною мірою обумовлюється правильно обраною інноваційною стратегією та кадровою політикою. Однак дуже часто спостерігається невідповідність між обраною стратегією підприємства та можливостями його персоналу щодо її втілення, що проявляється у нестачі працівників відповідної кваліфікації, недостатній мотивації інновацій не лише на робочому місці, а й на рівні керівництва підприємства. Отже, необхідність встановлення відповідності інноваційної стратегії та стратегії і політики управління персоналом стає необхідним чинником інноваційного розвитку підприємства, а її пошук – основним завданням вищого управління.

В умовах світової фінансової кризи зростає значення антикризового управління персоналом сільськогосподарських підприємств як складової менеджменту підприємства. Задля цього в кожному підприємстві слід розробити заходи з формування ефективної організаційної структури та структури

управління, досконалої системи стимулювання та ефективної праці працівників. У великих сільськогосподарських підприємствах необхідним є створення спеціального підрозділу антикризового управління з наданням йому відповідних повноважень.

Процеси відтворення системи робочих місць визначають масштаби та організаційно-технічні параметри сфери докладання праці, відповідно, визначають потенціал економіки щодо забезпечення зайнятості населення. Масштаби системи робочих місць на макроекономічному рівні виступають визначальним чинником повноти зайнятості, а структура робочих місць втілює власне виробничі чинники її ефективності і раціональності. Відповідно, будь-яка політика зайнятості має ґрунтуватись на розумінні закономірностей відтворення системи робочих місць всіх рівнів (від підприємства до національної економіки), на моделюванні залежностей, що опосередковують зв'язки між процесами створення (виведення) робочих місць, змінами параметрів їх використання і рівнем повноти та ефективності зайнятості.

Висновки. Процес відтворення персоналу сільськогосподарських підприємств включає стадії формування, розподілу і використання. Демографічною основою його формування є сільське населення. Механізмом розподілу економічно активних сільських жителів між регіонами, видами економічної діяльності та підприємствами є ринок праці. Через механізми зайнятості частина трудового потенціалу села перетворюється в персонал сільськогосподарських підприємств. Відбір працівників відбувається на основі їх кваліфікації, особистих вподобань і об'єктивної оцінки їх індивідуальних якостей з боку керівників підприємств.

Для формування якісної кадрової складової інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств необхідна трансформація не тільки аграрної, але й усієї соціально-економічної політики держави. Формування персоналу інноваційного типу в сільськогосподарських підприємствах повинно передбачати підвищення освітньо-професійного рівня сільського населення, формування у молоді креативних рис, розвиток та нагромадження якісного людського капіталу, комплексне формування інноваційно значущих рис персоналу; підвищення рівня інноваційної активності працюючих та формування здатності реалізувати свій інноваційний потенціал в ринкових умовах. Основна увага менеджменту персоналу інноваційно орієнтованих підприємств має зосереджуватись на розвитку творчих, новаторських якостей персоналу, постійному використанні результатів творчої активності працівників у господарській діяльності.

Література

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз/В.Г.Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292с.
2. Бородіна О.М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку/О.М.Бородіна. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 277 с.
3. Вітвицький В.. Теоретичні аспекти вимірювання продуктивності/ В.Вітвицький // Продуктивність агропромислового виробництва: Науково-практичний збірник). – 2006. - №3. – С.3-24.

4. Грішнова О. Економіка праці та соціально-трудова відносини: Підручник/О.Грішнова. – 3-тє вид., виправл. і доп. – К.: Знання. – 2007. – 559 с.

5. Колот А.М. Глобалізація як чинник трансформації соціально-трудова відносин/А.М.Колот/Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія. – К., 2001. – С.55-66.

6. Лісогор Л.С. Формування ринку праці в Україні: Монографія/Л.С.Лісогор / Відповід. ред. д.е.н., проф. Д.П. Богиня. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 296с.

7. Приймак В.І. Трудовий потенціал і механізми його реалізації в регіоні/В.І.Приймак. – Львів: ВЦ ЛНУ, 2002. – 320 с.

Summary

Maletska O.I., Zaritsky L.G.

Lviv State Agrarian University

REPRODUCTION OF STAFF OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS

The analysis process of formation and use of farm personnel. Grounded ways of improving the playing staff.

Keywords: *personnel, agriculture, restoration, creation, use, productivity.*

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

УДК:636.5/6-08

Минів Р.М., к.е.н., доцент ©*Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПТАХІВНИЦТВА**

У статті приведено результати аналізу сучасних тенденцій розвитку птахівництва в регіонах України.

Ключові слова: *птахівництво, продукція птахівництва, м'ясо птиці, яйця.*

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України супроводжується гострою загальноекономічною кризою. При таких соціально-економічних умовах неможливо досягти відповідного рівня ефективності виробництва, отримати максимальний прибуток, бути лідером в жорсткій конкурентній боротьбі. Становлення виробничих відносин у птахівництві вимагає розробки дійових механізмів і підходів, які б дали змогу підвищити ефективність виробництва, створити сприятливі інвестиційні умови, забезпечити конкурентоспроможність продукції на споживчому ринку. Завдяки скоростиглості та високій якості харчових продуктів, основою яких є продукція птахівництва, ця галузь займає пріоритетне місце серед галузей тваринництва. По даним ФАО, щорічний приріст птахівничої продукції у світовому масштабі становить: яєць - 3,0-3,5, м'яса - 4,4%.

Сучасний стан економіки України супроводжується гострою загальноекономічною кризою. При таких соціально-економічних умовах неможливо досягти відповідного рівня ефективності виробництва, отримати максимальний прибуток, бути лідером в жорсткій конкурентній боротьбі. Становлення виробничих відносин у птахівництві вимагає розробки дійових механізмів і підходів, які б дали змогу підвищити ефективність виробництва, створити сприятливі інвестиційні умови, забезпечити конкурентоспроможність продукції на споживчому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем розвитку галузі птахівництва та конкурентного середовища на ринку курятини знайшли відповідне відображення в наукових працях відомих учених-економістів: О.М. Бевза, В.І. Бойка, Іонова, Г.М. Колесникова, К.І. Карюкіна, В.П. Коваленка, В.А. Лук'янова, О.О. Лук'яненко, Б.А. Мельника, Л.В. Порубанської, Ю.О. Рябокonia, П.М. Слюсара, Н.В. Сеперович, А.І. Свеженцова, Т.М. Стукача, В.І. Топіхи, В.І. Фісініна, А.В. Шоміна, М.Ф. Шкляр, О.М. Шпичака, Ф.О. Ярошенко та інших вчених. Не применшуючи значення робіт, присвячених проблемі дослідження формування ринку продукції птахівництва, необхідно відзначити, що багато теоретичних питань є ще нерозв'язаними, залишаються дискусійними, а в ряді випадків і не поставлені.

Мета статті – дослідити сучасні тенденції розвитку птахівництва та запропонувати шляхи підвищення економічної ефективності галузі.

Результати дослідження. В Україні за рахунок технологічного переоснащення підприємств, підвищення показників продуктивності птиці, удосконалення ветеринарного забезпечення і контролю якості продукції, а також виділення бюджетних коштів для державної підтримки виробництва м'яса бройлерів великі птахофабрики змогли суттєво наростити виробництво м'яса птиці. У першій половині 2011 р. загальний продаж птиці по всіх каналах збуту зріс на 8.2% у порівнянні з відповідним періодом минулого 2010 р.і склав 526,5 тис.тонн . Найбільшого приросту досягнуто у Сумській (у 4 р.б.), Тернопільській (у 3,7 р.б), Миколаївській (у 2 р.б.), Одеській(у 2 р.б.) та Херсонській(у 2 р.б.) областях (табл.1). Збільшення обсягів виробництва м'яса птиці зумовлене, насамперед, зростанням попиту з боку населення та підприємств харчової промисловості.

Таблиця 1

Реалізація на збійптиці за січень-червень, у живіймасі, тис.тонн

	Птиця			З неї бройлери			
	2010р.	2011р.	2011р. у % до 2010р.	2010р.	2011р.	2011р. у % до 2010р.	
Україна	486,6	526,5	108,2	464,9	495,8	106,6	
АР Крим	44,3	47,8	107,9	43,6	47,3	108,5	
Вінницька	6,9	6,4	92,8	6,4	5,8	90,6	
Волинська	20,1	23,2	115,4	20,1	23,2	115,4	
Дніпропетровська	86,0	94,3	109,7	85,1	93,0	109,3	
Донецька	14,3	14,7	102,8	11,5	10,1	87,8	
Житомирська	0,3	0,3	100,0	-	-	-	
Закарпатська	0,0	-	-	0,0	-	-	
Запорізька	4,2	4,2	100,0	3,1	2,4	77,4	
Івано-Франківська	3,4	6,1	у 1,8 р.б.	2,2	3,2	145,5	
Київська	71,7	77,5	108,1	66,9	72,7	108,7	
Кіровоградська	0,0	0,0	-	-	-	-	
Луганська	10,1	12,8	126,7	9,4	11,7	124,5	
Львівська	22,8	24,2	106,1	22,7	24,1	106,2	
Миколаївська	0,8	1,6	у 2 р.б.	-	-	-	
Одеська	0,2	0,4	у 2 р.б.	-	-	-	
Полтавська	1,0	0,8	80,0	0,0	0,0	-	
Рівненська	4,4	7,3	у 1,7 р.б.	4,2	7,3	у 1,7 р.б.	
Сумська	0,1	0,4	у 4 р.б.	-	0,2	-	
Тернопільська	0,3	1,1	у 3,7 р.б.	0,2	0,6	у 3 р.б.	
Харківська	13,2	13,4	101,5	12,0	11,6	96,7	
Херсонська	0,7	1,4	у 2 р.б.	0,0	-	-	
Хмельницька	3,8	4,3	113,2	3,7	4,2	113,5	
Черкаська	174,3	179,1	102,8	172,2	177,2	102,9	
Чернівецька	2,5	4,8	у 1,9 р.б.	0,5	0,9	у 1,8 р.б.	
Чернігівська	1,2	0,4	33,3	1,1	0,3	27,3	

Однією з характерних тенденцій розвитку птахівництва за останнє десятиріччя є переміщення обсягів виробництва продукції в господарства населення, що супроводжується посиленням процесу деспеціалізації виробництва, зниженням рівня механізації робочих процесів, погіршенням епізоотичного благополуччя птахогосподарств, а отже і ослабленням конкурентоспроможності продукції птахівницької галузі. Слід врахувати і те, що до 84% виробленої у приватному секторі продукції використовується їх власниками для споживання і лише 16% - на реалізацію. Тому домогосподарства, що утримують у своєму подвір'ї незначну кількість птиці, не спроможні вирішувати проблему насичення продовольчого ринку України продукцією птахівництва.

Одночасно відбуваються структурні зміни у виробництві яєць. Якщо в останні роки виробництво яєць було зосереджено в особистих підсобних господарствах населення, то в січні-червні 2011 р. 60,1% продукції було вироблено в сільськогосподарських підприємствах. Це відбувається переважно за рахунок відродження великих птахофабрик.

Так, у першій половині 2011 р. виробництво яєць від птиці всіх видів у всіх категоріях господарств становило 9638,6 млн штук, щона 13,0% більше, ніж за відповідний період 2010 р., в сільськогосподарських підприємствах — 5795,0 млн. штук (на 21,4%), в господарствах населення — 3843,6 млн штук (на 2,4%).

Серед областей лідерами у виробництві яєць в усіх категоріях господарств, як і в минулі роки, залишаються Київська (1111,5 млн штук) та Донецька (1074,7 млн штук) області. В решті областей показник виробництва яєць від птиці всіх видів коливався в межах 146,9 - 666,8 млн штук. Найбільший приріст яєць в усіх категоріях господарств у січні – червні 2011 р. відзначено в Миколаївській (на 35,2%) та Івано-Франківській (на 32,1%) та областях (табл.2).

Таблиця №2

Виробництво яєць від птиці всіх видів за січень-червень, млн. штук

	Усі категорії господарств			С/г підприємства			Господарства населення		
	2010р.	2011р.	2011р. у % до 2010р.	2010р.	2011р.	2011р. у % до 2010р.	2010р.	2011р.	2011р. у % до 2010р.
Україна	8528,2	9638,6	113,0	4773,0	5795,0	121,4	3755,2	3843,6	102,4
АР Крим	376,9	427,6	113,5	195,6	245,2	125,4	181,3	182,4	100,6
Вінницька	420,4	457,0	108,7	132,2	162,9	123,2	288,2	294,1	102,0
Волинська	112,3	122,6	109,2	7,5	15,6	у2,1р.б.	104,8	107,0	102,1
Дніпропетровська	495,9	558,0	112,5	370,9	418,7	112,9	125,0	139,3	111,4
Донецька	839,7	1074,7	128,0	586,7	824,0	140,4	253,0	250,7	99,1
Житомирська	273,0	267,6	98,0	53,5	42,8	80,0	219,5	224,8	102,4
Закарпатська	172,1	179,0	104,0	1,9	1,0	52,6	170,2	178,0	104,6
Запорізька	368,8	342,3	92,8	269,8	241,9	89,7	99,0	100,4	101,4
Івано-Франківська	354,7	476,1	134,2	233,0	354,2	у1,5р.б.	121,7	121,9	100,2
Київська	930,3	1111,5	119,5	816,6	971,5	119,0	113,7	140,0	123,1
Кіровоградська	264,8	297,7	112,4	89,7	118,6	132,2	175,1	179,1	102,3
Луганська	405,0	460,7	113,8	331,1	386,3	116,7	73,9	74,4	100,7
Львівська	337,0	309,7	91,9	78,5	56,4	71,8	258,5	253,3	98,0

Продовж. табл.2

Миколаївська	246,3	332,9	135,2	181,6	268,1	147,6	64,7	64,8	100,2
Одеська	334,2	252,8	75,6	127,6	53,7	42,1	206,6	199,1	96,4
Полтавська	300,0	311,9	104,0	209,1	204,5	97,8	90,9	107,4	118,2
Рівненська	228,2	240,9	105,6	56,4	67,1	119,0	171,8	173,8	101,2
Сумська	143,1	175,6	122,7	30,2	63,1	у2,1р.б.	112,9	112,5	99,6
Тернопільська	215,9	212,6	98,5	58,2	57,1	98,1	157,7	155,5	98,6
Харківська	535,4	666,8	124,5	368,7	496,7	134,7	166,7	170,1	102,0
Херсонська	251,9	277,6	110,2	128,1	150,3	117,3	123,8	127,3	102,8
Хмельницька	179,9	264,6	147,1	101,0	186,3	у1,8р.б.	78,9	78,3	99,2
Черкаська	385,5	444,2	115,2	225,8	282,5	125,1	159,7	161,7	101,3
Чернівецька	207,7	227,3	109,4	90,3	107,9	119,5	117,4	119,4	101,7
Чернігівська	149,2	146,9	98,5	29,0	18,6	64,1	120,2	128,3	106,7

Співвідношення між кількістю яєць, вироблених в господарствах населення і сільськогосподарських підприємствах в червні 2011р. склало 40 : 60.

Кількість виробленої продукції птахівництва залежить від чисельності поголів'я птиці та її продуктивності. В Україні протягом останніх років зафіксовано чітку тенденцію до збільшення поголів'я птиці (в межах 1,7-4,7%). Розвиток галузі птахівництва в першій половині 2011 р. відбувався швидшими темпами, ніж за відповідний період 2010 р. Так, на кінець червня 2011 р. в усіх категоріях господарств поголів'я птиці збільшилося на 2,7% проти відповідного рівня 2010 р. і становило 102,9 млн голів.

Невелика тривалість періоду вирощування птиці та швидка окупність вкладених ресурсів, а також скорочення пропозиції інших видів м'яса - яловичини та свинини - сприяли створенню великих птахофабрик і птахокомплексів, унаслідок чого збільшилося поголів'я птиці всіх видів у сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності.

У січні - червні 2011 р. Найбільше поголів'я птиці збільшили в таких областях: Хмельницька (у1,8р.б.), Сумська (у1,6р.б.), Чернівецька (на 42,7%), Тернопільська (на 38,4%), Івано-Франківська (на 31,0%). В окремих областях відбулося суттєве скорочення поголів'я: Одеська - (на 81,0%), Житомирська (на 60,8%), а найбільше в Закарпатській - на 88,2 відсотка (табл.3).

Таблиця №3

Чисельність птиці на 1 липня, тис. голів

Птиця всіх видів, включаючи молодняк, усього	2010р.			2011р.			Середнє покоління курей-несучок		
	2010р.	2011р.	2011р. у % до 2010р.	2010р.	2011р.	2011р. у % до 2010р.	2010р.	2011р.	2011р. у % до 2010р.
Україна	102926,6	105658,0	102,7	2380,6	2512,2	105,5	34425,1	39661,9	115,2
АР Крим	6711,1	7033,6	104,8	14,0	13,5	96,4	1325,2	1635,2	123,4
Вінницька	2530,0	2314,6	91,5	3,6	2,9	80,6	902,8	1050,8	116,4
Волинська	2791,4	2491,3	89,2	37,1	44,5	119,9	75,2	130,7	у 1,7р.б.
Дніпропетровська	12451,3	12458,5	100,1	10,0	4,0	40,0	2541,2	2811,8	110,6

Продовж. табл.3

Донецька	8300,4	9177,7	110,6	314,4	302,5	96,2	4491,1	5434,8	121,0
Житомирська	725,4	284,6	39,2	-	-	-	344,1	273,2	79,4
Закарпатська	199,2	23,5	11,8	16,5	4,0	24,2	26,8	13,2	49,3
Запорізька	2848,9	2638,7	92,6	209,8	241,8	115,3	1901,1	1754,4	92,3
Івано-Франківська	2547,1	3339,4	131,1	-	-	-	1615,4	2154,6	133,4
Київська	17452,3	18019,4	103,2	1579,0	1661,3	105,2	6354,6	7269,9	114,4
Кіровоградська	808,3	849,8	105,1	21,6	3,1	14,4	599,7	700,2	116,8
Луганська	3923,1	3804,1	97,0	120,1	118,1	98,3	2446,8	2718,8	111,1
Львівська	4158,4	3459,6	83,2	-	-	-	604,6	431,4	71,4
Миколаївська	2106,9	1958,1	92,9	-	-	-	1357,8	1868,4	137,6
Одеська	1103,9	210,0	19,0	-	-	-	821,5	529,9	64,5
Полтавська	2147,4	1676,7	78,1	-	-	-	1425,6	1288,0	90,3
Рівненська	1417,2	1546,1	109,1	-	-	-	434,1	474,2	109,2
Сумська	487,5	786,9	у1,6р.	-	-	-	227,5	511,0	у2,2р.б.
Тернопільська	651,7	901,7	138,4	-	-	-	477,8	559,7	117,1
Харківська	4315,0	5237,7	121,4	54,5	116,5	у2,1р.б.	2507,4	3101,9	123,7
Херсонська	1677,1	1500,5	89,5	-	-	-	892,5	1072,9	120,2
Хмельницька	1568,6	2864,3	у1,8р.	-	-	-	643,6	1142,3	у1,8р.б.
Черкаська	20268,7	20906,6	103,1	-	-	-	1520,6	1752,3	115,2
Чернівецька	1131,6	1614,5	142,7	-	-	-	647,4	834,1	128,8
Чернігівська	604,1	560,1	92,7	-	-	-	240,7	148,2	61,6

Співвідношення поголів'я птиці в господарствах населення і сільськогосподарських підприємствах в червні 2011р. склало 55 : 45. В червні 2011р. поголів'я птиці в господарствах населення зменшилось на 2,9% у порівнянні з травнем, і склало 105,975 млн. голів. У порівнянні з відповідним періодом 2010р. ріст поголів'я склав 2,6%, що вказує на позитивні тенденції в розвитку галузі птахівництва.

У червні 2011р. обсяги продажу птиці склали 94,0 тис.тонн при середній ціні реалізації 10507,1 грн. за тонну. На 1 липня лідерами по продажі домашньої птиці стали: Черкаська – 173,3тис.тонн(10601,1грн./т), Дніпропетровська – 96,9 тис. тонн (10197,8 грн. /т), Київська – 78,4 тис. тонн (10313,6грн./т). області. Продаж домашньої птиці через ринки, приватні магазини та ятки в червні 2011р.склав 3.4 тис. тонн або 3,6% від загальних продаж, при середній ціні реалізації 10423,5 грн. за тонну.

У червні 2011р. було продано 882,5 млн. штук яєць. Середній рівень закупочних цін на яйця склав 447,9 грн. за тисячу штук. На 1 липня найбільше по всіх каналах реалізації було продано яєць в Київській – 700,3 млн. штук (469,9 грн./тис. штук), Донецькій – 785,1 млн. штук (481,5 грн./тис. штук) та Харківській – 484,1 млн. штук (473.7 грн./тис. штук) областях.

На кінець червня 2011 р. імпорт м'яса птиці склав 6225,5 тонн, що на 81.9% більше імпортних поставок попереднього місяця (травень 2011р. – 3423,2 тонн). У порівнянні з відповідним періодом минулого 2010р. (21488,6 тонн) імпорт м'яса

птиці зменшився майже в 3.5 рази. Питома вага імпорту м'яса і субпродуктів птиці склав 51,4 відсотка.

Найбільшими постачальниками м'яса птиці в червні 2011р. були Нідерланди, Польща, Німеччина, США та Великобританія (рис.1).

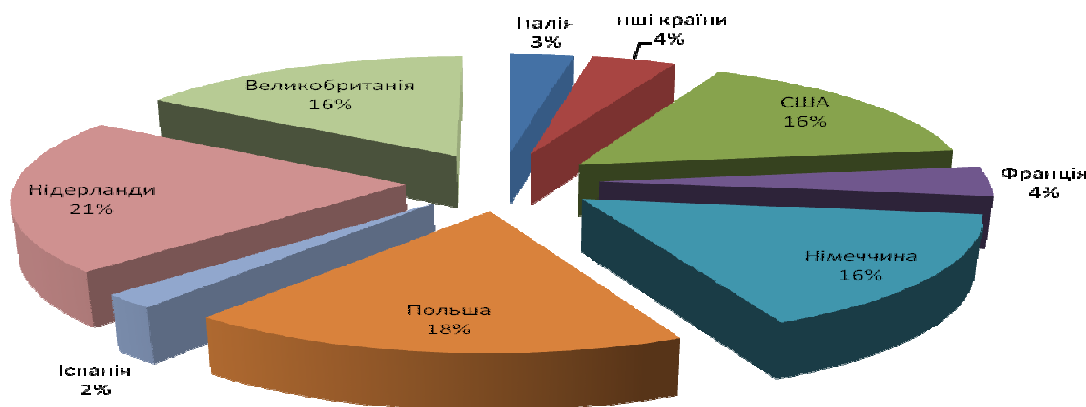

Рис.1 Структура імпорту м'яса птиці в червні 2011року

Висновки.Отже, за останні роки виробництво м'яса птиці та яєць в усіх категоріях господарств в Україні інтенсивно збільшується. Це зумовлено технологічним переоснащенням підприємств, підвищенням показників продуктивності птиці до світового рівня, удосконаленням ветеринарного забезпечення і контролю якості продукції, а також державною підтримкою виробництва м'яса бройлерів та яєць за рахунок бюджетних коштів.

Література

1. Статистика по птахівництву за даними ВО «Київптахопром» // Ефективне птахівництво. 2011. №7. С.7-11.
2. Рынок мяса и мясных продуктов Украины // Мясноедело. 2011. №7. С.14-24.
3. <http://www.ptahy.org.ua/>
4. <http://www.minagro.kiev.ua/>
5. <http://zet.in.ua/category/apk/zhivotnovodstvo/>

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

УДК 341.258:338.54

Музика Т.П., асистент, здобувач[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького***МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРОПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В РИНКОВИХ УМОВАХ**

Економічна безпека підприємства - це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності.

Ключові слова: агропідприємницька діяльність, структура економічної безпеки, національні інтереси, економічна безпека, регіон.

Постановка проблеми Сучасний стан суспільного розвитку набуває досить суперечливого характеру. Поряд із масштабними досягненнями в усіх сферах суспільства виникають різноманітні конфлікти, результати людської діяльності заходять у протиріччя з навколишнім середовищем, часто ставлять під загрозу добробут і навіть життя людей. За цих умов кожна держава в ім'я існування, самозбереження та прогресу вирішує питання національної безпеки (15). Економічну безпеку потрібно досліджувати під кутом зору різнобічних методологічних засад, вибираючи необхідні предмети дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Економічній безпеці підприємств і, зокрема, агро-підприємницькій діяльності присвячена значна кількість наукових праць, зокрема наукові роботи О. Влосюка, С. Васильчак, Я. Гончарука, В. Предборського, А. Сухурокова, В. Мунтіяна, І.Мойсеєнко, П. Пригунова, В. Крутова, Р. Тринька, В. Франчука, Л. Шемеева та ін. Проте серед досліджень, особливо серед українських, не сформовано єдиної теоретичної і методологічно-обґрунтованої точки зору щодо сутності та економічної безпеки як держави, так і підприємств. Зокрема, не досліджено питання економічної безпеки створених нових організаційно-правових агропідприємницьких структур в аграрному секторі України.

Мета дослідження. Полягає у вивченні здатності соціально-економічної системи протидіяти загрозам, яка залежить, в основному, від наявності у її складі підсистеми економічної безпеки і її ефективності та ролі економічної безпеки нових організаційно – правових структур (особистих сільських господарств – ОСГ, фермерських господарств – ФГ, акціонерних та товариств з обмеженою відповідальністю – ТОВ, агрохолдингів та інших агропідприємницьких суб'єктів господарювання) у системі національної економічної безпеки та розробці і теоретичному обґрунтуванні механізму функціонування системи економічної

© Науковий керівник: д.е.н., професор Васильчик С.В.
Музика Т.П., 2011

безпеки агропідприємницьких структур яка б передбачила недержавну і державну складові.

Виклад основного матеріалу. Безпека суб'єкта підприємницької діяльності залежить від різних факторів. Шкоду інтересам підприємця може бути завдано в результаті несприятливої економічної політики держави, протиправних дій конкурентів, кризових явищ в економіці, непередбачених змін кон'юнктури ринку, стихійного лиха, надзвичайних подій, управлінської некомпетентності, соціальної напруги і т.п.

Таким чином, фактори, що впливають на рівень безпеки підприємства, можуть бути внутрішніми і зовнішніми, економічними та неекономічними, об'єктивними і суб'єктивними. Виходячи з того, що головним принципом ринкової економіки є взаємодія об'єкта господарювання і ринку, який становить сукупність об'єктів господарювання і разом з тим самостійну цілісність (не зведену до суми складових її частин), суб'єкт господарювання може існувати тільки за умови безперервної взаємодії з ринковим середовищем. Для цього необхідне нормальне функціонування як самого підприємства, так і ринку в цілому. Суб'єктами економічної безпеки суспільства виступають: держава та її інститути; первинні ланки господарювання; домогосподарства і окремі фізичні особи.

Кожний суб'єкт економічної безпеки виконує одні і ті ж за сутністю, але різні за змістом і характером функції щодо протидії тим чи іншим загрозам, захищаючи власні економічні інтереси. У свою чергу кожний наведений вище суб'єкт також має власну систему економічної безпеки, яка складається з таких же елементів, які відрізнятимуться своєю специфікою. Разом з тим, у добре сформованій системі економічної безпеки суспільства, вони взаємно доповнюють одне одного і підпорядковані згідно з ієрархією суспільного статусу.

За радянських часів для підвищення науково-технічного рівня агропромислового виробництва, перевірки конкурентоспроможності та захисту економічної безпеки завершених наукових розробок у певних економічно-соціальних та ґрунтово кліматичних умовах господарських формувань та подальшого широкого впровадження досягнень науки, техніки й технологій у виробництво в свій час було створено центри наукового забезпечення агропромислового виробництва, які функціонують і в сьогоденні ринкових умовах. Але сьогоденній стан, у якому знаходиться аграрна наука, частково зумовлений збереженням рис, що були властиві їй ще до реформи. Надто повільно долається домінуюча в минулому практика нагромадження в науково-технічній сфері величезної кількості не зорієнтованих на кінцевий результат проєктів. Розвиток ринкових відносин у науковій сфері значною мірою сповільнюється через відсутність налагодженого механізму інтеграції науки з виробництвом та захисту інтелектуальної власності в Україні (6,14,10).

Тому, практика показала, що у ринковому середовищі необхідним є пошук альтернативних, більш динамічних, гнучких та економічно мотивованих форм організації взаємозв'язків науки з виробництвом, які б базувалися на комерціалізації результатів наукових досліджень. У країнах з розвинутою ринковою економікою, так і в країнах з перехідною економікою існування

національних систем інформації, консультаційно-освітніх служб є необхідним компонентом інфраструктури аграрного сектора економіки, який допомагає фермерам та сільським жителям підвищувати рівень господарювання, активізуючи господарські взаємовідносини, ефективно використовувати ресурси, налагоджувати гнучкий механізм взаємозв'язку науки та виробництва, вигідно реалізовувати сільськогосподарську продукцію, генерувати та впроваджувати конкурентноздатні інтелектуальні ідеї та формувати їх захист в контексті економічної безпеки[2,6].

Наприклад у Польщі реалізація програм підтримки конкурентноздатності сільського господарства здійснюється у рамках Міністерства сільського господарства і розвитку сільських районів через Агентство з реструктуризації та модернізації сільського господарства. Агентство є виконавцем сільськогосподарської політики, працюючи в тісному співробітництві з Міністерством сільського господарства і розвитку сільських районів. У Європейському Союзі ці райони розглядаються як важлива частина географічної специфіки та ідентичності, оскільки займають більше 91% територій ЄС, з ландшафтами, що виділяються своєю красою і різноманітністю від гір, степів, лісів та інших угідь. У сільських районах проживають більше ніж 56 % громадян ЄС.

Політика ЄС щодо розвитку сільських районів на 2007-2013 роки зосереджується на трьох темах (так званих тематичних осях). До них відносяться: підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського та лісового господарства; поліпшення стану навколишнього середовища і в сільській місцевості; підвищення якості життя в сільській місцевості та сприяння диверсифікації сільської економіки. Польща, набувши членства у ЄС, та адаптувавши національне законодавство у рамках спільної сільськогосподарської політики, створила певну систему підтримки сільськогосподарських виробників до Правил Європейського Союзу, створивши національну організаційну аграрну структуру – Агентство з реструктуризації та модернізації сільського господарства (ARMA), яку очолює президент, призначений прем'єр-міністром на прохання міністра сільського господарства та розвитку сільських районів та міністра фінансів. ARMA - структура з трьох рівнів: штаб-квартира, 16 регіональних відділень у кожній провінції, 314 районних відділень.

Перебудова виробничої та наукової сфер, пошук власних ніш в інноваційному просторі відбувається в Україні непросто, оскільки одночасно вимагає кардинальних змін, утверджених протягом попередніх десятиліть стереотипів економічної поведінки як окремих вчених, менеджерів, так і наукових установ, Міністерства аграрної політики та продовольства, його низових інституцій тощо. Однак увесь світовий і вітчизняний досвід підтверджує правильність розрахунків зарубіжних економістів, що успіх будь-якої справи на 64 % залежить від людини, а решта - від ресурсного забезпечення. Це повинно справджуватися в першу чергу стосовно науки, де порівняно з іншими галузями суспільного виробництва, працює найбільша питома вага творчих особистостей, які повинні організувати глибоке вивчення європейського досвіду підтримки сільського господарства, як у Польщі, так і в інших країнах – членів

Європейського Союзу для розробки, формування та впровадження механізмів і порядків економічної безпеки щодо підтримки сільськогосподарського виробництва в ринкових умовах та продовольчої безпеки в Україні.

Для дослідження ролі економічної безпеки агропідприємницьких структур у системі національної економічної безпеки та механізмів її взаємодії, особливо, є актуальними в кризові періоди розвитку економіки. Якщо економіка не розвивається, то в неї різко скорочується можливість виживання та пристосування до внутрішніх та зовнішніх загроз. Стійкість економіки відображає міць і надійність її елементів. Чим стійкіша економічна система, тим життєздатніша економіка. Порушення пропорцій і зв'язків між різними компонентами економічної системи призводить до її дестабілізації і є сигналом переходу економіки від безпечного стану до небезпечного. Цілком природньо, що небезпека (поняття "загроза") може виходити від когось або чогось (поняття "потенційний супротивник") і спрямована на когось або щось (поняття "об'єкт"). Тепер можна визначити, на перший погляд, примітивну формулу безпеки: безпека - стан стійкої життєдіяльності об'єкта стосовно впливу загроз потенційного супротивника. Об'єктом може бути усе: фізична і юридична особа, майно, транспорт. В умовах ринкової економіки успіх функціонування первинної економічної ланки – організації (фірми, підприємства) обумовлений ефективним виробництвом товарів, проведенням маркетингової і фінансової діяльності тощо, а також існуванням секретів і таємниць, що дозволяють ефективно реалізувати цілі власної економічної діяльності, підвищувати конкурентноспроможність, отримувати достатні доходи, формувати і підтримувати імідж на ринку і в суспільстві. Але конкурентний механізм ринкової економіки стимулює інтерес до цих секретів і таємниць фірм – конкурентів, щоб використувати їх на власну користь. Для цього ними використовуються недобросовісні форми і методи конкуренції, які часто призводять до відкритого протиборства, смерті людей, знищення матеріальних цінностей, захвату чужої власності (2,9,14,15).

Окрім цього, високий рівень тінізації економіки та корупції в Україні сприяє криміналізації економіки. Внаслідок чого ефективно працюючі підприємства є об'єктом інтересів кримінальних і тінювих структур. Низький рівень доходів та плинність працівників знижує їх відповідальність і підвищує ймовірність продажу секретів організації та вчинення інших правопорушень. Таким чином, у процесі діяльності підприємницької структури виникають різні за походженням, характером та впливом загрози [6, 8,15].

Якщо на початку 2000-х років сферу сільського господарства та агробізнесу представляли створені власниками земельних і майнових паїв сільськогосподарські підприємства, середні розміри землекористування яких складала 1200-2000 га, то зараз це в основному надвеликі корпоративні структури. Їх власники, скориставшись неврегульованістю земельних стосунків і безконтрольністю з боку державних органів, "зайшли" в сільське господарство заради власної вигоди, не будучи пов'язаними ні з ним, ні з селом. Економічна криза, руйнування майнових комплексів, відсутність джерел кредитування, незначна державна підтримка "штотхали" створених в процесі реструктуризації

КСП суб'єктів господарювання в залежність від торгово-промислових і фінансових компаній - ті поставляли паливо, техніку і інші засоби виробництва на основі товарного кредиту. Із-за нездатності розплатитися частина господарств опинилася в руках кредиторів за борги, ставши їх дочірніми підприємствами або філіями. Іншу частину скупили неаграрні бізнес-структури, які, маючи у розпорядженні кошти і використовуючи низьку оцінку виробничих активів сільськогосподарських підприємств, диверсифікували таким чином свій капітал. Ще одну частину поглинули переробні підприємства, елеватори, комбикормові заводи і так далі, що потребували безперервного забезпечення технологічно необхідною продукцією за собівартістю. Так або інакше, в руках кожної з таких агропромислових компаній або агрохолдингів виявилось від 10-15 до 300 тис. га. Яка кількість сьогодні таких "ефективних інвесторів" в Україні - невідомо, тому, що процес ніким не контролюється. За даними деяких дослідників, їх діяльність охоплює більше третини, а в південних, ряду східних і центральних областей - понад 60% землі, які на першому етапі реформування оброблялися сільськогосподарськими підприємствами, створеними в процесі реструктуризації КСП. Проникаючи в найвигідніші галузі сільського господарства, великі компанії забезпечують собі конкурентні переваги шляхом глибокої спеціалізації, високої концентрації і індустріалізації окремих виробництв, застосування великих доз мінеральних добрив і хімічних засобів захисту, генетично модифікованих організмів. Ці процеси спонукають і інші сільськогосподарські підприємства до впровадження аналогічних технологій, під впливом чого почали формуватися вузькоспеціалізовані виробництва певного виду продукції, орієнтованої на міжнародні ринки і максимізацію прибутку. Позитивні аспекти цих процесів для великого бізнесу супроводжуються негативними структурними змінами в агропродовольчому секторі, руйнуванням збалансованих місцевих аграрних комплексів, що обумовлено витісненням з виробництва не вигідних для великого бізнесу видів сільськогосподарської продукції. Це, у свою чергу, призводить до посилення продовольчої залежності національного ринку від імпорту цілого ряду важливих для людей видів продовольства, зменшенню зайнятості сільського населення, витісненню його в особисті селянські господарства і за межі сіл. Таким чином, великий бізнес приносить в жертву своїм економічним інтересам усі соціальні функції сільського господарства. Прагнення агробізнесу до збільшення виробництва валютоокупленої продукції вступило в протиріччя з вимогами закону плодозміни, намітилося перенасичення сівозмін одними і тими ж культурами, порушення співвідношення між рослинництвом і тваринництвом, між орними землями і пасовищами, в результаті все частіше стали проявлятися біологічна втома ґрунтів, накопичення в них певних видів шкідників і збудників хвороб, значно погіршила їх родючість(1,2,4,12).

Для прикладу в країнах Європи, Північної Америки, Океанії основними суб'єктами господарювання і інвесторами в сільському господарстві були і залишаються фермерські господарства. Вкласти кошти в сільське господарство, приміром, США «сторонні фірми», в тому числі іноземні, можуть лише на основі

асоційованого членства без права управління, у Франції – шляхом об'єднання з фермером для спільного виробництва продукції, регульовано спеціальним законодавчим актом (1,3,14). Однією з основних складових синергічно – інноваційної моделі розвитку світового аграрного сектору є кооперативний підхід. Позитивними рисами обслуговуючої кооперації визначено одержання прибутків товаровиробниками не лише від сільськогосподарського виробництва, а й від подальших стадій формування доданої вартості, розподілу ризиків, контроль каналів постачання матеріально – технічних ресурсів та збут своєї продукції. Однак кооперативи можуть виникнути лише за умови виникнення у самих учасників кооперації бажання здійснювати відповідні організаційні заходи, а державні органи здатні лише посприяти цьому процесу шляхом створення відповідних умов на законодавчому рівні. Основне це забезпечити формування рівноцінних з іншими галузями умов відтворення в усіх господарствах, незалежно від розмірів та їх інтеграції для підвищення продуктивності праці, здешевлення виробництва і зростання конкурентноспроможності кінцевого продукту[2,3,4].

Слід зазначити, що середній розмір американської ферми складає 175 га, а найбільші господарства обробляють по 1,0-1,5 тис. га; у Франції ці показники дорівнюють 50 і 200 га, відповідно. У нових землях ФРН, за останніми даними, середній розмір фермерського господарства складає 63 га, кооперативу - 1,4 тис. га. За вітчизняними мірками, це невелике господарство. Як же вони домагаються крупнотоварності і конкурентноспроможності на національних і міжнародних ринках? Двома шляхами, відмінними від української практики.

Перший - це ефективна підтримка формування рівноцінних з іншими галузями умов відтворення в усіх господарствах, незалежно від розмірів, другий - об'єднання фермерів на некомерційній основі як для організації спільного виробництва, так і для просування продукції на ринок. Некомерційні виробничі фермерські об'єднання (партнерства і S -корпорації в США і Австралії; GAEC і EARL у Франції; кооперативи колективної обробки землі в Італії або Іспанії) дають можливість фермерам сформувати спільно оброблювані земельні ділянки, на яких можна використати високопродуктивну техніку і впроваджувати новітні технології. А фермерські збутові кооперативи і їх союзи або інші некомерційні об'єднання фермерів можуть виставити на національному або міжнародному ринку будь-яку партію продукції своїх членів, забезпечивши їй як цінову, так і якісну конкурентність. У Франції, наприклад, через кооперативи фермери продають до 70% зерна. Кооперативний союз UCAL, що об'єднує три кооперативи, які належать 3,8 тис. фермерських господарств, щорічно реалізує 260-270 тис. тонн зерна і 34-35 тис. тонн маслянисто-білкових культур на суму 43-45 млн. євро. Об'єднання SICA - Atlantique, в яке входять 70 збутових кооперативів, створених 58 тис. фермерських господарств, реалізує близько 20% усього зерна Франції. Через три степові кооперативи Канади - Саскачеванський зерновий пул, Пшеничний кооператив Альберти і Манитобський елеваторний кооператив - чверть фермерів країни реалізують великотоварними партіями своє зерно і олійні культури, в т.ч. в 20 країн світу. Своя специфіка і в постсоціалістичній Польщі.

Середній розмір фермерських господарств тут складає 9,6 га, а що орендують землю - 24,1 га. Мінімальний річний об'єм товарної продукції, зробленої такими господарствами і реалізованої через власні об'єднання, повинен складати, згідно із законодавством: молока - 100 тис. л, великої рогатої худоби на м'ясо залежно від зони - 100-300 голів, свиней - 2,0-6,6 тис. голів, птаха - 500 тис. голів, цукрового буряка - 2,0-6,0 тис. тонн.(1,3,6,9). Відмінність між українським "ефективним інвестором" і зарубіжними кооперативними і іншими фермерськими об'єднаннями полягає в тому, що вигоду від збуту продукції в першому випадку отримує один або декілька засновників, які тільки навідуються в село, а в другому - тисячі фермерів-кооператорів, що живуть і працюють безпосередньо в сільській місцевості. У першому випадку власники земельних ділянок, що здали їх в оренду і найнялися на роботу, отримують найнижчу з усіх сфер економіки заробітну плату. Якщо в 1990 році заробітна плата працівників сільського господарства - членів КСП складала 95% середньомісячною по країні, то на сьогоднішніх підприємствах - усього 63%.0 Зайняті в тваринництві круглий рік отримують зарплату в 2-2,3 рази меншу, ніж середній показник в промисловості. У селян нижче і середні доходи на одну особу. Зарубіжні ж фермери - власники землі залишаються власниками продукції і доходу від її реалізації, тобто реальними господарями на землі. Середньорічні доходи членів фермерських господарств в США, наприклад, перевищують середньорічний дохід на одну особу по країні. Виникає питання, на яке громадськість має право отримати відповідь, заради яких переваг і для кого в Україні допускається колонізація олігархічним капіталом сільськогосподарських земель, чому не підтримується світова практика фермерських і кооперативних форм господарювання і землекористування - організаційних форм, які забезпечують продовольчу безпеку і виробництво інших громадських благ для усього населення своїх країн і до того ж домінують на глобальних агропродовольчих ринках? З відповіддю на це питання пов'язана проблема організації ринку землі. Багато років триває дискусія з приводу мораторію на продаж сільськогосподарських земель. Але в Україні вже 98% колишніх членів КСП отримали державні акти на право власності на земельну ділянку, що автоматично спричиняє за собою право його продажу. Отже, основна проблема не в тому, продавати або ні. Звичайно, продавати, але кому і на яких умовах, адже ринок сільськогосподарських земель в усіх країнах жорстко регламентований. - сільськогосподарська земля є стратегічним ресурсом забезпечення продовольчої безпеки і продовольчої незалежності кожного суспільства, що в умовах тотальної глобалізації набуває особливого значення, оскільки продукти землеробства унікальні і нічим не замінимі для людини; сільськогосподарські землі забезпечують зайнятість селян економічною діяльністю, захищають країну від негативних наслідків процесів урбанізації; функціональна роль земель сільськогосподарського призначення для кожного суспільства зростає у зв'язку з ростом чисельності населення планети і загостренням проблеми продовольчого самозабезпечення. Ці і інші особливості примушують державні органи забезпечувати правовий захист національних

сільськогосподарських угідь від колонізації їх іноземцями, спекуляції землею, утиски інтересів тих, хто на ній живе і працює(1,3,8,12 ,14).

Висновки.

Щоб змінити цільові орієнтири вітчизняного аграрного сектора на загальноєвропейські у світі, інституціонально захистити вітчизняний аграрний сектор від експансії великих комерційних, промислових і фінансових компаній, потрібні політична воля, державницька позиція, консолідація сил усіх тих, хто відстоює стратегічні інтереси аграрного бізнесу і українського суспільства. При цьому значно більше уваги, ніж раніше, необхідно приділити фермерським і особистим селянським господарствам.

Відповідно, до цього мета державного регулювання аграрного сектора має бути доповнена установкою на підтримку сільськогосподарської діяльності домогосподарств. Форми такої підтримки, очевидно, можуть диференціюватися залежно від характеру діяльності господарств. Для господарств споживчого типу, наприклад, вони могли б означати створення сприятливих умов для отримання консультацій або послуг з обробки ґрунту або змісту худоби (платних або ж безкоштовних), а для товарних - включати заходи по підтримці їх конкурентоспроможності.

Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відношень на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Економічна безпека підприємства - це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності.

Література

1. Борис Пасхавер, Володимир Юрчишин та ін. Аграрний сектор: принципово змінити орієнтири розвитку "Дзеркало тижня" №26, 10 липня 2010
2. Геєць В.М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: [Монографія] / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк – Харків ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240с.
3. Кваша С.М. Заходи єдиної аграрної політики на сільськогосподарських ринках країн ЄС // Економіка АПК, 2008, - №11. с. 144 – 147.
4. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2005. - 432 с.
5. Ковальчук Т.Т. Економічна безпека і політика: із досвіду професійного аналітика. — К.: Т-во "Знання", КОО, 2004. — 638 с.
6. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення. Монографія. – К.: Лібра, 2003.- 280с.
7. Концепции безопасности. Кн. 1./ Буришев С.А., Лутаев И.В., Прохоров С.Л. – К.: "А-ДЕПТ", 2005. – 363 с.

8. Збарський В.К. Сталий розвиток сільських регіонів: проблеми і перспективи. //Економіка АПК, 2010. – №11. с.129 – 136.
9. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. — К.: КВІЦ, 1999. — 463 с.
10. Музика Т.П. Соціально – правова та економічна суть підприємницької діяльності та її роль і значення в розвитку агропромислового виробництва. //Збірник наукових праць ТДАТУ, 2010. с.351 – 355.
11. Реверчук А.Й., Малик Я.Й., Кульчицький І.І., Реверчук С.К. Економічна безпека в Україні :держави, фірми, особи: Навчальний посібник. За редакцією, д.е.н. С.К. Реверчука.- Львів ЛФМАУП, 2000. -192с.
12. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: Монографія. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
13. Спільний Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва і Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг, пов'язаних з охороною державної та іншої власності, надання послуг з охорони громадян» від 14.12.2004 р. №145/1501.
- 14.Тринько І.Р. Продовольча безпека: аналітична діагностика. (Монографія.) – Львів,2010.-167 с.
- 15.Франчук В.І.Економічна безпека акціонерних товариств в системі національної безпеки України. Збірник наукових праць ЛДУВСУ, 2010.–с.43 – 53.

Summary

Muzyka T.P.

L'viv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z.Gzhytskyj

The mechanisms of functioning of the system of economic security of agricultural structures in the market conditions

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

УДК 338.24:330.342+334.722.8(477)

Музика П. М.¹, Темненко С. М.²©¹ Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького² Державний науково-дослідний контрольний інститут ветеринарних препаратів та кормових добавок

КЛАСТЕРИ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАУКОВОГО ПРОЕКТУ

У статті окреслено суть поняття кластерів в економіці, розглядається ефективність співпраці різних організацій в рамках одного кластерного проекту, а також сформульовані основні фактори, що мотивують інтеграцію підприємств у кластер.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації для будь-якої країни важливою умовою стійкості та соціально-економічної незалежності є її внутрішня організація, включаючи здатність швидко та чітко реагувати на зміни внутрішньої та зовнішньої кон'єктури як окремих галузей так і країни в цілому, здійснювати швидко адаптацію за рахунок засобів інноваційної політики. Таким чином, вимоги до високої організації локальних систем, як більш мобільних у порівнянні із глобальною системою, значно зростають. Даний процес ставить питання розробки та реалізації різноманітних програм соціально-економічної політики, а також питання формування наукового кластера, як способу розвитку української науки та економіки. Дана програма повинна бути орієнтована на підвищення ефективності та конкурентноспроможності вітчизняних наукових та інноваційних організацій.

Кластерний підхід до структурування економіки, обґрунтування стратегій економічної політики та підвищення конкурентноспроможності є загально визнаним у різних країнах. Кластери є основою економіки практично усіх розвинених країн. У той же час, в Україні для формування наукових кластерів необхідна серйозна теоретико-методична основа, яка у свою чергу потребує проведення детального інституційно-географічного та економічного аналізу ринкових структур, що займаються організацією та забезпеченням наукової діяльності, з точки зору виявлення у них спільних конкурентних бар'єрів та можливостей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теорії кластерів присвячено велику кількість наукових публікацій. Більшість з них базуються на роботах А. Вербера та Й. Шумпетера, вони розглядають регіональні та міжрегіональні кластери як міжгалузеві комплекси, породжені переходом до постіндустріальної інформаційної економіки. Розенфельд розглядає їх формування як основу сучасного економічного розвитку і стратегії менш розвинутих регіонів. Самплер

трактує кластери як індустріальну структуру інформаційного століття, інші автори прямо пов'язують їх із глобалізацією економіки.

Формування та розвиток кластерів оцінюється як важлива конкурентна перевага, що забезпечує реальний синергетичний ефект, як основу раціоналізму у глобальній економіці. Кластерний підхід до вивчення економічних процесів формування конкурентоспроможності застосовується і в ряді інших теорій. Е. Лімер розглядав кластери з високим рівнем кореляційного експорту при реалізації торгівлі на національному рівні. Французькі вчені І. Толенадо та Д. Сольє використовували поняття „фільери” для опису груп технологічних секторів. Формування фільерів пояснювалося залежністю одного сектору від іншого за технологічним рівнем, таким чином фільери представляють собою більш вузьку інтерпретацію кластера, оскільки ґрунтуються на одному із критеріїв виникнення кластера – на необхідності створення технологічних зв'язків між галузями та секторами економіки для реалізації їх потенційних переваг.

Найбільш сучасні теорії розвитку конкурентоспроможності на основі кластерів розроблені В.Фельдманом. Переваги даної теорії полягають в тому, що вони засновані на широких емпіричних дослідженнях диверсифікаційних форм у різних країнах.

Метою дослідження є проведення аналізу існуючих точок зору щодо створення кластерів з метою визначення та структуризації кластерної стратегії підвищення конкурентоспроможності вітчизняних наукових проектів.

Основні результати дослідження. Реалізація кластерних ініціатив в науці направлена на досягнення наступних цілей:

- підвищення конкурентоздатності учасників кластера за рахунок впровадження нових технологій;
- зниження витрат та підвищення якості відповідних наукоємних послуг за рахунок ефекту синергії та уніфікації підходів у якості, логістиці, інжинірингу, інформаційних технологіях тощо;
- консолідоване лобіювання інтересів учасників кластера у різних органах влади.

Дуже часто кластерний метод розробки нових наукових завдань використовується провідними міжнародними науково-технічними програмами світу. Зокрема, кластери Європейської агенції координації досліджень EUREKA носять довгостроковий характер, стратегічно важливих промислових ініціатив. Дані проекти зазвичай мають велику кількість учасників і спрямовані на розвиток загальної технології, тому мають ключове значення для конкурентоспроможності Європи в основному у сфері ІТ, енергетики і зовсім недавно в біотехнологічному секторі.

У рамках одного кластерного проекту об'єднуються великі компанії, які часто є конкурентами, а також малі і середні підприємства, науково-дослідні інститути та університети. Таке об'єднання дає можливість оптимізувати процес розробки нового наукового проекту, знизити ризики, пов'язані із його впровадженням та підвищити вигоди від його використання. Як правило, дані проекти зосереджені на розробці та комерційному використанні нових технологій.

Метою проектів є забезпечення лідируючих позиції Європи на світовому ринку наукових технологій.

ДНДКІ ветпрепаратів у співпраці із Львівським національним університетом імені Івана Франка бере участь у кластерному проекті Європейської Агенції координації досліджень EUREKA, „Використання акустичних хвиль для аналізу якості пористих кормів та некормових матеріалів”. Метою проекту є розробка аналітичних інструментів і алгоритмів на основі відтворення та рефлексії акустичних хвиль для характеристики структури пористої матриці і застосування цього методу з метою швидкого та безконтактного виявлення певних змін. Завданням України в рамках даного проекту є розробка експрес-методів контролю якості кормів на наявність мікотоксинів. Даний проект фінансується відповідно до програми Європейської агенції координації досліджень ІТЕА 2. Співавторами проекту є компанія Альгореґо, Латвія, факультет електротехніки та факультет сільського господарства Стассмайеровського університету, Хорватія, університет технологій м. Каунаса, Литва, університет в м. Вільнюсі, Литві, Компанія Устукі Малунас, Литва, Брюссельський університет Врідже, Бельгія.

Як бачимо, у реалізації цієї наукової програми задіяні науково-дослідні, освітні та конструкторсько-виробничі організації різних країн Європи. Розуміння такої співпраці дає можливість окреслити основні фактори, що мотивують інтеграцію різних форм та організацій у кластер, серед них можна назвати наступні:

- зниження затрат на впровадження нових технологій за рахунок ефекту масштабу;
- більш ефективний характер колективних інновацій у наукоємній галузі;
- збільшення потенційного ринку інжинірингових та консалтингових послуг за рахунок впровадження субконтрактингу при виконанні комплексних проектів та програм;
- більш ефективна система виходу на зарубіжних партнерів та нові ринки.

Побудова даного кластера здійснюється за сценарієм „знизу догори”, тобто шляхом вибудовування окремих проектів та програм, що інтегрують потенційних учасників кластера. Іншими словами, учасники проекту самі вирішують яким цілям повинен слугувати проект, хто повинен бути залученим до його здійснення, його вартість, тривалість а також поділ ризиків та результатів. Такий принцип докорінно відрізняється від звичних радянських підходів, коли усі управлінські рішення приймалися у вищих інстанціях та доводились до виконання учасникам.

Окрім цього, елементи потенційних кластерів мають властивість взаємного підсилення, вони складають систему, в якій кожен елемент формує оточення, яке підтримує кластери конкурентноспроможних галузей.

Кластер, як стійке партнерство взаємопов'язаних організацій може мати потенціал, що перевищує просту суму потенціалів окремих його складових. Таке прирощування виникає як результат співпраці та ефективного використання можливостей партнерів у довготривалому періоді, поєднання кооперації та конкуренції. Компанії виграють, маючи можливість ділитися позитивним досвідом та знижувати витрати, користуючись підтримкою влади у своїх країнах.

Постійна взаємодія сприяє формальному та неформальному обміну знаннями, співробітництву між організаціями та взаємодоповнюючими активами та професійними навичками. Створення так званої „критичної маси” компаній в кластері слугує стимулом для подальшого залучення у кластер нових компаній, інвестицій, а також підтримує процеси формування власних професійних кадрів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом аналіз факторів, що сприяють активізації інноваційної діяльності, показує, що позитивного ефекту швидше вдається досягти там, де інноваційні процеси поєднують представників різних сфер діяльності. І саме там, де ідея інноваційного розвитку трансформується у єдину мету соціально-економічних перетворень економіка одержує нові імпульси та прискорення.

Дослідження у контексті даної проблематики триватимуть. Планується вивчити питання створення регіональних кластерів та їх концептуальні засади з метою розробки додаткових стимулюючих заходів.

Література

1. Weber A. Theory of the location of industries / A. Weber. – Chicago, 1929
2. Shumpeter J. The theory of economic development / J. Shumpeter. – Cambridge, 1932
3. Rosenfeld S. Bringing business clusters into the mainstream of economic development / S. Rosenfeld // European planning studies. -1997. -#5. P. 3 – 23.
4. Sampler S. Redefining industries structure for the information age / S. Sampler // Strategic management Journal. – 1992.
5. Feldman V.P., Audretsch D.B. Innovation in Cities: Science based Diversity, Specialization and Localized Competition // European Economic Review. – 1999. – № 43. – P. 31 – 39.
6. В.Г.Матвейкин, С.И. Дворецкий, Л.В. Минько, В.П. Татаров, Л.Н. Чайникова, О.И. Летунова. Инновационный потенциал: современное состояние и перспективы развития. – М.: – Издательство Машиностроение – 1, 2007, - 284с.
7. Михеев Ю.В. Кластеры – современные инструменты повышения конкурентоспособности региона (Через партнерство в будущее) / Ю.В. Михеев, Г. Р. Хасаев. – Ч. 1.

Summary

P. Muzyka, S. Temnenko

THE CLUSTERS AS A CONTEMPORARY TOOL FOR THE INNOVATION POTENTIAL OF SCIENTIFIC PROJECT FORMING

It is outlines the essence of the cluster conception in economic, views the cooperation efficiency of different organizations in the framework of one cluster project and formulates main motivating factors for enterprises fusion in the cluster in the article.

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

УДК 332.72 : 332. 22

Музика П. М., д. е. н., професор, Доманський А. Я., к. с – г. н. , доцент,
Доманська Н. А., здобувач[©]

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З Гжицького

ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ

У статті наводиться аналіз стану земельних відносин в Україні, формування ринку землі та поданий досвід окремих країн Європи і світу в галузі земельних відносин.

Ключові слова : земля, земельні відносини, ринок землі.

Постановка проблеми. Існування людського роду пов'язане із землею. Розвиток суспільства, його трансформації супроводжуються відповідними змінами в земельних відносинах. Земля є фундаментом, на якому тримається світова, державна, регіональна чи місцева споруда зі всіма своїми суспільно – політичними, соціально – економічними, господарсько – правовими та ідеологічними інституціями. Всякі зміни в цих інституціях, в житті людини так чи інакше торкаються землі. За словами відомого англійського економіста Уільяма Петті : « Труд – батько і найактивніший принцип багатства, земля – його мати ». Історія свідчить, що суспільний прогрес, економічний поступ є наявний тоді, коли суспільно – політичні, економічні перетворення гармонійно поєднані з адекватними змінами в земельних відносинах. На думку М.М. Федорова (10) «Земельні відносини – це суспільні відносини щодо володіння, користування, розпорядження і управління землею на державному, регіональному, господарському і внутрішньогосподарському рівнях як об'єктом господарювання і засобом виробництва у сільському господарстві». В економічній системі України земля, як сталий базис кредитно-фінансової системи, є основним надійним ресурсом оздоровлення економіки. На використанні земельних ресурсів формується 95% відсотків обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання. Частка земельних ресурсів у складі продуктивних сил держави становить понад 40%. В ресурсній забезпеченості сільськогосподарського виробництва земля становить 40 – 44 %, виробничі фонди та оборотні засоби - 20 – 21 % , трудові ресурси – 38 – 39%. Землі України характеризуються високим біопродуктивним потенціалом. В структурі орних земель чорноземи займають 60,2 %, що є унікальним явищем в якості ґрунтів в Європі і світі. Земельна реформа, розпочата в 1991 році, започаткувала процес роздержавлення та розпаювання земель сільськогосподарського призначення. Приватна власність на земельні ділянки дістала рівні права поряд з державною та колективною формами. Проте процес земельної реформи протягом останніх двадцяти років незалежності не дістав свого логічного завершення через відсутність або недостатню обґрунтованість законодавчих актів, направлених на розробку і здійснення чіткої

стратегії розвитку земельних відносин на етапах становлення ринку земель – найбільш болючого і гострого питання.

Аналіз останніх досліджень.

При здійсненні аграрної реформи в Україні виникла необхідність різнобічного вивчення питання земельних відносин і становлення ринку землі. Ці питання в значній мірі знайшли своє відображення в працях П.Т. Саблука, П.І. Гайдуцького, В.В. Юрчишина, Б.Й. Пасхавера, М.В. Присяжнюка, В.Я. Месель - Веселяка, М.П. Бутка, М.А. Хвесика, М.В. Щурика, М.Г. Шульського, Р.М. Шмідта, С.М. Кваші, О.І. Коваліва, І.Г. Кириленка, В.І. Власова, М.М. Федорова і багатьох інших авторів. З початком XXI сторіччя значно зріс потік публікацій, присвячених завершальному і найбільш відповідальному етапу аграрної реформи – формуванню структури землевласників і сільськогосподарських виробників та формуванню ринку землі. Українська модель земельної реформи за М.М. Федоровим (10) передбачає три етапи:

Етап I - присвячений розробці нормативно – правового та науково – методичного забезпечення земельної реформи та роздержавлення земель і передача їх у колективну та приватну власність.

Етап II – поділ земель, які передані у колективну власність на земельні частки (паї) і видачу документа – сертифіката на право приватної власності та надання громадянам права розпоряджатися земельною часткою (паєм) у межах чинного законодавства.

Етап III - реорганізація колективних та інших недержавних сільськогосподарських підприємств у господарські структури ринкового типу та створення умов для формування і розвитку ринку земель та його інфраструктури і організація державного контролю за формуванням і функціонуванням ринку земель, екологічним станом, раціональним використанням і охороною земель.

Якщо на початок 1992 року весь земельний фонд України перебував у державній власності, то на початок 2008 року питома вага державної власності складала 48,9 % , приватної 51,0 % і колективної (згідно з державними актами) – 0,1 %.

Можна стверджувати, що Україна вступила у завершальний третій етап земельної реформи, головним завданням якого є формування і становлення ринку земель. Ринок земель – це не просто купівля – продаж основного засобу виробництва , це складний процес розробки методики оцінки земель та їх обліку (Б.С. Гузар, В.В. Розсоха), створення механізму кредитування і забезпечення спроможності населення в купівлі землі (В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич, А.Д. Буханевич, М.М. Федоров), забезпечення, збереження та підвищення якості ґрунтів.

Мета роботи. Метою нашої роботи є аналіз стану земельних відносин на завершальному етапі земельної реформи в Україні – етапів формування становлення ринку землі.

Виклад основного матеріалу. Земельна реформа в Україні, розпочата в 1991 році мала на меті докорінно змінити земельні відносини , звершити історичну справедливість – забрану в українського селянина землю йому повернути і зробити з нього господаря землі. В цьому була привабливість реформи і джерело її підтримки. Хоч реформа не завершена і остаточні підсумки зроблять наступні

покоління, вже сьогодні треба визнати що зроблені серйозні прорахунки, які спричинились до втрати основних майнових засобів, істотного зниження виробництва і, головне, - занепаду українського села, соціального захисту і підтримки селян. Ми далекі від того, щоб звинувачувати авторів та ініціаторів реформ, вчених – аграрників та окремих урядовців, починаючи від президента та міністрів сільського господарства і закінчуючи виконавським чиновником на місцях. Їхні наміри були щирі і об'єктивно логічно виправдані. При всякій реформі спади і негативи неминучі. Питання тільки в тому наскільки і як вони поправимі. На нашу думку ці негаразди є наслідком того, що, образно кажучи, одночасно із руйнуванням потрібно було вести будівництво, була втрачена динамічність реформи. Уже пройшло майже два десятки років, а реформа все ще не закінчена. Столипінська реформа (1906-1914 р.р.) була проведена майже блискавично і вже через декілька років був суттєвий результат.

В процесі в'язлого ведення реформи в багатьох випадках недосконалих або взагалі відсутніх законодавчих актів в Україні, в аграрному секторі народився новий клас людей, який чисельно одиничний і за своїм походженням і духом далекий від села. Проте сьогодні він є володарем, нехай навіть в орендній формі, сотень тисяч гектарів землі. Їхнє завдання – взяти максимум прибутку в найкоротші терміни, визискуючи поживні речовини із ґрунту, а взамін як Бог дасть.

В.Я. Месель – Веселяк (4) зазначає, що в Україні створено 3 форми господарювання:

1. Особисті селянські господарства (господарства населення)
2. Фермерські господарства
3. Сільськогосподарські підприємства ринкового типу.

За розмірами вони є характерні для багатьох країн в тому числі і розвинутих. Ці форми (моделі) дістали назву: Перша – японо-китайської, друга - європейської, третя – американської і колишньої радянської. Вище зазначена модель, коли кілька десятків людей через створення холдингів та інших фінансово – корпоративних форм є користувачами сотень тисяч гектарів землі дістала назву латино – американської. Україні, як європейській державі, в перспективі найдоцільнішою є Європейська модель. Враховуючи, що на сьогодні основним виробником сільськогосподарської продукції є господарства населення і їм необхідна підтримка. З їхнього середовища будуть формуватись фермерські господарства.

Сільськогосподарські підприємства ринкового типу в умовах технічного прогресу можуть відігравати значну роль в сільськогосподарському виробництві, зокрема, у виробництві молока і м'яса – яловичини, але як господарства, що користуються як власною землею так і земельними ділянками в оренді.

Світова практика розвитку земельних відносин свідчить про те, що протягом останніх 300 років простежується тенденція до подрібнення земельної власності (не ототожнювати з використанням землі). Великі земельні реформи, результатом яких було подрібнення земель розпочались у Великобританії ще у XVII ст., а пізніше практично у всій Європі, ще пізніше на обох американських континентах, у Південно – Східній Азії та Австралії, навіть у Африці (5). Столипінська реформа в Росії концептуально ґрунтувалася на досвіді багатьох країн Західної Європи, США, Канади і інших країн. Суть цієї реформи, як відомо, полягала у роз'єднанні

і розселенні селян та створення замість сільськогосподарських общин фермерських товарних господарств.

Звичайно, що подрібнення земельної власності не означає одно – двогектарне господарство. Існують певні оптимальні межі земельних ділянок. Вони враховують не тільки продуктивність праці на землі, але і соціальні фактори, зайнятість населення, розвиток мережі соціальних інфраструктур, традиції, екологічні фактори і багато інших чинників.

В країнах Західної Європи, США, Японії та інших розвинутих країнах середня площа земель в господарствах знаходиться в межах декількох десятків гектарів землі. Так, середня площа землі в одному господарстві у Франції становить 52,2га, в Німеччині 43,6 га, Іспанії 26,9 га, Італії – 8,5 га, Польщі 8,8га, а в середньому в Євросоюзі 9,8 га. Саме в цих країнах найбільша насиченість малих і середніх підприємств – основи економіки.

В проекті Закону «Про ринок землі» в статті 15 п.3 обмежується максимальна площа земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва у приватній власності однієї особи, в т.ч фермерських господарств у разі розташування їх у різних природно -сільськогосподарських зонах (гірських областях) до 2100 га.

В межах природно сільськогосподарської зони (гірської області) гранична максимальна загальна площа земельних ділянок у приватній власності однієї особи для ведення товарно – сільськогосподарського виробництва становить, гектарів:

Полісся – 1500

Лісостеп – 1750

Степ, Степ посушливий, Сухий степ – 2100

Карпатська гірська область – 900

Кримська гірська область – 1100

Такі високотригачні норми продажу земель в Україні може привести до остаточної руйнації українського села. В більшості сіл вся земля в обробітку може становити 1500 – 2000 гектарів, яку може викупити одна людина – майбутній поміщик.

А що значать 900 гектарів сільськогосподарських угідь у Карпатах, де селяни володіють маленькими ділянками і де земля на вагу золота?

Тому до остаточного прийняття Закону «Про ринок землі» необхідне корінне його доопрацювання особливо, статті 15 і зменшення максимальних норм землі у приватній власності до 200- 300 гектарів у приватній власності однієї особи.

Для розвитку фермерських господарств необхідна значна кредитно – фінансова підтримка. В зв'язку з цим доцільно було б кредитну ставку знизити з 8 до 4-6 %.

Висновки

1. Аграрна (земельна реформа) в Україні була об'єктивною необхідністю як складова частина реформування суспільно – політичного і економічного устрою держави.

2. Земельна реформа та утвердження земельних відносин в Україні на нових ринкових засадах вимагають істотного доопрацювання Закону «Про ринок землі»

в частині зменшення максимальних розмірів земельних ділянок в приватній власності.

3. З метою сталого розвитку сільських територій та українського села пріоритетною формою господарювання повинні бути фермерські господарства і здійснюватись стимулювання розвитку малих і середніх підприємств в сільській місцевості.

Література

1. Власов В.І. Використання земельних ресурсів у країнах – основних виробниках сільськогосподарської продукції // Економіка АПК, 2007. - №4.- с.152 – 154.
2. Гайдуцький А.П. Інвестиційна привабливість ринку землі в Україні // Економіка АПК, 2005. - №8 . – с.125 – 130.
3. Кваша С.М. Земельні відносини в контексті моделей розвитку сільського господарства України // Економіка АПК, 2009. - №3. – с.54 – 56.
4. Месель - Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві // Економіка АПК, 2010 . - №4 - с.3-18.
5. Новаковський Л.Я. Шляхи удосконалення законодавчого забезпечення розвитку земельних відносин в Україні // Економіка АПК, 2009 . - , №3.- с.21-23.
6. Пасхавер Б.Й. Ринок землі і світовий досвід та національна стратегія // Економіка АПК , 2009 . - №3 . – с.47 – 51.
7. Рибалко С.В., Танклевська Н.С. Купівля – продаж землі як фактор розвитку аграрного виробництва // Економіка АПК , 2009. - №12.- с.34 – 36.
8. Розсоха В.В. Методичні підходи до оцінки потенціалу земельних ресурсів // Економіка АПК , 2009 . - №10 . - с.29 – 34.
9. Саблук П.Т. Концептуальні аспекти модернізації аграрного виробництва та розвитку сільських територій в Україні // Економіка АПК , 2010 . - №8 . – с.3-9.
10. Федоров М.М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов (доповідь) // Економіка АПК , 2009 .- №3 . – с.4 – 20.
11. Федоров М.М. Нормативна грошова оцінка земель як складова механізму регуляторної політики держави // Економіка АПК , 2009 . - №11 . – с.3-10.

Summary

Muzyka P.M., Ph. D ., professor, **Domanskyj A.J.** Ph. D., associate professor

Domanska N.A

Lviv National University Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskij.

THE PAPER LAND RELATIONS IN UKRAINE

The article presents an analysis of land relations and land market in Ukraine.

Key words: *land, the land relations, the land market.*

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

УДК 336.748(477):65.012.12

Неділько Т. М., асистент, tanedelko@yandex.ru, Гончарова В.М., асистент,
Шейко К.В. асистент, rotcat@ukr.net ©
Полтавська державна аграрна академія

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ ТРЕНДУ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті викладені результати дослідження рівня інфляції в Україні за останні вісім років за допомогою основних економетричних моделей та проведений регресійний аналіз цього показника. Узагальнено теоретичні та методичні основи використання моделей тренду для дослідження рівня інфляції, враховуючи особливості макроекономічних процесів в Україні.

Ключові слова: *рівень інфляції, моделі тренду, лінійна лінія тренду, логарифмічна лінія тренду, поліноміальна лінія тренду, степенева лінія тренду, експоненціальна лінія тренду.*

Постановка проблеми. Інфляція як один з показників макроекономічної нестабільності має різноаспектні форми впливу на економічну та соціальну сфери людського життя. Висока інфляція знищує грошову систему, провокує витікання національного капіталу за кордон, послаблює національну валюту, сприяє її витісненню всередині країни іноземною валютою, підриває можливості фінансування державного бюджету. Вимірюється інфляція за допомогою індексу цін, що відображає співвідношення між сукупною ціною певного набору товарів і послуг, що називається ринковим кошиком, для даного періоду і сукупною ціною ідентичної або подібної групи товарів і послуг у базовому періоді [4, с.12].

Ситуація, що склалась в Україні є досить непередбачувана. Влада має зробити все, щоб зупинити зростання темпу інфляції для запобігання непередбачуваних наслідків. Для цього слід застосовувати методи антиінфляційної політики, що сприятимуть стабілізації економіки.

Широке застосування при прогнозуванні інфляції мають регресійні моделі. У науковій літературі пропонується багато варіантів таких моделей. Останні два роки в Україні в практиці прогнозування інфляції все частіше використовується регресійна модель передбачення макроекономічних показників (CASE модель), розроблена спільно польськими та українськими науковцями, складовим елементом якої є розрахунок індексу споживчих цін [3, с.46].

Питання, пов'язані з проблемами управління інфляцією, широко висвітлюються у вітчизняній науковій літературі. Основна увага в наукових публікаціях приділяється виявленню причин та наслідків інфляції, обґрунтуванню моделей прогнозування та методів її регулювання. Серед вітчизняних дослідників інфляції слід, зокрема, відмітити А. Гальчинського, С. Дзюбика, Б. Кваснюка, М. Ковалю, Т. Ковальчука, О. Мельника, В. Найдюнова, М. Савлука, В. Степаненко та інших. Але, незважаючи на велику кількість наукових публікацій

і певні досягнення в теорії і практиці управління інфляційним процесом, дана проблема продовжує залишатися предметом наукових досліджень.

Мета дослідження. Провести порівняльний аналіз ефективності використання різних моделей тренду для дослідження показників інфляції.

Матеріали і методи. Застосування економіко-математичних методів при дослідженні макро- та мікроекономічних процесів є однією з передумов ефективного планування та прогнозування їх подальшого розвитку.

У сучасній вітчизняній практиці застосовуються два основних методи дослідження та прогнозування рівня інфляції: метод факторного аналізу та метод регресійного аналізу. До переваг методу факторного аналізу належить можливість врахування впливу великої кількості факторів (стимулюючих і стримуючих, які визначають динаміку цін на окремі групи споживчих товарів і послуг; структури споживання товарів і послуг як вітчизняного, так і імпортного виробництва) та можливість виявлення кількох альтернативних прогнозованих сценаріїв. При дослідженні рівня інфляції методом регресійного аналізу враховується вплив на екзогенну змінну тільки основних інфляційних факторів. Важливим є також наявність жорсткої кількісної залежності між екзогенною та ендогенними змінними, а також повнота й об'єктивність інформації та достовірність математичних розрахунків. На результати дослідження та ефективність прогнозування рівня інфляції значною мірою впливає комбінування кількох методів або використання елементів одного методу при застосуванні іншого, наприклад факторний аналіз можна доповнити регресійним аналізом ступеня впливу визначених факторів. Також, доцільно динаміку рівня інфляції та подальший прогноз цього показника аналізувати з використанням трендових моделей. Тренд – це дослідження динаміки змін рівня показника в часі. Лінія тренду – графічне подання напряму зміни ряду даних. Для дослідження рівня інфляції в Україні було використано офіційні дані державного комітету статистики України за період з 2003 по 2010 роки (табл.1) [1].

Таблиця 1

Динаміка рівню інфляції в Україні за 2003-2010 рр.

2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
8,20	12,30	10,30	11,60	16,60	22,30	12,30	9,10

Результати дослідження. Використовуючи п'ять типів моделей тренду: лінійну, логарифмічну, поліноміальну, степеневу та експоненціальну аналізуємо динаміку рівня інфляції в Україні та прогнозний рівень цього економічного показника на наступний період.

Лінійна модель – це модель, що щонайкраще описує лінійні залежності. Рівняння прямої $y = a_1x + a_0$, де a_1 та a_0 – коефіцієнти рівняння.

При дослідженні рівня інфляції за 2003-2010 роки за допомогою лінійної моделі отримано рівняння прямої $y = 0,5631x + 10,304$ та $R^2 = 0,0902$ (рис. 1).

Найкращою моделлю для економічного аналізу та подальшого прогнозу є та лінія тренду, де коефіцієнт детермінації R^2 найближче до одиниці і характеризує достовірність значень лінії тренда до фактичних даних. У нашому випадку $R^2 = 0,0902$, що свідчить про недоцільність економічного аналізу рівня інфляції за допомогою цієї моделі.

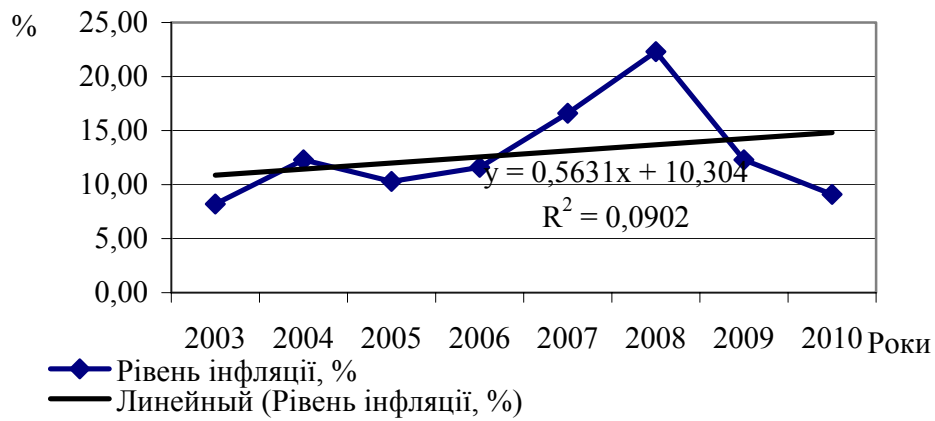

Рис.1 Дослідження рівня інфляції за допомогою лінії регресії

Логарифмічну лінію тренду слід використовувати для випадків, коли дані мають тенденцію до швидкого росту чи спаду з наступним вирівнюванням. Логарифмічна лінія тренду може використовувати як додатні так і від’ємні значення. Рівняння логарифмічної лінії тренду має вигляд: $y = a_1 \ln(x) + a_0$

Результатом дослідження рівня інфляції за допомогою логарифмічної моделі є функція $y = 2,69 \ln(x) + 9,2717$ та $R^2 = 0,1697$ (рис. 2).

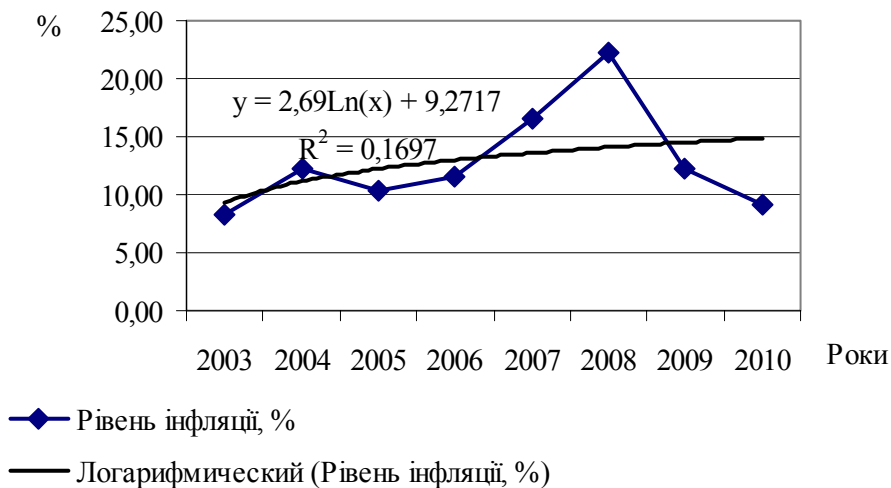

Рис.2 Дослідження рівня інфляції за допомогою логарифмічної лінії тренду

Порівнюючи коефіцієнт детермінації логарифмічної моделі з коефіцієнтом детермінації лінійного тренду, слід зазначити, що логарифмічна модель тренду має кращий R^2 .

Поліноміальна лінія тренду є кривою, яку застосовують для даних, що коливаються. Порядок поліноміальної лінії можна визначити за кількістю таких коливань або за кількістю вигинів на кривій. Поліноміальна лінія тренду другого порядку має лише одну вершину. Рівняння поліноміальної лінії тренду має вигляд:

$$y = a_1x^2 + a_1x + a_0$$

У результаті обробки даних рівня інфляції за допомогою цієї моделі є виробнича функція $y = -0,5542x^2 + 5,5506x + 1,9911$ та $R^2=0,4394$ (рис. 3).

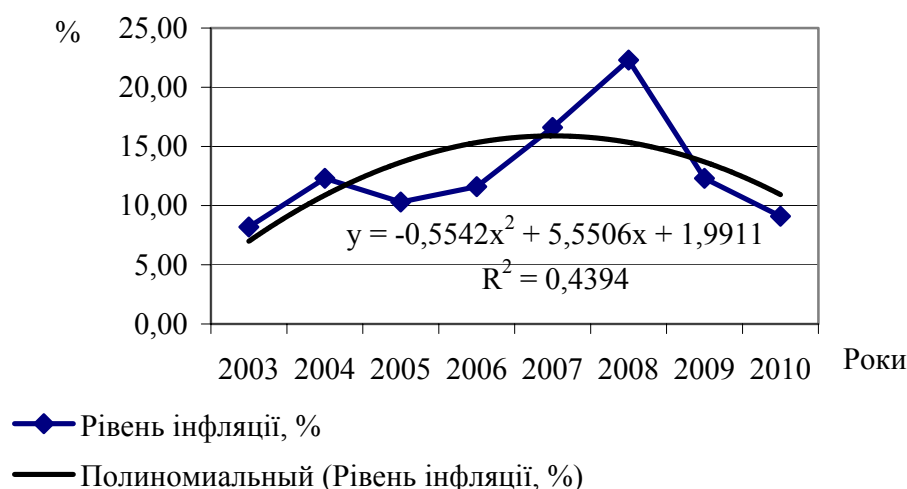

Рис.3 Дослідження рівня інфляції за допомогою поліноміальної лінії тренду

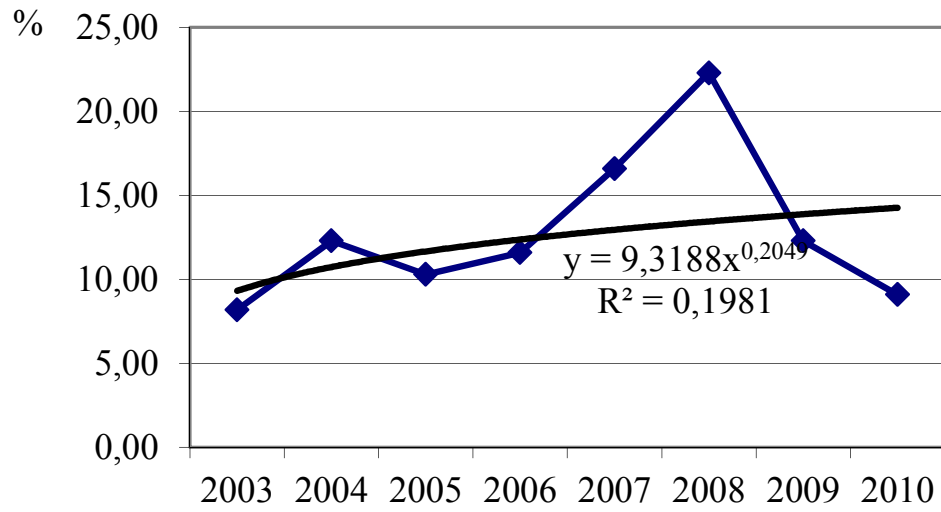
Степенева лінія тренду є кривою, яка ефективно використовується для аналізу даних, які порівнюються та зростають у певній пропорції. Степенеvu лінію тренду створити не можна, якщо дані містять нульові або від’ємні значення.

Рівняння степеневі лінії тренду має вигляд:

$$y = a_1 x^{a_0}$$

Степенева лінія тренду рівня інфляції за останні вісім років має вигляд

$$y = 9,3188 x^{0,2049} , \text{ коефіцієнт детермінації } R^2=0,1981 \text{ (рис. 4).}$$

◆ Рівень інфляції, %

— Степенная (Рівень інфляції, %)

Експоненціальна лінія тренду є кривою, яка використовується для аналізу даних, що мають властивість зростати або спадати. Експоненціальну лінію тренду, так як і степеневу створити не можна, якщо дані містять нульові або від’ємні значення.

Рівняння експоненціальної лінії тренду в загальному вигляді:

$$y = a_1 EXP^{a_0 x}$$

Рівняння експоненціальної лінії тренду рівня інфляції має такий вигляд:

$$y = 10,188 EXP^{0,0405 x} \quad \text{та коефіцієнт детермінації } R^2=0,094 \text{ (рис. 5).}$$

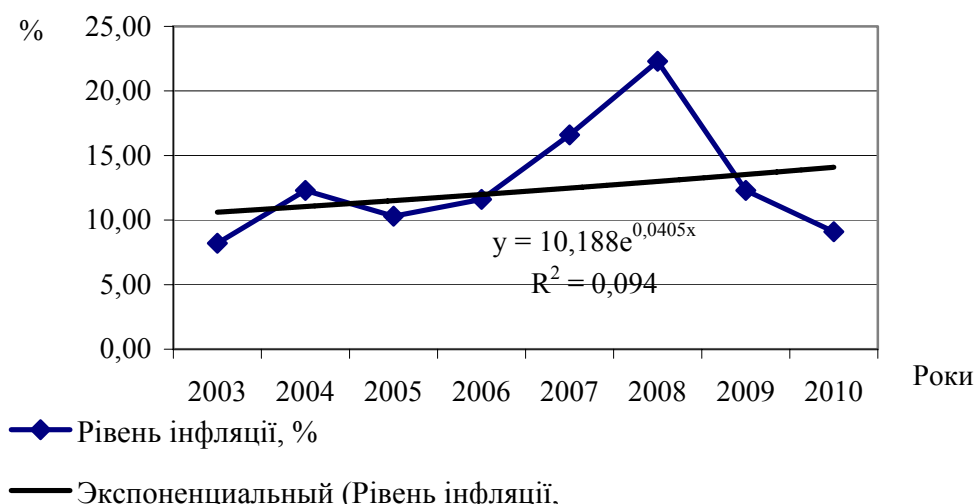

Рис. 5 Дослідження рівня інфляції за допомогою експоненціальної лінії тренду

Результати проведеного дослідження можна звести, порівняти коефіцієнт детермінації та скласти прогноз на наступний період (табл.2).

Таблиця 2.

Результати дослідження рівня інфляції за допомогою моделей тренду та прогнозні значення рівня інфляції

Модель тренду	R^2	Прогнозне значення рівня інфляції, %
лінійна $y = 0,5631x + 10,304$	0,0902	15,372
логарифмічна $y = 2,69Ln(x) + 9,2717$	0,1697	15,182
поліноміальна $y = -0,5542x^2 + 5,5506x + 1,9911$	0,4394	7,056
степенева $y = 9,3188 x^{0,2049}$	0,1981	14,618
експоненціальна $y = 10,188 EXP^{0,0405 x}$	0,094	14,669

Порівнюючи отримані результати, можна зробити висновок, що для дослідження та прогнозування рівня інфляції за допомогою моделей тренду доцільно використовувати поліноміальну лінію тренду, так як ця модель більш точно показує та порівнює фактичні та теоретичні значення рівня інфляції та має коефіцієнт детермінації $R^2=0,4394$, що у порівнянні з іншими моделями найближче до 1 та свідчить про якість вибраної моделі.

Якщо проводити прогноз на наступний період, то ця модель може бути ефективно використана для аналізу цього процесу, адже прогноз рівня інфляції становить 7,056%, що у порівнянні з іншими трендовими моделями суттєво нижче

та нижче показників рівня інфляції попередніх років, але при цьому слід враховувати важливі макро- та мікроекономічні фактори.

Висновки. Інфляція є одним із індикаторів макроекономічної нестабільності і фактором, від якого в значній мірі залежить соціально-економічний розвиток країни. Тому зниження високої інфляції та її підтримання на сприятливому для економіки рівні є ключовою проблемою державної економічної політики. Використання економіко-математичних методів, зокрема регресійного аналізу та дослідження цього показника у часі, є першочерговою завданням вітчизняних економістів та науковців для стабілізації економічних процесів.

Література

1. Державний комітет статистики України – www.ukrstat.gov.ua
2. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій – www.ier.kiev.ua
3. Найденов В. С. Инфляция на Украине: теория и реальность. К. - Наук. думка, 2001. с.80.
4. «Основні чинники та фактори інфляції в Україні», Ковальчук Т., Коваль М., «Фінанси України», №10 2009.

Summary

The article presented the results of inflation in Ukraine for the past eight years, the major econometric models and regression analysis conducted for this indicator. Generalized theoretical and methodological foundations of the use of models to study the trend rate of inflation, especially given the macro-economic processes in Ukraine. Inflation is one of the indicators of macroeconomic instability and factors of which largely depends on the socio-economic development. Therefore, reducing inflation and maintaining it at a favorable level of economies is a key concern of government economic policy. The use of economic-mathematical methods, including regression analysis and study of this indicator over time is a priority of national economists and scientists to stabilize economic processes.

Рецензент - к.е.н., доц. Поперечний С.І.

УДК 338.439:631.14(477.46)

Нестерчук Ю.О., д.е.н., професор, **Бутко Н.В.**, аспірант,
(natashazhu4ok@rambler.ru)[©]*Уманський національний університет садівництва*

ОЦІНКА СТРАТЕГІЧНОГО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОДУКТОВИХ ПІДКОМПЛЕКСІВ РЕГІОНУ

Висвітлено методика оцінки стратегічного ресурсного потенціалу регіональних продуктивних підкомплексів, розглянуто структурні складові показника комплексної економічної ефективності функціонування підприємств.

Ключові слова: *стратегічний ресурсний потенціал, продуктивні підкомплекси, комплексна оцінка економічної ефективності.*

Вступ. Успішне функціонування регіональних продуктивних підкомплексів АПК багато в чому визначається правильно вибраною стратегією управління ресурсним потенціалом підприємств, що є їх складовими. В сучасному динамічному середовищі успіх буде притаманний лише тим підприємствам, чії стратегії безпосередньо орієнтовані на активне використання їх внутрішнього потенціалу, зокрема ресурсного. Проте конкурентні переваги в агропромисловому комплексі визначаються не лише потужністю ресурсного потенціалу та підтримкою з боку взаємопов'язаних галузей, але і формуванням стратегічних ресурсів, їх постійним якісним і кількісним оновленням, яке може гарантувати реалізацію оптимальних підприємницьких рішень.

Матеріал і методи. У науковій літературі питаннями створення концептуальної бази і теоретичних засад формування та використання ресурсного потенціалу підприємств займається ціла плеяда вчених-науковців, серед яких слід виділити праці Т. Дозорової, М. Мойси, В. Трегубчука, О. Ульяновченка, В. Шияна та інших. Дослідженням механізму формування та розвитку суб'єктів підприємництва регіональних продуктивних підкомплексів присвячені праці М. Коденської, В. Месель-Веселяка, М. Пархомця, М. Хорунжого та інших. Проте отримані результати залишають шлях для подальших досліджень у сфері розробки методики оцінки стратегічного ресурсного потенціалу продуктивних підкомплексів АПК регіону з врахуванням необхідних умов для забезпечення стабільної та високої ефективності в довгостроковій перспективі.

У процесі дослідження використовувалися наукові методи теоретичного пошуку, аналізу, порівняння, абстрактно-логічний підхід, результати особистих спостережень.

Результати дослідження. Процес оцінювання ресурсного потенціалу регіональних продуктивних підкомплексів має базуватися на підході, що інтегрує в собі всі характеристики внутрішнього і зовнішнього середовища: природного, виробничого, трудового, фінансового та інформаційного потенціалів. Сукупний

ресурсний потенціал продуктивних підкомплексів при цьому слід визначати виходячи із всієї системи складових і взаємопов'язаних потенціалів підприємств, що входять до їх складу, а оцінку величини кожного структурного елементу потенціалів необхідно здійснювати за величиною виробничої функції кожного із складових сфер діяльності.

Ефективність функціонування і розвитку регіональних продуктивних підкомплексів за сучасних ринкових відносин характеризується передусім ступінню реалізації внутрішнього потенціалу підприємств, що є їх структурними складовими, а також стратегічними складовими їх елементів, які на кінцевому етапі формують стратегічний потенціал продуктивних підкомплексів регіону. Стан та розвиток стратегічного ресурсного потенціалу кожного підприємства відповідного підкомплексу залежить від володіння унікальними ресурсами та організаційними можливостями, які приносять економічну вигоду та визначають конкурентні переваги. А останні виникають лише тоді, коли підприємство реалізує таку стратегію створення цінностей, яка не може бути застосована реальними та потенційними конкурентами. Тому вибір стратегії, в першу чергу, залежить від розміру потенціалу ресурсів та його конкурентоспроможності.

Стратегічний ресурсний потенціал ($СтрРП$) продуктивних підкомплексів АПК регіону вважаємо за доцільне визначити як різницю його потенційно можливого значення на кінець та початок реалізації стратегії за формулою:

$$СтрРП = СтрРП_{кін.} - СтрРП_{поч.}, \quad (1)$$

де $СтрРП_{поч.}$ ($СтрРП_{кін.}$) – потенційні можливості стратегічного ресурсного потенціалу підкомплексів АПК регіону на початок та кінець реалізації стратегічного плану розвитку підприємств, що входять до їх складу.

Кінцевий розрахунковий показник стратегічного ресурсного потенціалу є досить важливим при його обчисленні, адже показує розрив між необхідними та фактичними параметрами складових стратегічного потенціалу шляхом реалізації заходів з реформування та оптимізації систем управління кожною галуззю АПК, в яких утворені відповідні продуктивні підкомплекси. Обидва показники стратегічного ресурсного потенціалу розраховуються як добуток інтегрального показника сукупного ресурсного потенціалу сфер економіки АПК ($ІнтСРП$) досліджуваного регіону та комплексного показника економічної ефективності виробництва продукції та послуг ($КЕЕ$) відповідних регіональних продуктивних підкомплексів.

У Черкаській області визначальний вплив на формування інтегрального показника сукупного ресурсного потенціалу сфер АПК здійснює його друга сфера – сільське господарство (табл. 1). Інші сфери формують рангований ряд таким чином: перша, третя, четверта.

Таблиця 1

**Динаміка складових показників ресурсного потенціалу сфер економіки АПК
Черкаської області за роками**

Показник	2008	2009	Темп росту 2009р. до 2008, %
CRP_{cf_1}	0,3810	0,4040	106,0
CRP_{cf_2}	0,4430	0,5325	120,2
CRP_{cf_3}	0,3613	0,3970	109,9
CRP_{cf_4}	0,3225	0,3475	107,8
$IntCRP$	0,3770	0,4203	111,5

Зростання показника інтегрального сукупного ресурсного потенціалу всіх сфер економіки АПК регіону в 2009 р. порівняно з 2008 р. становить 11,5 %, що вказує на нарощування потенціалу ресурсів продуктивних підкомплексів останнього досліджуваного року за рахунок збільшення сукупного ресурсного потенціалу другої сфери АПК на 20,2 %, третьої – на 9,9 %, четвертої – на 7,8 %, першої – на 6,0 %.

Для визначення комплексного показника економічної ефективності розглянемо, що являє собою поняття економічна ефективність та, які складові компоненти воно включає.

Економічна ефективність – це результативність функціонування економічної сфери суспільних систем (підприємств), яка відображає міру впливу економічних процесів на економічні результати [1]. Критерії ефективності формуються на основі двох підходів: витратного – "спожиті ресурси" і ресурсного – "застосовані ресурси". Витратний підхід відображає ефект, одержаний з кожної одиниці сукупних витрат або окремо витрат живої чи уречевленої праці, а ресурсний – покликаний характеризувати ефективність використання ресурсів (трудових, матеріальних, фінансових тощо) [2]. Тому для оцінки ефективності того чи іншого виду ресурсів корисний результат діяльності підприємств порівнюється з витратами на отримання цього корисного результату. Однак складна взаємодія між ресурсами і отриманими результатами потребує поділу ефективності з урахуванням фактору часу (рис. 1).

Для розрахунку комплексного показника економічної ефективності виробництва продукції (послуг) регіональних продуктивних підкомплексів основою оцінки діяльності підприємств, які їх формують, на відносно короткому проміжку часу прийнято статичну економічну ефективність. Проте стратегічне управління таких підприємств неможливе без оцінки динамічної ефективності, яка дає можливість врахувати необхідні умови для забезпечення стабільної та високої ефективності в довгостроковій перспективі.

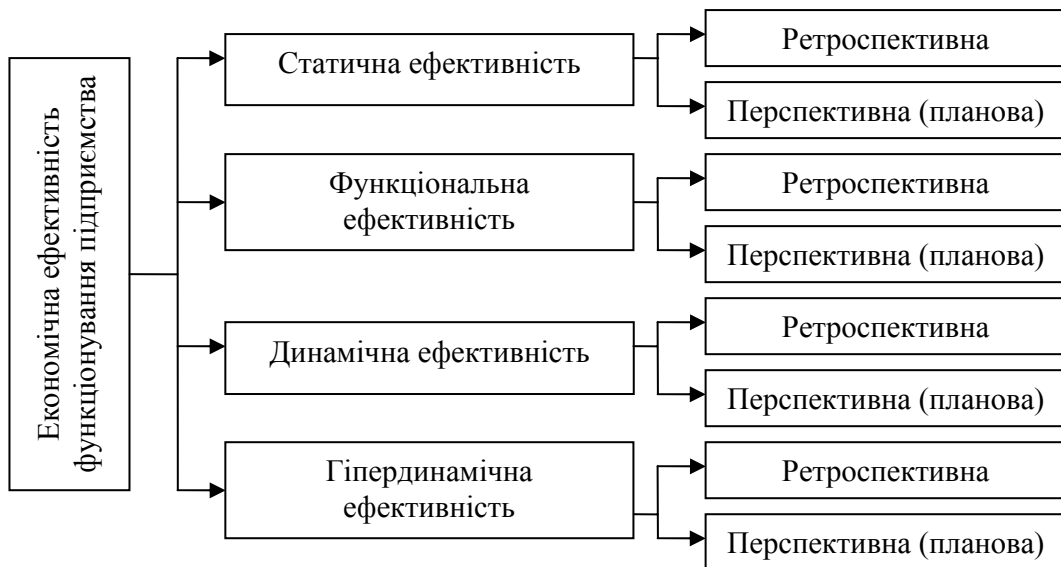

Рис. 1. Схема оцінки економічної ефективності функціонування підприємства з погляду часу

Комплексний аналіз економічної ефективності передбачає розрахунок показника потенційної ефективності (можливості отримання максимального ефекту при повному використанні виробничих потужностей) та низки заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання ресурсів.

Алгоритм оцінки і механізм формування економічної ефективності функціонування регіональних продуктивних підкомплексів зображений на рис. 2. Він відображає послідовність зв'язків у формуванні результативного показника ефективності функціонування продуктивних підкомплексів АПК регіону, який інтегрує в собі вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на результати діяльності підприємств відповідних підкомплексів.

В якості узагальнюючого показника виробничо-господарської діяльності підприємств, що об'єднані у продуктивні підкомплекси, може виступати валовий дохід від реалізації всіх видів продукції [3, с. 21], який повинен постійно зростати за рахунок ефективного використання додаткових капітальних вкладень, покращення якості продукції тощо.

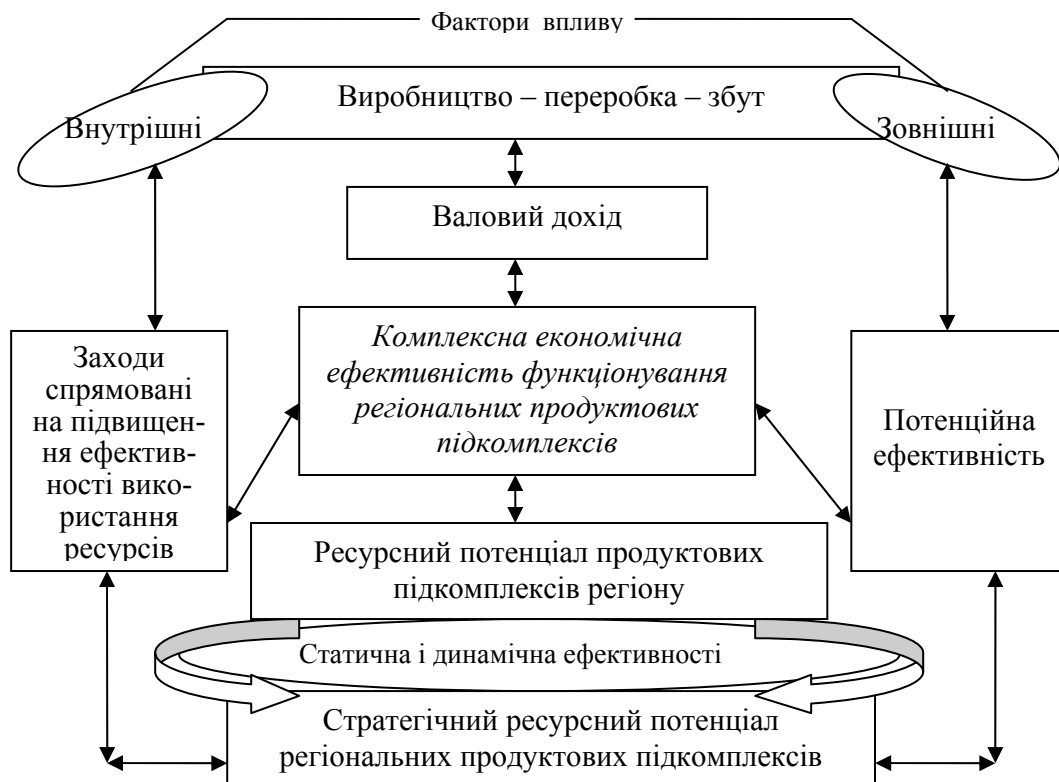

Рис. 2. Схема формування механізму оцінки комплексної економічної ефективності функціонування продуктивних підкомплексів регіону.

Важливим складником комплексної оцінки економічної ефективності є розробка заходів підвищення ефективності використання ресурсів підприємств підкомплексів, основними з яких мають бути понесені затрати на розвиток матеріально-технічної бази, розширеного відтворення капіталу АПК регіону, які визначаються через співвідношення величини валового доходу від усіх видів діяльності до вартості необхідних для цього ресурсів, включаючи додаткові капітальні вкладення за мінусом ефекту, який отримуємо в результаті проведення організаційно-економічних заходів для покращення використання цих ресурсів.

Визначивши всі основні складові комплексної оцінки економічної ефективності, маємо вихідні дані для розрахунку показника стратегічного ресурсного потенціалу продуктивних підкомплексів Черкаської області за наступною формулою:

$$СтрРП = (IntCPП * KEE)_{кін.} - (IntCPП * KEE)_{поч.} \quad (2)$$

$$СтрРП_{поч.} = 0,3770 * 0,6 = 0,2262 \text{ (0,226 – на початок 2009р.)}$$

$$СтрРП_{кін.} = 0,4203 * 0,81 = 0,3404 \text{ (0,340 – на кінець 2009 р.)}$$

$$СтрРП = 0,340 - 0,226 = 0,114$$

Визначаємо абсолютну величину показника на 2015р.:

$$СтрРП = (IntCPП * KEE)_{кін.} - (IntCPП * KEE)_{поч.} = 1,0 - 0,340 = 0,660$$

$$СтрРП_{кін.2015р.} = 1,0.$$

Такого значення цього показника можна досягти, наприклад, за рахунок збільшення *KEE* до 1,1 та *IntCPП* - до 0,91. Тобто показник сукупного ресурсного потенціалу всіх сфер АПК регіону до 2015 року повинен скласти 0,91. Щоб його значення досягло такого рівня необхідно, щоб значення складових для чотирьох сфер економіки АПК, за умови їх рівного розподілу, склало в сумі не менше 3,64, тобто збільшилося вдвічі порівняно з 2009 р. Це стане можливим за рахунок підвищення ефективності діяльності підприємств кожної сфери АПК регіону шляхом стимулювання розвитку інтеграційних зв'язків технологічного ланцюга: виробництво – переробка – збут.

Висновки. За результатами розрахунків і факторних оцінок зміни значень кожного виду потенціалу для сфер АПК та для підвищення ефективності реалізації стратегічного ресурсного потенціалу регіональних продуктових підкомплексів був розроблений механізм, який дозволяє визначити оптимальний рівень використання потенціалу ресурсів підприємств підкомплексів та надає можливість розробити основні напрями стратегії розвитку всіх галузей АПК регіону на майбутній період.

Література

1. Скіб'як А.Ю. Інтерпретаційні особливості категорії ефективності функціонування виробничих систем [Електронний ресурс] / А.Ю. Скіб'як, О.М. Швець, Н.Є. Кирипенко // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_EN_2008/Economics/31324.doc.htm.
2. Рац О.М. Визначення сутності поняття ефективність функціонування підприємств / О.М. Рац // Економічний простір. – 2008. – № 15. – С. 275 – 286.
3. Дієсперов В.С. Ефективність виробництва у сільськогосподарському підприємстві: монографія / В.С. Дієсперов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 340 с.

Summary

Nesterchuk Y.O., Butko N.V., (natashazu4ok@rambler.ru)

Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine

THE ESTIMATION OF THE STRATEGIC RESOURCE POTENTIAL OF THE FOOD SUBCOMPLEXES IN THE REGION

The method of the estimation of the strategic resource potential of the regional food subcomplexes is reflected. The structural constituents of the complex economic efficiency of the enterprises functioning are considered.

Key words: *strategic resource potential, food subcomplexes, complex estimation of the economic efficiency.*

Рецензент - д.ф.-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК [338.246.025.2:631.11]:339.13

Онисько С.М., к.е.н., проф.,
Бойко В.В., аспірант (boyko.v888@online.ua) ©
Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни

РИНКОВІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економічна безпека сільськогосподарських підприємств розглядається як важлива складова розвитку цілої галузі. У статті досліджено ринкові умови економічного середовища сільськогосподарських підприємств, що визначають параметри формування їх економічної безпеки. Виявлено основні ринкові бар'єри, які стримують розвиток сільськогосподарських підприємств. Окреслено пріоритетні напрямки зміцнення їх економічної безпеки

Ключові слова: економічна безпека, економічний ризик, ринок, ринкові бар'єри, сільськогосподарські підприємства.

Вступ. Сільське господарство в Україні завдяки сприятливим природнокліматичним умовам завжди було стратегічною галуззю національної економіки. Для українців – це особливий вид зайнятості, що дозволяє задовольняти не лише їх фізіологічні та матеріальні потреби, а й відчути себе справжнім господарем на власній землі, любов до праці, на якій сформувалася історично.

Проблема забезпечення належного рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств останнім часом постає все більш гостріше. Слід відмітити, що необхідність її вирішення одночасно усвідомлюється як керівниками, так і, безпосередньо, чиновниками на найвищих рівнях державного управління, адже вона визначає продовольчу безпеку всієї держави. В контексті цього, надзвичайно важливим є об'єднання та консолідація зусиль перших та других в напрямку створення, передусім, сприятливих умов для її формування. На нашу думку, досліджуючи економічну безпеку, неможливо оминати чинники, що безпосередньо її визначають.

Економічна безпека підприємства – це такий стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки, устаткування, інших майнових прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного, соціального і науково-технічного розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам [2].

На розвиток сільськогосподарських підприємств та рівень їх економічної безпеки, зокрема, значною мірою впливає їх економічне середовище, в якому вони безпосередньо функціонують. Воно характеризується безперервним процесом розвитку, зміни та оновлення, в результаті чого йому притаманні підвищені умови

нестабільності, в порівнянні з іншими галузями національної економіки. Тому рівень дестабілізуючого впливу змін економічного середовища на їх діяльність, водночас, є прямо пропорційним невизначеності його параметрів та сформованій в них здатності адаптуватись до умов, що в ньому виникають.

Важливою складовою економічного середовища є його ринкові умови, що потребують своєї особливої уваги при дослідженні економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Матеріали і методи. В основу проведеного дослідження лягли наукові періодичні видання, статистичні дані Головного управління статистики Львівської обласної державної адміністрації, результати особистих спостережень автора. З метою змістовнішого розуміння проблематики дослідження нами було широкого застосовано такі методи наукового пізнання: індукції та дедукції, аналіз і синтезу, абстрагування, порівняльного аналізу, аналітичної психології, соціологічного опитування та інші.

Результати дослідження. Сільське господарство найбільш чутливо з-поміж усіх інших галузей національної економіки реагує на зміни, що в протікають в економічному середовищі. Водночас, як це не дивно, в період фінансової кризи сільськогосподарські підприємства були єдиними, що показали не лише зростання обсягів виробництва, але й її рентабельності в цілому. Це, на нашу думку, першочергово, зумовлено тим, що продукція сільського господарства є надзвичайно важливою для підтримання та задоволення фізіологічних потреб людини, від споживання якої відмовитися неможливо.

У сучасних умовах ведення бізнесу сільськогосподарські підприємства не можуть функціонувати ізольовано, а змушені вступати в активну взаємодію та співпрацю з суб'єктами їх економічного середовища. З огляду на це ключовою запорукою успіху для них є наявність надійного ділового оточення. Стабільне партнерство на довгостроковій основі – це не лише передумова для подальшого розвитку сільськогосподарських підприємств, але й формування належного рівня їх економічної безпеки.

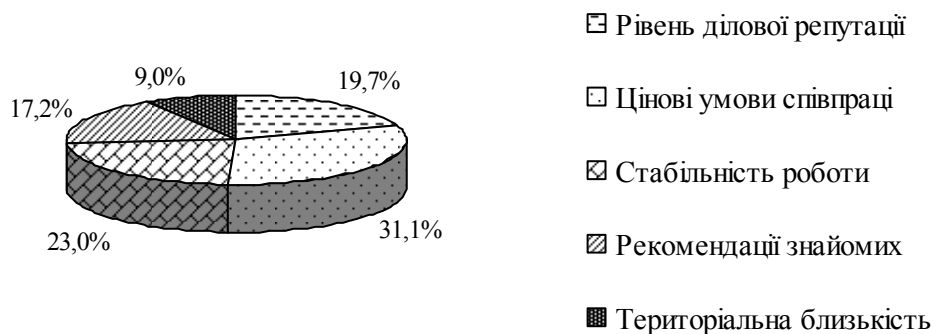

Рис. 1 Важливість критеріїв вибору партнерів по бізнесу для керівників сільськогосподарських підприємств

*Джерело: розраховано автором на основі даних соціологічного опитування.

Більшість опитаних керівників сільськогосподарських підприємств (31,1%) у процесі вибору партнерів по веденню бізнесу керуються цінovими параметрами співпраці, що, в принципі, в умовах ринкової економіки є цілком логічним та закономірним. Поряд з цим, лише 19,7% респондентів першочергово, зважають на рівень ділової репутації потенційного партнера, яка для сільськогосподарських підприємств, що орієнтуються на довгострокову перспективу повинна бути основним критерієм. Варто зазначити, що вдало обране ділове оточення сільськогосподарських підприємств дозволяє не лише мінімізувати ризики невиконання підписаних договорів, але і є основною формування політики управління їх дебіторською та кредиторською заборгованостями, що має особливий вплив на рівень економічної безпеки.

Таблиця 1

Динаміка та структура кредиторської заборгованості сільськогосподарських підприємств Львівської області в 2008-2010рр.

Показник	2008		2009		2010		2010 до 2008,%
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	
Поточні зобов'язання, всього	720,8	100	915,8	100	1233,8	100	171,2
Короткострокові кредити банків	197,6	27,4	196,2	21,4	218,5	17,7	110,6
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язанням	4,3	0,7	10,3	1,1	13,2	1,1	307,0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	325,9	45,2	447,4	48,9	688,3	55,8	211,2
Поточні зобов'язання за розрахунками:							
з одержаних авансів	95,5	13,2	61,7	6,7	27,3	2,2	28,6
з бюджетом	8,9	1,2	8,6	0,9	12,4	1,0	139,3
зі страхування	3,9	0,5	5,1	0,6	3,4	0,3	87,2
з оплати праці	11,3	1,6	9,4	1,0	6,6	0,5	58,4
з учасниками	9,4	1,3	14,9	1,6	9,3	0,8	98,9
із внутрішніх розрахунків	3,3	0,5	9,1	1,1	4,1	0,3	124,2
Інші поточні зобов'язання	60,7	8,4	153,1	16,7	250,7	20,3	413,0

*Джерело: розраховано автором на основі даних ГУСуЛО.

За останні три роки кредиторська заборгованість сільськогосподарських підприємств Львівської області зросла на 71,2%, що, на нашу думку, зумовлено передусім зниженням рівня кредитування сільськогосподарських підприємств комерційними банками протягом досліджуваного періоду. Цілком закономірно, що найбільшу частку в структурі займає кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги. У 2010 році вона складала 688,3 млн. грн. (55,8%). Водночас, безумовно, позитивним моментом є зниження рівня заборгованості з оплати праці на 1,1%.

Цікавим є співставлення кредиторської та дебіторської заборгованостей сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Таблиця 2

Динаміка та структура дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств Львівської області в 2008-2010рр.

Показник	2008		2009		2010		2010 до 2008,%
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	
Дебіторська заборгованість, всього	1000,9	100	1197,7	100	1626,2	100	162,5
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:							
чиста реалізаційна вартість	721,2	72,1	974,8	81,4	1307,7	80,4	181,3
резерв сумнівних боргів	-		1,2	0,1	0,6	0,0	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками:							
з бюджетом	129,9	13,0	67,2	5,6	67,9	4,2	52,3
за виданими авансами	68,5	6,8	51,5	4,3	36,2	2,2	52,8
із нарахованих доходів	0,3	0,0	0,1	0,0	0,04	0,0	13,3
із внутрішніх розрахунків	1,1	0,1	19,1	1,6	1,2	0,1	109,1
Інша поточна дебіторська заборгованість	79,9	8,0	83,8	7,0	212,6	13,1	166,1

*Джерело: розраховано автором на основі даних ГУСуЛО.

З даних таблиці 2. бачимо, що поряд зі збільшенням кредиторської заборгованості сільськогосподарських підприємств у 2010 році, в порівнянні з 2008 роком, зросла і дебіторська на 62,5%. Слід відмітити, що протягом всього досліджуваного періоду дебіторська заборгованість сільськогосподарських підприємств Львівської області є більшою за кредиторську, зокрема, у 2010 році вона переважала на 31,8%. Таке співвідношення дає підстави зробити висновок, що сільськогосподарські підприємства Львівської області змушені працювати в умовах попередньої доставки продукції з подальшим відтермінуванням її оплати, що, зважаючи і так на низьку ліквідність галузі, є вкрай невигідним для них.

Гальмує динамічний розвиток сільськогосподарських підприємств Львівської області і несприятлива цінова ситуація на внутрішньому ринку. Зокрема, існуючий диспаритет між споживчими цінами та цінами виробників промислової продукції.

З даних таблиці 3 видно, що за останні десять років індекси зростання споживчих цін загалом відставали від цін виробників промислової продукції. Виняток становлять лише 2007-2009 роки. Такий диспаритет, безперечно, не лише зумовлює невідповідність між темпами зростання сільського господарства та промисловості, а й стримує рівень технічного переозброєння вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 3

Індекси споживчих цін та цін виробників промислової продукції у Львівській області (у % до попереднього року)

Рік	Індекси споживчих цін	Індекси цін виробників промислової продукції	Співвідношення, %
2001	105,0	120,0	87,5
2002	101,5	104,6	97,0
2003	106,0	106,2	99,8
2004	110,3	115,6	95,4
2005	108,4	109,7	98,8
2006	107,0	119,4	89,6
2007	116,8	112,9	103,5
2008	125,1	124,1	100,8
2009	113,4	109,9	103,2
2010	109,7	110,3	99,3

*Джерело: складено автором на основі [3, с. 62].

Поряд з існуючим диспаритетом цін стримує нарощення обсягів виробництва сільськогосподарських підприємств і недостатній рівень внутрішнього споживчого попиту, що є результатом низької купівельної спроможності населення. Зокрема, як можемо спостерігати з рис. 2, у 2010 році індекси зростання реальної заробітної плати у Львівській області відставали від індексів споживчих цін.

Рис. 2 Індекси споживчих цін та реальної заробітної плати у Львівській області (у % до грудня 2009 року)

*Джерело: складено автором на основі [3, с.8].

Цілком закономірно, що структуру виробництва сільськогосподарських підприємств в основному визначають інтереси та вподобання споживачів, що першочергово підкріпленні реальним платоспроможним попитом. У свою чергу, низькі темпи зростання рівня доходів населення порушують науково-обґрунтовані норми споживання окремих продуктів харчування, зокрема, зумовлюють дисбаланс у раціональному співвідношенні продукції рослинництва та тваринництва. Враховуючи, що остання є менш доступною для населення, раціон заповнюється надлишком споживання продукції рослинництва, зокрема картоплі та овочів. Таким чином, недостатні темпи зростання рівня доходів населення має не лише суто економічні наслідки для розвитку сільськогосподарських підприємств та галузі в цілому, але й – соціальні, які

проявляються у порушенні раціональних норм споживання основних продуктів харчування населенням, що необхідні для задоволення фізіологічних потреб організму людини.

На нашу думку, пріоритетними напрямками формування сприятливих ринкових передумов зміцнення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств повинні стати наступні: розвиток фінансової та ринкової інфраструктури; активізація співпраці сільськогосподарських підприємств з суб'єктами в сфері надання консультаційних послуг; забезпечення контролю з боку держави щодо дотримання рівноправних умов на ринку та добросовісної конкуренції; приведення у відповідність до міжнародних стандартів нормативно-правової бази сертифікації та стандартизації продукції та інші.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного дослідження можна підсумувати, що сільськогосподарські підприємства функціонують в умовах недосконалості ринкового середовища, що породжують відповідні бар'єри для формування їх економічної безпеки. Зокрема, стримуючим чинником розвитку є існуючий диспаритет цін між продукцією сільського господарства та промисловості, а також низький рівень купівельної спроможності населення. Ринкові проблеми формування економічної безпеки сільськогосподарських підприємств потребують свого негайного вирішення. В контексті цього цілком доцільною та виправданою є реалізація запропонованих автором заходів щодо вдосконалення ринкового середовища сільськогосподарських підприємств.

Література

1. Ареф'єва О. В. Економічна стійкість підприємства : сутність, складові та заходи її забезпечення / О.В. Ареф'єва, Д. М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8 (86). – С. 83-90.
2. Гетьман О. О. Економічна діагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал, – Київ. : Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
3. Індокси цін у Львівській області / Статистичний збірник, відпов. за випуск Г. М. Брегей. – Л. : ГУСуЛО, 2011. – 151 с.
4. Лайко П. А. Економічна та продовольча безпека України в екстремальних умовах / П. А. Лайко, В. Ф. Шмирков – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2007. – 183с.
5. Новікова О. Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення: [монографія] / О. Ф. Новікова, Р. В. Покотиленко. – Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2006. – 408 с.

Summary

The economy security of agricultural enterprises is considered as important component of whole branch development. In the article the market conditions of agricultural enterprises economy environment, which determine parameters of it's economy security forming are explored. The main market barriers which resist agricultural enterprises development are revealed. The priority directions of it's economy security strengthening are offered.

Рецензент - д.ф.-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 332.2/.3

Павленчик А.О., к.е.н. ©

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Павленчик Н.Ф., к.е.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

Горбонос Ф.В., д.е.н., професор

Львівський університет бізнесу та права

РАЦІОНАЛЬНЕ ТА ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ

Дана оцінка ефективності використання земельних ресурсів в різних організаційно-правових формах. Акцентується увага на доцільності формування крупнотоварного виробництва. Викладено пропозиції розвитку земельних відносин на перспективу в контексті ринку землі.

Ключові слова: земля, земельні відносини, ринок землі, ефективність, реформування, господарства населення, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Земельну реформу практично неможливо досконало реалізувати у заздалегідь визначеній послідовності протягом певного періоду. Зміни зумовлюються нестабільністю політичної ситуації та непередбачуваним розвитком негативних явищ і процесів в економіці країни. Тим більше, що трансформаційні процеси земельних відносин є динамічними і не мають меж досконалості і завершеності. Це підтверджує і хід земельної реформи, що проводилась в Україні протягом років її незалежності, яка начебто спрямовувалася на раціональне використання земельних ресурсів.

Раціональне рішення – це осмислене, зважене вигідне і доцільне прийняте з врахуванням багатьох чинників [1]. У контексті цього раціональне використання земельних ресурсів у сільському господарстві мало б виражати відносини між людьми в процесі здійснення технологічних виробничих процесів, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції з метою максимального задоволення потреб населення у продуктах харчування при забезпеченні відновлення та збільшення їх продуктивного потенціалу.

Проте проведені заходи з реформування земельних відносин, пріоритетними напрямками, яких стали приватизація землі на основі розукрупнення існуючих колективних сільськогосподарських підприємств та розвиток фермерства і господарств населення, не дали очікуваних результатів. Проведене паювання землі виявилось недосконалим в просторі і якості, і практично не пристосованим для ефективного використання поодиноці незначних земельних наділів. Орендні ж відносини будувалися виключно на користь орендокористувачів без достатнього врахування інтересів власників паїв. Усе це не

сприяло укрупненню земельних масивів, як основи ефективного їх використання. На цьому ґрунті почався стихійний перерозподіл землі шляхом дарування, обміну, вилучення, купівлі-продажу земельних ділянок тощо, що вимагало подальшого розвитку і удосконалення земельних відносин.

Аналіз останніх досліджень. Розвиток земельних відносин в аграрному секторі в ринкових умовах широко вивчався і висвітлений у працях ряду вчених таких як: В.Г. Андрійчук, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.Я. Мессель-Веселяк, І.Р. Михасюк, Л.Я. Новаківський, А.А. Третяк та ін. Їх дослідження спрямовувалися на теоретичне і практичне обґрунтування трансформаційних процесів в аграрній економіці та удосконалення стану земельних відносин, націлених на ефективне використання земельних угідь у сільськогосподарському виробництві. Багато з них захищали цілісність земельних масивів колективних господарств та ведення виробництва на базі великих сільськогосподарських підприємств. І нині залишаються ще недостатньо вивченими багато питань, особливо підвищення ефективності використання землі в умовах формування її ринку. Ця проблема набуває актуальності у зв'язку із представленим проектом в країні Закону „Про ринок земель”.

Мета статті. Дослідити суспільні цілі трансформації земельних відносин, виявити результати ефективності використання землі в різних організаційно-правових структурах господарювання та дати оцінку стабільності й справедливості і використання ними землі у регіоні, в контексті основних положень законопроекту „Про ринок земель”.

Виклад основного матеріалу. Ринок, який формує складну систему господарювання, є засобом досягнення мети, з використанням численних регулюючих інструментів та інститутів. Проблема забезпечення раціонального використання та збереження земельних ресурсів, а відтак і всього виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств, повинна формувати обґрунтовану і доцільну мету трансформації земельних відносин і вирішуватись з урахуванням усіх їх аспектів, в т. ч. і втручання держави у ці процеси.

Львівська область першою в Україні задекларувала перехід до багатоукладності і відновлення приватної власності в економіці, в тому числі в аграрному секторі. Проте аграрна реформа, мала безсистемний характер і була спрямована, в основному, на вирішення проблем мікроекономічного рівня, зокрема щодо, руйнування державної супермонополії на землю, реформування майнових відносин власності, організаційно-правової реструктуризації крупних сільськогосподарських підприємств, створення фермерських господарств та розширення діяльності господарств населення.

Недоліки, що мали місце у реформуванні земельних та економічних відносин в аграрному секторі спричинили нестабільність у виробництві сільськогосподарської продукції (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, динаміка урожайності зернових, як основної сільськогосподарської культури, у всіх категоріях господарств Львівської обл. за досліджуваний період носила характер строкатості. У 2010 р. вона була вищою на 5,7 ц/га порівняно із 2000 р., проте нижчою на 4,7 ц/га відносно 2000 р. В розрізі

сільськогосподарських підприємств у 2010 р. вона зросла на 10,3 ц/га у порівнянні з 2000 р., тоді як у господарствах населення знизилася відповідно на 4,5 ц/га.

Таблиця 1.

**Ефективність використання землі господарствами всіх категорій
Львівської області**

Показники	2000р.	2005р.	2009р.	2010р.	2010р. до 2000р., %
Урожайність, ц/га: зернових та зернобобових	20,1	23,4	30,5	25,8	128,4
у т. ч. у с.-г. підприємствах	15,7	19,7	30,3	26,0	165,6
господарствах населення	30,0	27,7	30,7	25,5	85,0
цукрових буряків (фабричних)	176	197	357	380	в 2,2 р.
у т. ч. у с.-г. підприємствах	158	204	379	401	в 2,5 р.
господарствах населення	196	190	242	208	106,1
картоплі	143	130	158	133	93,0
у т. ч. у с.-г. підприємствах	131	91	276	221	168,7
господарствах населення	143	131	155	131	91,6
овочів	138	184	183	181	131,1
у т. ч. у с.-г. підприємствах	96	110	150	134	139,6
господарствах населення	141	188	185	184	130,5
Виробництво яловичини з розрахунку на 100 га с.-г. угідь, ц	46	54	47	43	93,5
у т. ч. у с.-г. підприємствах	20	15	15	17	85,0
господарствах населення	76	81	72	64	84,2
Виробництво свинини з розрахунку на 100 га ріллі, ц	40	36	43	54	135,0
у т. ч. у с.-г. підприємствах	2	9	44	74	в 37 р.
господарствах населення	82	52	48	54	65,9
Виробництво м'яса птиці з розрахунку на 100 га посіву зернових, ц	43	80	209	248	в 5,8 р.
у т. ч. у с.-г. підприємствах	3	55	293	383	в 127 р.
господарствах населення	149	109	95	97	65,1
Виробництво молока з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, ц	810	733	539	519	64,1
у т. ч. у с.-г. підприємствах	135	121	101	97	71,9
господарствах населення	1503	1127	835	795	52,9

Зміцнення економіки розвитку сільськогосподарських підприємств забезпечило ріст урожайності цукрових буряків. У 2010 р. вони зібрали їх на 243 ц/га більше, ніж у 2000 р., тоді як у господарствах населення за відповідний період цей ріст склав лише 12 ц/га. Урожайність цукрових буряків у сільськогосподарських підприємствах стала майже удвічі вищою, ніж у господарствах населення. Подібна тенденція спостерігається і на виробництві картоплі. Вищою у господарствах населення є лише урожайність овочів, яка у 2010 р. зросла на 43 ц/га, порівняно із 2000 р.

Відносно вища урожайність у господарствах населення на початку періоду дослідження обумовлена вирощуванням сільськогосподарських культур на пайових землях, виділених із колективних господарств, які на той час були

родючими, як результат достатнього внесення органічних і мінеральних добрив та здійснення агроеліоративних заходів.

Значно зменшилися у господарствах населення Львівської області посіви кормових культур та поголів'я худоби. У 2009 р. кормових культур було засіяно на 18,6 тис. га., великої рогатої худоби налічувалося на 205,7 тис. гол., в тому числі корів – 139,9 тис., свиней на 39,3 тис. гол. та птиці – на 860,0 тис. голів менше проти 2000 р., в результаті чого знизилися і показники виробництва продукції тваринництва. Так, у 2010 р. яловичини з розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь господарствами населення вироблено на 12 ц менше, свинини з розрахунку на 100 га ріллі на 28 ц і м'яса птиці з розрахунку на 100 гектарів посіву зернових на 52 ц менше, ніж у 2000 р. Відбулося катастрофічне зниження також виробництва молока. З розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь у 2010 р. його вироблено на 708 ц менше, проти 2000 р.

Протягом останніх п'яти років спостерігається чітка тенденція спаду обсягів виробництва валової продукції господарствами населення (табл. 2).

Таблиця 2.

Валова продукція сільського господарства Львівської області з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.

(у порівняльних цінах 2005 р.)

Показники	2005р.	2009р.	2010р.	2010р. до 2005р., %
Сільськогосподарська продукція – всього				
Господарства всіх категорій	319,6	345,1	330,4	103,4
у т. ч. у с.-г. підприємствах	164,4	427,1	464,9	в 2,8 р.
господарствах населення	455,8	421,6	387,3	85,0
Продукція рослинництва				
Господарства всіх категорій	151,5	181,8	166,1	109,6
у т. ч. у с.-г. підприємствах	83,6	194,0	196,8	в 2,4 р.
господарствах населення	214,3	231,8	205,7	96,0
Продукція тваринництва				
Господарства всіх категорій	168,1	163,3	164,3	97,7
у т. ч. у с.-г. підприємствах	80,8	233,1	268,1	в 3,3 р.
господарствах населення	241,5	189,8	181,6	75,2

Як свідчать дані табл. 2 за рахунок діяльності сільськогосподарських підприємств виробництво валової продукції в усіх категоріях господарств Львівської області має тенденцію до зростання. У 2010 р. вона у порівняльних цінах з розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь збільшилася на 10,8 тис. грн, порівняно із 2005 р. Зростання відбулося за рахунок збільшення обсягів виробництва валової продукції у сільськогосподарських підприємствах, яка у 2010 р. зросла на 300,5 тис. грн або у 2,8 рази порівняно із 2005 р., тоді як господарства населення зменшили її відповідно на 68,5 тис. грн.

У 2010 р. сільськогосподарські підприємства збільшили виробництво продукції рослинництва з розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь на 113,2 тис. грн і галузі тваринництва – на 181 тис. грн., тоді як господарства населення відповідно зменшили виробництво продукції рослинництва на 8,6 тис.

грн і продукції тваринництва на 59,9 тис. грн проти 2005 р. Таким чином, ефективність використання землі у господарствах населення відчутно знизилася, площа ріллі яких протягом десяти років зросла на 128,8 тис. га. Разом з тим, у 2009 р. незасіяна площа в господарствах населення збільшилася на 199,7 тис. га або у 2,6 рази порівняно із 2000 р. і складає – 38,6% до площі ріллі.

Господарства населення, будучи дрібними виробниками, без достатнього забезпечення засобів виробництва показали, на нашу думку, не спроможність ведення виробництва на високому рівні. Вони, через брак обігових коштів, слабку матеріальну базу не здатні вносити необхідну кількість органічних і мінеральних добрив у ґрунт, здійснювати осушувальну і зрошувальну меліорації, вапнування кислих і гіпсування засоленних земель, проводити належну боротьбу з водною і вітровою ерозією тощо. За даними статистичного управління у 2009 р. мінеральні добрива використовували лише 56,4 % господарств населення, вапнування ґрунтів здійснювало – 2,4 %, іригацію земель – 6,6% та застосовували сівоzmіну лише 58,4 %. Через це родючість землі у них спадає.

Гостроту проблеми посилює і те, що порівняно величезна кількість власників і користувачів земельних ділянок, більшість з яких є дрібними, з одного боку, недостатньо знайома з методами ефективного землекористування, а з другого, для значної їх частини на першому місці стоїть мета одержання максимуму вигоди, що спричиняє хижачку короткотермінову експлуатацію землі без вживання відповідних заходів із збереження родючості ґрунту.

Ця небезпека доповнюється ще й тим, що в економічній літературі та наукових працях окремих учених, на догоду реформаторським чиновникам, пропагувався тимчасовий успіх і порівняно вищі показники ефективності віддачі одиниці земельних угідь у приватному (практично – індивідуальному) секторі аграрної економіки над громадським і видавався за перспективний шлях подальшого розвитку сільського господарства. В реальному ж дрібні земельні ділянки принципово не сприяють ефективному їх використанню і дрібні індивідуальні господарства не можуть забезпечити ведення відповідної наукової системи землеробства з усіма її необхідними параметрами щодо обробітку ґрунту, його удобрення, забезпечення сівоzmіни, догляду за культурами на основі промислової технології виробництва з використанням високопродуктивної техніки.

Таким чином, економічна ефективність використання землі і агротехнологічні можливості господарств населення доводять, що вони не можуть розглядатися як перспективна форма господарювання в аграрному секторі економіки.

Тенденція укрупнення, а не роздрібнення і розпорошення, яка домінує у світі, має значні переваги і забезпечує прогрес розвитку продуктивних сил суспільства. Тому, на нашу думку, удосконалення земельних відносин в аграрному секторі України має бути спрямованим на укрупнення площ, щоб забезпечити крупномасштабне виробництво. Про переваги і доцільність збільшення розміру земельної площі в користуванні суб'єкта господарювання свідчать дані табл. 3.

Таблиця 3.

Вплив розміру земельної площі на ефективність її використання у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, 2010 р.

Група сільськогосподарських підприємств за розміром земельної площі, га	Кількість сільськогосподарських підприємств у групі, одиниць	Припадає в середньому сільськогосподарських угідь на одне сільськогосподарське підприємство, га	Отримано прибутку на:		Рівень рентабельності (збитковості), %
			100 га сільськогосподарських угідь в середньому, тис. грн.	середньорічного працівника, тис. грн.	
I – до 490	57	477,8	-57,4	-7,8	-12,5
II – 490,1 – 810,0	79	750,5	127,8	15,6	7,8
III – більше 810,0	61	1980,3	204,3	60,1	42,9
В цілому і в середньому в області	197	1076,6	160,2	47,8	27,6

Як свідчать дані табл. 3 із збільшенням розміру земельної площі ефективність використання землі в господарствах підвищується. Так, в групі підприємств, де в середньому на одне господарство припадає 1980,3 га, одержано прибутку, з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, на 44,1 тис. грн. більше, ніж у середньому по господарствах області та на 261,7 тис. грн. більше, ніж у підприємствах першої групи.

Спостерігається і зростання рівня ефективності праці. У господарствах третьої групи на одного середньорічного працівника одержано прибутку на 67,9 тис. грн. більше, ніж у господарствах першої групи. Це пояснюється тим, що у господарствах, які мають у користуванні за розміром великі площі застосовуються високопродуктивні машини і агрегати, які забезпечують комплексну механізацію вирощування і збирання сільськогосподарських культур, що в свою чергу знижує трудові і матеріально-грошові затрати.

Зважаючи на реалії сьогодення, можна допустити, що в перспективі підприємства великого агробізнесу відокремляться від малих форм господарювання. У зв'язку з цим неминуче виникне необхідність подальшого перерозподілу земель через оренду, успадкування, купівлю-продаж права на земельну частку (пай), здійснення заставних операцій тощо. Зважаючи на все це, у сучасних умовах, розвиток аграрних відносин в Україні мав би відбуватися за моделлю аграрних відносин, основною виробничою ланкою якої має стати

крупнотоварне аграрне виробництво уособлене в приватно-корпоративній формі існування підприємства, агрофірми, товариства тощо.

Ведення господарської діяльності на великих земельних масивах також сприяє впровадженню ефективних сівозмін, покращенню організації виробництва, зменшенню непродуктивних переїздів техніки і витрат на транспортні роботи. Тому є виправданим і доцільним об'єднання окремих земельних ділянок (паїв) в крупні масиви з метою колективного їх використання.

Раціональне використання земельних ресурсів передбачає не лише збільшення розмірів земельних ділянок і їх оптимізацію, а й досягнення економічно доцільного і екологічно безпечного рівня віддачі від одиниці цих ресурсів, дотримання збалансованості і необхідного рівня вмісту поживних речовин в ґрунті, запобігання різним видам ерозії, запровадження енергоощадних біологізованих та екологічно безпечних технологій обробітку ґрунту і вирощування сільськогосподарських культур й тварин, науково обґрунтоване проведення меліоративних заходів, застосування хімічних засобів тощо. Все це під силу і спроможні досягнути й виконати лише великі сільськогосподарські підприємства.

Багато вчених аграріїв розуміли, що приватизація, як така, не замінила товаровиробникам необхідних матеріальних і фінансових ресурсів. До того ж держава втратила функції прогнозування і регулювання земельних відносин, організації раціонального використання земельних ресурсів, що спричинило нехтування принципами землеустрою в цілому. Держава безпідставно відмовилась від цілеспрямованого регулювання ринкових відносин у потрібних для самого ринку напрямках. Як наслідок, замість того, щоб поліпшити державне управління в галузі, реформа тут обернулася новими проблемами та можливостями для розвитку бюрократії і корупції [3, с. 60].

Складається враження, що непродуманість і необґрунтованість реформаторських дій в Україні, як ми звикли проголошувати, є не що інше, як замаскований засіб досягнення певним прошарком владних структур заздалегідь визначеної простої мети – заволодіти багатством українського народу – землею. Налагоджені земельні відносини руйнувалися за відсутності почуття гідності та патріотизму і відповідальності організаторів реформ. Зате на ґрунті значних моральних і економічних втрат трудівників села виникла причина пошуку нових напрямів реалізації уже штучно загостреної земельної проблеми, шляхом формування ринку землі, основною функцією якого має стати її купівля-продаж.

Недосконалість нормативно-правової бази земельного законодавства, слабкий рівень адаптації селян до ринкових відносин і приватної власності, невизначеність форм господарювання у сільському господарстві в кінцевому результаті породило необхідність удосконалення земельних відносин. У зв'язку з цим виникає необхідність, щоб у представленому проекті закону „Про ринок земель” [7] були передбачені положення, які б гарантували галузі сільського господарства країни, що забезпечує населення продуктами харчування, а промисловість – сировиною, не лише ринок землі, яким запроваджується широкі можливості її купівлі-продажу, а й на цьому ґрунті розвиток цілого комплексу

організаційно-господарських, соціально-економічних, фінансових, нормативно-правових та інших заходів, які у комплексному взаємозв'язку забезпечили б ефективний розвиток сільськогосподарського виробництва на селі.

Під ринком сільськогосподарських земель слід розуміти організаційно-економічне і правове середовище, яке має забезпечувати громадянам, юридичним особам та державі здійснення цивільно-правових угод з приводу переходу права власності на земельну ділянку або права користування нею в установленому законодавством порядку [6, с.28].

Найбільшою проблемою ринку землі в Україні є можливість вільної її купівлі та продажу. Ринкова ціна землі має бути побудована на базі, яка враховує ряд інших особливостей, таких як місце розташування і рівень функціонального використання земельної ділянки, охоплювати такі важливі чинники формування ринкової вартості землі, як конкретні обставини майнової угоди, попиту та пропозиції на земельні ділянки певної категорії в тому чи іншому регіоні, умови інвестування тощо.

Враховуючи світовий досвід, держава не повинна стримувати розвиток земельного ринку, але на нашу думку, основна маса сільськогосподарських угідь повинна знаходитися в приватній власності і колективній формі використання. А відтак, найпершою можливістю відчуження земель сільськогосподарського призначення має стати лише в середині підприємства з колективною формою їх використання.

Оцінюючи всі “за” і “проти” стосовно ринку землі, слід взяти до уваги досвід вирішення цього питання в інших країнах. Проте земельні перетворення не можуть здійснюватися на підставі стандартних концепцій або моделей. Кожна країна знаходить свій шлях розвитку, проте це не означає повної відмови від світового надбання, яке може бути корисним для вітчизняного продовольчого сектора економіки, навпаки, його потрібно добре вивчити, всебічно оцінити і використати з нього все, що відповідає нашим умовам [4, с.5]. Та за всієї поваги до найкращого світового досвіду формування і здійснення аграрної політики, єдино вірним є не копіювання його, а опрацювання й практична реалізація власної теорії, методології і практики переведення сільського господарства і всього агропромислового виробництва на принципово нові засади розвитку (рис. 1).

Право власності на землю повинно мати певні обмеження у зв'язку з тим, що власність виражається у праві володіти, розпоряджатися і користуватися землею. Відтак мали б обмежуватися граничні розміри земельних ділянок і охоронятись положеннями нормативно-правових актів від дій користувачів й землевласників, які можуть завдати їй шкоди і знизити родючі якості. Власник мав би забезпечувати не лише ефективне використання, а й нести соціальну відповідальність за розвиток населеного пункту. Бо від того, кому належить земля, значною мірою залежить характер земельних відносин, стабільність розвитку аграрного сектора, рівень достатку і добробуту селян та соціальна справедливість на селі.

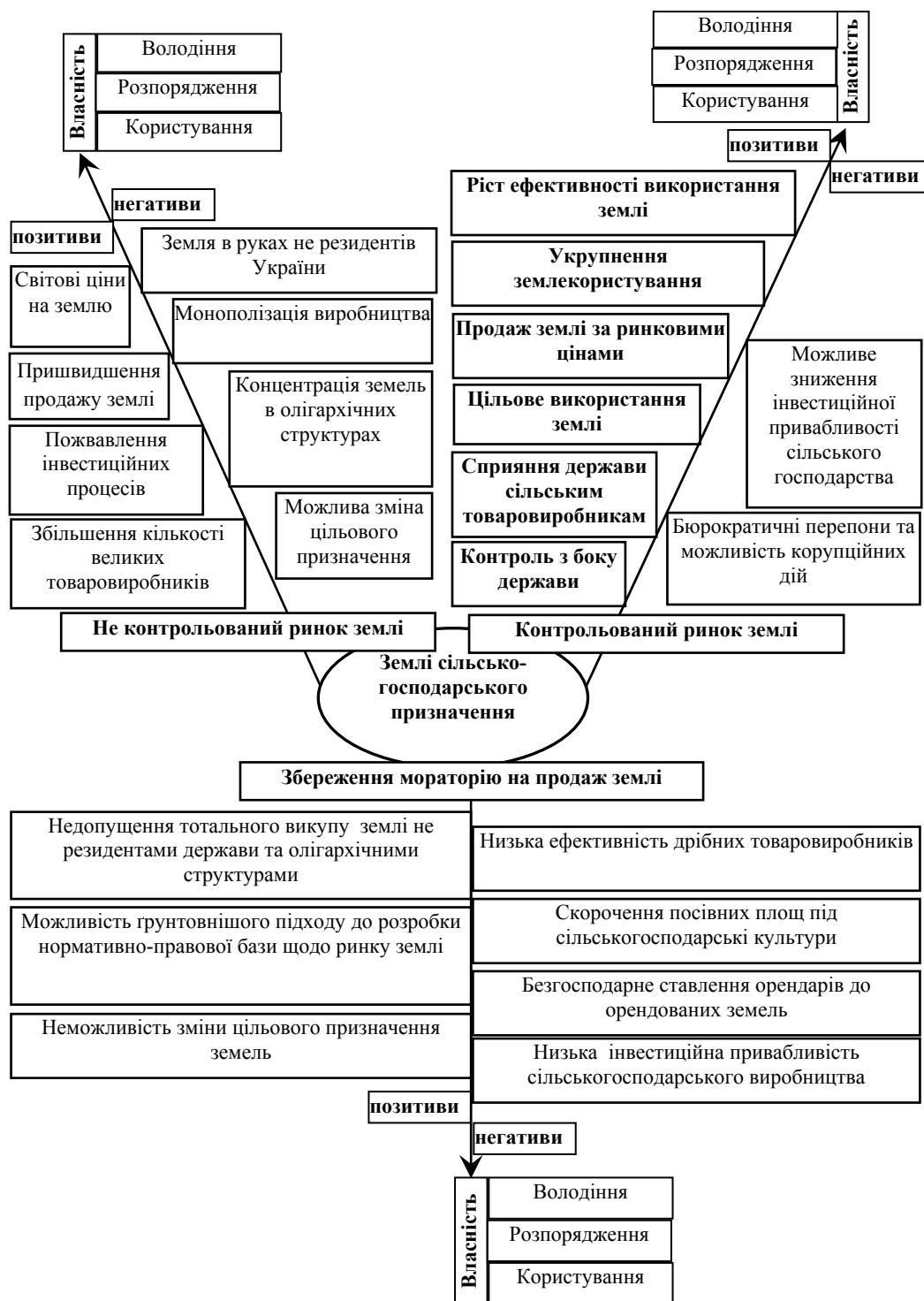

Рис. 1. Можливі вектори розвитку земельних відносин в Україні.

Земля в сільському господарстві – ресурс особливого виду. Вона виступає головним засобом виробництва і власність на неї визначає форму присвоєння результатів її експлуатації, а з іншого боку власники формують характер земельних відносин. Це проявляється у праві володіти, розпоряджатися і користуватися землею та вираженою на ній продукцією.

У процесі формування ринку землі необхідно передбачити, що його недосконалість може породити протиріччя й проблеми, які будуть мати значні соціально-економічні наслідки. Вони зачеплять кожного громадянина, тому підходи до приватизації повинні бути досліджені й обговорені, щоб можна було вибрати радикальні і одночасно соціально прийнятні підходи. З огляду на це, підходи до приватизації повинні бути, виваженими, дослідженими й пройти апробацію, щоб уникнути негативних наслідків і вибрати радикальні та одночасно соціально прийнятні варіанти.

Висновки:

1. Оцінка стану використання землі у підприємствах регіону показала, що реформування земельних відносин не призвело до підвищення ефективності її використання у господарствах населення.

2. Економічна ефективність використання землі і агротехнологічні можливості господарств населення доводять, що вони не можуть розглядатися як перспективна форма господарювання в аграрному секторі економіки. Землі, що є у приватній власності громадян слід розглядати як базу для створення в перспективі підприємств крупного агробізнесу.

3. Крупні за розміром підприємства спроможні застосовувати високопродуктивні машини і агрегати та забезпечити комплексну механізацію вирощування і збирання сільськогосподарських культур, що в свою чергу знижує трудові та матеріально-грошові затрати. За моделлю аграрних відносин, основною виробничою ланкою на перспективу має стати крупнотоварне аграрне виробництво, уособлене в приватно-корпоративній формі існування підприємства, агрофірми, товариства тощо.

4. Реалії сьогодення дають підстави стверджувати, що в перспективі підприємства крупного агробізнесу відокремляться від малих форм господарювання і у зв'язку з цим неминуче виникне необхідність подальшого перерозподілу земель через оренду, успадкування, купівлю-продаж права на земельну частку (пай), здійснення заставних операцій тощо, що може відбуватися лише за наявності ринку землі.

5. Ринок землі повинен забезпечити покращення раціонального та підвищення ефективності використання земельних ресурсів і стати засобом досягнення цієї мети, з використанням численних регулюючих інструментів і інститутів держави.

Література

1. Економічна енциклопедія: У 3-х т. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000 – 2001.
2. Земельний кодекс України // Голос України. – 2001. – 25 жовтня.

3. Ревенко М.М. Аграрні відносини в Україні : проблеми і їх вирішення / М.М.Ревенко // Економіка АПК. – 2003. – №1. – С.60 – 64.
4. Саблук П. Сучасна аграрна політика України : проблеми становлення / П. Саблук, І. Лукінов, В. Юрчишин. – К. : ІАЕ УААН, 1996. – 664 с.
5. Сільське господарство Львівщини у 2009 році : стат. зб. / Гол. управління статистики у Львівській області. – Львів, 2010. – 173 с.
6. Федоров М. Організаційно-економічні передумови формування ринку земель сільськогосподарського призначення / М. Федоров. // Економіка АПК. – 2003. – №1. – С.25 – 31.
7. Про ринок земель : Закон України : Проект / <http://avdeevka.dn.ua/joomla>

Summary

Pavlenchyk A.O.¹, Pavlenchyk N.F.,² Gorbonos F.V.³

¹*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskij*

²*Lviv National Agrarian University*

³*Lviv University of Business and Laws*

RATIONAL AND EFFECTIVE USE OF THE LANDED RESOURCES IN CONTEXT OF FORMING OF MARKET EARTH

This estimation of efficiency of the use of the landed resources is in different legal forms. Attention is accented on expedience of forming large of commodity production. Suggestions of development of the landed relations are expounded on a prospect in the context of market of earth.

Рецензент - д.ф-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 323. 325 : 635

Пархоменко Л.А., к.е.н., ст. викладач Уманського НУС ©
Тернавська І.Б., к.е.н., ст. викладач Уманського НУС

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В статті розглядаються проблеми економічної ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту в Черкаській області.

Ключові слова: ефективність, фермерські господарства, овочівництво відкритого ґрунту, ринок овочів, собівартість, сума прибутку, рівень рентабельності, фінансове положення підприємства, платоспроможність, конкурентоспроможність.

Овочі є найважливішими та незамінними продуктами у харчуванні людини завдяки високим смаковим, харчовим, лікувальним, дієтичним властивостям. Але, завдяки економічній нестабільності знижуються валові збори овочів, а їх виробництво дедалі більше зосереджується в особистих господарствах.

Проблеми розвитку галузі овочівництва висвітлені в працях відомих вчених-економістів Андреева Н.А., Криворучка В.І., Макаренка П.М., Нелепа В.М., Червена І.І., Шумейка А.І. Ними розроблені теоретичні та практичні аспекти підвищення ефективності промислового овочівництва в країні, проте питання виробництва овочів відкритого ґрунту фермерськими господарствами є найбільш актуальними і вимагають подальшого вивчення.

Теоретичною і методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання, системний підхід і аналіз, фундаментальні положення економічної теорії та наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту.

Об'єм та ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту є одними з основних чинників, що визначають економічні результати функціонування фермерських господарств. Від їх величини залежать об'єм реалізації продукції, рівень її собівартості, сума прибутку, рівень рентабельності, фінансове положення підприємства, його платоспроможність і інші економічні показники.

В процесі аналізу ефективності виробництва овочівницької продукції вирішуються наступні завдання:

- здійснюється систематичний контроль за виконанням плану виробництва овочів відкритого ґрунту в господарстві;
- визначається вплив чинників на об'єм виробництва овочів відкритого ґрунту;
- виявляються внутрішньогосподарчі резерви збільшення виробництва овочів відкритого ґрунту;
- оцінюється діяльність підприємства по використанню можливостей збільшення виробництва овочівницької продукції з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних чинників;

- здійснюється контроль за процесом реалізації продукції і отриманням прибутку; визначення впливу як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників на об'єм реалізації продукції і фінансові результати;

- виявлення резервів збільшення об'єму реалізації овочів і суми прибутку;
- проводиться оцінка роботи підприємства по використанню можливостей нарощування об'єму реалізації овочів відкритого ґрунту, прибутку і рентабельності;

- розробляються заходи щодо використання виявлених резервів.

На рівень економічної ефективності впливають такі фактори, як урожайність, прямі затрати праці на 1 ц, виробнича собівартість та повна собівартість 1 ц, ціна реалізації 1 ц, прибуток на 1 га, прибуток на 1ц, рівень рентабельності [1].

Економічну ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту в Черкаській області по категоріях господарств розглянемо в табл. 1.

Таблиця 1

**Економічна ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту
в Черкаській області по категоріях господарств***

Показники	Господарські товариства		Приватні підприємства (включаючи ФГ)		в т.ч. фермерські господарства	
	2003р.- 2005р.	2006р.- 2008р.	2003р.- 2005р.	2006р.- 2008р.	2003р.- 2005р.	2006р.- 2008р.
Урожайність, ц з 1 га	77,4	96,9	71,2	102,1	76,1	91,2
Прямі затрати праці на 1 ц, люд.-год.	9,1	4,3	8,3	9,1	5,6	5,3
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	41,1	49,9	26,8	88,2	24,9	37,5
Ціна реалізації 1 ц, грн.	58,8	72,4	37,2	72,0	35,1	34,2
Прибуток (збиток) на 1 га, грн.	718,0	651,0	538,0	-1107	568,0	2058,0
Рівень рентабельності (збитковості), %	43,1	45,1	39,2	-18,3	40,4	70,0

* розраховано за даними Головного управління статистики у Черкаській області

Так, в Черкаській області за період з 2003 по 2008 роки виробництво овочів відкритого ґрунту у фермерських господарствах не було збитковим. Основними показниками, що характеризують ефективність виробництва продукції є сума отриманого прибутку (характеризує ефект виробництва) та рівень рентабельності виробництва овочів (характеризує ефективність виробництва). Для прикладу, суми прибутків від реалізації овочів в розрахунку на 1 га посівної площі у фермерів є найвищими, і в середньому у 2006-2008 роках становили 2058грн. у Черкаській області. Відповідно рівень рентабельності складав 70%, що є досить високим показником в сучасних умовах господарювання.

Порівнявши дані показники із показниками ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту в господарських товариствах досліджуваного регіону за

аналогічний період (вони є найпоширенішою формою господарювання), можна зробити висновок про неефективність даної галузі та неспроможність даних господарств до ринкового механізму. Це, насамперед, зв'язано із високою трудомісткістю виробництва овочів в даних організаційних структурах, що складає в середньому 10 люд.-год. на 1 ц овочів порівняно з приватними підприємствами, до яких відносять і фермерські господарства. Даний фактор негативно впливає на собівартість продукції.

Проте, одним із найважливіших чинників ефективності овочівництва відкритого ґрунту є наявність стабільних каналів реалізації продукції, оскільки овочева продукція має нееластичну пропозицію, що пов'язано із її швидким псуванням та незначним терміном зберігання деяких видів овочів. Відсутність своєчасного збуту овочівницької продукції значною мірою призводить до збитковості овочівництва та не дає можливості підприємствам повністю реалізувати наявний виробничий та кадровий потенціал. Це підтверджують і дані наших досліджень, де рівень товарності продукції інколи сягав 29,8%, що є катастрофічним показником. Втім, щодо фермерських господарств, то за період 2006-2008 років рівень товарності складав 68,6-84,7%. Це говорить про розуміння фермерами-овочівниками важливості даної проблеми та побудову певної маркетингової стратегії фермерів щодо збуту своєї продукції. Оскільки за законами ринкової економіки недоцільно виробляти жодного кілограма продукції, якщо вона не матиме збуту (не буде користуватись попитом) [2].

Взагалі ефективність овочівницьких підприємств різних форм власності коливається по роках, що свідчить про сучасну галузеву нестабільність. Як уже зазначалось, виробництво овочів відкритого ґрунту у фермерських господарствах Черкаської області є прибутковим. Причому, наші дослідження доводять певні розбіжності в офіційних статистичних даних та реальних показниках. На наш погляд, це пов'язано із приховуванням дійсних даних фермерами внаслідок недосконалості системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників в умовах сучасної української економіки. А тому справжні показники, на наше переконання є ще вищими.

Середні розміри фермерських господарств Черкащини не дозволяють ефективно використовувати наявну земельну площу при тому напрямі спеціалізації, який характерний для даної зони. Невеликі розміри даних господарств спонукають їх займатися виробництвом працемістких культур (овочі, плоди), а також виробництвом продукції тваринництва.

Дослідження підтверджують, що визначальним напрямком у підвищенні ефективності виробництва будь-якої форми господарювання в умовах багатоукладної економіки, як і раніше, є раціональне і ефективне використання земельних ресурсів, матеріально-технічних засобів, худоби тощо.

Ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту в значній мірі залежить від розмірів господарств. На основі анкетного опитування нами здійснено групування фермерських господарств Черкаської області (2008 р.) і виявлено, що найбільш ефективним є фермерське господарство із площею зайнятою овочевими культурами більше 20 га (табл.2).

Таблиця 2

Групування фермерських господарств Черкаської області за розміром посівних площ під овочевими культурами, 2008р.*

Показник	Група господарств за розміром посівних площ під овочевими культурами					
	до 1 га	від 1,1 до 5,0	від 5,1 до 10,0	від 10,1 до 20,0	понад 20га	Разом
Чисельність господарств в групі	12	17	6	3	4	42
В % до загальної чисельності	28,6	40,5	14,3	7,1	9,5	100
Зібрана площа в середньому на 1 господарство, га	0,71	3,27	6,97	18,67	40,33	77,70
Валовий збір овочів в середньому на 1 господарство, ц	21,3	187,2	415,2	690,3	2579,3	436,1
Урожайність, ц/га	30,17	57,22	59,60	36,99	63,97	56,68
Виручка від реалізації овочів в середньому на 1 господарство, тис.грн	65,16	105,47	40,05	31,86	133,97	82,06
Прибуток (збиток) від реалізації овочів в середньому на 1 господарство, тис.грн	8,68	14,57	4,66	-5,6	41,15	12,56
Собівартість реалізованої продукції в середньому на 1 господарство, тис.грн.	56,51	92,37	35,38	34,47	92,83	70,14
Собівартість 1 ц овочів, грн..	266,0	490,00	85,00	54,00	36,00	186,2
Рівень рентабельності, %	15,3	15,8	13,2	-16,2	44,3	17,9

*За даними анкетного опитування

Отже, як підтверджують дані таблиці 2, одним із шляхів підвищення ефективності виробництва галузі овочівництва є концентрація виробництва. Зокрема, найнижчий рівень собівартості виробництва 1 ц овочів відкритого ґрунту 36 грн. та найвищий рівень рентабельності їх виробництва 44,3% у господарствах із найбільшим розміром посівних площ під овочевими культурами. Хоча господарства із площею посівів овочів більше 20 га складають лише 9,5% від усіх фермерських овочівницьких господарств Черкаської області.

Для отримання високих результатів господарювання при виробництві овочів у фермерських господарствах з невеликими площами належить застосовувати високопродуктивні інтенсивні технології виробництва. Оскільки клімат Черкаської області є помірно континентальним з нестійким зволоженням, то одержання стабільних і високих врожаїв можливе за лише умов зрошення.

Вітчизняні вчені підраховали, що для інтенсивного ведення овочівництва у кожний гектар необхідно вкласти \$1-3 тис. (принаймні у перший рік, коли облаштовується система краплинного зрошення). Ціна варіюється залежно від виду культур, які вирощуються, площі, якості води, яка використовується для зрошення, і т.д. При вирощуванні рослин за допомогою краплинного зрошення вносяться потрібні поживні речовини в необхідній кількості і тоді, коли слід. Тож навіть при високих затратах рентабельність, наприклад, вирощування томатів становить не менше 20%. Збільшення урожайності огірків і помідорів при краплинному зрошенні порівняно з дощуванням може досягти 4-5 разів [128]. У Європі фермери вирощують огірків 140-160 т/га (6-9 см завдовжки), ми ж поки

маємо у найкращі роки 20 т/га цих овочів. Урожаї овочевих культур у тих фермерів, які вирішили використовувати системи краплинного зрошення, зросли у кілька разів (табл. 2.20): томатів - 80-120 т/га, цибулі - 60-120 т/га, перцю - 50-60 т/га, картоплі - до 40 т/га. При цьому також можливе одержання двох врожаїв з одного поля протягом року. Це дає змогу істотно знизити затрати на технологічне переобладнання та собівартість продукції, а отже отримати додаткові прибутки.

Проте, досвід застосування різних способів поливу свідчить, що ефективність зрошувального овочівництва зросла саме завдяки появі насамперед краплинного зрошення.

Для прикладу розглянемо економічну ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту у ФГ „Агрофірма „Базис” Уманського району Черкаської області з застосуванням краплинного зрошення (табл.3).

Таблиця 3

Економічна ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту у ФГ „Агрофірма „Базис” Уманського району Черкаської області*

Показники	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2008р. до 2004р., %
Урожайність, ц з 1 га	128,8	211,4	249,7	127,1	161,6	125,4
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	39,8	35,7	39,2	156,7	86,1	216,3
Затрати праці на 1 ц, люд.-год.	8,91	7,76	7,44	12,90	9,60	107,7
Повна собівартість 1 ц, грн.	47,5	61,0	50,7	107,7	85,8	180,6
Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	107,8	214,7	202,5	173,1	65,0	60,2
Виручка від реалізації, тис.грн.	128,2	304,5	198,6	209,3	76,0	59,2
Ціна реалізації 1 ц, грн.	56,5	86,6	49,7	130,2	100,4	178,0
Прибуток (збиток), тис.грн.	20,4	89,8	-3,9	36,2	11,0	53,9
Рівень рентабельності (збитковості), %	18,9	41,8	-1,9	20,9	16,9	-2пп

*- розраховано на основі первинної звітності ФГ

З даних таблиці 3 видно, собівартість реалізації 1 ц овочів найнижчою була в 2008 році, в інших роках вона постійно зростала і у 2005 році склала 214,7грн на 1 ц. Ціна реалізації у 2006 р. дещо знизилась порівняно з 2004 р., але у наступні роки мала тенденцію до зростання, що є позитивним явищем. За досліджуваний період ціна реалізації зросла на 78%.

Отже, виробництво овочів відкритого ґрунту в господарстві за досліджуваний період є рентабельним і прибутковим, крім 2006р., де рівень збитковості склав – 1,9%, тобто господарство отримало збиток в розмірі 3,9 тис. грн. Найвищим рівень рентабельності був у 2005 році – 41,8%. Це пояснюється тим, що на ринку склалася досить висока ціна реалізації овочів.

Можна сказати, що господарство непогано пристосоване до господарювання в ринкових умовах. Виробництво овочів відкритого ґрунту в господарстві приносить значні прибутки.

Підводячи підсумки можна сказати, що шляхи підвищення ефективності овочівництва у кожному господарстві будуть різними, виходячи з конкретних умов. Так, в одних господарствах потрібно, в першу чергу, підвищити механізацію виробництва, у других — поліпшити комплектування та навчання кадрів, у третіх — удосконалити структуру посівних площ овочевих культур і т. д. Але є загальновизнані шляхи підвищення ефективності виробництва овочів. Серед них можна виділити такі:

1. підвищення врожайності овочів;
2. зменшення втрат вирощених овочів на всіх стадіях від збирання до споживання (ці втрати становлять понад 30 % вирощеного врожаю);
3. зменшення у всіх господарствах нестандартної продукції;

Підвищенню економічної ефективності овочівництва у фермерських господарствах областей Правобережного Лісостепу сприятиме:

1. впровадження інтенсивних технологій, які забезпечують механізацію виробничих процесів (обробітку ґрунту, сівби, збирання і післязбиральної обробки продукції, крапельне зрошення);
2. проведення комплексу заходів із захисту рослин від шкідників і хвороб, боротьба з бур'янами;
3. використання високоврожайних і придатних для механізованого збирання сортів;
4. здійснення комплексу прийомів по формуванню заданого врожаю;
5. поглиблення господарської та внутрігосподарської спеціалізації та концентрації;
6. раціональне поєднання овочівництва відкритого та закритого ґрунту;
7. прями зв'язки господарств із заготівельниками;
8. налагоджені стабільні канали збуту тощо [3].

Таким чином, за рахунок підвищення урожайності овочевих культур, зменшення втрат овочів на всіх етапах їх виробництва та інших техніко-технологічних та організаційно-економічних заходів у фермерських господарствах можна здійснювати ефективне виробництво овочів.

Література

1. Семенда Д.К., Здоровців О.І., Котик П.С. та ін. Аграрна економіка: Підручник. - За редакцією Д.К. Семенди та О.І. Здоровцова. - Умань, 2005-С.318.
2. Мармуль Л.О. Методичні засади дослідження фермерських та особистих господарств в АПК регіону / Л.О. Мармуль, Г.Є. Жуйкою, С.В. Волович // Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Житомир, 3—5 березня 2005 р. : в 3-х ч. — Житомир : Вид-во «Державний агроекологічний університет», 2005. — Ч. 2. — С. 29.
3. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку : інформ.-аналіт. зб. / за ред П.Т. Саблука та ін. — К. : ІАЕ УААН, 2008. — Вип. 9. — 764 с.

Рецензент - д.ф.-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 636.084.74.003.13

Польовий Л.В., д.с.-г.н., професор[©]**Данчевський О.В.**, магістрант*Вінницький національний аграрний університет***Польова О.Л.**, кандидат економічних наук, доцент*Житомирський державний технологічний університет*

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНОГО КОРМОРОЗДАВАЧА ЗА РІЗНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ ГОДІВЛІ КОРІВ

Встановлено, що при рівні молочної продуктивності корів у межах 12-16 кг молока від корів української чорно-рябої молочної породи доцільно у годівельні столи доставляти корми мобільними кормороздавачами один раз на добу.

Перехід на одноразову роздачу кормів призводить до підвищення рівня рентабельності виробництва молока на 12,26% у стійловий період та на 21,22% у літній.

Ключові слова: *кормороздавач, мобільний, технологія, роздача, годівельний стіл, режим, продуктивність, ефективність.*

Вступ. У ринкових умовах ведення молочного скотарства товаровиробники вишукують нові технологічні операції по годівлі корів, які направлені на зменшення затрат праці та підвищення ефективності виробництва молока [1].

Одним із шляхів зменшення затрат праці при виробництві молока є механізація доставки кормів до тварин. Суттєві затрати праці потребуються при виготовленні кормових сумішей, в склад яких входять у відповідній кількості грубі, соковиті, концентровані корми та різні добавки для нормалізації повноцінності раціонів [2].

У реформованих сільськогосподарських підприємствах ще не достатньо вирішується питання по впровадженню вільного доступу корів до годівельних столів. Про їх переваги свідчить цілий ряд досліджень та практична їх перевірка у реконструйованих тваринницьких будівлях [3].

Прогресивні технології по годівлі корів направлені на раціональне використання тваринами кормових сумішей. Тому актуальним є дослідження режиму роздачі кормів та їх кратність.

Матеріали і методи. Дослідження проводились у стійловий період (лютий 2011 року) та у літній період (червень 2011 року) на протязі 10 діб у будівлі 12x78 м, де розміщено 100 дійних корів племінного ядра у ТОВ «Довіра» Мурованокуриловецького району. Утримання прив'язне із автоматичною прив'язь-відв'язю. Згідно розпорядку дня тварин направляють на вигульні майданчики, які розміщені біля будівлі. У приміщенні розміщено 4 технологічні групи по 25 голів. З обох сторін кормового столу знаходиться по дві технологічні групи, які розділені підсобними приміщеннями. Це дозволило без додаткових

затрат передбачити 50-ти коровам встановити на період 10 діб роздачу кормів одноразовий добовий раціон і три рази: 30% вранці, 32% в обід і 38% ввечері кормової суміші.

Доїння корів трьохразове в обох піддослідних групах. При трьохразовій роздачі кормів їх доставляли мобільним кормороздавачем за годину до доїння корів, а при одноразовій – корми корови поїдали постійно із переривами на жуйку, моціон та відпочинок.

Об'єм кормів та залишків підраховували подово перед відпочинком корів у вечері. Молочну продуктивність визначали контрольними доїннями кожен день. Надій від 50-ти корів, які отримували корм один раз на добу і три рази на добу у рівній кількості згідно режимів.

Матеріали опрацьовані за В.С.Патровим і співавторів (2000) та з використанням ЕОМ.

Результати середніх значень вважали статистично вірогідними при * $P < 0,05$; ** $P < 0,01$; *** $P < 0,001$.

Результати досліджень. У стійловий період особливу увагу було приділено умовам утримання корів та підтримці параметрів мікроклімату. Використання мобільних кормороздавачів погіршують склад повітря при роздачі кормів у годівельний стіл і для нормалізації повітряного середовища потребується відповідний час. Але при зменшеній кількості роздачі кормів до одного разу на добу крім покращення гігієнічних умов утримання дійних корів та більш ефективноше використовували корми.

Підтвердженням цього є дані добових надоїв корів племінного ядра української чорно-рябої молочної породи (табл. 1).

З даних таблиці 1 видно, що від групи 50 корів при трьохразовій роздачі кормів за добу отримано 6,22 ц молока при технології, яка застосовувалась в господарстві. У той же час при переході на одноразову роздачу кормів надої зменшились, але не суттєво – всього по групі на 1 кг молока.

Таблиця 1

Добовий надій корів племінного ядра у стійловий період, n=50, $\bar{x} \pm S_x$

Надій від 50 корів, кг	Роздача кормів на добу	
	Три рази	Один раз
До постановки досліду	6,21±0,032	6,20±0,037
1 день	6,22±0,033	6,19±0,041
2 день	6,26±0,032	6,25±0,042
3 день	6,30±0,038	6,34±0,044
4 день	6,36±0,037	6,40±0,052
5 день	6,39±0,042	6,56±0,048**
6 день	6,48±0,048	6,67±0,051**
7 день	6,51±0,038	6,74±0,046***
8 день	6,53±0,044	6,83±0,052***
9 день	6,56±0,036	6,90±0,047***
10 день	6,62±0,049	7,05±0,075***
Всього	64,23±0,326	65,93±0,244***

*** $P < 0,001$.

Ефективність кращого мікроклімату та вільного споживання корму при одноразовій роздачі кормів позитивно проявилась на п'ятий день досліджень. Встановлена перевага у запровадженні разової роздачі кормів над трьохразовою по групах в кількості 17 кг за добу, що було вірогідною різницею при $P < 0,01$. Ще більша перевага була отримана на сьомий день досліджень. Різниця у надоях склала 23 кг. на користь роздачі кормів один раз на добу при $P < 0,001$ у порівнянні із трьохразовою роздачею. За весь період досліджень (10 діб) загальна кількість отриманого молока при трьохразовій роздачі кормів досягла 64,23ц, а при одноразовому – 65,93ц або більше на 2,65% (при $P < 0,001$).

Таким чином, у стійловий період одноразова роздача кормів коровам привела до підвищення надоїв за рахунок меншого погіршення мікроклімату мобільним кормороздавачем та зменшення витрат кормів при поїданні їх коровами з врахуванням індивідуальної травної поведінки.

У літній період надій у корів підвищився у групі корів, яким роздавали корми три рази на добу до 7,11ц та при одноразовій – до 7,13ц (табл. 2).

При переході на одноразову роздачу кормів надої значно зменшились на 2 кг але у наступні дні підвищились. Так, на третій день встановлена вірогідна різниця ($P < 0,001$) у порівнянні із трьохразовою роздачею кормів, яка зберігалась до кінця досліду (10 діб). Характерно те, що за весь період при одноразовій роздачі кормів різниця по групі 50 корів була 5,83ц.

Таблиця 2

Добовий надій корів племінного ядра у літній період, n=50, $\bar{x} \pm S_x$

Надій від 50 корів, кг	Роздача кормів на добу	
	Три рази	Один раз
До постановки досліду	7,10±0,038	7,13±0,050
1 день	7,10±0,037	7,12±0,052
2 день	7,10±0,038	7,12±0,047
3 день	7,14±0,048	7,50±0,055***
4 день	7,22±0,056	7,93±0,061***
5 день	7,50±0,067	8,05±0,077***
6 день	7,57±0,082	8,32±0,079***
7 день	7,72±0,101	8,60±0,097***
8 день	8,00±0,112	8,66±0,103***
9 день	8,07±0,124	9,00±0,131***
10 день	8,11±0,146	9,07±0,152***
Всього	75,53±1,052	81,36±1,124***

*** $P < 0,001$.

Споживання зелених кормів у піддослідних групах корів суттєво відрізнялось. Трьохразова роздача кормів співпадає з послідувачим доїнням, а при одноразовій – корови самі регулювали споживання корму в залежності від кількості жуйки, відпочинку та моціону на вигульних майданчиках.

Загальні затрати праці у стійловий період були більшими, ніж у літній при трьохразовій роздачі кормів на 73,9%, а в літній – на 64,8% (табл. 3).

Таблиця 3

Економічна ефективність використання мобільного роздавача кормів при різних технологіях годівлі корів (на одну голову)

Показник	Роздача кормів			
	Стійловий період		Літній період	
	Три рази	Один раз	Три рази	Один раз
Добовий надій, кг	12,85	13,19	15,11	16,27
Загальні затрати праці, люд.-год.	0,527	0,303	0,483	0,293
Затрати праці на 1 кг молока, люд.-год.	0,041	0,023	0,032	0,018
Виручка від реалізації, грн.	27,63	28,34	27,95	30,10
Загальні затрати, грн.	23,55	21,87	19,18	18,03
Прибуток, грн.	4,08	6,47	8,77	12,07
Рівень рентабельності, %	17,32	29,58	45,72	66,94

З даних таблиці 3 видно, що зменшення кількості роздавання кормів вплинуло на загальні затрати по експлуатації корів. На добу кожна корова потребувала матеріальних коштів при трьохразовій роздачі 23,55 грн. У стійловий період, що на 7,68% більше одноразової роздачі кормів, у літній період – на 6,38%. Особливо відчутні отримані переваги ефективності виробництва молока за прибутками: в 1,58 рази у стійловий період, та 1,38 рази у літній.

Висновки. 1. При рівні молочної продуктивності корів у межах 12-16 кг молока від корів української чорно-рябої молочної породи доцільно у годівельні столи доставляти корми мобільними кормороздавачами один раз на добу.

2. Перехід на одноразову роздачу кормів призводить до підвищення рівня рентабельності виробництва молока на 12,26% у стійловий період та на 21,22% у літній.

Література

1. Польова О.Л. Ефективність енергоощадного утримання тварин / О.Л. Польова. – Житомир: Рута, 2010. – 179с.
2. Ревенко І.І. Машини та обладнання для тваринництва / І.І. Ревенко, М.В. Брагілець, В.І. Ревенко. – К.: Кондор, 2009. – 731с.
3. Бурлака В.А. Годівля сільськогосподарських тварин / В.А. Бурлака, М.М. Кривий, В.Д. Шевчук та ін. – Житомир: вид. ДАВ, 2004. – 460с.

Summary

L. Polyoviy, O. Danchevskiy, O. Polyova ECONOMIC EFFICIENCY OF MOBILE FEEDS ON DIFFERENT TECHNOLOGIES COW FEEDING

Established that the level of milk production of cows within 12-16 kg of milk from cows Ukrainian black spotted dairy breed in the appropriate tables feed deliver mobile feeds feed once a day.

Go to the one-time distribution of food will increase the profitability of milk production of 12.26% in the period stalled and 21.22% in summer.

Key words: Feeds, Mobile, technology, distribution, feed table mode, productivity, efficiency.

Рецензент - д.ф-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 338.1

Пуцько Б.М., д.е.н., с.н.с., в.о. професора кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності ЛНУВМ та БТ імені С.З. Гжицького

НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ І СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сформульовано організаційно-інституційний механізм та схематично інтерпретовано об'єктно-факторний алгоритм вибудовування економічної стратегії українського уряду щодо виконання завдань розвитку національної економіки. Узагальнено та систематизовано наявну "науково-програмну творчість" з піднятої проблеми: сформульовано головні фактори глобального середовища та чинники, які можуть визначати стратегію національної економіки України; виділено головні стратегічні фактори розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної адаптації до глобального економічного середовища. На цій основі приведено категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі.

Ключові слова: *організаційно-інституційний механізм, об'єктно-факторний алгоритм, економічна стратегія українського уряду, головні стратегічні фактори та завдання розвитку, національна економіка.*

Постановка проблеми. Без формування національних пріоритетів та стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки не відбулася б жодна розвинута країна. Ми не знали б таких понять, як "шведська модель економіки", "німецька модель економіки", "індійська модель економіки", "канадська модель економіки", в сучасних умовах ми стикаємося з "китайською моделлю економічного дива" тощо. Будь-яка розвинута економіка, по-перше, має ознаки національного походження; по-друге, за історією успішності або неуспішності тієї чи іншої економіки, є уряди, лідери цих урядів; а, по-третє, розроблені солідні стратегії економічного розвитку для усіх людей даного суспільства. Економічний досвід розвинутих країн дозволяє сформулювати основну формулу економічної успішності при формуванні стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки: "сильнорозвинута національна економіка, це сильнокерована країна". Під поняттям "сильнокерована країна" не слід ототожнювати переслідування опонентів або опозиції, обмеження підприємницької ініціативи, згорання соціальних програм в угоду монополістичним колам тощо.

Слід константувати, що проблема моделювання сильнорозвинутої української національної економіки залишається на стадії "добрих намірів добрих людей": не було доброї волі представників влади; не було достатнього економічного інтелекту; не було виважених колективних рішень. Наше урядування зводиться до "політикування", а де економічний розвиток? Тому над цією проблемою слід працювати усьому чесному науковому світові України під керівництвом уряду України, який слід налаштувати на інтелект і прогресивні економічні зміни.

Аналіз останніх досліджень. Творення стратегії розвитку України українськими урядами досі не мало позитивних наслідків. Її творення сучасним урядом теж набуває дещо комічних або несистемних ознак, якщо познайомитися

лише з назвами інституцій або програм розвитку: створення "Національної Стратегічної Асамблеї"; "Національна стратегічна надія"; "Хай живе прорив!"; "Україна-2015: Національна стратегія розвитку. Економіка"; "Стратегія від Українського форуму" тощо [1-2]. Сумбурність і хаотичність цих заходів завчасно прогнозує їх нереалістичність і недієздатність, навіть якщо який-небудь параграф цих заходів буде реалізовано "на замовлення" певних осіб або груп, то це очевидно не стосуватиметься суспільства у цілому.

Основні стратегічні орієнтири розвитку національної економіки в глобальному середовищі повинні вибудовуватися за двома напрямками: стратегічний орієнтир №1 - створення інститутів економіки знань; стратегічний орієнтир №2 - перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку. Що стосується стратегічного орієнтиру №1 - створення інститутів економіки знань, то автор ще у 2002 році сформулював ідею організації "Міжнародного інституту суспільства і економіки довкілля", в рамках якого можна вирішувати означені проблеми. Теоретичне обґрунтування стратегічного орієнтиру №2 - переходу від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку відповідно можна було б здійснити у запропонованому інституті економіки знань - "Міжнародному інституті суспільства і економіки довкілля", а його практична реалізація залежить тільки від уряду [3-4].

Мета статті. Сформулювати організаційно-інституційний механізм та відобразити схематично об'єктно-факторний алгоритм вибудовування економічної стратегії українського уряду щодо виконання завдань розвитку національної економіки. Узагальнити та систематизувати наявну "науково-програмну творчість" з піднятої проблеми: сформулювати головні фактори глобального середовища та чинники, які можуть визначати стратегію національної економіки України; головні стратегічні фактори розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної адаптації до глобального економічного середовища. На цій основі визначити національні пріоритети: 1) привести категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі; 2) сформулювати економічні інструменти виконання завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Економічна стратегія українського уряду має акцентуватися на вирішенні, передусім, ключових проблем:

➤ підтримування передових позицій у наукових дослідженнях і технологіях з ряду пріоритетних напрямів (нанотехнології, ядерна енергетика, авіа-, ракетно- і суднобудування, новітнє матеріалознавство тощо) шляхом створення потужних об'єднань вітчизняних підприємств однієї галузі, а також розвитку виробничої кооперації з відповідними фірмами Євросоюзу, країн СНД та Азійсько-Тихоокеанського регіону;

➤ врахування високої вірогідності нових технологічних проривів, які ґрунтуватимуться на відкриттях 1991–2000-х рр. в біології, медицині, інформатиці, космічних дослідженнях, створенні нових матеріалів і джерел енергії;

➤ входження або утримання/посилення позицій в глобальному обороті високотехнологічної продукції та технологій;

➤ спеціалізація з надання інтелектуальних послуг в галузі фундаментальних і прикладних наукових досліджень і професійної освіти.

Особливостями технологічного розвитку у найближчі десятиліття стануть: по-перше, розвиток технологій, що формуються на стику різних предметних галузей; по-друге, посилення дифузії сучасних високих технологій в середньо - та низькотехнологічні сектори виробничої сфери. Очікується формування нових виробничих технологій, що забезпечують в рамках традиційних галузей суттєву зміну характеру виробничих процесів і властивостей готової продукції. Зростання продуктивності у світі все більше спиратиметься на нагромадження не фізичного, а людського капіталу та підвищення вкладу в економічне зростання "ноосферної економіки" - економіки знань. Об'єктно-факторний та організаційно-інституційний алгоритм вибудовування економічної стратегії українського уряду може мати наступний вигляд (рис.1).

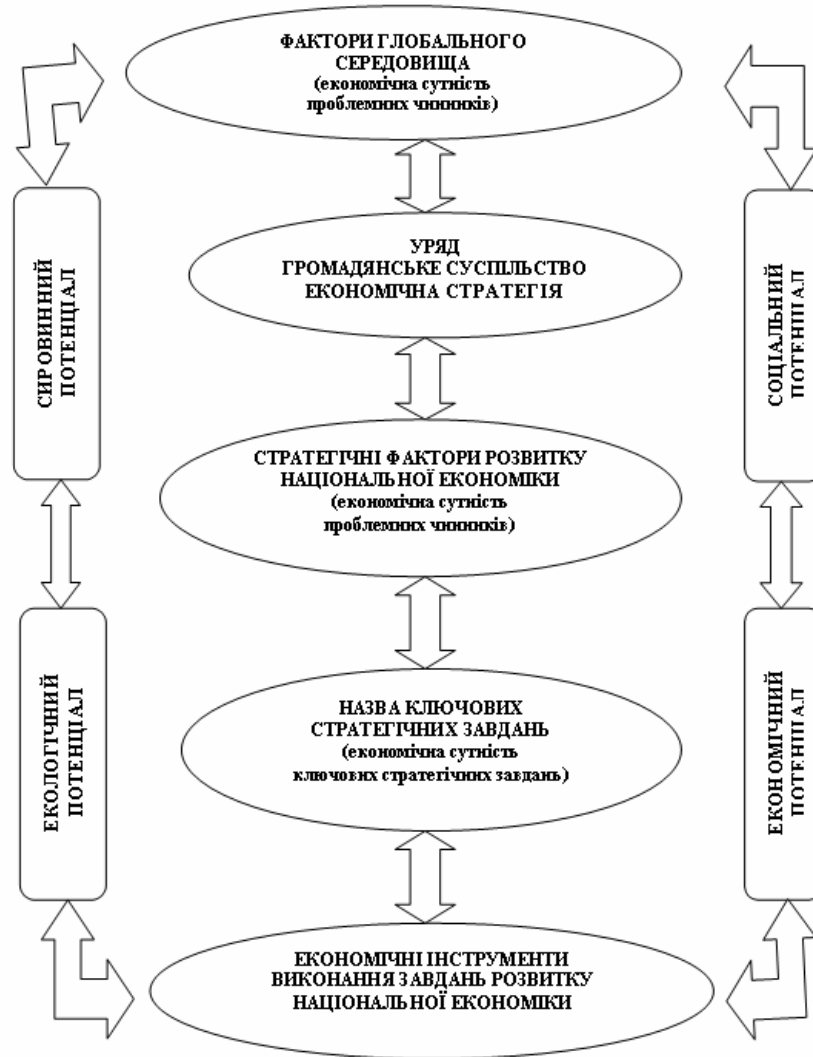

Рис.1. Організаційно-інституційний механізм та об'єктно-факторний алгоритм вибудовування економічної стратегії українського уряду щодо виконання завдань розвитку національної економіки

У період 1970-х–1990-х рр. характерною рисою розвитку світового господарства у цілому було постійне зниження темпів приросту ВВП: з 4,6% у 1960-і рр. цей показник знизився до 3,5% у 1970-і роки, 2,9% – у 1980-і та 2,6% в 1990-і рр. З кінця 1980-х рр. до початку XXI ст. в результаті перемоги Заходу в "холодній війні" спостерігалось економічне, ідеологічне та геополітичне лідерство країн ліберально-демократичного капіталізму. Лідерство супроводжувалося перерозподілом на користь Заходу економічних, фінансових, людських та інтелектуальних ресурсів, які в масовому порядку перетікали в США і Західну Європу. Ще нижчими були темпи зростання в розвинених державах: у 2006 р. на частку провідних індустріальних країн Заходу ("великої сімки") – припадало 41% світового ВВП, тоді як 50 років тому – 51%, тобто в перспективі лідерство Заходу в геоekonomіці не гарантоване. Донедавна вважалося, що Сполучені Штати приречені на одноосібне лідерство і навіть гегемонію у Світі, але у 2006 р. частка Євросоюзу у світовому ВВП вперше перевищила частку США.

Але "Європейський проект" теж починає давати збої – тормозяться процеси розширення ЄС, навпаки, є тенденції щодо виходу, а то і щодо виключення "зі списку" окремих "кризових" країн. Даються взнаки прогресуюче старіння населення й агресивне небажання численних емігрантів з колишніх колоній асимілюватися в європейському культурному середовищі. Спроби прийняти єдину Конституцію ЄС були заблоковані громадянами Нідерландів і Франції, а намагання виробити єдину зовнішню політику за найменшим спільним знаменником призводять до відносного послаблення об'єднаної Європи. Обмеженість ресурсів для підтримки розвитку в нових країнах-членах ЄС все більше орієнтує їх на використання національних ресурсів розвитку для скорочення свого відставання від країн-лідерів світу.

Сучасні глобалізаційні процеси характеризуються конкуренцією між двома моделями економічного розвитку – ліберально-демократичним капіталізмом традиційного Заходу і авторитарним капіталізмом (флагманами якого завжди виступали азійські "тигри" і "дракони"). З відкриттям ринків Китаю й Індії, країн СНД і арабських країн, пропозиція на ринку робочої сили зросла на 3 млрд. осіб, тобто практично подвоїлася, а це – безпрецедентне зростання. Основою модернізації цих країн залишається індустріалізація: у 2001–2005 рр. темпи зростання промислового виробництва випереджали збільшення обсягу вироблених послуг у Китаї, Індії, Малайзії, Монголії, В'єтнамі, Лаосі, Камбоджі, Таїланді, Туреччині, Ірані, Пакистані, Бангладеш, Узбекистані і Туркменістані.

В сучасному світі спостерігається нове явище - диспропорційність економічного розвитку, яке свідчить про нерівномірність, і, зумовлює кризові потрясіння незалежно від об'єктивних циклів ділової активності. Ця диспропорційність не зводиться до відмінностей у виробництві ВВП на 1 особу між багатими та бідними країнами. Вона викликана глобалізацією міжнародних фінансових потоків, їх спекулятивним обігом й призводить час від часу до фінансових криз в різних регіонах світу. Приведемо основні прогнозовані характерні економічні фактори розвитку світової економіки у найближчі 5-10 років: 1) масштабне використання сучасних технологій в країнах, що розвиваються; 2) перетворення Китаю та Індії на головні локомотиви світового економічного зростання; 3) старіння населення в розвинених країнах на тлі швидкого зростання населення в країнах, що розвиваються; 4) прискорення інновацій, посилення їх впливу на економічний розвиток.

На відміну від нових індустріальних країн, і, країн, що розвиваються, Україна поки що не змогла пробитися на широкий світовий ринок і зайняти на ньому власні надійні ніші з постачання готової, а не сировинної промислової і сільськогосподарської продукції. В Україні домінують заспокійливі погляди на стан державного боргу при цілковитому ігноруванні характеру валових боргових зобов'язань, які погіршують і без того викривлену структуру економіки. Протягом останніх років спостерігається зростання ефективності виробництва на основі підвищення інтенсивності використання енергетичних ресурсів і продуктивності праці; зростання вартості робочої сили випереджає зростання її продуктивності. Зростаюча залежність від зовнішніх факторів стимулює нестабільність і кризи, під тиском яких більшість еліт країни намагається увійти у сферу зовнішнього політичного та економічного впливу.

З 2005 року в Україні почала змінюватися модель економічного і політичного розвитку шляхом послідовної транснаціоналізації на основі імпортного капіталу; інноваційність розвитку в більшості складових залежить від ініціатив вищого менеджменту ТНК, а не політики національних урядів. Зокрема, економічною помилкою був продаж "Криворіжсталі" - унікального національного активу, в обмін на тимчасовий зиск Україна втратила стратегічну економічну позицію, фактично підсиливши іноземну ТНК і потенційно послабивши формування власної ТНК в металургійній сфері. Фінансові дисбаланси породжують нестабільність американського долара, його девальвацію, імпортне засилля іноземних товарів посилюють дефіцит зовнішньої торгівлі, ведуть до некерованої деструкції української гривні та економіки; відбувається перетік виробничої сфери у торгівельну. Свідченням негативного впливу фінансових дисбалансів на українську економіку є підвищення цін на сировину та матеріали: значне зростання цін на природний газ, вугілля, алюміній, вовну і сотні інших продуктів. Під впливом цих та деяких інших обставин збільшуються видатки підприємств на енергоносії, хімічні матеріали та послуги торгівлі.

Проблема інноваційності виробничого фактору одночасно характеризується рядом несприятливих факторів:

1) інноватизація економіки занадто задерегульована, можна нарахувати близько 2000 актів, які яким-небудь чином не сприяють інноваційній активності;

2) господарські структури не мають достатньої економічної мотивації у вирішенні завдань технологічної та структурної модернізації виробництва, формування та освоєння нових товарних ринків;

3) низький інноваційно-технологічний рівень виробництва впливає навіть на таку, здавалося б, успішну галузь, як металургія, продукція якої лише частково покриває потреби внутрішнього ринку;

4) не вдається зупинити тенденцію старіння основних фондів, що негативно впливає на ефективність виробництва та приховує у собі перманентну загрозу техногенних катастроф;

5) мова має йти про інноваційне позиціонування України в геоekonomіці з тим, щоб в результаті була змінена сама якість участі країни в міжнародних економічних процесах, враховуючи нову розстановку сил у світовій економіці.

Для України надмірна лібералізація та відкритість внутрішнього ринку визначаються даними щодо структури ВВП за категоріями кінцевого використання протягом 2000 - 2008 рр. Зокрема, сумарний експорт та імпорт протягом 2000 - 2004 рр. стабільно перевищував 1,0% за переваги питомої ваги

експорту над питомою вагою імпорту. Ці роки можна охарактеризувати, як період реалізації експортоорієнтованої моделі зовнішньоекономічної діяльності, 2005 року це перевищення скоротилось до мінімуму, менше 1%. Скоріше за все, це пов'язано з внесенням значних змін у бік зменшення митних тарифів заради виконання зобов'язань України, взятих у рамках вступу в СОТ, а також зі слабким державним регулюванням, контролем і обліком. З 2006 року спостерігається стабільне перевищення імпорту над експортом, яке 2008 року (рік вступу в СОТ) становило понад 8%, що майже вдвічі більше цього показника за попередній рік.

Аналітична оцінка показує, що відбувся непрогнозований і неконтрольований перехід до імпортозалежної моделі зовнішньоекономічної діяльності. Попри світову фінансово-економічну кризу, за підсумками 2008 року Україна зберегла високі темпи нарощування експорту й імпорту на тлі значного уповільнення темпів зростання ВВП і промислового виробництва. Обсяги експорту товарів 2008 року збільшилися порівняно з 2007-м на 35,9% - до 67,7 млрд. \$ США, а імпорт зріс на 41,1% і сягнув 86 млрд. \$ США. Високі темпи зростання обсягів імпорту та експорту зумовлені, насамперед, сприятливою для українського експорту кон'юнктурою на зовнішніх товарних ринках усередині року, а також значним внутрішнім попитом на імпортні товари споживчого та інвестиційного призначення. Всередині 2008 року (період зростання обсягів зовнішньої торгівлі) порівняно з: першим півріччям 2007 року відбувалося сумарне зростання експорту, приблизно в 1,5 рази, а імпорту - в 1,6 разів. Ймовірно, позитивний вплив членства України в СОТ був би вагомим, якби процес приєднання відбувався за умов активнішого реформування національної економіки на основі структурних перетворень, розвитку, у першу чергу, експортоорієнтованих галузей; розширення виробництва складових елементів товарної структури з урахуванням спеціалізації української економіки; надання більшої уваги системі державного регулювання, контролю і обліку.

В реальному періоді ми бачимо негативний вплив зовнішньоекономічної діяльності на макроекономічні результати через її недостатнє регулювання, а як наслідок - маємо слабу розвиненість економіки України. Подальші наукові дослідження динаміки даних показників будуть показувати про зміну ефективності зовнішньоекономічної діяльності у макроекономічних результатах економіки України. Характерні макроекономічні показники економіки України подаються у табл. 1.

За оцінками уряду України, напередодні вступу, членство в СОТ мало принести відчутні переваги і нові можливості для економіки, особливо для підприємств гірничо-металургійного комплексу та хімічної промисловості. За розрахунками Українського національного комітету Міжнародної Торгової Палати, членство України в СОТ мало стимулювати додатковий приріст ВВП обсягом 1,5-2 млрд. \$ США, за сприятливих обставин - до 4 млрд. \$ США. Крім зростання ВВП, були сподівання на прискорення темпів припливу іноземних інвестицій, щоправда, оцінки відрізнялись у 10 разів: за оцінками Секретаріату Президента України, зростання могло досягти 5 млрд. \$ США щорічно, а за даними Міністерства економіки України - 500 млн. \$ США. Стосовно макроекономічних аспектів лібералізації зовнішньоторговельного режиму України, пов'язаних з вступом у СОТ, досвід країн з перехідною економікою свідчить про низьку ефективність: як надмірної лібералізації торгівлі, так і зловживання адмініструванням і протекціоністськими заходами. Невиправдана лібералізація та відкритість

внутрішнього ринку за умов зростання платоспроможного попиту надає широкі можливості для експансії імпорту, погіршення конкурентних, переважно цінових переваг національного виробника.

Таблиця 1.

Характерні макроекономічні показники економіки України

№ п.п.	Назва показника	Величина та характеристика показника
1.	Рівень споживання населення.	За підсумками 2007 року сягнув рівня 1990 року.
2.	Рівень інвестування.	За 2007 рік не перевищив і 40%.
3.	Зростання заборгованості банківського сектору для обслуговування зовнішнього боргу України.	У 2006 р. було рекордне - на 8 млрд. \$ США.
4.	Зростання заборгованості інших секторів економіки України.	У 2006 р. - на 6,6 млрд. \$ США.
5.	Обсяг валового зовнішнього боргу.	На 1 січня 2007 р. становив 54,5 млрд. \$ США (51,2% ВВП), збільшившись упродовж року на 14,9 млрд. \$ США (37,3%) проти 9 млрд. \$ США (29,3%) у 2005 р.
6.	Структура валового зовнішнього боргу.	72% становлять довгострокові зобов'язання.
7.	Ціни на природний газ.	У 1994–2005 рр. зросли в Росії з 83,25 \$ США за 1000 куб. м до 212 \$ США, у США – з 68,94 до 319,03 \$ США.
8.	Орієнтовна ціна на природний газ для України.	На 2012 рік понад 400 \$ США за 1000 куб. м.
9.	Сумарний експорт та імпорт.	2000 - 2004 рр. - період реалізації експортоорієнтованої моделі; від 2006 року - період реалізації імпортоорієнтованої моделі, 2008 року (рік вступу в СОТ) переважання імпорту становило понад 8%.
10.	ВВП країни.	У 2008 році склав 337 млрд. \$ США,
11.	Чисельність населення.	45700395 (липень 2009 рік) - 28-е місце у світі за чисельністю.
12.	ВВП на душу населення.	У 2008 році 7300 \$ США. Для порівняння – у 1994 році ВНП становив 109,5 млрд. \$ США, або на душу населення – 2200 \$ США.
13.	Державний та гарантований державою борг України.	Станом на 31 серпня 2009 року становив 280 млрд. 510 млн. 565,03 тис. грн., або 35 млрд. 112 млн. 99,73 тис. \$ США, що становить 768 \$ США на одну особу. У вересні 2011 р. – 360,5 млрд. грн. (оптимістичне порогове значення – 370,0 млрд. грн.).
14.	Площа (територія країни).	У 2008 році становила - всього: 603550 кв. км. (за даними 1994 року – 603700 кв. км.).
15.	Приріст прямих іноземних інвестицій (вкладено іноземними інвесторами або збільшення капіталу нерезидентів).	За 2009 рік склав 5,6 млрд. \$ США. В цілому за 2009 рік приріст сукупного обсягу іноземного капіталу, з урахуванням його переоцінки, втрат і курсової різниці склав майже 4,4 млрд. \$ США, що становить 72,6 відсотка рівня відповідного періоду попереднього року.
16.	Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну станом на 1 січня 2010 року.	Склав 40,0 млрд. \$ США, що в розрахунку на одну особу становить 872,6 \$ США, а у розрахунку на 1 кв. км. території – 66,2 тис. \$ США.
17.	Девальвація гривні.	Відносно доларової прив'язки: 1 \$ США – 2 грн.; 1 \$ США – 4 грн.; 1 \$ США – 8 грн.

У 2010 році країну "врятувала" криза, яка суттєво охолодила попит на імпорт та зробила його не вигідним через знецінення гривні. Але де ж уряд? Слаба керованість економічними процесами залишається головною проблемою у вирішенні завдань розвитку країни Україна. Здійснена нами систематизація класифікаційних ознак сприятливих та несприятливих факторів для української економіки від наслідків "сотівської" участі за 2008-2009 роки може бути покладена в основу формування теоретико-методологічних інструментів оцінювання економічного ефекту від членства в СОТ. Співвідношення сприятливих та несприятливих факторів виявилось на користь несприятливих.

Систематизація класифікаційних ознак сприятливих та несприятливих факторів для української економіки від наслідків "сотівської" участі за 2008-2009 роки приводиться у **табл. 2.**

Таблиця 2.

Систематизація класифікаційних ознак сприятливих та несприятливих факторів для української економіки від наслідків "сотівської" участі за 2008-2009 роки

№ п.п.	Сприятливі фактори	Несприятливі фактори
1.	Україна теоретично наблизилася до створення зони вільної торгівлі з Євросоюзом.	Членство України у СОТ не призвело до очікуваних позитивних наслідків
2.	Збільшилася географія експорту зерна.	Не відбулося суттєвого пом'якшення впливу кризових явищ на реальний сектор економіки.
3.	Кабмін не має повноважень обмежувати експорт (але чи стане це правилом для українського уряду...).	Інформаційне забезпечення громадськості щодо норм СОТ і взятих зобов'язань практично відсутнє, що рівносильне "секретизації" участі.
4.	Квота на імпорт цукру-сирцю має частково задовільнити попит у цукрі.	Україні доводиться лавірувати між митним союзом та СОТ – цьому сприяє і політика теперішньої влади.
5.	Позитивний сигнал для іноземних інвесторів (чи повірять, чи прийдуть?).	Прогноз про грошовий дощ від іноземних інвестицій не здійснюється. Обсяг інвестицій на душу населення в Україні дуже низький, вимірюється сотнями доларів, тоді, як, наприклад, у Країнах Європи – тисячами \$ США.
6.	Прогнози щодо захоплення ринку транснаціональними компаніями виявилися перебільшенням.	Загроза підняття мита Росією, Білорусією та Казахстаном.
7.	У 2010 році країну "врятувала" криза, яка суттєво охолодила попит на імпорт та зробила його не вигідним через знецінення гривні.	Заборона захищатися імпортом митом.
8.	Скасовані квоти на 6 груп металопродукції - основної статті українського експорту до країн ЄС.	Зниження експортного мита на брухт металу
9.	У 2008 році обсяг експорту української продукції АПК за 5 місяців зріс на 38%. Аграрний сектор став єдиним сектором української економіки, який мав позитивну	Вимога з 2010 року закуповувати молоко та м'ясо тільки у спеціалізованих фермерських господарствах (коли урядове сприяння їх діяльності

	динаміку протягом 2008-го і 4 місяців 2009 року. Україна прорвалася в країни-лідери з експорту певних позицій продовольчих товарів. У 2008/2009 маркетинговому році Україна посіла третє місце в світі за експортом грубих зернових (ячмінь, кукурудза, овес, сорго та інші). Україна зайняла шосте місце за обсягом міжнародної торгівлі пшеницею та пшеничною мукою. У 2008/2009 сезоні Україні належить 10,7% світового експорту зерна і 9,5% продаж пшениці та борошна з неї.	"недостатнє"). Заборона перестраховувати свої економіко-ринкові позиції у "несотівських" країнах. Заборона мати локальні назви інших країн. Більш жорсткі вимоги до якості українського зерна. Зниження експортного мита на насіння соняшника та шкіри худоби. Зниження середньоарифметичної ставки ввізного мита – з 13,84% до 11,16% у 2008 році. Необхідність дотримання встановлених правил торгівлі – інакше СОТ карає штрафними санкціями.
10.	Створені умови для проведення переговорів щодо укладення угод про вільну торгівлю зі Швейцарією, Норвегією, Ісландією, Ліхтенштейном, Сінгапуром, Туреччиною та Євросоюзом, планується підписати угоду про зону вільної торгівлі з ЄС, Канадою та іншими державами.	У 2008 році Україна мала найгірше торговельне сальдо – 18,5 мільярда \$ США.
11.	Країна завершила тривалий процес приєднання до СОТ у несприятливий період розвитку світового господарства, йдеться про негативний вплив світової фінансово-економічної кризи на економіку країн Світу, в тому числі України.	У 2009 році країна мала від'ємне торговельне сальдо у 2 мільярди \$ США.
12.	Додатне сальдо лише за товарними групами - рослинництво, олійна продукція, шкіряна сировина і чорна металургія.	Погіршили сальдо України: Китай, Японія, Німеччина і Польща.
13.	Не встановлено	Прогноз про вільну торгівлю для українських експортерів на вільних світових ринках не збувається.
14.	Не встановлено	
15.	Не встановлено	Від ризику вивезення усіх грошей Україну врятували іноземні інвестиції та кредити, які компенсували перетікання коштів за кордон.
16.	Не встановлено	У 2009 році суттєво знижено рівень державної підтримки сільськогосподарської галузі, практично вдвічі, по бюджетних програмах зовсім відсутнє фінансування.
17.	Не встановлено	Окреслилися дві основні проблеми: перша - удосконалення системи сертифікації продукції; друга - підтримка національного виробника.

Розглянемо головні фактори глобального середовища та чинників, які можуть визначати стратегію національної економіки (**табл. 3**), а також головні стратегічні фактори розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної

адаптації до глобального економічного середовища (табл. 4). Перелічені у табл. 2-3 фактори свідчать про те, що в Україні відбувається зростання без розвитку, яке не може бути визнаним ні сталим, ні перспективним для країни.

Таблиця 3.

Головні фактори глобального середовища та чинники визначення стратегії національної економіки України

№ п.п.	Фактори глобального середовища	Економічна сутність проблемних чинників
1.	Поглиблення нерівності між розвинутими країнами і рештою світу, переструктуризація світової економіки.	Зміцнення нових центрів сили; зміна інститутів світового економічного порядку; зростання дефіциту енергоресурсів та їхньої вартості; жорсткі умови міжнаціональної кооперації та конкуренції..
2.	Особливості технологічного розвитку.	Розвиток технологій, що формуються на стику різних предметних галузей; посилення дифузії сучасних високих технологій в середньо - та низькотехнологічні сектори виробничої сфери (суттєва зміна характеру виробничих процесів і властивостей готової продукції).
3.	Формування ноосферної глобальної економіки.	Зростання продуктивності у світі все більше спиратиметься на нагромадження не фізичного, а людського капіталу та підвищення вкладу в економічне зростання економіки знань.
4.	Послідовна транснаціоналізація економіки (створення транснаціональних корпорацій – ТНК).	Провідні виробництва інтегровані у технологічні ланцюжки ТНК, іноземний капітал відіграє домінуючу роль, здійснюючи великий вплив на політичні рішення, і формує модель залежного розвитку, в якій інноваційність розвитку в більшості складових залежить від ініціатив ТНК, а не політики національних урядів.
5.	Проблема впровадження виробничих інновацій на підприємствах усередині країни.	Немає економічних передумов щодо інвестування, господарські структури не мають достатньої економічної мотивації у вирішенні завдань технологічної та структурної модернізації виробництва, формування та освоєння нових товарних ринків. Низький інноваційно-технологічний рівень виробництва впливає навіть на таку, здавалося б, успішну галузь, як металургія, продукція якої лише частково покриває потреби внутрішнього ринку. Не вдається зупинити тенденцію старіння основних фондів, що негативно впливає на ефективність виробництва та приховує у собі перманентну загрозу техногенних катастроф.
6.	Позиціонування України в геоekonomіці.	Необхідно змінити якісні параметри участі країни в міжнародних економічних процесах, враховуючи нову розстановку сил у світовій економіці. "Роза вітрів, як багатовекторний напрямок розвитку економіки".
7.	Перерозподіл економічних, фінансових, людських та інтелектуальних ресурсів.	Перерозподіл ресурсів носить несиметричний глобальний характер на користь Заходу, які в масовому порядку перетікали в США і Західну Європу. Водночас починає давати збої європейський проект – який насправді немає достатнього економічного підґрунтя, а базується на основі політизованого розширення ЄС.

8.	Ціннісні орієнтири і навіть моделі розвитку, що створило фундаментальний виклик для усіх.	На поверхню виходить такий напрям гострої конкуренції, як боротьба між двома моделями розвитку глобального капіталізму – ліберально-демократичним капіталізмом традиційного Заходу і авторитарним капіталізмом, флагманами якого завжди виступали азійські "тигри" і "дракони". Стрімкий прогрес країн Південно-Східної Азії, Південної Кореї вважали скоріше винятком, ніж правилом. Проте бурхливе зростання Китаю не дозволяє більше займатися есканізмом.
9.	Нерівномірність, диспропорційність економічного розвитку та деривативні фінансові операції.	Явище, яке зумовлює кризові потрясіння незалежно від об'єктивних циклів ділової активності. Ця диспропорційність не зводиться до відомої різниці у виробництві ВВП на 1 особу між багатими та бідними країнами. Вона викликана глобалізацією міжнародних фінансових потоків, їх спекулятивним обігом й призводить час від часу до фінансових криз в різних регіонах світу.
10.	Проблема залучення інвестицій (як зовнішніх, так, і, внутрішніх) у середині країни.	В Україні актуальним залишається перехід від негативно-факторної до позитивно-інвестиційної моделі, з наступним розширенням інноваційних факторів розвитку. Сумнівною залишається політика уряду, НБУ і банківських установ щодо активізації інвестиційної спроможності; відсутній ефективний механізм конвертації заощаджень в інвестиції.

Таблиця 4.

Головні стратегічні фактори розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної адаптації до глобального економічного середовища

№ п.п	Стратегічні фактори розвитку національної економіки	Економічна сутність проблемних чинників
1.	Реформування фінансів підприємств та організацій.	Попри ринкові перетворення, досі не розв'язаною фінансовою проблемою залишається формування капіталу фінансових корпорацій – найважливішої ланки фінансової системи економічного сектора.
2.	Валові заощадження.	В Україні, на відміну від західних держав, де помітна тенденція до зниження рівня національних заощаджень, валові заощадження становлять не менше 25% ВВП, чисті – 14–15% ВВП, що є великим, але ще немобілізованим ресурсом розвитку.
3.	Структурна політика.	Повинна виконувати активну функцію перебудови відтворювальних пропорцій в національній економіці, оптимізації співвідношення різних її секторів – споживчого, інноваційного, енергосировинного та інфраструктурного. У світовому господарстві сталими тенденціями є збільшення часток споживчого сектора, інвестиційно-інноваційного, а також відносно скорочення енергосировинного та інфраструктурного секторів.
4.	Прогнозування соціально-економічного розвитку.	Має трансформуватися із загальних макромоделей балансового економетричного гатунку - до моделей, побудованих на основі міжгалузевого балансу, системи

		національних рахунків і моделей окремих секторів економіки.
5.	Надмірні внутрішні коливання дохідності.	Від мінусової у видобуванні вугілля та торфу - до завищеної у торгівлі, вантажному транспорті. Внаслідок різних причин пільгові умови мають такі види економічної діяльності, як видобування вуглеводів, нафтоперероблення, пошта і зв'язок, фінансове посередництво тощо.
6.	Цінові та податкові перекося в енергоспоживанні.	Відтворюють енергосировинну структуру економіки за рахунок стримування обробної промисловості, як двигуна технологічного прогресу.
7.	Низькоприбутковими залишаються діяльність у сфері інформатизації, наукові дослідження та розробки, освіта, охорона здоров'я.	У світовій практиці економічно розвинутих країн ці види господарської діяльності формують визначальні засади національної конкурентоспроможності, провідну роль особистісного фактору. Все це свідчить про спотворення макроекономічної відтворювальної структури, необхідність реформи усєї системи державного регулювання економікою.
8.	Фондоозброєність праці та завдання технологічної модернізації.	Критичним фактором реалізації економічної стратегії, що ґрунтується на моделі випереджаючого розвитку, є стан основних фондів, ступінь зношеності яких становить 50%, у тому числі в промисловості - 58%. Середній вік фондів матеріального виробництва дорівнює 21,7 року, потреби у їх реновації задовольняються лише на 37,3%.
9.	Усунення економічних і адміністративних бар'єрів економічного росту.	В Україні лише 55% усіх товарів і послуг виробляється суб'єктами господарювання, що діють за умов конкуренції. Конкурентне середовище сформовано, зокрема, у торгівлі, на багатьох ринках агропромислового комплексу, легкої, харчової промисловості, машинобудування, будівництва, автомобільного транспорту, у фінансовій діяльності тощо. Існуючі перешкоди на шляху розвитку конкурентних відносин – один з найважливіших чинників, що обумовлює низький рівень ефективності української економіки, перешкоджає її інноваційній переорієнтації.
10.	"Економічна політика державної підтримки" української промисловості набуває винятково важливого значення й надзвичайної актуальності.	Відповідальні держави не можуть покладатися і не покладаються на автоматичну дію законів ринку. Сьогодні поза зв'язком з національною державою не може бути розглянута і задовільно вирішена жодна проблема конкурентних переваг вітчизняного виробництва.
11.	Низька частка малих і середніх підприємств.	Їх низький реальний внесок у економіку країни (частка у ВВП та зайнятості). Структурні зміни, що повинні привести до скорочення частки монопольного сектора, мають бути забезпечені насамперед за рахунок вступу на ці ринки нових суб'єктів господарювання, що передбачає, у свою чергу, створення та підтримання сприятливого інвестиційного клімату, усунення та недопущення перешкод вступу на товарні ринки.
12.	Сировинна спрямованість національної економіки.	За підсумками I півріччя 2007 р. частка сировинної продукції в обсязі реалізованої продукції добувної та переробної промисловості склала 68,5%, а інвестиційної – лише 14%; за таких умов економічний прогрес ніколи не зможе перетворитися на економічне зростання.

Розглянемо категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі (табл. 5).

Таблиця 5.

Категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі

№ п.п.	Назва ключових стратегічних завдань	Економічна сутність ключових стратегічних завдань
1.	Докорінне удосконалення інституційної системи країни.	Створення чітких і зрозумілих "правил гри" для всіх учасників соціально-економічного життя є загальною базою для досягнення цілей соціально-економічного розвитку. Організація ефективного і системного функціонування фінансового, земельного, промислового, продовольчого (позбутися нарешті торгівлі продуктами харчування "з-землі") ринків. При цьому державі необхідно використовувати виключно тонкі механізми налаштування економічних процесів, що потребують обережного втручання у тканину економічного життя, оскільки за останній час з'явилися певні тенденції до збільшення адміністративного потенціалу влади.
2.	Скорочення існуючого розриву між Україною та найбільш розвиненими країнами світу.	Входження до групи країн, де домінує інноваційний шлях розвитку, з поєднанням багатовекторного напрямку розвитку економіки.
3.	Реформування системи правозахисту: судова і правоохоронна системи.	Подальший економічний розвиток значною мірою буде визначатися станом інститутів державної влади, та судової влади – яка колись має ставати незалежною. Стале функціонування економіки неможливе без ефективного державного апарату, справедливого незалежного суду, достойної правоохоронної системи.
4.	Виробити адміністративно-економічні інструменти економічного зростання.	Зростання високими темпами, забезпечення росту ВВП. Прогресивні структурні зрушення: диверсифікація й підвищення конкурентоспроможності країни. Високі темпи і в середньостроковій, і довгостроковій перспективі. Зближення за рівнем економічного розвитку з найбільш розвиненими країнами (тобто темп зростання є більш високим, ніж середньосвітовий або ніж темп зростання у найбільш розвинених країнах). Сталий розвиток країни.
5.	Реформування якості людського потенціалу та життєдіяльності людини.	Головні конкурентні переваги сучасної високорозвиненої країни забезпечуються високою якістю людського потенціалу й тими факторами, які безпосередньо пов'язані з життєдіяльністю людини: освіта, наука, охорона здоров'я, продовольча безпека, екологічна безпека продовольства і довкілля.
6.	Стабілізація макроекономічної системи.	Грошова і фінансова стабілізація є центральним місцем і найважливішим фактором формування ефективного ринкового середовища та сприятливого інвестиційного клімату. Недопущення наступного етапу девальвації (знецінення) гривні відносно доларової прив'язки й пошук резервів ревальвації (подорожчання), а також фінансово-економічних можливостей відновлення попереднього курсового співвідношення – ключові стратегічні орієнтири

		макроекономічної стабільності. Створення і функціонування фінансових інституцій земельної іпотеки для іпотечного кредитування аграрного та інших секторів економіки під заставу землі.
7.	Прискорення економічного та соціального розвитку України.	Здійснення прогресивного характеру структурних перетворень в економіці, поглиблення її зовнішньої інтегрованості та значного поліпшення діяльності ринкових інститутів, оскільки за протилежних умов Україна буде все більше і більше відноситися до числа країн з повністю залежним розвитком, в якій рівень соціальних протиріч буде нагромаджуватися. Мова має йти про створення умов для ефективного і динамічного економічного зростання, що базується на інвестиціях та інноваціях, які забезпечать структурно-технологічну модернізацію вітчизняної економіки та стабільне підвищення добробуту громадян України.

Розглянемо основні доступні в Україні економічні інструменти виконання завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі.

ІНСТРУМЕНТ 1. ВНУТРІШНЄ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ. Для забезпечення зростання і розвитку української економіки, її спокою, сталості та перспективи необхідно створити внутрішнє політико-економічне середовище: по-перше, для ефективного регулювання факторів глобального середовища та усунення проблемних чинників, які можуть визначати стратегію національної економіки; по-друге, для ефективного регулювання стратегічних факторів розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної адаптації до глобального економічного середовища.

ІНСТРУМЕНТ 2. ПРІОРИТЕТНІ ВІДНОСИНИ. Враховуючи перераховані основні характеристики розвитку світової економіки, зовнішньоекономічні стратегії України мають орієнтуватися на пріоритетний розвиток економічних відносин, з найбільш динамічними країнами та регіонами світу – насамперед потенційними лідерами світової економіки

ІНСТРУМЕНТ 3. СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ФАКТОРУ. Перехід від міжнародної спеціалізації на низько технологічних товарах і послугах, які втілюють в собі незначну додану вартість, до спеціалізації на середньо - та високотехнологічних видах виробництва. Об'єктами міжнародної спеціалізації могли би стати насамперед галузі ракетно-космічної техніки, енергомашинобудування, нових матеріалів із заданими властивостями, мікроелектроніки, комп'ютерних та інженерних послуг, біотехнологій, нових методів отримання енергії та виробництво енергозберігаючого обладнання, впровадження технологій екологічного менеджменту та охорони довкілля.

ІНСТРУМЕНТ 4. РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ІМПОРТНО-ЕКСПОРТНОЇ СТРУКТУРИ. Реструктуризація імпорту-експорту за рахунок його концентрації на товарах і послугах, які втілюють передові світові технології – із відповідним відносним зменшенням імпорту стандартизованих видів товарів і послуг, які Україна здатна самостійно виробляти на належному рівні ефективності – за рахунок їх прогресуючого заміщення конкурентоспроможними українськими

товарами та послугами, які виробляються самостійно або в кооперації з провідними світовими виробниками.

ІНСТРУМЕНТ 5. БАЛАНС ТА СУВЕРЕННІСТЬ ІНТЕРЕСІВ У ТНК.

Розвиток двосторонньої транснаціоналізації виробництва – замість нинішньої тенденції до одностороннього підпорядкування окремих галузей української економіки закордонним ТНК, впровадження механізмів захисту національної економіки від негативних впливів їх політики, пріоритетність формуванню власних ТНК.

ІНСТРУМЕНТ 6. РЕГУЛЮВАННЯ І СТИМУЛЮВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ. Перехід до цивілізованої системи регулювання міжнародних міграційних потоків, насамперед стосовно відтоку української кваліфікованої робочої сили та високоосвічених фахівців за кордон, включаючи систему відшкодування витрат держави на підготовку фахівців, що виїжджають на роботу за кордон.

ІНСТРУМЕНТ 7. КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ. Прийняти довгострокову концепцію структурної перебудови національної економіки та цілеспрямовано формувати інвестиційний клімат, у рамках якого був би економічно доцільний перетік капіталу у більш перспективні і стратегічно вигідні види економічної діяльності. Інвестиційний механізм, зокрема, повинен передбачати комплекс державних заходів, у т.ч. здійснюваних через спеціально уповноважені державні організації або діючі за дорученням держави недержавні структури (недержавні агентства розвитку бізнесу; інститути фінансування пріоритетних економічних заходів; інституції страхування економічних операцій тощо).

ІНСТРУМЕНТ 8. КОНЦЕПЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ЕКОНОМІКИ ТА БАНКІВСЬКИЙ КЛІМАТ. Ефективна грошова політика НБУ; створення і функціонування фінансових інституцій земельної іпотеки; прогресуюче зниження реальних процентних ставок по кредитах для сфер внутрішнього бізнесу й зовнішньоекономічної діяльності, з метою: **по-перше**, забезпечення довіри до гривні, збільшення кошика валют прив'язки гривні; **по-друге**, іпотечне кредитування аграрного та інших секторів економіки під заставу землі; **по-третє**, більш ефективної концентрації фінансових коштів для здійснення кредитування закордонних споживачів української продукції; **по-четверте**, створення сучасної системи страхування кредитів і зовнішньоекономічних ризиків для експорту капіталомістких товарів; **по-п'яте**, економічні, в т.ч. податкові стимули, податкове кредитування імпорту інвестиційного устаткування для створення технологічно досконалих виробництв; **по-шосте**, тимчасове підвищення тарифного захисту освоєння нових, технологічноємних виробництв; **по-сьоме**, надання державою безкоштовних техніко-економічних консультацій та інформаційного забезпечення розгортання експортоорієнтованих високотехнологічних виробництв, освоєння нових зовнішньоекономічних ринків.

Основні узагальнення і висновки. Зовнішньоекономічна складова регулювання відтворення економіко-екологічного потенціалу країни буде позитивною для національної економіки за таких умов: 1) досягатиметься переважання експорту над імпортом (тобто чистий експорт буде додатнім); 2) зростатиме частка доходів від зовнішньоекономічної діяльності у сукупних

витратах суспільної економіки; 3) процеси, пов'язані з регулюванням експортно-імпортних відносин (участь суб'єктів економіки у зовнішньоекономічній діяльності; формування податкового кодексу; встановлення митних процедур; облік витрат експорту та імпорту і т.д.) будуть контролюватися двохсторонньо: а) з одного боку, урядовими структурами та інституціями; б) з другого боку, громадськістю, уособленням якої у розвинених демократіях є "підприємницький комітет", "податковий комітет", "податковий суд" або інші форми громадянських інституцій; 4) крім традиційних орієнтирів, Україна може вийти за існуючі межі своїх виробничих можливостей, в разі нарощування кількості і вдосконалення якості сировинного, економічного, екологічного та соціального потенціалу. Від того, чи стане ефективною українська зовнішньоекономічна діяльність, залежатиме, чи буде більше коштів надходити до бюджету, чи буде більше коштів у покупців і продавців, чи буде стимулюватися розвиток української економіки і чи будуть формуватися соціально-ринкові і демократичні суспільні фактори людського розвитку.

Теоретико-методологічними інструментами оцінювання економічного ефекту від членства в СОТ можуть бути: по-перше, емпіричний аналіз економіко-статистичних показників, як оцінка зовнішньоекономічного досвіду; по-друге, дослідження впливу участі України у СОТ на приріст ВВП та темпів припливу іноземних інвестицій; а по-третє, розробка економіко-математичних моделей: 1) математичне моделювання соціально-економічної системи; 2) моделювання процесів суспільного відтворення; 3) моделювання процесів економічного зростання; 4) моделювання процесів ефективного використання виробничого потенціалу; 5) моделювання та оптимізація ризику в економіці; 6) формування інтегрованих інформаційних баз даних за результатами статистичних спостережень тощо.

Нами визначено національні пріоритети: 1) приведено категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі; 2) сформульовано економічні інструменти виконання завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі. Вибудовування економічної стратегії розвитку національної економіки повинно базуватися на таких принципових положеннях: 1) формування науково-обґрунтованих стратегічних орієнтирів розвитку, з урахуванням досвіду розвинутих країн, є об'єктивною умовою; 2) розвиток української економіки має спиратися на специфіку і спеціалізацію національного народного господарства; 3) в уряді України потрібні лідери, які б сповідували лідерську політику; 4) стратегія економічного розвитку має бути розроблена з урахуванням економічних інтересів усіх соціальних груп даного суспільства.

Формула економічної успішності при формуванні стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки звучить так: "сильнорозвинута національна економіка, це сильнокерована країна". "Сильнокерована країна" – це співпраця з опонентами та опозицією, вільний розвиток підприємницької ініціативи, вирішення соціальних програм, обмеження монополістичної економіки і сприяння конкурентній економіці. Українському уряду слід змінити мотивацію "політикування" на мотивацію економічного розвитку, широко задіюючи при цьому інтелект і прогресивні політичні зміни.

Література

1. *Интернетресурс*: [http://www.uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/240\(242,258,260-264,268-269,270-273\).html](http://www.uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/240(242,258,260-264,268-269,270-273).html).
2. *Интернетресурс*: <http://www.uf.org.ua/news/550/>.
3. Пунько Б.М. Міжнародний інститут суспільства і економіки довкілля: всеукраїнська наук. конф. "Освіта як фактор національної безпеки" / Б.М. Пунько // Академія муніципального управління, 20 грудня 2002 р. – К., 2002. – С. 45–55.
4. Пунько Б.М. Стратегічні орієнтири розвитку національної економіки в глобальному середовищі // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. / Б.М. Пунько. – К.: НАУ, 2011. – С. 47-55.

Summary

It is Formulated organizationally instituciyniy mechanism and it is schematically interpreted objective-factor algorithm of lining up economic strategy of the Ukrainian government in relation to implementation of tasks development of national economy. Generalized and the present is systematized scientifically "programmatic creation" on lifted issue: the main factors of global environment and factors which can determine strategy of national economy of Ukraine are formulated; the main strategic factors of development of national economy of Ukraine are selected taking into account their effective adaptation to the global economic environment. On this basis the category list of key strategic tasks development of national economy is resulted in a global environment.

Organizationally instituciyniy mechanism, objective-factor algorithm, economic strategy of the Ukrainian government, main strategic factors and task development, national economy.

Рецензент - д.ф.-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 336.717.061

Пуцько Б.М., д.е.н., ст.н.с., в.о. проф., ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім.С.З.Гжицького***Пеленський Р.О.**, магістр менеджменту, інженер-програміст,
*ГО СП «Моторзапчастина», Львів***ВИЗНАЧЕННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ РЕГУЛЯТОРНИХ ІНДИКАТОРІВ
СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА СПОКОЮ ЕКОНОМІКИ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ**

Робота присвячена питанням обґрунтування теоретико-методологічних і функціональних проявів економічної рефлексивності та циклічності глобальних макроекономічних кризових процесів, дослідженню причин виникнення економічних криз та їх циклічності; виявленню динаміки глобальних кризових економічних процесів; встановленню основних джерел (чинників) глобальних кризових економічних процесів у динаміці, та розробці регуляторних індикаторів стабілізації і спокою економіки на її глобальному і макроекономічному рівнях. Запропоновано алгоритм побудови моделі динаміки глобальних кризових економічних процесів та періодів стабілізації і спокою економіки.

Ключові слова: економічна криза, циклічність, динаміка, стабілізація економіки, апроксимація

Вступ. У сучасних умовах прогнозування розвитку національних економік і світового економічного господарства актуальним і своєчасним є вивчення економічної рефлексивності та циклічності глобальних макроекономічних кризових процесів. Слід констатувати, що системного висвітлення макроекономічних (на рівні національної економіки) та глобальних (на рівні світового господарства) економічних криз, як у радянській, так і в українській економічній теорії фактично немає. Характеризуються хіба що відірвані окремі фактори – безробіття, інфляція тощо, але без їх системної кореляції.

Серед іноземних авторів, які досліджували цю проблему більш-менш системно можна назвати таких вчених, як Карл Генріх Маркс, Джон Стюарт Мілль, Жан Батист Сей, Давид Рікардо, Жан Шарль Леонар Сімонд де Сімонді, Карл Йоганн Родбертус-Ягцов, Карл Каутський, Джон Мейнард Кейнс, Павла Джоан Робінсон, Джон Аткинсон Гобсон, Уільям Фостер, Ведділ Кетчінгс, Фрідріх Август фон Хайек, Людвіг фон Мізес, Йозеф Алоїз Шумпетер, Елвін Хансен, Ралф Джордж Хоутрі, Артур Сесія Пігу, Уолтер Беджгот, Уільям Стенлі Джевонс, Томас Мур.

Матеріал і методи. Недостатність сучасних наукових досліджень щодо причин і циклічності виникнення і перебігу глобальних економічних криз та розширення діапазону наукового пошуку у цій сфері зумовили актуальність теми роботи, визначили її мету, завдання та очікувані практичні рекомендації.

Об'єктом дослідження є процес виникнення, розвитку, перебігу та функціонування глобальних економічних криз та повернення світової економіки до стабільності.

Криза – політико-ідеологічний і політико-економічний складний етап, різкий занепад політичної та економічної систем. Характеризується такий період слабкою керованістю, або взагалі її відсутністю, намаганням використати наявні політико-економічні інструменти з метою зловживання і наживи; змова певних груп на рівні окремої держави, або і на рівні світового господарства, з метою задоволення певних кланово-олігархічних інтересів. При цьому не рахуючись з потребами та інтересами більшості нації або планети. Такі кризи носять періодичну повторюваність, суб'єктивно наявність криз комусь дуже потрібна і вигідна, і з кризових ситуацій, як не парадоксально, окремі групи людей виходять збагаченими, а усі інші – ще більше збідненими [1].

Дж. Кейнс у 1936 в праці з економічної теорії під назвою «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» сформулював визначення «мультиплікатора», як розрахункового числового коефіцієнта, який визначає залежність змін доходу від змін інвестицій, і показує у скільки разів зміниться (знизиться чи зросте) національний дохід при певній конкретній зміні (зменшенні чи збільшенні) інвестицій в економіку конкретної країни. Дж. Кейнс зазначав, що у разі, коли здійснюються додаткові інвестиції, отримуваний дохід зростає на суму, яка в декілька разів перевищує суму, на яку збільшені інвестиції. У детальнішому розумінні економічного прояву мультиплікатора використовують таку категорію, як принцип акселератора. Мультиплікатор та акселератор у поєднанні можуть забезпечити постійне зростання національної економіки. Економічне визначення акселератора - це розрахунковий коефіцієнт, який відображає залежність між інвестиційним та споживчим попитом. Сутність акселератора полягає в тому, що збільшений дохід, отриманий у результаті впливу початкових інвестицій, призводить до збільшення попиту на споживчі товари. Сектори економіки, що продукують споживчі товари широкого вжитку розвиваються, цей розвиток зумовлює збільшення попиту на товари виробничого призначення (інноваційні технології, технологічні засоби праці, предмети праці тощо). Зміни у попиту на споживчі товари викликають значно суттєвіші зміни в попиту на товари виробничого призначення. Йдеться про те, що принцип акселератора стосується зміни попиту на готовий продукт, і показує, як попит на інвестиції може бути викликаний зростанням продажу і доходів. Принцип акселератора забезпечує економічну стабілізацію мультиплікаційних ефектів або допомагає знизити швидкість затухання мультиплікаційного процесу [2].

Результати дослідження. Економічна діалектика вказує на тісний взаємозв'язок кризових періодів з стабільними станами економіки, що означає, з об'єктивної точки зору, що без кризових станів немає стабільних станів економічних систем. Як показує практика аналізу економічних криз, на макроекономічному рівні або на рівні глобальних економічних систем, кризи виникають через розриви між виробництвом і споживанням товарів. У ринкових умовах має місце відсутність співвідношення між обсягами виробництва і споживчим попитом, або виникають ситуації коли стимулюється виробництво і не стимулюється попит. На циклічність економіко-

екологічного відтворення суттєво впливає науково-технічний прогрес (НТП), внаслідок якого виникає проблема економічного поживлення процесу споживання, заміни устаткування і технології, відновлення основного капіталу. Тобто, ми ведемо мову про класичну ситуацію – коли стимулюється надвиробництво і не стимулюється людський фактор, підвищення платоспроможності, наприклад, завдяки підвищенню доходів співробітників, а отже споживчого фактора ринкової економіки.

Відповідно до сучасних уявлень, економічна динаміка макроекономічної системи являє собою циклічний процес, що має складну структуру. Цей процес є результатом накладення циклів різного характеру: коротких (трьох-п'ятилітніх) ділових циклів Кітчипа; циклу Ж'юглара (6-8 років); циклів Лабруса, названих інтерциклами (10-12 років); гіперциклів Коваля (подвоєних циклів Ж'юглара); довгих хвиль Кондратьєва (понад 50 років) і вікової тенденції. Дослідження властивостей цих циклів, механізмів їхньої генерації і результатів поки що не досягали всеохоплюючої глибини і ясності, однак досить серйозно показали плідотворність ідеї циклічності, що пронизує економічне мислення кращих умів людства [3]. На основі огляду літературних джерел сформовано табличну інтерпретацію динаміки глобальних кризових економічних процесів (табл.1).

Таблиця 1.

Динаміка глобальних кризових економічних процесів

№ з.п.	Термін і назва кризи	Економічна сутність кризи
1	2	3
1.	«Перша фінансова криза» (1825 р.)	Спекулятивні операції із золотом і сріблом виснажили резерви Банку Великої Британії, валютна криза наклалася на фондову кризу, мала місце паніка у банківській системі. У зв'язку з розробкою британцями золото-срібних родовищ у Латинській Америці, криза відповідно перекинулася і туди.
2.	«Перша світова економічна криза» (1857 р.)	Колапс фондового ринку - як наслідок криза банківської системи США. Потім криза перекинулася на Велику Британію, Європу і Латинську Америку. Головним фактором кризи стало масове банкрутство залізничних компаній і обвал ринку акцій у США.
3.	Криза фондової біржі у Нью-Йорку (1907 р.)	Через значний відтік капіталу із США на Нью-Йоркській фондовій біржі стався обвал ціни акцій. Чинник – Банк Англії підняв дисконтну ставку з 3,5% до 6% з метою поповнення золотих резервів, у зв'язку з цим розвалився американський фінансовий трест «Нікербокер», у якому нараховувалося 18 тисяч вкладників. Це банкрутство спричинило фінансову паніку на фондових ринках по обидва боки океану.
4.	«Велика депресія» (1929-1933 р.р.)	У так званий «Чорний четвер» 29 жовтня 1929 року стався обвал усіх фондових індексів на біржах США. Основні чинники – надлишок виробництва, спекулятивний інвестиційний бум у США. Потім виробництво різко скоротилося, обсяг промислового виробництва скоротився до рівня 1901 року, а 30 мільйонів людей по усьому світі стали безробітними.

продовження табл. 1

1	2	3
5.	«Перша енергетична криза» (1973-1975 р.р.)	Країни-члени ОПЕК з метою підняти ціну нафти на світовому ринку зумисне знизили обсяги видобутку нафти. 16 жовтня 1973 року ціна 1 бареля нафти (1 барель нафти = 158,76 л.) за одну добу піднялася на 67% - від 3 до 5 \$ США. У 1974 році вартість нафти досягла рівня 12 \$ США за 1 барель. Внаслідок подорожчання «чорного золота» економіки США та Європи практично зупинилися, були довжелазні черги на бензозаправних.
6.	«Чорний понеділок» (1987 р.)	19 жовтня 1987 року американський Фондовий індекс DOW JONES INDUSTRIAL обвалився на 22,6 %. Далі обвалилися ринки Австралії, Канади, Гонконгу. Причини фондової катастрофи не ідентифіковані й не з'ясовані досі, не було для цього ні економічних ні політичних передумов.
7.	«Азіатська Криза» (1997-1998 р.р.)	Відбулося наймасштабніше падіння фондового ринку у країнах Південно-Східної Азії (ПСА), через виведення коштів іноземних інвесторів із даного регіону. Криза спричинила девальвацію (зниження курсу) національних валют, склався високий рівень дефіциту платіжного балансу країн ПСА. «Азіатська криза» знизила рівень світового ВВП на 2 трильйони \$ США.
8.	«Віртуальна економічна криза» (2000 р.)	Вперше \$ США зрівнявся з Євро і навіть почав йому поступатися у ціновому співвідношенні. Причина – тисячі Інтернет-користувачів почали активно вкладати кошти в Інтернет-компанії, з віртуальною уявою започаткування елементів «нової економіки». Але у березні 2000 року акції таких Інтернет-компаній різко впали у ціні.
9.	«Криза споживання» (2007 р.)	Через масові неповернення кредитів банки почали виставляти на продаж заставне житло, що призвело до обвалу цін на ринку нерухомості. Так почалася іпотечна (кредитна) криза у США. Це призвело до банкрутства найбільшого іпотечного банку «LEHMAN BROTHERS» у вересні 2008 року та обвалу на фондових ринках США. Криза ринку нерухомості паралельно зачепила ринки різних груп товарів, які кредитувалися, що призвело до зниження продаж на цих традиційних ринках. Уряд США вживає економічні заходи з запобігання «Кризи споживання».

Примітка: Індекс DOW JONES INDUSTRIAL – це так званий промисловий індекс Доу Джонса, що періодично розраховують спеціалісти дому "Доу Джонс". Індекс Доу Джонса вимірює поточну динаміку курсів репрезентативної групи акцій порівняно з базовою величиною, що розраховувалася на певний момент часу у минулому періоді. Крім індексів, розраховують ще біржові індикатори – як середньоарифметичний показник курсів репрезентативної групи акцій на конкретний момент часу (на конкретну дату) [4].

Аналіз інформації таблиці 1 дозволяє сформулювати основні джерела (чинники) глобальних кризових економічних процесів у динаміці:

1. Спекулятивні операції із золотом і сріблом, валютна криза наклалася на фондову кризу.

2. Колапс фондового ринку, обвал ринку (цін) акцій.

3. Обвал усіх фондових індексів, перепади (надлишок – скорочення) виробництва, спекулятивний інвестиційний бум.

4. Змова світових нафтових магнатів підняти ціну нафти на світовому ринку.

5. Обвал фондового індексу DOW JONES INDUSTRIAL.

6. Падіння фондового ринку у окремих регіонах Світу.

7. Інтернет-користувачі, що почали активно вкладати кошти в Інтернет-компанії, з віртуальною уявою започаткування елементів «нової економіки», акції таких Інтернет-компаній різко впали у ціні.

8. Масові неповернення кредитів (проблема споживання).

Як видно з таблиці 1 циклічність економічних потрясінь з 1825 року до 1975 року: 32; 50; 22; 40 років, з середньою повторюваністю у 36 років. Починаючи з 1975 року до 2007 року циклічність значно ущільнюється: 12; 10; 2 і 7 років, з середньою повторюваністю у 8 років. Тобто, світове економічне господарство входить у період ущільнення циклів економічних криз.

У таблиці 2 розроблено регуляторні індикатори (вказівники, визначники; індикатор: лат. *indicator*, від *indico* – вказую, визначаю) стабілізації і спокою економіки на її глобальному рівні (сформульовано прикладну сутність економічних регуляторів, що породжують кризові економічні процеси, і ті, що сприяють стабілізації і спокою економіки).

Таблиця 2.

Регуляторні індикатори стабілізації і спокою глобальної економіки

№ з.п.	Прикладна сутність економічних регуляторів, що породжують кризові економічні процеси	Прикладна сутність економічних регуляторів, що сприяють стабілізації і спокою економіки
1	2	3
1.	Спекулятивні операції із золотом, сріблом і іншими цінними металами.	Жорсткий контроль (з боку економічних організацій ООН, СОТ) за ціновою політикою на золото, срібло, платину і інші цінні метали.
2.	Намагання банків діяти за принципом: «Чим вищі банківські відсотки - тим більше видано кредитів – тим більші прибутки», як результат: іпотечна (кредитна) криза.	Діяльність банків має бути за принципом: "Невисокі банківські відсотки – допустима кількість виданих кредитів – оптимізація банківських прибутків".
3.	Спекулятивні операції з цінними паперами, необґрунтоване завищення або заниження цін на акції (в т.ч. ріст або зменшення дисконтних ставок).	Відмова від принципу наживи будь-яким способом, жорсткий контроль за ціновою політикою на цінні папери.
4.	Перевиробництво (надлишок товарів і послуг) або недовиробництво (дефіцит товарів і послуг).	Регулювання на ринку співвідношення обсягу пропозиції з обсягом попиту.
5.	Спекулятивний інвестиційний бум; інвестиційний штиль через несприйнятливність економіки (в т.ч. виведення коштів іноземних інвесторів).	Регулювання інвестиційної політики на основі спеціалізації економік та перспектив регіональної інноваційної взаємодії (на рівні економічних організацій ООН, СОТ).

продовження табл.2

1	2	3
6.	Змовницьке підняття цін на нафту на світовому ринку та зниження обсягів видобутку нафти (може стосуватися газу).	Унеможливлення антиринкової монополістичної політики, з боку однієї або групи країн, у тій чи іншій сфері економіки (на рівні економічних організацій ООН або СОТ).
7.	«Валютна гра» (наприклад, вільне плавання валюти; прирівняння вартості однієї валюти до іншої; необґрунтоване співвідношення валют; відсутність «альтернативного кошика валют»); «деривативна гра» («спекулятивна гра») на співвідношенні валют.	«Глобальна об'єктивізація» вартості валют, жорстке регіональне (Європа, Азія тощо) регулювання співвідношення валют у кошику з 3-5 валют.
8.	Активне започаткування елементів «нової глобальної економіки» – нерегульована спонтанна діяльність Інтернет-компаній.	Регулювання діяльності Інтернет-компаній (контроль і аналіз «віртуального ринку цінних паперів»).
9.	Глобальна цінова політика не враховує диференціації доходів у різних країнах (частки ВВП) на душу населення.	Гармонізація ціни ринкової пропозиції з ринковою платоспроможністю: «цінова політика і політика платоспроможності нерозривні».

Термін «рефлексія» Дж. Сорос визначає як – розуміння, відображення [5, с. 80].

Іншими словами «рефлексія» – роздуми над об'єктивними явищами і процесами в економіці та їх категоріально-сутнісне відображення у сучасності. Надалі ми користуватимемося терміном «економічна рефлексія» або «економічна рефлексивність». На нашу думку, в основі методології відображення у сучасності «економічної рефлексивності» має бути методологічний принцип – «критичний спосіб мислення». «Критичний спосіб мислення повинен підходити набагато ближче до реальності, ніж спосіб мислення, у розпорядженні якого є лише одна інтерпретація» [5, с. 285].

Важливим у досліджуваному контексті є питання чергування економічних кризових періодів з періодами стабілізації і спокою економіки (див. схематичне представлення на рис. 1 та графік на рис. 2).

**ЧЕРГУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗОВИХ ПЕРІОДІВ
З ПЕРІОДАМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ І СПОКОЮ ЕКОНОМІКИ**

Рис. 1. Схематичне представлення чергування економічних кризових періодів з періодами стабілізації і спокою економіки

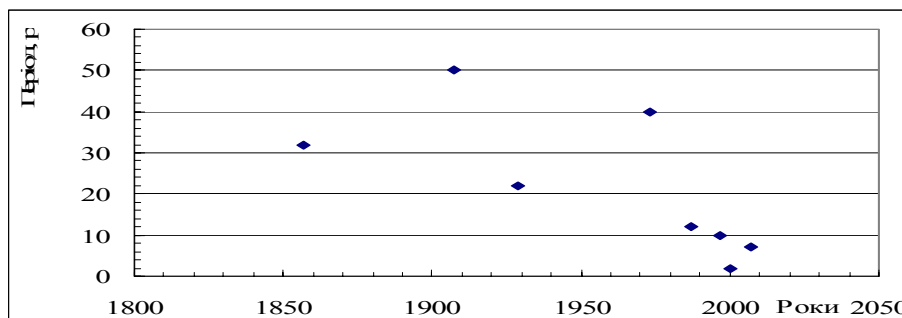

Рис. 2. Графічне представлення співвідношення динаміки глобальних кризових економічних процесів та періодів стабілізації і спокою економіки

Як бачимо з наведеного схематичного представлення чергування економічних кризових періодів з періодами стабілізації і спокою економіки (та їх співвідношення): по-перше, кризовий період може становити від 1, 2, 3, і навіть до 5 років (середнє значення 1,9 року); по-друге, період стабілізації і спокою економіки коливається у межах від 2 до 50 років (32, 50, 22, 40, 12, 10, 2, 7 років), починаючи з 1975 року ці періоди значно скорочуються (середнє значення 21,9 року).

Пропонується алгоритм побудови моделі динаміки глобальних кризових економічних процесів та періодів стабілізації і спокою економіки, який складається з наступних етапів:

1. Вибір функції часової залежності кризових явищ;
2. Апроксимація обраної функції шляхом застосування ряду Тейлора [6], у вигляді:

$$\sum_{k=0}^{\infty} \frac{f^{(k)}(a)}{k!} (x - a)^k \tag{1}$$

де: a – емпірично підібраний ваговий коефіцієнт, який визначає характер кризи і змінюється в заданих межах;

k – ціле число, ($0 \leq k \leq 5$; оскільки члени ряду, подальші 5-го, не вносять суттєвих змін до значення функції $f(x)$).

3. Реалізацію даного алгоритму пропонується проводити засобами комп'ютерної математичної системи MathCad [7] за наступною схемою:

- а) увійти в середовище MathCad;
- б) скористатись кнопкою \sum панелі **Матаналіз** і ввести у відмічених позиціях відповідні символи (змінну сумування та межі її зміни, вираз для членів ряду, як функції змінної сумування);
- в) скористатись командою виконання обчислень.

Однак реалізація пропонованого алгоритму вимагає обробки великої кількості статистичних даних, що за обсягом виводить дану роботу за допустимі рамки, але може бути предметом подальших перспективних і змістовних досліджень.

Висновки.

Досліджено і представлено об'єктивні причини виникнення економічних криз та їх циклічність; простежено динаміку глобальних кризових економічних процесів; сформульовано основні джерела (чинники) глобальних кризових економічних процесів у динаміці; наведено порівняння економічних проявів української і світової криз, представлено чергування економічних кризових періодів з періодами стабілізації і спокою економіки; розроблено регуляторні індикатори стабілізації і спокою економіки на її глобальному рівні та запропоновано алгоритм дослідження циклічності явищ.

Література

1. Пунько Богдан. Економічне усвідомлення глобальних макроекономічних кризових процесів // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції "Стратегія розвитку підприємництва: теорія, організація, практика" / Б.М. Пунько – Частина 1. – Тернопіль – Чортків, ТНЕУ, 2009 – С. 138-140.
2. Основи економічної теорії: Підручник / [А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н. Климко та ін; За ред. А.А. Чухна]. – К.: Вища шк., 2001. – 606 с.
3. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством [Електронний ресурс]: навч. посіб. - Вид. 2-ге, виправл. і доп. – К.: Центр навч. літер., 2005. – 504 с. / Windows Internet Explorer / <http://library.if.ua/book/60/4200/html>.
4. Портфельне інвестування: 4.3. Індекси стану ринку цінних паперів [Електронний ресурс]: <http://library.if.ua/book/75/5391/html>.
5. Сорос Джордж. Сорос о Соросе. Оперезжая перемены: Пер. с англ. / Джордж Сорос – М.: ИНФРА-М, 1996. – 336 с.
6. Ильин В.А., Садовничий В.А., Сендов Б.Х. Математический анализ, ч.1, изд. 3, ред. А.Н.Тихонов. М.: Проспект, 2004.
7. Дьяконов В.П., Абраменкова И.В. MathCad PRO в математике, физике и Internet. – М.: Нолидж, 1999.

Summary

Work is sacred to the questions of ground of theoretic-methodological and functional displays of economic reflection and recurrence of global macroeconomic crisis processes, research of reasons of origin of economic crises and their recurrence; to the exposure of dynamics of global crisis economic processes; to establishment of basic sources (factors) of global crisis economic processes in a dynamics. But to development of regulator indicators of stabilizing and calmness of economy on her global and macroeconomic levels. The algorithm of construction of model of dynamics of global crisis economic processes and periods of stabilizing and rest of economy is offered.

Keywords: *economic crisis, recurrence, dynamics, stabilizing of economy, approximation.*

Рецензент - д.ф.-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 631.11'06

Радух Н.Б., асистент¹*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

У статті розкрито сутність фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств та досліджено сучасні тенденції в забезпеченні фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств галузі сільського господарства.

Ключові слова: фінансові ресурси, джерела фінансових ресурсів, банківські кредити, сільське господарство.

Вступ. Забезпечення ефективної діяльності підприємства, насамперед, пов'язане із наявністю фінансових ресурсів, які сприяють його розвитку. На сучасному етапі сільське господарство потребує оновлення основних засобів, запровадження новітніх технологій виробництва, покращення якості продукції для посилення конкурентних переваг, а це вимагає значних фінансових вкладень, тобто виникає необхідність розв'язання проблеми забезпечення фінансовими ресурсами.

Матеріал і методи. Дослідженням проблем формування фінансових ресурсів та удосконаленням кредитних відносин в аграрній сфері займаються такі відомі вчені-дослідники, як М.Я.Дем'яненко, П.Т.Саблук, В.Г.Андрійчук, В.М.Алексійчук, П.А.Стецюк, О.Є.Гудзь, Т.Г.Доманчук, В.М. Опарін, С.Л.Дусановський, В.В.Зіновчук, Ю.С.Коваленко, П.А.Лайко, М.Й.Малік, А.М.Мороз та деякі інші. Саме тому визначення економічного змісту поняття «фінансові ресурси» проведено з використанням монографічного методу, який розкриває точки зору різних науковців. Дослідити рівень забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств, з'ясувати сучасні тенденції при фінансуванні сільського господарства та окреслити форми і методи удосконалення джерел формування фінансових ресурсів допомагає використання статистико-економічний та балансового методів.

Результати дослідження. Економічний розвиток сільськогосподарських підприємств залежить не лише від наявності матеріальних, виробничих чи трудових ресурсів, але і від достатності фінансових. Адже процес виробництва підприємства зупиняється тоді, коли відсутнє фінансування, чи то зовнішнє, чи внутрішнє, саме тому кожен суб'єкт господарювання постає перед проблемою пошуку джерел формування фінансових ресурсів для забезпечення ефективної виробничо-господарської діяльності. Питаннями визначення суті поняття «фінансові ресурси» займаються різні науковці і їхні трактування є різними.

¹ Науковий керівник – к. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту ЗЕД Батюк Б.Б.
Радух Н.Б., 2011

На думку П.А. Стецюка, під фінансовими ресурсами слід розуміти найбільш ліквідні активи, які забезпечують неперервність руху грошових потоків підприємства у процесі реалізації його планів та виконання зобов'язань [1, с.111].

В.М. Опарін визначає фінансові ресурси як суму коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства, тобто це авансовані кошти, які вкладаються в оборот і повинні обов'язково повертатися. При чому це не всі грошові кошти, а лише ті гроші, які «роблять» гроші, тобто на основі використання котрих формується додана вартість, у яку входять і прибуток, і заробітна плата [2, с.11].

На думку В.П. Кудряшова, фінансові ресурси – це сукупність фондів, які приймають участь у забезпеченні діяльності суб'єктів господарювання і здійснюють обіг в грошовій формі [3, с.10].

Підсумовуючи підходи різних науковців щодо трактування суті фінансових ресурсів, можна стверджувати, що до фінансових ресурсів відноситься сукупність активів, створених на основі різних джерел (пасивів), які забезпечують виробничо-господарську діяльність усіх без винятку підприємств. Однак сільськогосподарське виробництво характеризується чинниками, які не залежать від суб'єкта господарювання, а саме: ціни на сільськогосподарську продукцію і продукцію промислового виробництва, відсоткові ставки за кредит, податкові ставки на прибуток, інфляційні процеси, сезонність виробництва, попит на продукцію з врахуванням співвідношення цін, обов'язкові поставки сільськогосподарської продукції (квотування виробництва), світові ціни на продукцію, залежністю від погодних умов і рівня врожайності. У зв'язку із цим виникає особливість в організації фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, зокрема велика потреба в зовнішньому фінансуванні: кредити банків, лізинг, проценти і дивіденди за цінними паперами інших емітентів, державні бюджетні субсидії, страхові відшкодування, фінансові ресурси, що надходять від галузевих структур, асоціацій. Це обумовлює виникнення категорії «джерела фінансових ресурсів», що пов'язано з дією товарно-грошових відносин і внаслідок цього, необхідності функціонування підприємств в умовах ринку, коли вони не просто формують фінансові ресурси для тих чи інших цілей, а рух цих коштів визначається вартісною формою і вимірюється певною кількістю фінансових засобів, які і виступають джерелами формування цих ресурсів [4, с. 101]. Процес формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств залежить від етапу функціонування підприємства, на якому воно перебуває. Джерелом формування фінансових ресурсів на етапі створення є стартовий капітал, що генерується за рахунок внесків учасників, тобто створюються власні фінансові ресурси. У подальшому відбувається поповнення цих ресурсів за рахунок вкладення виручки від реалізації та амортизаційних відрахувань на задоволення виробничих потреб. Оскільки за своїм змістом фінансові ресурси характеризують внутрішні можливості, цільові напрями і форми, методи та суб'єкти утворення, формування і використання цього виду ресурсів. Вони виступають потенційною основою створення капіталу суб'єктів господарювання та можливостями одержання майбутніх доходів і прибутків, задоволення потреб та інтересів усього суспільства [7, с.6-7].

Враховуючи сезонність сільськогосподарської діяльності та великий розрив між періодом виробництва та періодом реалізації готової продукції, виникає проблема недостатності фінансових ресурсів, тобто виникає необхідність у використанні зовнішніх джерел фінансування. Такими джерелами виступають банківські кредити, кредиторська заборгованість та бюджетні кошти [4, с. 104].

Таблиця 1

Структура джерел фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, включаючи мисливство та лісове господарство

Джерела фінансових ресурсів	Роки					
	2008		2009		2010	
	у млн.грн.	у %	у млн.грн.	у %	у млн.грн.	у %
Виручка від реалізації	76114,2	51,02	65804,0	65,28	79045,3	68,77
Банківські кредити	28812,0	19,32	26026,0	25,82	26545,0	23,09
Кредиторська заборгованість	31654,5	21,21	1077,9	1,07	1163,2	1,01
Кошти державного бюджету	12600,0	8,45	7900,0	7,89	8200,0	7,13
Всього	149180,0	100	100807,9	100	114953,5	100

Джерело: розраховано за даними Державного комітету статистики України

Використання банківського кредиту допускається в період сезонної нестачі власних фінансових ресурсів за умови повернення позичених коштів у визначений термін [5]. Так, за перший квартал 2011 року підприємствами сільського господарства було залучено нових кредитів на суму 14,0 млрд. грн., тоді як в промисловість – 94,9 млрд. грн [6]. Дані таблиці 2 свідчать, що найбільша питома вага при кредитуванні сільського господарства припадає на середньострокові кредити терміном від 1 до 5 років.

Таблиця 2

Кредитування сільського господарства, мисливства та лісового господарства за термінами

Роки	Усього, млн. грн.	До 1 року		1-5 років		Більше 5 років	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2008	28812,0	10851,0	37,66	16254,0	56,42	1707,0	5,92
2009	26026,0	10245,0	39,36	13980,0	53,72	1800,0	6,92
2010	26545,0	8631,0	32,51	14708,0	55,41	3206,0	12,08

Джерело: дані Національного банку України

Використання середньострокових кредитів спричинено особливістю діяльності сільськогосподарських підприємств, що характеризується значною тривалістю виробничого періоду та різницею в часі між вкладенням коштів у виробництво готової продукції та отриманням доходів від реалізації цієї продукції.

У 1998 році найбільшу питому вагу у складі залучених джерел займали кошти кредиторської заборгованості, які дозволяли формувати активи за рахунок засобів інших підприємств, бюджету, позабюджетних фондів. Частка цього джерела на сільськогосподарських підприємствах України склала 58,7%. За період з 2000 по 2004 роки її частка скоротилася з 44,2 до 34,1 відсотка [4, с.103]. Дані таблиці 1

показують, що за останні три роки ситуація змінилася і частка кредиторської заборгованості у джерелах фінансових ресурсів зменшилася до 1% у 2009 році.

Низьким є рівень державної підтримки потреб сільського господарства і становить менше 10% у загальній структурі джерел.

Незмінною залишається частка власних фінансових ресурсів у фінансуванні виробничо-господарської діяльності, зокрема виручка від реалізації займає більше 50% у складі всіх джерел, тобто підприємства продовжують використовувати більш дешеві власні фінансові ресурси.

Висновки. У сучасних економічних умовах вагома роль у забезпеченні фінансовими ресурсами покладається на власні фінансові ресурси суб'єктів господарювання, а важливою передумовою для цього повинна бути їх прибуткова діяльність. У сфері зовнішнього фінансування потрібно звернути увагу на можливість використання сільськогосподарськими виробниками банківських кредитів, які б дали змогу прискореними темпами розвивати сільське господарство. Отже, сучасний рівень забезпеченості фінансовими ресурсами вимагає злагодженої роботи підприємств, фінансово-кредитних установ та держави на всіх рівнях і розробки нових форм і методів управління процесом формування фінансових ресурсів.

Література

1. Стецюк П.А. Формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. — 2005. — №11. — С. 111-116.
2. Опарін В.М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення // Вісник Національного банку України. — 2000. — №5. — С. 10-11.
3. Кудряшов В.П. Фінанси. Навчальний посібник / Херсон: Олді-плюс, 2002 р. — 352 с.
4. Гудзь О.Є. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств // Фінанси підприємств. — 2007. — №3-5. — С.100-105.
5. Лайко П.А. Фінанси підприємств: Підручник для студ. вузів / П.А. Лайко, М.В. Мних. — К.: Знання України, 2004. — 428с.
6. Бюлетень Національного банку України березень 2011р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.
7. Воробйов Ю.М. Управління фінансовими ресурсами в аграрних підприємствах: монографія. — Сімферополь: НАПКБ, 2009. — 137 с.

Summary

Radukh N.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies

Named after S.Z. Gzhytskij

PROVISION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES FINANCIAL RESOURCES IN MODERN CONDITIONS

In the article, investigated essence of agricultural enterprises financial resources and modern tendencies at the provision of financial resources national agricultural enterprises.

Key words: *financial resources, source of financial resources, loans from banks, agricultural enterprise.*

Рецензент - д.ф.-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 631.11.009.12

Сахно І.В., к.е.н., доцент кафедри економічних дисциплін
(gutorova.iryana@mail.ru)

Академія внутрішніх військ МВС України, Харків

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проведено аналіз тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств Харківської області, виявлено сукупність факторів, що формують конкурентоспроможність сільгоспідприємств, встановлено кількісний вплив окремих з них.

Ключові слова: конкурентоспроможність, зовнішні фактори, внутрішні фактори, ресурсозабезпеченість, спеціалізація.

Вступ. Перехід України до ринкових засад господарювання та приєднання до Світової організації торгівлі зумовлює необхідність глибокого вивчення теоретичних та практичних аспектів формування і підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств як необхідної складової системи гарантування продовольчої безпеки держави. Лише конкурентоспроможні підприємства здатні виробляти сільськогосподарську продукцію високої якості й успішно конкурувати з іноземними товаровиробниками як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Матеріал і методи. Проблема конкурентоспроможності за своїм змістом є фундаментальною, тому пошук шляхів її вирішення розкривається у працях багатьох видатних дослідників. Наукові основи конкуренції та конкурентоспроможності були закладені такими зарубіжними вченими, як: Л. Ерхард, М. Портер, Дж.В. Робінсон, А. Сміт, Ф.А. Хайєк, Е.Х. Чемберлін, Й.А. Шумпетер та ін. Серед українських учених-аграрників дослідженню питань формування та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств присвячені праці: В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, П.С. Березівського, Н.Є. Голомші, О.Д. Гудзинського, Л.А. Євчук, В.К. Збарського, С.М. Кваші, І.Г. Кириленка, О.О. Красноручького, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, Б.К. Супіханова, О.О. Школьного та ін. Разом з тим динамізм зовнішнього середовища зумовлює необхідність постійного моніторингу розвитку сільськогосподарських підприємств та дослідження зміни рівня їх конкурентоспроможності.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання економічних явищ і процесів. У статті були використані такі методи: аналізу та синтезу, абстрактно-логічний, метод групувань.

Результати дослідження. Реформування аграрного сектора економіки України, що мало за мету збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та формування конкурентоспроможних ринкових структур, поки що не дало очікуваних позитивних результатів. Натомість має місце скорочення обсягів

виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, зменшення питомої ваги сільськогосподарських підприємств у структурі виробництва, зміна співвідношення між галузями сільського господарства на користь рослинництва. За 1990-2010 рр. обсяги виробництва валової продукції в сільськогосподарських підприємствах Харківської області зменшилися у 3,0 рази, у тому числі галузі рослинництва – у 2,5 разів, тваринництва – в 3,6 разів. Обсяги виробництва цукрового буряку у 2010 р. порівняно з 2000 р. зменшилися на 62,4 %, картоплі – на 86,2 %, овочів – на 59,0 %, молока – на 37,2 %, вовни – в 2,6 разів. У 2010 р. було отримано найменший валовий збір зернових та зернобобових культур в сільськогосподарських підприємствах області за останні сім років – 9781,2 тис. ц, що менше проти рівня 2000 р. на 6,8 %, проти 2009 р. – на 51,8 %. У порівнянні з 1990 р. скорочення обсягів виробництва окремих видів продукції взагалі є катастрофічним, а саме: виробництво картоплі, овочів, плодів та вовни за 1990–2010 рр. зменшилося в десятки разів, виробництво м'яса худоби та птиці скоротилося в 5,7 разів, молока – в 6,5 разів проти рівня 1990 р.

Разом з тим, починаючи з 2000 р., спостерігається поступове нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Найбільші прирости виробництва за цей період були зафіксовані в галузі рослинництва по соняшнику (на 86,6 % за 2000-2010 рр.), в галузі тваринництва – по приросту живої маси птиці та виробництву яєць (у 2,3 та 4,6 разів відповідно). Обсяги виробництва валової продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь збільшилися за 2000-2009 рр. майже вдвічі, продуктивність праці зросла в 5,1 рази, фондовіддача – в 4,9 разів. У десятки разів збільшилися значення показників, розрахованих на основі прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка показників розвитку сільськогосподарських підприємств
Харківської області за 2000-2009 рр.**

Показник	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Вироблено валової продукції в порівнянних цінах 2005 р.:						
- на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	99,9	215,7	211,9	204,0	231,0	192,4
- на 1 середньорічного працівника, тис. грн	15,8	42,3	45,3	53,6	88,2	80,8
- на 1 грн основних засобів, грн	0,37	1,00	0,89	0,89	0,82	1,82
- на 1 грн виробничих витрат, грн	1,65	1,44	1,17	0,94	0,77	0,64
Одержано прибутку:						
- на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	0,9	7,5	1,9	39,5	23,9	10,5
- на 1 середньорічного працівника, тис. грн	0,2	1,9	0,5	13,8	9,1	4,4
- на 100 грн основних засобів, грн	0,33	3,48	0,78	17,26	8,47	9,47
Рівень рентабельності усієї діяльності, %	1,5	5,1	1,0	21,9	9,4	3,4
Питома вага прибуткових підприємств, %	64,3	70,3	69,9	80,1	66,4	67,8

Таке зростання показників конкурентоспроможності зумовлене, з одного боку, збільшенням за 2000-2009 рр. обсягів виробництва валової продукції на 40,3 %, прибутку – з 14,6 до 127,2 млн грн відповідно, а з другого – значним зменшенням всіх складових ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Так, чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, зменшилася за досліджуваний період у 3,3 рази, вартість основних виробничих засобів скоротилася на 20,5 %.

Формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств відбувається від впливом як ендогенних, так і екзогенних факторів. Систематизація зовнішніх факторів дозволила виділити в них такі блоки: природно-кліматичні, соціально-демографічні, політико-правові та економічні. Своєю чергою внутрішні фактори формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств умовно можна об'єднати в три групи: організаційно-економічні, техніко-технологічні, соціально-економічні, головними з яких є: розміри підприємства, рівень спеціалізації та концентрації виробництва, кооперація та інтеграція, рівень інтенсифікації виробництва, забезпеченість підприємства ресурсами (земельними, трудовими, матеріально-технічними) та ефективність їх використання, рівень маркетингу, прогресивність технологій, якість продукції тощо.

Аналіз основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств з різним рівнем їх конкурентоспроможності показав, що більші за розмірами господарства краще забезпечені виробничими ресурсами, мають вищі показники продуктивності тварин та урожайності сільськогосподарських культур, є більш прибутковими і конкурентоспроможними (табл. 2). Так, урожайність зернових у ТОВ «Агросервіс» ЛТД Чугуївського району втричі вища, ніж у ТОВ АФ «Піднята цілина» Вовчанського району, соняшнику – у 3,4 рази. Галузь тваринництва у підприємств, які характеризуються низьким рівнем конкурентоспроможності, або є низькопродуктивною, або взагалі не представлена, в той час як конкурентоспроможні підприємства успішно займаються виробництвом продукції тваринництва і демонструють досить високі показники продуктивності худоби.

Групування сільськогосподарських підприємств Великобурульського, Вовчанського та Чугуївського районів Харківської області показало, що із збільшенням рівня їх ресурсозабезпеченості підвищуються і показники конкурентоспроможності. Так, із збільшенням рівня фондооснащеності виробництва з 50 до 250 тис. грн вихід валової продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь та одного середньорічного працівника підвищується в 3,6 та 1,9 рази відповідно. З підвищеннями вартості основних засобів з розрахунку на одного середньорічного працівника від першої групи до останньої продуктивність праці збільшується в 2,5 рази, вихід валової продукції з розрахунку на 100 га сільгоспугідь та на 1 грн виробничих витрат зростає в 2,8 рази та на 15,5 % відповідно. Крім того, з підвищенням співвідношення між оборотними та основними засобами з 0,7 до 11,6 рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва зростає з 1,1 до 25,9 %, у тому числі галузі рослинництва – з 1,7 до 31,7 %.

Таблиця 2

Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств з різним рівнем їх конкурентоспроможності. 2009 р.

Показник	Найбільш конкурентоспроможні підприємства				Найменш конкурентоспроможні підприємства		
	1	2	3	4	5	6	7
Валова продукція в порівнянних цінах 2005 р., тис. грн	13021	17680	13381	14596	908	170	111
Площа с.-г. угідь, га	6160	12447	4701	6220	1303	1396	310
Чисельність працівників, осіб	187	154	152	141	40	5	7
Фондооснащеність виробництва, тис. грн на 100 га с.-г. угідь	171,1	161,7	523,6	200,4	221,1	42,6	30,5
Фондоозброєність праці, тис. грн на 1 працівника	56,4	130,7	161,9	88,4	72,0	118,9	13,5
Урожайність, ц/ га:							
зернових	32,5	28,2	34,9	45,4	22,2	15,3	8,8
соняшнику	18,9	16,3	29,0	28,1	7,7	8,2	12,6
Умовне поголів'я тварин, гол.	1171	82	1922	1818	36	-	-
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	6831	-	6070	6901	2848	-	-
Рівень рентабельності (збитковості) с.-г. виробництва, %	19,3	14,7	13,3	23,7	-10,8	-23,8	-48,6
У т.ч.: рослинництва	25,7	14,4	13,9	29,6	5,2	-23,8	-48,6
тваринництва	11,2	89,7	12,7	14,9	-46,7	-	-

Примітка: 1 – ВАТ «Підсередне»; 2 – ТОВ «Федорівське» Великобурлуцького району; 3 – СТОВ «Агросвіт» Вовчанського району; 4 – ТОВ «Агросервіс» ЛТД Чугуївського району; 5 – ТОВ «Слобожанське молоко» Великобурлуцького району; 6 – ТОВ АФ «Піднята цілина» Вовчанського району; 7 – ПСП «Вікторія» Чугуївського району.

Серед внутрішніх факторів підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на особливу увагу заслуговує поглиблення спеціалізації сільськогосподарського виробництва. Встановлено, що господарства з високим рівнем спеціалізації є більш конкурентоспроможними на відміну від господарств з низьким рівнем спеціалізації. Так, у групі підприємств з коефіцієнтом зосередження товарного виробництва (K_3) понад 0,60 обсяги виробництва валової продукції та прибутку з розрахунку на одного середньорічного працівника вищі за аналогічний показник у групі підприємств, де $K_3 < 0,35$, у 2,8 та 4,2 рази відповідно, з розрахунку на 1 грн основних засобів – у 3,2 та 4,8 рази відповідно, рівень рентабельності підприємств вищий на 13,3 відсоткового пункту. В цілому, найвищих показників ефективності виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції досягають підприємства області з питомою вагою основної галузі в структурі товарної продукції на рівні: на виробництві зернових – 60 % і вище, соняшнику – від 15 до 20 %, цукрового буряку – в межах 15-20 %, молока – понад 40 %, приросту живої маси ВРХ – понад 30 %, м'яса свиней – в межах 20-40 %.

Висновки. Проведений аналіз показав, що розвиток сільськогосподарських підприємств Харківської області протягом 2000–2010 рр. характеризується скороченням обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції (за винятком зернових, соняшнику, м'яса птиці та яєць); зменшенням поголів'я худоби та птиці; скороченням посівних площ під цукровими буряками, картоплею, овоче-баштанними культурами, а також площ під багаторічними насадженнями; низьким рівнем урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин; погіршенням ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва. Отже, на підставі цього на тлі значної частки збиткових підприємств (близько третини щороку) та низького рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва можна відзначити низький рівень конкурентоспроможності більшості сільськогосподарських підприємств області.

Література

1. Євчук Л.А. Стратегічне управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств: [моногр.] / Л.А. Євчук. – Миколаїв : Вид. Прокіпчук Т.Ю., 2010. – 340 с.
2. Ульяновченко О.В. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств та стратегічні аспекти її формування: [моногр.] / О.В. Ульяновченко, Л.А. Євчук, І.В. Гуророва. – Х.: Віровець А.П. «Апостроф», 2011. – 340 с.
3. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [моногр.] / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2007. – 270 с.
4. Павлова В.А. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка та стратегія забезпечення: [моногр.] / В.А. Павлова. – Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП, 2006. – 276 с.
5. Супіханов Б.К. Про підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва в сучасних умовах / Б.К. Супіханов // Економіка АПК. – 2008. – №5. – С.3-8.
6. Школьнік О.О. Організаційно-економічні механізми управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств: [моногр.] / О.О. Школьнік. – Умань: Уман. держ. аграр. ун-т, 2007. – 308 с.
7. Шпикуляк О.Г. Формування конкурентоспроможності в аграрній економіці / О.Г. Шпикуляк, Ю.П. Воскобойнік, О.В. Овсянніков // Агроінком. – 2007. – №9-10. – С.4-8.

Summary

Sahno I.V.

Academy of the Interior Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine **AGRICULTURAL ENTERPRISES COMPETITIVENESS FORMATION**

In article the analysis of tendencies development of the agricultural enterprises in Kharkov area is carried out, set of factors which form competitiveness of the agricultural enterprises is revealed, quantitative influence separate of them is defined.

Key words: *competitiveness, external factors, internal factors, resource ensuring, specialization.*

Рецензент - д.ф-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 659.1

Сендецька С.В. ©

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького

МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОСУВАННЯ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

В статті розглянуто основні тенденції на ринку продукції молокопереробної промисловості, особливості та основні інструменти маркетингових комунікацій, які застосовують молокопереробні підприємства для ефективного просування своєї продукції.

Ключові слова: молочна продукція, товаропросування, маркетингові комунікації, реклама, BTL.

Постановка проблеми. Дослідження товаропросування продукції вітчизняних підприємств набуває сьогодні значної ваги внаслідок активізації їх маркетингової діяльності в умовах розвитку ринкових відносин. В першу чергу це стосується проблем просування продуктів харчування, до яких відноситься молочна продукція.

Маркетингові комунікації вивчали багато вітчизняних авторів, серед яких Н. Бородіна, А. Войчак, В. Євдокименко, Т. Лук'янець, А. Павленко, В. Сахаров, Т. Примак та ін. Проте динамічні зміни ринкового середовища, загострення конкурентної боротьби, зниження рівня споживання молочних товарів вимагають подальших наукових досліджень.

Матеріали і методи. В даному дослідженні застосовувалися загальнонаукові, маркетингові та графічні методи дослідження, дані статистичної звітності, Інтернет-ресурси.

Результати досліджень. Одним із головних елементів продовольчого ринку країни є ринок молока та молокопродуктів. За минулі 9 років виробництво і споживання молока суттєво зменшилося. Хоча виробництво молока поступово зменшувалося, починаючи з 2002 р., споживання його було практично стабільним до 2006 р. – близько 265 кг молока і молокопродуктів у перерахунку на молоко на 1 особу в рік (рис. 1). У 2009 р. споживання становило всього 218 кг, що становить менше 60% від фізіологічної потреби людини. Загалом споживання молочних продуктів в Україні за роки незалежності скоротилося майже на 60% [3].

Продукцію молокопереробних підприємств важко назвати дефіцитною. Вона доволі рясно представлена на полицях всіх супермаркетів. Проте ріст цін на молочні товари робить їх менш привабливими в очах споживачів. Якщо на сьогоднішній день 1 кг дорогого сиру за ціною відповідає кільком кілограмам якісного м'яса, то споживач часто робить вибір на користь останнього.

Крива кількості молока, яку можна було купити на середньомісячну зарплату (рис. 1) свідчить, що при значно нижчих рівнях доходів споживалося більше

молочної продукції. Тому зменшення споживання молочних продуктів пов'язане не лише із зменшенням виробництва молока і ростом цін на молочну продукцію, а й з багатьма іншими факторами – це і звуження асортименту молочних продуктів, збільшення витрат споживачів на інші групи товарів, ментальні особливості, активне обговорення в засобах масової інформації проблем неякісності, ненатуральності молочної продукції тощо. Але навіть за таких непростих обставин молокопереробні підприємства можуть суттєво вплинути на споживача і переконати його у корисності, смакових властивостях та доцільності купівлі молочних продуктів.

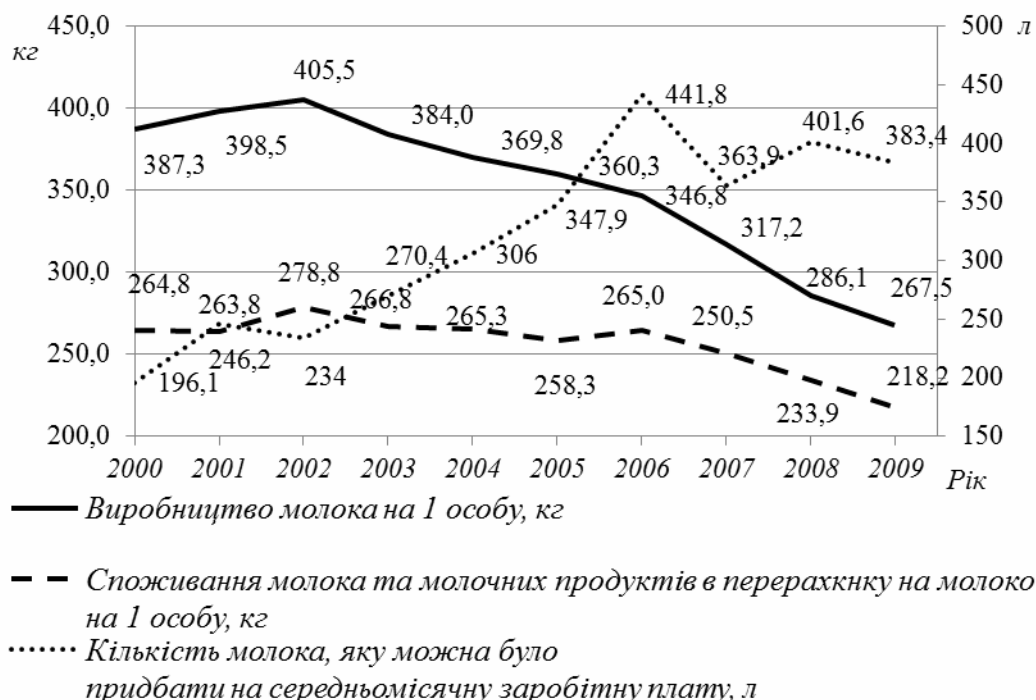

Рис. 1. Обсяги виробництва і споживання молока і молочних продуктів у Львівській області.

Загальновідомо, що за умов стагнації виробники скорочують витрати на маркетингові комунікації, тим самим збільшуючи спад обсягів продажу. Ті рекламодавці, які збільшують витрати на рекламу, зміцнюють свої конкурентні позиції у довгостроковому і середньостроковому періоді. Цьому сприяє і відсутність реклами їх конкурентів.

Існує уніфікована класична маркетингова схема просування будь-якого товару, при якій його особливості практично не враховуються. Відповідно до неї продукція бере участь у виставках-ярмарках, проводяться заходи щодо її дегустації в супермаркетах та серед оптових покупців, за допомогою проведення

соціологічних опитувань та інтернет-голосувань збираються відгуки [2], вносяться корективи у маркетинг товару.

Поряд з даною схемою маркетингового просування, існують маркетингові механізми, унікальні для певного товарного сегменту. Новинка молочної продукції може виявитися актуальною для споживача, якщо виробник поліпшить один або більше її показників, таких як якість, новизна або ціна. Таким чином, маркетингові переваги будуть закладені ще на стадії виробництва. Часто молокопереробники роблять акцент на натуральності продукту і його традиційності, підтримують впевненість покупця в його високій екологічності. Саме так позиціонують свою продукцію через найбільш масовий канал комунікації – телебачення – ТМ «Галичина», «Комо», «Звени Гора».

Ще одна тенденція, яка спостерігається при просуванні молочних товарів, – це використання дитячої тематики в оформленні упаковки і відповідно рекламних повідомленнях не лише солодкої молочної продукції (йогурти, десерти тощо), але і плавлених сирів (ТМ «Весела корівка»), традиційних молочних продуктів (ТМ «Мої корівки»), що наближає їх до продуктів дитячого харчування. Діти люблять плавлений сир, є активними споживачами молочної продукції, і виробники роблять все, щоб максимально наблизити до них цей товар.

В даний час рівень довіри до традиційних форм просування товару знижується, ці заходи не призводять як раніше до очікуваного ефекту та належного збільшення обсягів продажу. Споживач все менше вірить тому, що йому повідомляють із засобів масової інформації, і набагато більше тому, що бачив, чув чи спробував сам. Споживач потребує прямого діалогу з виробником. І тому виробники стали вдаватися до таких форм рекламних заходів, як ВТЛ. Сучасний ВТЛ все більше набуває театральних рис: феєричні вечірки в клубах, яскраво оформлені і значних розмірів промостійки, промоутери в театральних костюмах героїв, зображених на упакуванні продукції тощо

Часто споживачі є недостатньо проінформовані про те, яку молочну продукцію вони споживають. Такі дані були отримані за результатами опитування споживачів молока та молочної продукції, проведеними компанією CVS Consulting [1]. Після аналізу даних опитування було зроблено висновок, що існує гостра необхідність планомірної роботи зі споживачем, спрямованої на збільшення споживчого попиту на молочну продукцію та інформування споживачів про її властивості. Сьогодні потрібно боротися із споживчими стереотипами щодо молочних товарів, оскільки, незважаючи на широкий асортимент продукції, збагаченої вітамінами і мінеральними речовинами, більшість покупців продовжує зберігати вірність традиційним продуктам – молоку, кефіру, сиру і сметані. Тому необхідно дати покупцеві всю інформацію про нові види молочної продукції, пояснити переваги споживання, показати позитивний результат. Але цього важко досягти лише за допомогою традиційних способів реклами.

За даними російських експертів розміщення на молочній продукції значка "здорове харчування" призводить до суттєвого збільшення обсягів її продажу [1]. Покупці позитивно реагують на знижений вміст жиру, додатків і короткий термін придатності, тобто вони є прихильниками здорового способу життя і виробники, знаючи це, повинні експлуатувати ці знання. Необхідно створити культуру споживання здорової, натуральної їжі.

Під час організації рекламної кампанії необхідно врахувати віковий ценз споживача того іншого продукту, при цьому реклама для дитячої продукції може знайомити покупців з казковими персонажами, підлітків зацікавити участю відомих акторів і співаків, а дорослу аудиторію - акцентом на здоровому способі життя. Персонажі відомих мультфільмів, які беруть участь у рекламі на телебаченні поліпшують впізнаваність і прихильність як дітей, так і дорослих. Це ж стосується і відомих людей, які є уособленням успіху.

Новий товар також може представляти собою продукт в ретро-виконанні, який вже давно вийшов з ужитку, оскільки для українців характерна стійка симпатія до таких товарів. Таким шляхом пішло ЗАТ «Галичина», виводячи на ринок маслянку.

Для збільшення обсягів продажу молочних новинок необхідно проводити комплекс рекламних заходів з подачі їх як продукту, основи краси, здоров'я та довголіття. Цьому можуть сприяти спеціальні передачі за участю відомих лікарів та дієтологів, які будуть згадувати той чи інший молочний продукт, як профілактику різних захворювань. У даній кампанії можуть брати участь різні дослідницькі інститути та установи, висновки яких можуть бути розміщені на упаковці, яка також є важливим елементом товару. Таким чином, основний акцент у рекламних акціях може робитися на унікальності товару, тестуванні його незалежними лабораторіями й одержанні сертифікату відповідності.

Висновки. Для сучасних маркетингових комунікацій молочної продукції характерним є акцент на натуральності, традиційності та екологічності продукту, часте використання дитячої тематики, застосування VTL-реклами.

Важливим елементом товаропросування молочних товарів повинна стати просвітницька робота щодо корисності молочних продуктів. При здійсненні маркетингових комунікацій необхідно враховувати віковий ценз споживачів. В цілому реклама молочної продукції повинна нести впевненість у красі, здоров'ї та відмінному настрої.

Література

1. Как увеличить объемы продаж молочной продукции? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.moloko.cc/view_news.php?id=11-02-2007.
2. Маркетинговые инструменты продвижения молочной продукции из Стран Европы в Россию [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://samvoar.livejournal.com/9155.html>.
3. Програємо Європі 24 л молока [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2010/05/01/195505>.

Summary

Sendetska S.V.

MARKETING TOOLS OF THE SALES PROMOTION OF DAIRY PRODUCTS

This article considers the main trends on the products market of dairy industry, features and the main tools of marketing communications that are used by milk enterprises aiming the effective promotion of own production.

Рецензент - д.ф.-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 339.727

Скупейко В.В., здобувач[©]

Львівський університет бізнесу та права

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Доведено, що інвестиційні процеси сільськогосподарських підприємств мають позитивну динаміку, але строкатий характер за рельєфом. Ефективність їх діяльності визначається і знаходиться у прямій залежності від рівня і глибини інвестицій в основний капітал.

Ключові слова: інвестиції, ефективність, прибуток, сільськогосподарські підприємства, глибина інвестицій

Постановка проблеми. Кожна одиниця ресурсу інвестованого у будь-яку справу має не лише повернутися, а й принести певну суму доходу. Саме така аргументація забезпечує економічний інтерес підприємств до інвестицій в основний капітал, які є основою формування матеріально-технічної бази – рушійної сили поступального розвитку їх економіки.

Доходність сільськогосподарських підприємств в ціновому форматі, не завжди достовірно відображає їх діяльність, через наявність диспаритету цін на сировину і матеріали, що використовуються у виробництві сільських товаровиробників з інших галузей народного господарства та цін на результат їх господарської діяльності. Незважаючи на зазначене застереження, обчислення ефективності вкладених інвестицій, має виконуватися повсякчас не залежно від рівня досконалості економічних відносин у суспільстві. Потреба в оцінці результативності інвестицій в основний капітал, а тим більше в цілеспрямовані інвестиційні проекти, обумовлена необхідністю визначення тенденцій у зміні ефективності додаткових вкладень з урахуванням практичних потреб щодо доцільності їх спрямування, а також з точки зору віддачі застосовуваних економічних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Збільшення інвестицій в економіку сільськогосподарських підприємств є визначальним чинником формування матеріально-технічної бази і є підґрунтям для зростання ефективності їх діяльності. Рівень ефективності значною мірою визначається обсягами вкладених коштів і найперше в інвестиційні проекти. Дослідженню цих питань значну увагу приділяли українські вчені, такі як М. Борщ, Д. Бурковський, З. Васильченко, В. Геєць, М. Герасимчук, Б. Губський, О. Іртищева, М. Кисіль, В. Клочан, Г. Козаченко, С. Криклій, І. Лукінов, Н. Макарій, С. Мочерний та ін. У їх працях широко висвітлено роль, значення, умови формування інвестицій, ефективність їх залучення та використання тощо. Проте, у наукових працях вітчизняних учених, на нашу думку, ще недостатньо приділялося уваги

дослідженню впливу рівня глибини інвестиційних вкладень в основний капітал на ефективність діяльності підприємств.

Мега статті. Відстежити та дослідити залежність результатів виробництва сільськогосподарських підприємств від глибини інвестицій вкладених в основний капітал.

Виклад основного матеріалу. Матеріальною основою відтворення сільськогосподарського виробництва є капітальні вкладення, вживання яких передбачає зміну способів виробництва, вдосконалення техніки і технології, впровадження нових систем у галузях рослинництва і тваринництва. Основною метою інвестиційної діяльності аграрних підприємств є збільшення обсягів виробництва продукції, поліпшення її якості та зниження матеріально-грошових і трудових затрат на одиницю продукції на основі якісного вдосконалення всього виробництва. Тому інвестування доцільно розглядати в органічній єдності з результатами виробництва. Необхідно постійно зіставляти обсяги вкладених додаткових затрат в основний капітал з отриманими натуральними і вартісними результатами, відслідковуючи, щоб кожна вкладена гривня забезпечувала максимальну віддачу. У зв'язку з цим, слід мати на увазі, що інвестиції передбачають підвищення ефективності віддачі не лише щойно вкладених коштів, а й тих засобів, ресурсів і затрат, які вкладені раніше і функціонують паралельно у виробництві.

З огляду на результативні показники господарської діяльності аграрних підприємств Львівської області інвестиційні процеси у більшості випадків характеризуються позитивною динамікою (табл. 1).

Таблиця 1.

Ефективності використання основних виробничих фондів у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

Показники	2000р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2009р. до 2000р., %
Валова продукція в порівняльних цінах 2005 р., млн. грн.	365,3	422,1	550,9	677,0	933,7	1048,7	у 2,9 р.
Капітальні інвестиції в основний капітал, млн. грн	-	82,5	550,9	235,9	570,4	332,6	-
Фондовіддача, грн.	0,12	0,22	0,30	0,37	0,57	0,55	у 4,5 р.
Капіталомісткість продукції, тис. грн	-	0,20	0,17	0,35	0,61	0,32	-
Виробництво валової продукції на середньорічного працівника, тис грн.	7,0	26,7	43,6	71,5	101,6	126,7	у 18,1 р.
Одержано прибутку на вкладені інвестиції, тис. грн	-	744,2	279,9	614,7	345,2	755,3	-
Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва, %	-18,2	7,9	22,6	31,3	22,0	21,2	+39,4 п

Як свідчать дані табл. 1 упродовж 2000-2009 рр. простежується строкатий характер за рельєфом, але динамічний ріст обсягів інвестицій сільськогосподарських підприємств в основний капітал. У 2009 р. величина інвестицій сільськогосподарських підприємств збільшилася у порівнянні з 2000 р. на 683,4 млн. грн. Капіталомісткість продукції за роками на протязі досліджуваного періоду не є ідентичною динаміці інвестування в основний капітал. Так, у 2006 р. у порівнянні з 2005 р. відбувся ріст обсягів інвестицій в основний капітал у 6,7 рази, а капіталомісткість навпаки, знизилася за зазначений період на 15%. Це засвідчує про паралельне проходження інвестування та отримання продукції (після першого етапу) до завершення всього процесу інвестицій, що може бути притаманним вкладенням у будівництво чи реконструкцію птахофабрик та свинарських комплексів.

Інвестиції в основний капітал на протязі досліджуваного періоду демонструють високий рівень їх окупності. У 2006 р. на 100 грн вкладених інвестицій одержано валової продукції в порівняльних цінах на суму – 100 грн, у 2007 р. – 290 грн., у 2008 р. – 160 грн. і у 2009 р. 350 грн. Позитивною тенденцією є те, що темпи росту валової продукції випереджали темпи росту інвестицій в основний капітал. Стійка тенденція зростання обсягів валової продукції засвідчує, що напрями інвестицій обиралися раціонально. Загальний ріст фондооснащеності супроводжувався ступенем придатності засобів, раціональним співвідношенням між силовими і робочими машинами та між основними і оборотними фондами. Незначний спад фондовіддачі у 2009 р. у порівнянні з 2008 р. на фоні росту валової продукції у 2009р. на 115 млн. грн. порівняно з 2008 р. міг статися за рахунок введення в дію інфраструктурних одиниць котрі не виробляють продукцію.

У роки динамічного зростання інвестицій в основний капітал спостерігається зростання надходжень прибутків як в цілому підприємствами, так і на вкладені інвестиції, зокрема. Вони є ще незначні, навіть дуже мізерними, наприклад у 2009 р. підприємствами в середньому одержано всього 0,23 грн прибутку на 100 грн. капітальних вкладень, проте вони засвідчують про наявність позитивного застосування інвестицій. Підвищення ефективності інвестицій слугувало важливим чинником підвищення рентабельності функціонування сільськогосподарських підприємств. У 2009 р. рівень рентабельності господарської діяльності аграрних підприємств зріс на 39,4 пункти у порівнянні з 2000 р., проте за рівнем окупності витрат їх дохідність є ще не високою. У 2009 р. на одну гривню затрат підприємства області в середньому одержали всього 0,21 грн. прибутку. Тим більше, що у 2009 р. ще 123 сільськогосподарських підприємства із 231 функціонуючих в області за підсумками річної господарської діяльності залишалися ще збитковими.

Зазначеній категорії сільськогосподарських підприємств не під силу віднайти свої кошти для вкладення в основний капітал з метою його оновлення й розширеного відтворення. Збиткові і низькорентабельні змушені залучати необхідні кошти для даного процесу зі сторони. В ринкових умовах господарювання сільськогосподарські підприємства, які використовують залучені кошти, мають забезпечити ефективність своєї господарської діяльності на такому

рівні, щоб рівень рентабельності забезпечував умови самофінансування і перевищував його на рівень відсотків сплачуваних ним за користування позикою. Недодержання зазначеної умови призведе до росту позичених коштів відносно власного основного капіталу і знизить ефективність інвестицій.

Рівень повноцінного ефективного функціонування будь-якого суб'єкта господарської діяльності забезпечується лише у випадку, коли є одержання прибутку на одиницю кожного без винятку виду ресурсу. Цей алгоритм мав би бути покладений в основу організації виробництва керівниками підприємств. Особливо це є важливим в ринкових умовах, коли є чітко визначений власник засобів, і він є відповідальним за інвестування в їх відтворення, оновлення і ефективне використання. Про високий вплив глибини рівня інвестицій в основний капітал на ефективність господарської свідчать дані діяльності окремих підприємств Львівської області (табл. 2).

Таблиця 2.

Вплив глибини рівня інвестицій в основний капітал на ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області, 2010р.

Показники	ТзОВ „Горуцьке” Миколаївський район	ТзОВ „Агроптахофірма “Львівська” Буський район	ТзОВ „СОТЕКО” Сокальський район	ПАФ „Білий Стік” Сокальський район
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн	2478	13716	8270	16664
Капітальні інвестиції в основний капітал, тис. грн	120	53	6804	1979
Глибина інвестиційних процесів, % - інвестиції до середньорічної вартості основних фондів	0,89	0,39	79,6	11,2
- інвестиції до суми зносу	28,5	2,3	483,9	69,9
Одержано прибутку (збитку), тис. грн	226	-4257	9320	3524
Рівень рентабельності, %	13,5	-29,7	43,3	28,7

З даних табл. 2 видно, що масштабність виробництва підприємств не визначає рівень глибини інвестицій в основний капітал. Так, у ТзОВ „Агроптахофірма “Львівська” Буського району та ПАФ „Білий Стік” Сокальського району, які хоча й мають потужну матеріальну базу, проте глибина інвестиційних процесів є вищою у ТзОВ „СОТЕКО” Сокальського району. У зазначеному підприємстві кошти, що інвестовані в основний капітал склали 79,6 % до середньорічної вартості основних фондів і є в 4,8 вищими за суму зносу. Завдяки покращенню матеріально-технічної бази і технології виробництва господарство одержало прибуток в сумі 9320 тис. грн. Найнижчий рівень глибини інвестиційних процесів має ТзОВ „Агроптахофірма “Львівська” Буського району – лише 0,39 %, що свідчить про високу обмеженість і можливість покращення відтворювальних процесів матеріально-технічної бази підприємства та впровадження нових технологій, що й спричиняє йому збитковість виробництва.

Про пряму залежність ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області від глибини інвестицій в основний капітал свідчать дані табл. 3.

Таблиця 3.

Групування сільськогосподарських підприємств районів Львівської області за глибиною інвестиційних процесів, 2009 р.

Групи господарств районів за глибиною інвестицій в основний капітал, %.	Кількість районів у групі, од.	Часка інвестицій в основний капітал в середньому, %	Інвестиції в основний капітал у середньому по району, тис. грн	Валова продукція у порівняльних цінах 2005р. з розрахунку на 100 га с.-г. угідь, тис. грн
I до 25,0	4	14,2	1397,7	237,2
II 25,1 - 50,0	7	34,5	7097,9	368,4
III 50,1 - 75,0	4	66,6	10080,2	484,7
IV більше 75,1	5	168,4	44809,0	549,7
Всього і в середньому по області	20	84,8	15982,1	412,0

Групування районів за рівнем інвестицій сільськогосподарських підприємств в основний капітал показує, що у четвертій групі, де частка інвестицій в основний капітал по відношенню до суми зносу складає в середньому більше 168,4 %, валової продукції з розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь господарствами району вироблено на 137,7 тис. грн більше, ніж в середньому по господарствах області і на 312,5 тис. грн більше, ніж у господарствах першої групи, де в середньому глибина інвестицій по відношенню до зносу складає лише 14,2 %.

Висновки. Інвестиції мотивують підвищення ефективності віддачі не лише щойно вкладених коштів, а й тих засобів, ресурсів і затрат, які вкладені раніше і функціонують паралельно у виробництві. Тому, ефективність інвестицій доцільно розглядати в органічній єдності з результатами виробництва, зіставляючи обсяги вкладених додаткових затрат в основний капітал з отриманими результатами.

Інвестиційні процеси у більшості сільськогосподарських господарств Львівської області характеризуються позитивною динамікою, проте мають строкатий характер за рельєфом. Капіталомісткість продукції протягом досліджуваного періоду не є ідентичною динаміці інвестування в основний капітал. Це засвідчує про паралельне проходження інвестування та отримання продукції (після першого етапу) до завершення всього процесу інвестицій.

Ефективність сільськогосподарських підприємств визначається і знаходиться у прямій залежності від рівня глибини інвестицій в основний капітал.

Література

1. Борщ Л. М. Інвестиції в Україні : стан, проблеми і перспективи. / Л.М. Борщ. – К. : Знання, 2002. – 318 с.

2. Бурковський І.Д. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку аграрного виробництва / І.Д. Бурковський, О.І. Іртишева // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 71 – 73.

3. Козаченко Г. В. Управління інвестиціями на підприємстві / Г.В. Козаченко, О. М. Антіпов, О. М. Ляшенко – К. : Лібра, 2004. – 368 с.

4. Про інвестиційну діяльність : Закон України / Інвестиції, кредит і лізинг в АПК : законодавчі і нормативні акти. – К. : Задруга, 1998. – С. 61 – 66.

5. Про іноземні інвестиції : Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

6. Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 роки. Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin>

7. Сільське господарство Львівщини у 2009 році : стат. зб. / Гол. управління статистики у Львівській області. – Львів, 2010. – 173 с.

8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/ua>

Summary

Skupeyko V.V.

Lviv university of business and right

EFFICIENCY OF INVESTMENT ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Is Well-proven that the investment processes of agricultural enterprises have a positive dynamics, but pied character is after relief. Efficiency of their activity is determined and is in direct dependence on a level and depth of investments in the fixed assets.

Рецензент - д.ф-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 338.43 : 633.63

Соколюк С. Ю., к.е.н., доцент кафедри економіки ©
Уманський національний університет садівництва

ЦІНОВА СИТУАЦІЯ У ЦУКРОБУРЯКОВІЙ ГАЛУЗІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто питання цінової ситуації у цукробуряковій галузі Вінниччини. Проаналізовані канали реалізації цукрових буряків та цукру. Розглянуто темпи зростання цін і собівартості цукру.

Ключ. слова: цукор, цукровий буряк, ціна, собівартість, реалізація, ринок.

Вступ. До найважливіших показників, що характеризують стан товарного ринку належать ціни. Саме вони виступають в якості акумулюючого показника, у зміні якого відображається зміна багатьох показників – обсягів виробництва та реалізації, зовнішньої торгівлі, капіталовкладень тощо.

До початку реформ реалізація сільськогосподарської продукції, в тому числі й цукрових буряків та цукру, здійснювалась переважно за гарантованими державними закупівельними цінами. Вони визначалися за поданням відповідних міністерств та відомств, затверджувались найвищими державними органами і при їх формуванні використовувалась, так звана, витратна модель ціноутворення, економічна сутність якої полягає у формуванні ціни починаючи з витрат сировини і закінчуючи роздрібною ціною кінцевого продукту. До 2004 року держава повністю відмовилась від гарантування виробникам надійної і вигідної ціни реалізації виробленої продукції, що в певній мірі вплинуло на структуру реалізованої продукції в розрізі каналів.

Матеріал і методи. При написанні роботи були використані дані Головного управління статистики у Вінницькій області, щорічні постанови Кабінетів Міністрів України. Теоретичною і методологічною основою роботи являються праці провідних вчених з аналізу продукції і сільському господарстві. Використані такі методи дослідження як порівняння та аналіз рядів динаміки.

Результати дослідження. Реалізація сільськогосподарської продукції, а також цукрових буряків та відповідно цукру, проводилась за закупівельними цінами, які гарантувала держава. Відповідно за поданням відповідних міністерств та відомств ціни визначалися, потім затверджувались Кабінетом міністрів України, а при їх формуванні була використана відома витратна модель ціноутворення, економічна сутність якої полягає у формуванні ціни, розпочинаючи з витрат сировини і закінчуючи роздрібною ціною кінцевого продукту. Ціни на реалізований цукор сільськогосподарських товариств хоча і мають тенденцію до підвищення, але все ж є нижчими від мінімальних цін встановлених Кабінетом міністрів (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка цін на цукор за каналами його реалізації
сільськогосподарськими підприємствами Вінницької області, грн/т**

Показник	1999р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008р.	2009р.	2010р.
Мінімальна реалізаційна ціна*	-	1975,0	2375,0	2083,3	2990,0	3125	4250,0
Середня ціна реалізації	1303,9	2405,6	2667,5	2336,0	3988,0	4400,0	6683,0
в т. ч.:- споживкооперації та заготівельним організаціям	526,4	2432,3	2448,8	1200,0	3652,0	3705,0	4425,0
у % до середньої ціни	78,8	101,1	91,8	51,4	91,5	101,5	66,2
- населенню через систему громадського харчування, включаючи видачу у рахунок оплати праці	635,7	2404,6	2666,7	2426,8	3752,0	4621,0	6812,0
у % до середньої ціни	95,2	99,9	99,9	103,9	94,1	105,0	101,9
- на ринку	689,3	2302,9	2663,6	2267,6	3841,0	4398,0	6645,0
у % до середньої ціни	103,2	95,7	99,8	97,1	96,5	99,9	99,4

*Примітка: *визначається щорічною постановою КМ України*

Джерело інформації: за даними Головного управління статистики у Вінницькій області

Крім того, спостерігається значна диференціація цін за різними маркетинговими каналами. Так, традиційно найвищі вони на ринку та за, куди входить реалізація цукру зарубіжним країнам. Але, як уже відмічалось раніше, обсяги реалізації цукру на ринок не значні.

Продаж цукру споживкоопераціям, заготівельним організаціям та населенню через систему громадського харчування (включаючи видачу цукру у рахунок оплати праці та орендної плати за землю і майно) є такими каналами, де найвищі ціни, так в 2010 році вони за цим каналом становила 101,9% від середньої реалізаційної ціни. Слід зауважити, що у 2007, 2009 і 2010 роках ціни на цукор, що реалізований населенню, були вищими від середніх реалізаційних цін.

Отже, ринкові відносини характеризуються необхідністю, для збутової і комерційної діяльності підприємств, використовувати маркетингові канали. Дуже довгий час всі монополні права на реалізацію цукру належали цукровим заводам, як представникам держави. З розвитком ліберальної економіки на ринку цукру з'явилась велика кількість продавців, через відмову держави закупляти цукрові буряки і цукор, і пов'язану з цим розвинену давальницьку систему. До цих продавців відносяться цукрові заводи, які виробили цукор і отримали частину як плату за переробку сировини; сільськогосподарські виробники цукрових буряків, які отримали свою частку цукру за давальницькою схемою; підприємства, які за бартерними угодами постачали виробникам паливно-мастильні матеріали, добрива, засоби захисту рослин та інші матеріальні цінності за цукор; комерційні організації, які закупили цукор, коли були низької ціни, з метою перепродажу; а також приватні особи, які в рахунок оплати праці отримали цукор. Поява цих продавців призвела до розбалансованості відносин на ринку цукру.

Підприємства не оновлюють оборотні засоби тому, що реалізують цукор хаотично і за запропонованими їм цінами, які не можуть перекрити витрати

понесені під час виробництва. Дана ситуація стимулює продавців самим шукати найбільш вигідні канали реалізації свого цукру, а це підштовхує до застосування маркетингових підходів. Як підтверджує проведений аналіз, для реалізації цукру сільськогосподарські підприємства і цукрові заводи не використовують розвинену інфраструктуру, яка складається з аукціонних та торгових домів, товарних бірж, оптових ринків, які функціонують в Вінницькій області.

Проаналізуємо співвідношення темпів росту собівартості цукрових буряків і цукру із змінами їх середніх реалізаційних цін (табл. 2).

Таблиця 2

Темпи зростання цін і собівартості цукру у Вінницькій області, грн/т

Показник	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Повна собівартість цукру	1116,3	2032,5	2041,2	2458,1	2832,3	3675,0	4583,0
темпи росту, %	100,0	182,1	182,9	220,2	253,7	329,2	410,6
темпи приросту, %	-	96,7	100,4	120,4	115,2	129,7	124,7
Середня ціна реалізації цукру	1080,0	1998,5	2405,6	2667,5	2336,0	3988,0	4400,0
темпи росту, %	100,0	185,0	222,7	247,0	216,3	369,2	407,4
темпи приросту, %	-	99,3	120,4	110,9	87,6	170,7	110,3
у % до собівартості	96,7	98,3	117,9	108,5	82,5	108,5	96,0

Примітка: за даними Головного управління статистики у Вінницькій області та асоціації «Поділляцукор»

Потрібно відзначити, що темпи росту цін реалізації на цукор швидші за темпи росту реалізаційних цін на сировину, а це є однією з причин неврегульованості відносин між партнерами цукробурякового виробництва Вінницької області, а також втрати економічної зацікавленості сільськогосподарських підприємств до вирощування культури.

Аналогічна ситуація і з цукром - ціна на нього перевищувала собівартість починаючи з 2004 року по 2006 та 2008 році. А в 2007 та 2009 роках ситуація погіршилась, ціна реалізації цукру була меншою від повної собівартості виробництва цукру. Так в 2009 році ціна на цукор була менша за собівартість 1 т цукру на 183,0 грн, що в свою чергу негативно вплинуло на прибуток.

Отже, ринкові відносини характеризуються необхідністю, для збутової і комерційної діяльності підприємств, використовувати маркетингові канали. Дуже довгий час всі монополні права на реалізацію цукру належали цукровим заводам, як представникам держави. З розвитком ліберальної економіки на ринку цукру з'явилась велика кількість продавців, через відмову держави закупляти цукрові буряки і цукор, і пов'язану з цим розвинену давальницьку систему. До цих продавців відносяться цукрові заводи, які виробили цукор і отримали частину як плату за переробку сировини.

Висновки. За період досліджень цінова ситуація на ринку цукру характеризувалась поступовим підвищенням цін реалізації як цукрових буряків, так і цукру, однак темпи зростання цін на цукор випереджали темпи зростання цін на цукрові буряки, за умови, що собівартість цукрових буряків підвищувалася

значно вищими темпами, ніж собівартість цукру. Зниження реалізаційних цін на цукрові буряки стало основною причиною збитковості більшості бурякосійних господарств.

Негативний вплив на цінову кон'юнктуру ринку цукру спричиняє не організована належним чином оптова торгівля ним. Дуже малі його обсяги реалізуються через створені в області біржі, агроторгові доми й інші підприємства оптової торгівлі. У роздрібній торгівлі наявність великої кількості продавців і посередників, які здійснюють реалізацію, обумовлює ситуацію, за якої він реалізується за ціною, нижчою ніж встановлена Кабінетом Міністрів України мінімальна ціна реалізації цукру.

Література

1. Головного управління статистики у Вінницькій області.
2. Державний комітет статистики.
3. Коденська М. Ю. Буряківництво Київщини та фактори впливу на його ефективний розвиток / М. Ю. Коденська, Н. В. Василець // Агроінком. – 2006. – №5-6. – С. 53–61.

Summary

It is examined the question about the price situation in the sugar beet branch. It is analyzed the channels of the realization of the sugar beet and sugar; the rates of increasing of the prices and the cost price of the sugar in Vinnitskaja region are also considered.

Sugar, sugar beet, price, cost price, realization, market.

Рецензент - д.ф-м.н., проф. Філевич П.В.

УДК 316.35

Соломонко Д.О., асистент[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького***ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У ГАЛУЗЯХ ТВАРИННИЦТВА ЯК
ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИНАМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
БІЗНЕСУ**

Авторами досліджено стан та перспективи розвитку галузей тваринництва через впровадження технологій для реалізації динамічного потенціалу галузевого бізнесу.

Ключові слова: підприємництво, інновація, розвиток, молочне скотарство.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку світового сільського господарства свідчать про необхідність забезпечення різнобічного розвитку галузей з точки зору можливості реалізації цілей економічного, соціального, екологічного характеру у контексті концепції сталого розвитку окремих агроформувань та можливостей забезпечення продовольчої безпеки. Розвиток агропідприємницьких структур загалом орієнтований на забезпечення адекватної норми прибутку на вкладений капітал, що зумовлює вибір напрямку галузевої спеціалізації. Незважаючи на сприятливі передумови для розвитку галузей тваринництва у Львівській області та наявний платоспроможний попит, виробництво окремих видів тваринницької продукції, наприклад молока, щорічно зменшується. Частка Львівської області у валовому виробництві молока в Україні зменшилася за 2000-2010 рр. з 8,2 % до 5,8 % відповідно. Виробництво молока в розрахунку на 100 га. сільськогосподарських угідь лише за 2005-2010 рр. зменшилося з 95,1 ц до 85,1 ц. Активізація розвитку молочного скотарства відбувається повільно і лише в окремих агроформуваннях незважаючи на те, що рентабельність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Львівщини підвищилася лише за 2009-2010 рр. з 5,5 % до 15,2 %.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні та методологічні проблеми розвитку аграрного бізнесу та підприємницької діяльності в галузях тваринництва розглянуто у наукових працях П. Т. Саблука, Ю.Я. Лузана [1], П. С. Березівського [2], Ю. Е Губені [3], С.В. Васильчак [4]. Питанню впровадження сучасних технологій у молочному скотарстві та оцінці їх економічної ефективності присвячено дослідження М.М. Луценко, В.В.Іванишина та В. І. Смоляра [5]. Важливу увагу розвитку молочного та впровадженню промислових технологій приділяється Національною академією аграрних наук України. На думку академіка НААН України М. Д. Безуглого, проблеми розвитку молочного скотарства на інноваційній основі необхідно вирішувати з урахуванням домінуючих форм підприємництва в галузі та наступних положень: 1) науково обґрунтованого

розвитку великих молочних комплексів з концентрацією 1000 і більше голів; 2) Розвиток середніх за розміром молочно-товарних ферм з поголів'ям на 300–600 голів; 3) дрібнотоварне виробництво (фермерські господарства, родинні ферми – 10–100 корів та особисті селянські господарства – 1-3 корови) [6]. Остання група агроформувань домінує в обсягах валового виробництва молока у Львівській області.

Мета статті полягає у визначенні сучасного стану та можливості реалізації потенціалу галузей тваринництва через інвестиції для впровадження технологій у молочному скотарстві використовуючи концепцію динамічної здатності підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Стимули пов'язані з розширенням перспектив збуту продукції тваринництва з України після вступу до Зони вільної торгівлі з країнами ЄС, розглядаються урядовцями та провідними науковцями [1] у якості рушійних факторів для підвищення інноваційної активності підприємств різних галузей тваринництва. Більшість підприємств у галузі промислового птахівництва у Львівській області інноваційно активні протягом останніх трьох років, проте впроваджували переважно (на 90 %) зарубіжні нововведення. Підприємства галузі свинарства у регіоні частково впроваджують національні наукові розробки, проте комплектують тваринницькі комплекси переважно зарубіжними засобами виробництва. Проте галузева специфіка молочного скотарства зумовлює внутрішній характер коригування процесу виробництва, а відповідне підвищення ефективності, в більшій мірі зумовлено домінуванням вітчизняних та адаптованих рішень до технології з використанням окремих зарубіжних складових основних фондів. Проте в країнах ЄС держава через структурні фонди ЄС надає підтримку для модернізації галузей тваринництва. При цьому в країнах Європи загалом ефективні ферми, що утримують до 50 голів, проте понад 90 % ферм автоматизовано.

Загальні витрати на підтримку галузей сільського господарства України в 2008-2010 рр. становили 2,1 % ВВП. Однак серед галузей тваринництва цінова підтримка виробників молока та яловичини виявилася найнижчою, оскільки в даний період галузеве аграрне лобі було зацікавлене у підтримці модернізаційних проектів у птахівництві та свинарстві.

Рівень державної підтримки виробникам молока в розрахунку на 1 т виробленої сировини збільшився за 2005-2010 рр. з 1027 грн./т до 1314 грн./т. При цьому вартість товарної продукції збільшилася за аналогічний період з 14,2 млрд. грн до 29 млрд. грн.

Витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи профінансовані з державного бюджету Міністерством аграрної політики та продовольства України, збільшилися з 194,5 млн. грн у 2005 році до 536 млн. грн у 2010 році. Проте на програми селекції у тваринництві витрати зменшилися з 31 млн. грн до 10 млн. грн.

Провідні науковці, зокрема П.Т. Саблук, Ю.Я. Лузан [1], М.І. Кісіль підтверджують, що інвестиційна активність у молочному скотарстві у 3,5-4 рази

нижча порівняно з необхідними темпами для забезпечення відновлення обсягів виробництва та сталого розвитку капіталомісткої галузі. Таким чином інвестиції в основний капітал повинні становити 10-12 %, однак реальні показники динаміки значно нижчі в Україні та у Львівській області.

В умовах технологічної однорідності ферм в країнах ЄС конкурентні переваги формуються за рахунок незначних інтервалів у часі впровадження нововведень, що викликано об'єктивними причинами галузевої дифузії. Більшість молочних ферм в Україні потребують комплексної модернізації, що неможливо зробити за 2-3 роки і вивести їх на економічно обґрунтований рівень рентабельності виробництва молока.

Економічна активність сільськогосподарських підприємств за існуючих технологій у молочному скотарстві дозволяє одержувати економічний ефект, проте в загальному руйнує потенціал сталого розвитку в середньостроковій перспективі. Більш того, характер інвестицій в галузях тваринництва зумовлює ендогенний характер технічного прогресу, таким чином викликаючи необхідність адаптації технології, що ускладнюється з урахуванням її новизни відносно досягнутого в економіці України рівня технологічної межі. Дані припущення визначатимуть модель та інвестиційні перспективи окремої технології щодо ефективності її впровадження. Для кожного варіанту технології v відносно можливого удосконалення складової технології молочного скотарства j -те підприємство здійснює відповідні капіталовкладення величиною $R_{j,t}(v)$ в технологію тваринництва v та її складову. Ймовірність μ успішної реалізації та досягнення цільових показників продуктивності $A_{j,t}$ може набувати значень у межах часового періоду t . Формалізований вигляд наведеного рівняння набуває вигляду (1):

$$\mu = \lambda (R_{j,t}(v) / A_{j,t})^\sigma \quad (1),$$

де λ набуває значень між 0 та 1 та оцінює швидкість адаптації підприємства до технології.

Проте обсяги інвестування підвищують ймовірність успішного, з фінансової точки зору, реалізації інвестиційного проекту. Таким чином буде обрано обсяг інвестицій $R_{j,t}(v)$, що максимізує очікуваний прибуток:

$$\arg \max \lambda (R_{j,t}(v) / A_{j,t})^\sigma - R_{j,t}(v) \quad (2)$$

Залучення до характеру продуктивності та наведені вище прості трансформаційні оцінки вимагають підвищення та часткового залучення, що дозволяє пропорційно зменшувати (якщо значення $\lambda < 1$) або розширювати (якщо $\lambda > 1$) виробництва за умови запропонованої технології, зменшивши витрати вхідних ресурсів на одиницю продукції до рівня з ймовірністю $1 - \alpha$.

Ефективність оцінки передбачає пропорційне зменшення або збільшення вхідних ресурсів, що підприємство здатне ефективно трансформувати у продукцію тваринництва та досягнути показників ефективності ніж певний рівень u з ймовірністю $1 - \alpha$. Використовуючи наведене вище припущення можна вважати,

що оцінка ефективності трансформації ресурсів передбачає оцінку та можливість досягнення технологічної межі.

Прикладний характер оцінки ефективності окремих зарубіжних технологій для молочного скотарства, розроблених у Франції, США, Ізраїлі та впроваджених на провідних сільськогосподарських підприємствах України, дозволяє реалізувати їх потенціал на рівні 75-85 % навіть за умови технологічної відсталості національного господарства і рівня агротехнологій.

Сучасні технології у молочному скотарстві повинні передбачати можливість економічно оптимального варіанта їх впровадження через можливість поєднання існуючого потенціалу підприємства та врахуванням біологічних особливостей відтворювальних процесів у молочному скотарстві. Оптимальний варіант технології повинен враховувати також зональні особливості у межах кожного регіону, в тому числі у Львівській області. Існування обмежень дозволяє передбачати можливість застосування економіко-математичної моделі наступного виду:

$$\sum R_{ijk} \beta_{ijk} * F_{ijk} \rightarrow \min \quad (3),$$

де R_{ijk} – значення j -го обмеженого фактору виробництва для i -го варіанта технології; β_{ijk} – частка i -го варіанту технології в загальних обсягах виробництва молока для j -го ресурсу з k -ою продуктивністю.

Лінійний характер регресійного рівняння дає змогу визначити прийнятні значення β , таким чином визначивши можливі для впровадження альтернативні варіанти при збереженні показника продуктивності з метою мінімізації можливих витрат за кожним з варіантів.

З метою розвитку напряму молочного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах пропонуємо автори пропонують використати розроблену зарубіжними науковцями [7] концепцію динамічної здатності бізнесу.

У відповідності з сформульованою Д. Тісом концепцією динамічної здатності [8], розглянемо сільськогосподарське підприємство як своєрідний накопичувач знань, що використовуються у бізнес-процесах та організації виробництва. Реалізація інноваційного потенціалу полягає в можливості адекватної реакції підприємства через організаційну та технологічні системи при зміні характеру впливу зовнішнього фактору або, як правило, їх сукупності з метою адаптації виробництва до нових умов. Інтегровані моделі теорій економічного розвитку узгоджуються не лише з економічно політикою, але і соціальними наслідками впливу нововведення при масовому впровадженні у бізнес-процеси виробниками молока на розвиток сільських територій. Вважається, що одна умовна голова дійного стада забезпечує одне робоче місце в молокопродуктовому підкомплексі, тому підвищення середньої продуктивності до 7000-8000 тис. кг за рік, за прикладом країн Північної Америки та окремих країн ЄС, може зумовити певний рівень безробіття та соціальної напруги. Характер взаємодії між економічними агентами у молокопродуктовому підкомплексі повинен забезпечити економічну зацікавленість розробників технологій,

підприємства з її впровадження і сформувати позитивний соціальний, економічний або екологічний ефект для господарства регіону.

Висновки. Реалізація ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та ефективність комбінації факторів виробництва зумовлена очікуваним прибутком або можливістю уникнення додаткових витрат при впровадженні технології у молочному скотарстві. На думку авторів доцільно використати концепцію динамічної здатності бізнесу для визначення економічної доцільності реалізації інвестиційного проекту з впровадження технології молочного скотарства в агропідприємницьких структурах регіону.

Література

1. Саблук П.Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні / П.Т. Саблук, Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. - № 5. – С. 3-16.
2. Березівський П.С. Відродження галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області: оцінка, проблеми, прогнози / П.С.Березівський // Економіка АПК. – 2010. - №2. – С.15-20.
3. Губені Ю. Е. Основи підприємництва та агробізнесу: [навч. посібник]/Ю.Е. Губені. – Львів: Укр.технології, 2002. – 256 с.
4. Васильчак С.В. Формування та розвиток регіонального ринку молока і молочних продуктів: [монографія] / С.В.Васильчак. - Львів: НВФ “Українські технології”, 2005. – 240 с.
5. Луценко М.М. Перспективні технології виробництва молока: [монографія] / М.М. Луценко, В. В. Іванишин, В. І. Смоляр. – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 192 с.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaan.gov.ua>
7. Тис Д. Дж. Динамические способности фирмы и стратегическое управление / Д. Дж Тис, Г.Пизано, Э.Шуен // Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер. Менеджмент. – 2003. - № 4. – С. 133-183 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vestnikmanagement.spbu.ru/archive>
8. Teece D.J. Capturing Value from Knowledge Assets: The New Economy, Markets for Know-How, and Intangible Assets. / D.J. Teece // California Management Review . – 1998. – Vol. 40. - № 3. – P. 55-79.

Summary

Solomonko D.O.

*Lviv National University of Veterinary Medicine named after S.Z. Gzhytskyj
In the article attention is devoted to the aspects of development the potential of breeding thorough technology land market.*

Рецензент – д.е.н., проф. Шульський М.Г.

УДК 631.1.027

Степаненко Н. І., к.е.н. (NataStepanenko@ukr.net) ©

Житомирський національний агроекологічний університет

**ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ СКЛАДОВОЮ
ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

В статті визначено роль і місце інноваційної складової у забезпеченні ефективності товарної політики сільськогосподарських підприємств. В результаті соціологічного опитування виявлено основні детермінанти адаптації товарного асортименту аграрних підприємств до мінливих умов цільових ринків.

Ключові слова: ефективність, товарна політика, управління, аграрне підприємство.

Вступ. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрного виробництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках тісно пов'язане із створенням ефективною системи матеріально-технічного, енергетичного та інформаційно-наукового обслуговування сільськогосподарських підприємств. Розвиток безпосередньо аграрного виробництва передбачає високий ступінь розвитку обслуговуючих галузей, оскільки саме вони призначені створювати всі необхідні техніко-економічні та організаційні умови для ефективного функціонування основних галузей агропромислового виробництва. Це дає підстави стверджувати, що функціонування сільського господарства за ринкових умов неможливе без здійснення науково обґрунтованої, послідовної та виваженої політики в галузі виробничого обслуговування та матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва, що відповідає б вимогам максимальної ефективності підприємств як сільськогосподарського товаровиробництва, так і сфери аграрного сервісу.

Особливість співвідношення сфери сільськогосподарського виробництва та аграрного сервісу полягає в їх комплементарності, яка передбачає тісний взаємозв'язок та взаємозалежність діяльності підприємств цих двох сфер. Відтак інноваційність сільгосптоваровиробництва значною мірою зумовлюється нововведеннями на підприємствах сфери виробничого обслуговування та матеріально-технічного постачання й ефективністю управління інноваціями, оскільки недостатній рівень модернізації виробництва як сільськогосподарських підприємств, так і агросервісних негативно позначається на діяльності партнерів по агробізнесу. Крім того, наразі для значної частини аграрних підприємств притаманною є диверсифікація як стратегічна орієнтація підприємства, що дає змогу мінімізувати комерційні ризики та забезпечити його економічну стійкість. Зазначена стратегічна орієнтація об'єктивно передбачає інноваційний характер товарної політики підприємства. Тому нині нагальною є потреба запровадження економічно виважених механізмів узгодження інтересів всіх суб'єктів ринку аграрних послуг. Насамперед це стосується гармонізації темпів інноваційних перетворень у їх діяльності, що охоплюють головним чином їх товарну політику

як системоутворюючу складову маркетингової діяльності аграрних підприємств. В цьому контексті обрана тема представляється нині актуальною з огляду на умови функціонування аграрних підприємств.

Матеріал і методи. У сучасній економічній літературі суттєва увага приділяється питанням методології формування товарної політики та розвитку таких її складових, як конкурентоспроможність товару, асортиментна політика, життєвий цикл товарів, нові товари, товарна марка (бренд товару), його сервісна підтримка. Значна частина досліджень відображає нові наукові підходи щодо комплексної системи управління маркетинговою товарною політикою, яка враховує комплексний, системний, процесний та стратегічний підходи; методики оцінки стратегічної товарної позиції підприємств, соціально-економічної ефективності управління маркетинговою товарною політикою.

Визначені питання розглядаються у дослідженнях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, як Афанасьєв М.П., Багієв Г.Л., Балабанова Л.В., Бриндіна О.А., Власова В.М., Войчак А.В., Гриньова В.М., Дихтль Е., Дойль П., Девіс С.М., Зав'ялов П.С., Ілляшенко С.М., Кардаш В.Я., Козубенько Л.Д., Котлер Ф., Ламбен Ж., Максимова Т.С., Попова Л.О., Прингл Х., Романов А.Н., Садеков А.А., Соловійов Б.А., Темпорал П., Ткаченко Н.Б., Томпсон М., Хершген Х., Хруцкий В.Є., Чармессон Г., Щербань В.М. Проте недостатньо дослідженим залишається питання формування товарної політики сільськогосподарськими підприємствами на засадах інноваційності в контексті їх адаптації до мінливого ринкового середовища, що і зумовило необхідність проведення даного дослідження.

За допомогою методу соціологічних опитувань здійснено дослідження діяльності аграрних підприємств, в т.ч. чинників, що впливають на формування товарної політики підприємств в контексті стратегічного планування їх діяльності. З метою вивчення інноваційних аспектів товарної політики аграрних підприємств Житомирської області було проведено окреме дослідження за допомогою спеціально розробленої анкети, що містила блоки питань щодо аналізу та коригування підприємствами власних товарних портфелів. В результаті соціологічного дослідження було опитано 50 респондентів – аграрних підприємств Житомирської області різних форм власності та напрямів діяльності. Об'єктом дослідження є механізм формування товарної політики аграрних підприємств як інструменту їх адаптації до умов конкурентного ринкового середовища.

Результати дослідження. Підприємницькі засади функціонування сільськогосподарських товаровиробників вимагають від них здійснення оптимального вибору з-поміж альтернативних способів задоволення їх потреб у матеріально-технічному, енергетичному, інформаційно-науковому обслуговуванні. Якісні зміни у формах власності агросервісних підприємств передбачають їх орієнтацію на завоювання ринкової влади, а відтак – виважену політику взаємовідносин із основними споживачами, тобто сільськогосподарськими товаровиробниками. Тому особливо актуальною для підприємств сфери аграрного сервісу на етапі становлення є проблема застосування маркетингових підходів до організації їх діяльності, зокрема постійний аналіз.

Для сільськогосподарських підприємств як суб'єктів підприємницької діяльності життєво важливим завданням є збереження їх присутності на ринку, що

можливе за умови ефективнішого порівняно з конкурентами задоволення потреб споживачів. Успішність аграрного підприємства визначається економічно обґрунтованою стратегією, наявністю висококваліфікованого персоналу, а також орієнтованою на споживача системою обслуговування. Системоутворюючим чинником, що впливає на ефективність діяльності підприємства, представляється стратегічна орієнтація підприємства, оскільки саме вона, формуючи загальну його місію, забезпечує стратегічний зв'язок між цілями підприємства, його ресурсами та мінливими ринковими можливостями.

Можливі різні варіанти стратегій зростання підприємства, одним з яких є диверсифікація з огляду на її можливості забезпечення стійкості підприємства у ринковому середовищі, стратегії різних рівнів планування, а також як засобу забезпечення зв'язку між ними. Для аграрного підприємства диверсифікація як система заходів, що здійснюються з метою забезпечення присутності підприємства на ринку, здатна забезпечити значні конкурентні переваги, водночас така стратегічна орієнтація є достатньо дорогою і ризиковою, тому застосування її вимагає ретельного попереднього аналізу і економічно обґрунтованого рішення. Ключовими рішеннями в процесі імплементації диверсифікації є управлінські рішення щодо формування оптимального товарного асортименту в контексті досягнення стратегічних цілей підприємства.

З метою визначення основних пріоритетів товарної політики аграрних підприємств необхідно проаналізувати показники ефективності інновацій щодо товарної політики. В результаті дослідження встановлено, що основними критеріями перспективності для підприємства певної товарної групи товаровиробники визначають прибутковість (33% респондентів), рентабельність виробництва даного продукту, обсяг та ціну реалізації (по 19%), а також рівень товарності та собівартість виробництва (по 5%). Показово, що сільгосптоваровиробники орієнтуються на кінцеві показники діяльності, визначаючи економічний ефект від виробництва тієї чи іншої продукції. Серед основних причин, що спонукають підприємства переглядати власний товарний асортимент найбільш ваговою є можливість успішного просування на ринку даної продукції (15,5%), технологічна необхідність, високий рівень попиту на внутрішньому ринку (по 12,6% відповідно), зниження ризиків недоотримання прибутку (11,6%), сприятлива цінова кон'юнктура (8,7%), налагодженість каналів збуту щодо певної продукції (7,7%). Меншого значення респонденти надають зміні товарного асортименту як засобу поліпшення конкурентної позиції підприємства за рахунок виробництва нової продукції, а також зменшення ризиків сезонних коливань в його діяльності (по 4,8%), незначною мірою стимулюють до продуктивних інновацій сільгосптоваровиробників такі чинники, як високий рівень попиту на зовнішньому ринку (5,8%), зміна напрямів діяльності підприємства в цілому, державні закупівлі (по 3,8%), а також перстижність виробництва певної продукції та використання діючого виробництва (по 2,9%). Показово, що опитані сільгосптоваровиробники найменш значущою детермінантою щодо зміни товарного асортименту визначають низький рівень конкуренції у сфері виробництва певної продукції (2,5%), при цьому, очевидно, не враховуються потенційні можливості конгломератної диверсифікації, що передбачає вихід підприємства до нових сфер діяльності, не пов'язаних із наявними напрямами виробництва. Крім того, важливо підкреслити, що жоден з респондентів не визначив як стимулюючий чинник щодо перегляду товарного портфелю підприємства

екологобезпечність продукції, що пояснюється відсутністю відповідних правових важелів, а відтак, – і сформованого стійкого попиту на екологічно чисту продукцію.

Висновки. Вихід аграрного підприємства до нових сфер діяльності передбачає для аграрного підприємства неабиякі конкурентні переваги (ефективне використання ресурсів, економія за рахунок масштабів, скорочення залежності від постачальників, ефект синергії бізнесів, раціональне застосування побічної продукції, розподіл інвестиційного ризику). Водночас диверсифікація містить й певну небезпеку для підприємства, зокрема вибір неперспективного напрямку розширення діяльності, недостатня компетентність менеджерів щодо управління різноплановими бізнесами, розпорошення ресурсів підприємства, значні затрати на входження до нових ринків тощо, тому застосування диверсифікації вимагає ретельного попереднього аналізу і економічно обґрунтованого рішення.

Література

1. Армстронг Гарі. Маркетинг / Г. Армстронг, Ф. Котлер / Загальний курс, 5-те видання. : Пер. з англ.: Уч. Пос. – М.: Видавничий дім “Вільямс”, 2001. – 608 с.
2. Балабанова Л. В. Маркетингова товарна політика в системі менеджменту підприємства / Л. В. Балабанова, О. А. Бриндіна /: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 336 с.
3. Бейкер М. Маркетинг / Под ред. М. Бейкера. – СПб.: Питер, 2002. – 1200 с.
4. Джонсон Дж. Корпоративная стратегия: теория и практика / Дж. Джонсон, К. Шоулз, Р. Уиттингтон / 7-е издание: Пер. с англ. – М.: ООО «И. Д. Вильямс», 2007. – 800 с.
5. Ільчук М. М. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: Навч. посіб. / М. М. Ільчук, Т. Д. Іщенко, В. К. Збарський та ін.; За ред. М. М. Ільчука. – К.: Вища освіта, 2002. – 398 с.
6. Кардаш В. Я. Товарна інноваційна політика / В. Я. Кардаш, І. А. Павленко, О. К. Шафалюк / Підручник. – К.: КНЕУ, 2002. – 266 с.

Summary

**Stepanenko N. The Zhytomyr National Agroecological University
THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE CONSTITUENT MANAGEMENT
OF AGRARIAN ENTERPRISES COMMODITY POLICY**

In the article a role and place of innovative constituent are certain in providing of efficiency of commodity policy of agricultural enterprises. As a result of the sociological research found out basic determinants of adaptation of commodity assortment of agrarian enterprises to the changeable terms of target markets.

Рецензент – д.е.н., проф. Шутьський М.Г.

Страшинська Л.В., д-р екон. наук (volod2906@rambler.ru) ©
Національний університет харчових технологій, Київ

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ ЯК СПОСОБУ СТИМУЛЮВАННЯ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто значення мерчандайзингу в системі підвищення ефективності роздрібно-торгівлі. Визначено його завдання та обґрунтовано основні принципи.

Ключові слова: ефективність роздрібно-торгівлі, принципи мерчандайзингу, місце продажу, управління запасами, розміщення продукції.

Вступ. Досвід передових компаній переконує, що одним із ефективних способів просування товару на етапі його комерціалізації є мерчандайзинг – комплекс заходів, що здійснюються в роздрібно-торговельному середовищі (у місці продажу товару) і спрямовані на стимулювання бажання у споживачів вибрати і придбати пропоновані товари. Сутність мерчандайзингу полягає у кращому представленні (презентації) товарів у торговельному підприємстві, а його основна мета – забезпечення максимальної присутності продукції компанії в торговельній точці й досягнення максимальної її оглядовості (можливості потрапляння в поле зору споживача).

Мета та задачі досліджень. Забезпечення ефективності підприємств роздрібно-торгівлі неможливе без впровадження мерчандайзингу. В статті досліджуються проблеми ефективності мерчандайзингу та обґрунтовуються основні його принципи.

Результати досліджень. Основними завданнями мерчандайзингу є:

- максимальне задоволення візуально-естетичного бажання покупця здійснити покупку;
- створення конкурентних переваг торгових марок в мережі магазинів;
- маніпулювання рівнем товарних запасів роздрібних підприємств;
- збільшення кількості прихильників до окремих торгових марок, з якими співпрацюють point of sales;
- забезпечення покупців всією необхідною інформацією про товар;
- збільшення обсягу продажу оптово-роздрібних підприємств.

Підґрунтям для розвитку мерчандайзингу стали результати досліджень, у ході яких було доведено, що всі покупці здійснюють два види закупівель: заплановані та незаплановані. Заплановані купівлі відбуваються, якщо споживач надає відчутної переваги одній марці, порівняно з іншими. Проте практика показує, що переважна більшість споживачів (близько 75%), купуючи товари повсякденного попиту здійснюють імпульсивні (спонтанні) купівлі, які, у свою чергу, можна поділити на два види. Перший: якщо споживач взагалі не планував купувати певний вид товару, він може його придбати під впливом імпульсу, що виникає як реакція на привабливо оформлену викладку, зміст і форму рекламних матеріалів тощо. Другий: якщо споживач попередньо не вирішив, яку саме марку

цього виду товару він хотів би купити, то в місці продажу він спонтанно вирішить купити товар тієї марки, яку «смачніше подано». Таким чином, місце продажу для значної частини відвідувачів магазину стає одночасно і місцем прийняття рішення щодо купівлі товару конкретної марки. Тому так швидко зростає популярність мерчандайзингу, якому приписують чималі успіхи у стимулюванні продажу товарів. Проте, для того щоб впровадження цього виду діяльності мало бажаний ефект, необхідно дотримуватися вироблених наукою і передовою практикою принципів, які стосуються:

1. Розміщення місця продажу.
2. Оформлення місця продажу.
3. Управління запасами.
4. Організації роботи мерчандайзерів.

Головна ідея принципів щодо розміщення місця продажу полягає в тому, що продукція повинна займати ключові точки в торговельному просторі магазину.

Продукцію компанії, що демонструється в торговельному залі, слід розподіляти на три групи:

- основна експозиція – місце, де представлено близькі за властивостями і характеристиками групи товарів;
- основна експозиція імпульсної групи – каса, зона біля каси, вхідна зона, місця найбільшого скупчення покупців, місце розрахунку;
- додаткова експозиція – розміщення продукції в «гарячих точках», у місцях, що не належать до основної експозиції.

Як правило, додаткова експозиція розміщується на спеціальному обладнанні (стійки, дисплеї та ін.) і передбачає включення товарів імпульсної групи та продукції з високою швидкістю обігу. Поєднання такого набору з розміщенням у «гарячій точці» – тобто місцем у торговельному залі, що має максимальну інтенсивність потоку покупців і максимальну швидкість продажу продукції (зона біля каси, на початку і в кінці руху потоку покупців, біля місць продажу продукції щоденного попиту) – має синергічну дію, тому використовується як інструмент підвищення обсягів продажу.

Вибір місця для розміщення продукції компанії слід здійснювати з урахуванням напрямку інтенсивності потоку покупців.

Дані спостережень свідчать, що 80-90% відвідувачів магазинів обходять усі точки продажу, що розміщені по периметру торговельної зали, і лише 40-50% покупців обходять внутрішні ряди. До того ж слід враховувати, що найбільш «гарячими» місцями є початок потоку покупців і зона кас. Для збільшення кількості контактів покупців із товарами, а отже, і для підвищення ймовірності продажу товарів необхідно в місцях додаткової експозиції продукцію дублювати, а не виносити її з місця основної експозиції.

Разом з тим, під час вибору місця продажу продукції компанії слід дотримуватися низки вимог, найважливішими з яких є наступні:

1. Вимога простору – бажано вибрати найпросторіше місце торговельної зали з перспективою подальшого розширення торговельної площі, що відводиться під продукцію компанії.

2. Вимога видимості – місце продажу має бути видимим з позиції руху основного потоку покупців. Ідеальний варіант – експозицію добре видно з будь-якої точки торговельної зали.

3. Вимога щодо розміщення інших товарів – необхідно враховувати, що сусідство деяких товарів буде прискорювати продаж продуктів компанії, а інших – навпаки, стримувати. Наприклад, гарним сусідством для молочних продуктів є хлібобулочні вироби, водночас зовсім неприпустиме розміщення поруч з молочним відділом рибних товарів.

4. Вимога зручності – слід забезпечити доступність місця розміщення продуктів компанії для покупців, усунення можливих перешкод і створення у споживачів враження, ніби товари знаходяться «на відстані протягнутої руки».

5. Санітарно-технічні вимоги – місце продажу має відповідати чинним санітарно-технічним вимогам.

6. Необхідною вимогою є також погодження вибраного місця продажу з планами і перевагами клієнта.

Проте, навіть найбільш вдалий вибір місця продажу товарів не дасть бажаного ефекту, якщо місце продажу буде недбало оформлене. Тому необхідною умовою є дотримання *принципу оформлення місця продажу*, що сприяє забезпеченню пізнаванності продукції компанії серед широкого асортименту сучасного магазину, а також якісного позиціонування товарів у свідомості покупців. З цією метою застосовують відповідні рекламні матеріали і торговельне обладнання.

Рекламні матеріали слід використовувати з урахуванням їхньої відповідності за місцем і часом використання, а також за зовнішнім виглядом.

1. *За місцем використання* розрізняють рекламні матеріали: 1) внутрішні – плакати, наклейки, імпластери (пластикові елементи оформлення прилавків), цінники тощо; 2) зовнішні – фірмові вивіски, кронштейни, фірмові меню, написані крейдою, відоуфризи (наклейки на вікна магазинів) тощо.

2. *За часом використання* рекламні матеріали можуть бути: 1) постійні – всі рекламні матеріали, що вивішуються і встановлюються без обмеження в часі; 2) тимчасові – реклама різних акцій, що обмежені конкретними датами, а також матеріали сезонного застосування (наприклад на зимовий і літній періоди).

3. *За зовнішнім виглядом* розрізняють рекламні матеріали: 1) ті, що не світяться – вивіски, кронштейни тощо; 2) ті, що світяться – зовнішні лайтбокси (світлові коробки, що вивішуються на мачти вуличного освітлення), фірмові вивіски магазинів та внутрішні лайтбокси (внутрішня іміджеві реклама із зображенням логотипу товару або із нанесеним інформаційним текстом).

Зауважимо, що товари компанії будуть швидше знаходити свого споживача, якщо відповідні *рекламні матеріали*:

- розміщено так, щоб їх було добре видно;
- знаходяться на шляху руху головного потоку покупців;
- чисті, акуратні та грамотні;
- за стилем виконання відповідають оформленню торговельної точки;
- за вартістю порівняні з обсягом продажу продукції в торговельній точці;
- виставлені в торговельній точці в оптимальній кількості.

Рішення щодо застосування певного виду рекламних матеріалів, які серед спеціалістів прийнято називати P.O.S. – матеріалами (від англ. Point of sale – точка продажу), приймається мерчандайзером або торговельним представником компанії, погоджується з відповідальною особою у торговельній точці і затверджується менеджером з продажу компанії. Слід наголосити, що після розміщення рекламних матеріалів мерчандайзер повинен контролювати їхню відповідність до виставленої продукції, а торговельний представник – необхідну наявність рекламованих видів товарів. У протилежному випадку рекламні матеріали будуть відігравати роль антиреклами.

Для збільшення позитивного ефекту від мерчандайзингу при розміщенні продукції необхідно дотримуватись наступних правил.

- Перш за все, слід визначити товарну групу товару (пиво в жерстяних банках, цукерки в коробках тощо).

- Визначити приналежність до торговельної марки. Тут можуть бути наступні варіанти: а) товар марки, яка вже присутня на підприємстві; б) новий товар, марка якого є доповненням існуючого асортиментного ряду; в) новий товар, у якого немає аналогів.

- Визначити цінову категорію товару (висока, середня чи низька).

- Розмістити товар у відповідній секції товарної групи, залежно від інформації, отриманої в результаті реалізації попередніх трьох пунктів.

- Нові товари повинні доповнювати, а не замінювати ті, що вже існують. Розширення асортименту сприйматиметься споживачами як турбота виробника про можливість вибору. Разом з тим виведення нового товару потребує певного періоду, протягом якого будуть продаватися також і старі товари.

- Якщо новий товар є доповненням існуючого асортиментного ряду, він має бути розміщений як доповнення.

- Новий товар бажано розміщати між двома сильними брендами, сусідство яких сприятиме швидшій популяризації новинки.

- Товари середнього рівня цін слід розміщати на відстані 1,3 – 1,8 м від підлоги (тобто «на рівні очей»). Ця зона вважається найдоступнішою для огляду. Відповідно, обсяги продажу продукції зростають (за деякими дослідженнями на 40-43%), якщо її підняти з нижніх полиць на вказану висоту. І навпаки, продукція продається значно повільніше, якщо здійснити зворотні переміщення.

- Товари з високим рівнем цін слід розміщати на полицях вище «рівня очей». Таким чином, забезпечуються два моменти: по-перше, дорожчі товари навіть за фізичним розташуванням знаходяться вище товарів середньої цінової групи (підсвідомо у споживачів виникають асоціації щодо їх вищого гатунку), по-друге, до дорожчих товарів рідше звертаються, ніж до товарів середнього цінового сегмента, отже таке розміщення зручніше.

- Товари з низьким рівнем цін слід розміщати на полицях нижче «рівня очей». Причини аналогічні викладеним вище, з точністю «до навпаки».

- Товари, що мають більший об'єм розфасовки (пропорційно дешевші), мають бути розміщені зліва від аналогічних, але з меншим об'ємом розфасовки (пропорційно дорожчих). Психологи стверджують, що саме таке розташування буде підштовхувати споживачів до порівняння щодо вигідності купівлі розфасовки певного розміру.

– Обсяг викладки має бути 5-6 рядів. Якщо на полиці, де передбачено вказану кількість рядів викладки, вчасно не поповнювати запас товару, у споживачів буде складатися враження, що це залишки з попередньої партії. Такі асоціації, як правило, відбивають бажання здійснювати купівлю.

– Товари, які необхідно швидше продати, слід розміщувати на відстані 50 – 70 см від краю полиці. Ця порада також є наслідком спостережень психологів, які визначили, що споживачі менш охоче вибирають товари скраю і в центральній частині полиці.

Дотримання викладених рекомендацій має сенс лише тоді, коли товари непрострочені, а для цього необхідною умовою є управління запасами.

Цей напрям мерчандайзингу є елементом технології роботи торговельного представника при формуванні замовлень на постачання продукції. Торговельний представник повинен домогтися того, щоб формування замовлення у торговельній точці здійснювалося згідно з його рекомендаціями.

Товарні запаси слід формувати на основі розрахунку відповідного коефіцієнта. Сутність принципу розрахунку коефіцієнта полягає у визначенні того числа, кратним якому буде обсяг наступного замовлення, порівняно з попереднім. Методика розрахунку полягає в наступному: торговельний представник визначає обсяг попередньої доставки і залишки продукції в пункті продажу, на основі цих даних розраховує обсяг продажу за попередній період; отриманий результат збільшує на величину коефіцієнта; знайдений таким чином необхідний запас товару на складі зменшує на величину залишків на складі; отриманий результат – це шуканий обсяг замовлення.

Обсяг попередньої доставки - Залишки товару в пункті продажу = Обсяг продажу в попередній період.

Обсяг продажу за попередній період * X (коефіцієнт) = Необхідний запас товару на складі.

Необхідний запас товару на складі - Залишки товару на складі = Обсяг замовлення.

Застосування цієї методики має на меті сформувати оптимальний обсяг замовлення з урахуванням циклічності частоти доставки, уникнути надмірного затоварювання торговельної точки, а також врахувати прогнозоване підвищення обсягу продажу (наприклад, на свята) і/чи збільшення циклу відвідування.

Обсяг і структуру товарних запасів необхідно розраховувати, зважаючи на нижчезазначені фактори.

▪ Середній обсяг продажу за видами і типами упаковки в кожній конкретній торговельній точці.

▪ Розмір місця продажу, наявність у ньому торговельного обладнання.

▪ Фізичний розмір складських площ торговельної точки.

▪ Циклічна частота доставки продукції в торговельну точку.

▪ Необхідність наявності резерву продукції на складі.

▪ Проведення рекламних кампаній.

▪ Умови оплати поставок клієнтом.

Проводячи комплексний мерчандайзинг у торговельній точці, необхідно стежити за ротацією товарів.

Для того, щоб уникнути залишків «прострочених товарів» у торговельній точці, необхідно стежити за термінами реалізації, вказаними на упаковці, і виставляти товари з більш ранніми строками на перші місця на полицях. Кожен вид продукції має свої строки реалізації (інколи досить тривалі), однак слід намагатися реалізувати продукцію в період, протягом якого вона має найвищу якість. Позитивну роль у досягненні цієї мети можуть відіграти мерчандайзери, результативність праці яких зростає, якщо вона правильно організована.

Останнім принципом мерчандайзингу є організація безпосередньої роботи мерчандайзера, яка має бути ретельно спланована і підготовлена. Для того, щоб правильно скласти план роботи і підготуватися до візитів, мерчандайзер повинен вивчити і оцінити історію роботи з магазинами, які входять до його маршруту, провести оцінку попередніх візитів до торговельних точок. З цією метою він проводить зовнішню оцінку підприємств за параметрами територіального розміщення, зовнішнього вигляду (вітрина, вхід) та активності конкурентів у оформленні, а також внутрішню оцінку магазинів, аналізуючи, в якому місці розміщено товар компанії (чи можна його назвати найбільш вдалим), який стан торговельного обладнання і рекламних матеріалів, яку позицію займає конкурент, крім того, аналізує ціни на товари компанії та її конкурентів.

На основі проведеного аналізу складається оптимальний маршрут і готується комплект рекламних матеріалів.

Мерчандайзер повинен уміти переконувати торговельний персонал. Виконання цього принципу вимагає від мерчандайзера не лише суто професійних знань, а й розуміння основ психології спілкування та вміння застосовувати їх на практиці, а також певних особистісних рис (серед яких на першому місці має бути комунікабельність).

Висновки. Підводячи підсумок всього вищезазначеного, можна стверджувати, що ефективність мерчандайзингу буде досягнута в тому випадку, коли: товари розміщені так, щоб імовірність їх продати була найвищою, запаси товарів на складі є оптимальними, товари – помітні і легко доступні, рекламний матеріал – актуальний і розміщений правильно, товари – розміщені корпоративними блоками, персонал – ознайомлений із характеристиками і вигодами товарів. Проте результативність даних принципів буде мати місце, поки ними не скористалися конкуренти, тому набутий досвід необхідно застосовувати творчо, удосконалюючи його на основі практичної діяльності.

Література

1. *Канаян К., Канаян Р.* Мерчандайзинг. – М.: РИП-холдинг, 2002. – 65 с.
2. *Котляренко М.А.* Мерчандайзинг в системі торгового маркетинга // Маркетинг и маркетинговые исследования. – 2003. – №1. – С.36-38.
3. *Шульгіна Л., Молодоженя М.* Мерчандайзинг – мистецтво перетворення відвідувача на покупця // Економіка та підприємництво: стан і перспективи: Зб. наук. праць КНТЕУ. – К., 2002. – С.59-62.

Summary

The importance of merchandising in the system of improving the efficiency of retail is examined. Its problems are determined and its basic principles are grounded.

Рецензент - к.е.н., доц. Батюк Б.Б.

УДК 330.322.16:338.43.01

Франчук І. Б., к.е.н., доцент[©]**Вовк М. В.**, к.е.н., ст. викладач*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького*

СТВОРЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У даній статті проаналізовано передумови створення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств. За допомогою загального рейтингу районів Львівської області визначено найсприятливіший мікроклімат для вкладення інвестицій.

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційна привабливість, прибуток, сільськогосподарські підприємства.*

Вступ. Відродження інвестиційної активності в галузі сільського господарства дає поштовх для економічного розвитку регіонів країни, галузей, окремих підприємств, що потребують негайної й радикальної модернізації та оновлення. Саме до таких належать сільськогосподарські підприємства. У цій галузі попит на інвестиції значно перевищує їх пропозицію. Тому створення сприятливих передумов для вкладення інвестицій у дані підприємства є першочерговим завданням галузі сільського господарства. Загалом Україна має привабливий інвестиційний клімат за рахунок сприятливих соціальних, економічних та географічних характеристик. Основною умовою інвестиційної привабливості країни є наявність фізичних, людських, природних і науково-технічних чинників. Виняткове значення має чинник високої концентрації виробництва у формі великих сільськогосподарських підприємств. Зазначені чинники присутні і в аграрному секторі Львівської області.

Матеріали і методи. Оздоровлення економіки і фінансів значною мірою пов'язане з оптимізацією інвестицій та підвищенням ефективності використання виробничого потенціалу; створенням нових видів виробництв; активним пошуком партнерів, постачальників; упровадженням маркетингу; урахуванням ризиків; пошуком виробничих резервів, оптимальних форм організації виробництва і структури управління; підвищенням рівня кваліфікації керівників, спеціалістів та працівників робітничих професій; пошуком і присутністю іноземного чи вітчизняного стратегічного інвестора [2].

Перевагою інвестування українського АПК є наявність важливих чинників, які сприяють відтворенню виробничого потенціалу:

- природні ресурси (родючі землі, сприятливі кліматичні умови);

- фізичний капітал (перевагами АПК є наявність основних виробничих фондів, які забезпечують відтворення виробничого потенціалу; багатогалузева переробна промисловість із значними основними фондами);
- людський капітал (наявність висококваліфікованих і освічених людей, великий вибір якісної та умовно дешевої робочої сили);
- наука і технологія (достатньо високий рівень науково-технічного потенціалу).

Результати дослідження. Основною ціллю інвестування як з боку інвестора, так і з боку сільськогосподарського підприємства є отримання прибутку. Проте різняться шляхи й методи її досягнення.

Якщо для інвестора важливими є мінімальні вклади і максимум прибутку, то для сільськогосподарського підприємства корисні повна реконструкція, переоснащення і модернізація підприємства. Тому інвестори здебільшого практикують вкладення короткострокових чи середньострокових інвестицій, тоді як підприємствам потрібна довгострокова співпраця, постійні капітальні інвестиції у виробництво. Відомо, що для інвестора найбажанішою є економічна вигода, тоді як прибутком для сільськогосподарських підприємств може бути й соціальний ефект: підтримка сільського населення, його працевлаштування, покращання добробуту на селі.

Ще одним каменем спотикання в контексті «інвестор – сільськогосподарське підприємство» є земля. Для більшості інвесторів вона є чи не основним чинником інвестиційної привабливості. Але бачення цієї привабливості у різних сторін також різне. Для інвестора вона є основним чинником збагачення за мінімальних затрат. Метою сільськогосподарського підприємства щодо землі як чинника інвестиційної привабливості є не тільки збагачення від неї, а й збагачення її самої. Немалу роль у розвитку конфліктної ситуації відіграють і зовнішні чинники, такі як державні органи влади, недосконале законодавство, фіскальні органи, фінансово-кредитна інфраструктура. Ці чинники переважно лише сприяють розвитку конфліктної ситуації, а не згладжують її.

Якщо підприємство прагне отримати інвестиції, то визначення рівня його інвестиційної привабливості не є кінцевою і остаточною метою. А от заходи, які здійснюються для формування та обґрунтування умов інвестиційної привабливості, якісний і точний аналіз внутрішнього стану підприємства спроможні залучити як внутрішнього, так і зовнішнього інвестора. Сільськогосподарське підприємство повинно проаналізувати і порівняти свій теперішній стан із майбутніми перспективами, і саме цей результат порівняння буде основним чинником для інвестування цього об'єкта.

Формування інвестиційної привабливості підприємства здійснюється на основі різних показників і задля їх покращання необхідно дослідити умови їх створення, щоб краще побачити недовикористані можливості самого підприємства. Самі показники поділяються на показники прямого (фінансово-економічні) і непрямого (соціальні та інформаційні) впливу.

До фінансово-економічних показників належать показники ділової активності, рентабельності, фінансової стійкості, ліквідності тощо.

Покращання кожного показника автоматично забезпечує покращання стану сільськогосподарського підприємства, а отже, і його інвестиційної привабливості, а також вартості інвестиційного капіталу.

Формування і способи підвищення показників непрямого впливу все більше залежать від зовнішніх чинників, які підприємству важче регулювати. Але, наприклад, покращання якості праці на підприємстві можна домогтися за рахунок різних чинників мотивації, поєднаних з впровадженням нових і прогресивних технологій.

Провівши експертну оцінку стану виробничих засобів та загального стану сільськогосподарських підприємств, можемо зробити такі висновки:

- виробнича структура має незадовільний стан, використовується застаріла техніка, що призводить до збільшення витрат на основне виробництво;
- середній вік персоналу становить більш ніж 40 років, замало новітніх поглядів на виробничий процес;
- не оптимізована структура управління, загальне управління проводиться на інтуїтивній основі;
- затрати на модернізацію устаткування перевищують можливості підприємства;
- існує тіньова економіка багатьох підприємств, власники приховують доходи та використовують схеми мінімізації податків (фіксований сільськогосподарський податок);
- пайова система розподілу земельних ділянок спричинила, що власник підприємства не є власником основного засобу виробництва;
- відсутність чітко встановленого законодавства з приводу земельного питання зумовлює спекуляції на цьому.

Інша картина спостерігається в компаніях-гігантах, які, реалізуючи стратегію вертикальної інтеграції, почали займатися сільськогосподарським виробництвом. Станом на 2010 рік в Україні нараховується понад 50 компаній-гігантів, які мають в обробітку 30 тис. га і більше.

Проаналізувавши структуру цих компаній, можна зробити висновок, що більш ніж 75 % вищезгаданих компаній розглядають сільськогосподарське виробництво як постачальника основної сировини для своїх переробних підприємств.

Аналіз інвестиційних процесів доводить, що вкладання фінансових ресурсів переважно проводиться у великі підприємства. Проте інвестицій потребують також невеликі та середні господарства, які притаманні саме Львівській області. Адже специфікою господарювання сільськогосподарських підприємств Львівщини у переважній більшості є дуже мале (особисті селянські господарства), мале (особисті селянські господарства, фермерські господарства) та середнє виробництво (фермерські господарства, приватні сільськогосподарські підприємства). Великих сільськогосподарських господарств на Львівщині нараховуються одиниці.

Щоб остаточно з'ясувати питання інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, потрібно визначити найсприятливіший

мікроклімат області. Він базується на визначенні інвестиційної привабливості за фінансовими показниками, розмірами землекористування та обсягом зовнішніх і внутрішніх інвестицій у сільськогосподарські підприємства.

Якщо класифікувати всі показники діяльності і скласти їх у загальний рейтинг районів за рівнем інвестиційної привабливості, то побачимо таку картину (табл. 1).

Таблиця 1

Загальний рейтинг районів Львівської області за рівнем привабливості сільськогосподарських підприємств*

Район	Загальний рейтинг за фінансовими показниками	Загальний рейтинг за розмірами землекористування	Загальний рейтинг за обсягом зовнішніх внутрішніх інвестицій	Загальний рейтинг районів за інтегральним показником
Буський	1	5	3	1
Пустомитівський	2	2	6	2
Золочівський	4	3	4	3
Жидачівський	7	6	7	4
Сокальський	3	3	14	4
Радехівський	5	4	13	5
Стрийський	14	8	1	6
Бродівський	11	1	12	7
Кам'янка-Бузький	15	7	2	7
Перемишлянський	6	9	16	7
Дрогобицький	8	15	9	8
Жовківський	12	12	8	8
Миколаївський	9	10	15	9
Самбірський	17	13	5	10
Городоцький	13	14	11	11
Мостиський	12	11	18	12
Яворівський	16	15	10	12
Старосамбірський	10	16	17	13

Аналіз показав, що найкращий мікроклімат для вкладання інвестицій у сільськогосподарські підприємства області створений у Буському, Пустомитівському, Золочівському, Жидачівському, Сокальському та Радехівському районах. Дані табл. 1 показують, що ці райони займають перші місця практично за всіма показниками. Отже, інвестиційно привабливими вважаються ті підприємства, які мають найкращі показники фінансової діяльності, найбільші розміри землекористування та найбільші інвестиційні вливання.

Висновки. Якщо проаналізувати теперішній стан сільськогосподарського підприємства і порівняти з майбутніми перспективами, то побачимо, наскільки великий виробничий потенціал підприємства, які його можливі потужності в майбутньому і що необхідно зробити задля їх покращення. Досить важливою умовою тут є дослідження всіх показників підприємства для того, щоб краще побачити недовикористані можливості самого підприємства. Для остаточного з'ясування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств

визначають найсприятливіший мікроклімат області. Він базується на визначенні інвестиційної привабливості за фінансовими показниками, розмірами землекористування та обсягом зовнішніх і внутрішніх інвестицій у сільськогосподарські підприємства.

Література

1. Білецька Г. М. Інвестиційний клімат: проблеми сучасності та шляхи покращення / Г. М. Білецька, Н. Л. Ковтунович // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 11. – С. 17-20.
2. Інвестування української економіки : монографія / за заг. ред. А. І. Сухорукова. – К. : Нац. ін.-т проблем міжнар. безпеки, 2005. – 440 с.
3. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / П. Т. Саблук, М. І. Кісіль, М. Ю. Коденська та ін. ; за ред. М. І. Кісіля, М. Ю. Коденської. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 478 с.
4. Мазур Н. А. Проблеми і перспективи інвестицій в АПК України / Н. А. Мазур // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 73-77.
5. Мацибора Т. В. Проблеми визначення та оцінки інвестиційного потенціалу регіону / Т. В. Мацибора // Економіка АПК. – 2008. – № 9. – С. 62–65.
6. Плаксієнко В. Я. Обґрунтування і вибір інвестиційних проектів в аграрному секторі економіки / Плаксієнко В. Я. // Агросвіт. – 2009. – № 5. – С. 4-7.

Summary

Vovk M. V.

Lviv national university of veterinary medicine and biotechnology.

CREATION OF PRE-CONDITIONS OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Pre-conditions of creation of investment attractiveness of agricultural enterprises are analyzed in this article. By the general rating of districts of the Lviv area certainly the most favorable microclimate is for the investment of investments.

Рецензент – д.е.н., проф. Шулський М.Г.

УДК 338.26:338.3

Черевко В.Д., здобувач*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З. Гжицького***ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК**

В статті розглянуто стан організаційно-правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК. Проаналізовано систему державного стимулювання зовнішньоекономічної діяльності. Розглянуто напрямки вдосконалення організаційно-правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК на перспективу.

Ключові слова: організаційно-правове забезпечення, зовнішньоекономічна діяльність, державна підтримка, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми: Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств України є стратегічним завданням державної політики в контексті інтеграції національної економіки в світову економічну систему. Процеси глобалізації, інтеграції, лібералізації, які є невід'ємною складовою міжнародного ринку, учасниками якого є і українські підприємства. Розвиток зовнішньої торгівлі, процес глобалізації, інтеграції та лібералізації є одними з найактуальніших у сучасному світі. Глобалізація, диверсифікація міжнародних ринків.

Аналіз основних досліджень.

Теоретичні, методичні та практичні аспекти розвитку, управління та регулювання зовнішньоекономічної діяльності, формування експортного потенціалу підприємств України, в тому числі в агропромисловому підкомплексі розглянуті у працях А. Альохіна, В. Авер'янова, В. Будкіна, І. Бураковського, В. Власова, А. Гальчинського, В. Геєця, В. Горьового, В. Губенка, Б. Данилишина, С. Дем'яненка, Т. Зінчук, С. Кваші, О. Кириченка, Л. Михайлової, А. Мокія, О. Онищенко, М. Павловського, М. Портера, П. Саблука, О. Шпичака та інших вчених. Вже впродовж тривалого часу приділяється значна увага дослідженню аспектів ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю, формуванню та використанню експортного потенціалу у працях Ф. Бутинця, І. Васіної, А. Вічевича, І. Жиглей, Ф. Зінов'єва, Л. Кадуріної, Ю. Макогона, О. Максимця, В. Пархоменка, І. Паски, Л. Островського та ін. Ці наукові дослідження дуже важливі, однак вони недостатньо розв'язують проблеми, пов'язані з особливостями міжнародного співробітництва підприємств аграрної сфери, не в повній мірі розкритий регіональний аспект здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК.

Мета статті Проаналізувати стан організаційно-правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК, оцінити динаміку зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК на сьогоднішній день.

Виклад основного матеріалу.

Забезпечення та регулювання зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств — одна з найважливіших цілей державної політики, що підтримує економічну безпеку країни. У свою чергу аналіз стану та напрямків зовнішньоекономічної діяльності дозволяє правильно визначити пріоритети державної політики у сфері зовнішньої торгівлі, напрям державної підтримки галузей. Розглядаючи агропромисловий комплекс як важливий сегмент вітчизняної економіки, аналіз зовнішньоекономічної діяльності окремих складових елементів цієї економічної системи слід поєднувати з оцінкою позиції української економіки в світовій економічній системі, що є узагальненим результатом ефективності зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів окремих галузей.

Основні інституціональні передумови розвитку зовнішньоекономічної діяльності були створені в Україні з початком економічної реформи у 1987 р. Одним з центральних напрямків даної реформи була децентралізація зовнішньої торгівлі, надання підприємствам права безпосереднього виходу на зовнішній ринок і стимулювання такої діяльності на рівні господарюючих суб'єктів [1].

Підприємство, яке бере участь в зовнішньоекономічній діяльності є лише складовою потужної структури зовнішньоекономічного комплексу України, організаційна структура якого на сьогоднішній день включає чотири рівні: I — вищі органи управління; II — галузеві і міжгалузеві міністерства і відомства; III — зовнішньоторговельні госпрозрахункові організації; IV — підприємства і установи різних форм власності.

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств АПК в Львівській області регулюється з боку органів місцевої влади місцевими радами, їх виконавчими органами і територіальними підрозділами, недержавними органами управління економікою. На районному (міському) рівні керівники місцевих рад, районних (міських) держадміністрацій та управлінь сільського господарства і продовольства вирішують питання щодо укладення і забезпечення виконання у встановленому законодавством порядку договорів з іноземними партнерами на придбання та реалізацію продукції, виконання робіт та надання послуг; одержання підтримки з питань налагодження зовнішньоекономічних зв'язків підприємства із зарубіжними партнерами; залучення іноземних інвестицій під певні проекти тощо.

Як показує досвід сусідніх країн, основою реалізації заходів щодо активізації зовнішньоекономічної діяльності має слугувати виважена політика роботи відповідних інституцій. Враховуючи євроінтеграційні курси України для агропромислового комплексу показовим є досвід Польщі, де у 1990 році була створена Агенція сільськогосподарських ринків – Agencja Runku Rolnego (ARR); у 1992 році – Агенція земельної нерухомості – Agencja Wlasnosci Rolnej Skarbu Panstwa (ANR); у 1993 р – Агенція реструктуризації і модернізації сільського господарства – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR).

Погоджуюсь з думкою Худавердієвої В.А. [2], що досвід державної підтримки сільського господарства в роки незалежності України свідчить про те, що вона була й поки що залишається направленою на розв'язання поточних завдань, в основному, на попередження обвалів і катастроф.

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика заходів з боку органів державної влади України щодо підтримки та стимулювання експорту у 2001 та 2010 рр.

Рік	Назва програми	Система заходів
2001 р	Програма стимулювання експорту продукції	<ul style="list-style-type: none"> - створення системи спеціалізованих страхових компаній, незалежно від форми власності для страхування ризиків під час здійснення експорту та інших зовнішньоекономічних операцій (оренда, лізинг, консигнація), іноземних кредитів та інвестицій за кордон; - вишукування шляхів фінансування заходів з інформаційного та правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності за рахунок коштів зовнішнього фінансування та програм технічної допомоги; - поетапне приведення державних стандартів України у відповідність із вимогами міжнародних та європейських стандартів; - активізація процесу укладення угод про вільну торгівлю з іншими країнами та митними союзами; - стимулювання участі вітчизняних підприємств у виставках-ярмарках за кордоном; - спрощення процедури продовження термінів проведення розрахунків під час здійснення експорту високотехнологічної та наукоємної продукції;
2010 р	Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2010 р.	<ul style="list-style-type: none"> - покращення умов фінансування експорту; - формування єдиної системи страхування ризиків під час здійснення зовнішньоекономічних операцій (експорт товарів, робіт, послуг; оренда; лізинг; консигнація); - створення умов для надання кредитів і гарантій українським експортним компаніям і компаніям, що фінансують експорт.

Як показує порівняльний аналіз програм підтримки та стимулювання експорту у 2001 та 2010 рр. (табл. 1) з боку органів державної влади посилилась увага до ризиків здійснення як експортних операцій, так і зовнішньоекономічної діяльності зокрема, що в першу чергу спричинено кризовими явищами в світовому економічному просторі.

Оскільки економіка України не є замкнутою «самодостатньою» системою, світові економічні потрясіння мають вплив основні економічні процеси в державі. Так, за даними української інвестиційної компанії Dragon Capital основним результатом впливу світової кризи на АПК України стало різке зменшення здатності підприємств АПК залучати фінансування в необхідних розмірах [3].

Роль інвестицій та фінансового забезпечення в перспективах розвитку світової економіки лише зростатиме. Так, світові фахівці в галузі економіки виділяють чотири альтернативних сценарії розвитку світової економіки з різним ступенем ймовірності (за версією Oxford Economics):

1) Оксфордський сценарій – відбудуватиметься зростання корпоративних інвестицій, але слабка банківська система обмежуватиме інвестиційне відновлення. Споживчі витрати все ще обмежуватимуться рівнем безробіття (ймовірність сценарію – 50%).

2) Перегрів економіки, що розвивається – зростання інфляції призводить до посилення монетарної політики та сповільнення ВВП, експорт розвинених країн слабшає, бізнес знову починає накопичувати готівку, зростання інвестицій і робочих місць обмежене через недовикористання потужностей (ймовірність сценарію – 20 %).

3) Ескалація кризи на Близькому Сході – політична криза пошириться на Саудівську Аравію та ОАЕ, нафтові ціни зростуть до 200 USD за барель, посиляться банківська криза в Європі (ймовірність сценарію – 10%).

4) Боргова криза в Європі – падіння цін на активи в Європі через боргову кризу, необхідність скорочувати бюджетний дефіцит, зростання безробіття, нова хвиля втрат банків, ускладнення кредитування [4].

Про значний вплив банківської системи на розвиток зовнішньоекономічної діяльності в Україні свідчить і той факт, що у 2009-2010 рр. одним з найбільших одержувачів прямих іноземних інвестицій в Україні була банківська система: за даними НБУ на частку цього сектора у 2009 році припадало близько 41% усього обсягу прямих іноземних інвестицій і 35% відповідно у 2010 році [5].

Таблиця 2.

Динаміка інвестицій в основний капітал Львівської області за видами економічної діяльності у 2007-2009 рр., млн. грн.

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2009 до 2007 р, %
Інвестиції в основний капітал - всього	8287,3	10799,3	6707,6	80,9
сільське та лісове господарство	235,9	570,4	332,6	141,0
у тому числі:				
сільське господарство	211,0	549,8	321,9	152,6
промисловість	2233,7	2935,8	1733,4	77,6
будівництво	217,7	263,8	61,9	28,4
оптова та роздрібна торгівля	1262,6	1747,6	1389,7	110,1
транспорт та зв'язок	1928,7	1931,9	1412,4	73,2
операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам	1621,5	2126,8	984,3	60,7
інші види економічної діяльності	787,2	1223,0	793,3	100,8

Найбільш стійкими в таких умовах за даними аналітиків будуть підприємства, побудовані за принципом вертикальної інтеграції, а також великі підприємства-експортери. В першому випадку компаніям вигідно контролювати свої власні потужності щодо зберігання продукції, в першу чергу зернових культур, що дозволить максимізувати ціну реалізації; мати свої борошномельні, круп'яні підприємства, комбікормові заводи, що дозволить контролювати велику частину доданої вартості. Перевага ж підприємств-експортерів полягає в можливості максимально знижувати закупівельну ціну в період урожаю за умови відсутності обмежень з боку держави.

Нестабільність фінансового середовища, в умовах якого здійснюється зовнішньоекономічна діяльність підприємств АПК призводить до появи ситуацій, за яких темпи торгівельно-закупівельної діяльності знижуються, що в свою чергу впливає на зниження економічної ефективності від участі у міжнародній торгівлі. За даними компанії RalfRinger рефінансування оборотних засобів аграрних підприємств повинно відбуватися в першу чергу за рахунок власних коштів, вивільнених в результаті зниження витрат, розділення стабільних доходів та зон ризиків, відмови від проєктів, непідкріплених додатковою вартістю і необхідністю [6].

Роль ризиків в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, окрім фінансової складової, пов'язана і з тим, що вихід виробника на міжнародний ринок означає встановлення нових конкурентних відносин, що безпосередньо впливає на економічну ефективність підприємства. На сучасному етапі держава не бере на себе ризики підприємства, що здійснює ЗЕД, а виступає регулятором та контролером таких відносин.

Підтвердження суттєвої ролі ризиків в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності знаходимо в теорії портфеля стосовно зовнішньоекономічної діяльності, яка дає відповідь на питання, для чого здійснюється експорт чи прямі іноземні інвестиції.

У відповідності з теорією портфеля (portfolio theory) шляхом значної диверсифікації діяльності в слабо пов'язаних між собою країнах можна скоротити ризик, оскільки грошові потоки в усьому портфелі підлягають більш відмінним одне від одного впливам, ніж в межах однієї країни. У випадку прямих іноземних підприємство може використовувати відповідний поділ ризику не лише на міжнародному ринку товарів, але й на міжнародному ринку засобів виробництва, в той час як при експорті існує лише перша можливість.

Водночас для більшості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності основною метою здійснення ЗЕД є не зменшення ризиків, а розширення виробництва через залучення інвестицій, ринків збуту, отримання більших прибутків. Тому цілком підтримуємо думку Коломійця І.І. про те, що беручи до уваги те, що на практиці існують значні ризики прямого іноземного інвестування, які є вищими від ризиків підприємств, діючих лише на вітчизняних ринках, диференціацію ризику можна трактувати лише як одну з важливих, але однак не найголовніших умов прямого інвестування за кордоном.

Вплив на розвиток зовнішньоекономічної діяльності має і ринкова інфраструктура сільських територій країн, що розвиваються, яка характеризується значними трансакційними витратами через несумірність інформації та високі ризики, а також відсутність ефективних механізмів захисту прав власності та забезпечення виконання угод. Лише за цих умов, як стверджує Косодій Р.П., для України можливий вигравш від участі в процесах глобалізації та міжнародній торгівлі, появі адекватних механізмів зв'язку з відповідними зовнішніми ринками [7, С.132]

Висновки. В умовах здійснення зовнішньоекономічної діяльності аграрне підприємство зобов'язане швидко реагувати на зміни елементів зовнішнього оточення, оскільки їх неврахування може призвести як до витіснення підприємства з міжнародного ринку, так і до цілковитого банкрутства. Організаційно-правовою основою забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК є економічна зацікавленість всіх суб'єктів цього процесу. Для успішного функціонування в умовах міжнародних ринків з високим рівнем конкурентної боротьби підприємства зацікавлені в постійному вдосконаленні структурної організації, розвитку внутрішніх компетенцій, підвищенні гнучкості і адаптивності до турбулентного зовнішнього середовища.

Література

1. Стеценко Ж.В. Структура і функції зовнішньоекономічного комплексу в реалізації економічної політики України // http://www.rusnauka.com/5_NTSB_2007/Economics/20062.doc.htm
2. Худавердієва В.А. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств // В.А.Худавердієва / Економіка АПК, 2009. - №11. – С.23-25.
3. Мировой финансовый кризис и его угрозы для инвестиций в АПК Украины // АПК-Информ. - №40(620) – С.30-31.
4. Перший на виліт // Контракти - №20-21 (991-992) від 23.05.11 – С.8-9.
5. Подайте на процвітання // Контракти - №20-21 (991-992) від 23.05.11 – С.22.
6. Российскому и украинскому аграрному рынку нужны деньги // АПК-Информ. - №44(624) – С.22-25.
7. Косодій Р.П. Проблеми сільського розвитку в умовах глобалізації // Р.П. Косодій. – Економіка АПК, 2009. - №4. – С.132-138.
8. Зовнішня торгівля Львівщини. Статистичний збірник . – Львів, 2010 – 29с.

Summary

Abstract: The article considers the state of organizational and legal support of foreign economic activity in agricultural sector. Analyzed the system of state promotion of foreign trade activities. We consider trends to improve organizational and legal support of foreign economic activity in agricultural sector for the future.

Key words: *organizational and legal framework, foreign trade, government support, agricultural enterprises.*

Рецензент – д.е.н., проф. Шульський М.Г.

УДК 338.1:631.145

Шульський А.М., аспірант ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького***СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ВЕДЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ЛЬВІВЩИНИ**

В статті проведено дослідження діяльності сільськогосподарських підприємств у Львівській області, в результаті чого встановлено, що ці організаційно-господарські структури в сучасних умовах знаходяться на стадії стабілізації і нарощування обсягів виробництва продукції. Для подальшого результативного розвитку цих господарств необхідно розробити конкретні заходи як на регіональному, так і на державному рівнях.

Ключові слова: *сільськогосподарські підприємства, земля, господарства населення, виробництво, сільськогосподарська продукція, рослинництво, тваринництво, рентабельність*

Постановка проблеми. В сучасних умовах слід проводити дослідження функціонування різних організаційно-господарських структур АПК з акцентуванням уваги на раціональне використання національного багатства України – землі. З цього приводу в Конституції України сказано: «Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави»[1, с.7]. При цьому зауважимо, що слід особливе значення приділяти тим формам господарювання, які більш ефективно використовують земельні ресурси. На наше переконання, такими структурами є сільськогосподарські підприємства, які представляють крупне виробництво.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження діяльності сільськогосподарських підприємств як на державному, так і регіональному рівнях проводили відомі економісти-аграрники, а саме: І. Яців, В.К. Збарський, М.А. Мисевич, П.Т.Саблук, І.Ф.Баланюк, П.Т. Березівський та інші.

Однак, ці господарські формування не є застиглою формою господарювання, а вони постійно розвиваються, вносячи у свою діяльність елементи нових і прогресивних надбань як вітчизняного, так і зарубіжного досягнень в системі ведення аграрного виробництва. Як ці чинники впливають на результати діяльності сільськогосподарських підприємств взагалі і на рівень використання земельних угідь, зокрема, необхідно проводити ґрунтовні і всебічні дослідження.

Мета статті полягає в тому, щоб провести дослідження деяких показників використання земельних угідь сільськогосподарськими підприємствами, які представляють крупні форми аграрного виробництва і на цій основі зробити певні узагальнення і висновки.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації поставленої мети нами використано результати дослідження вчених економістів з даної теми, матеріали статичних органів Львівської області, власні дослідження тощо. За досліджуваний період (1995-2010рр.) змінювалися як площі земельних угідь, так і виробництво продукції у порівнюваних організаційно-господарських структурах Львівщини (табл. 1). При цьому ці зміни характеризуються різними, інколи взаємопротилежними тенденціями. Так, зокрема, площа сільськогосподарських угідь в сільськогосподарських підприємствах з 1995р. по 2007 р. динамічно зменшувалась із 863,7 тис. га у 1995 р. до 457,9 тис. га у 2007р., а в господарствах населення, навпаки спостерігається розширення площ відповідно: 412,1 і 797,6 тис. га. Після 2007 р. ситуація кардинально змінюється у протилежному напрямку. У 2010 р. в аграрних підприємствах площі земельних угідь зросли, а в особистих господарствах населення, навпаки зменшилися.

Таблиця 1.

Співвідношення площ сільськогосподарських угідь і виробництва продукції у господарських формуваннях Львівщини*

Господарства	1995 р.	2000р.	2005р.	2007р.	2010р.	2009 р. у % до	
						1995р.	2005р.
Сільськогоспо дарські підприємства	863,7**	631,9	472,1	457,9	469,4	54,3	99,4
	1240,8***	365,3	422,1	677,0	1097,7	88,5	260,1
Господарства населення	412,1	642,8	797,6	810,2	796,1	193,2	99,8
	2702,7	3592,4	3635,6	3615,7	3083,7	114,1	84,8
Разом по області	1275,8	1274,7	1269,7	1268,1	1265,5	99,2	99,7
	3943,5	3957,7	4057,7	4292,7	4181,4	106,0	103,0

Примітки: * тут і надалі використані матеріали Головного управління статистики у Львівській області [8];

** знаменник – площа сільськогосподарських угідь, тис. га;

***чисельник – вартість продукції сільського господарства за порівнянними цінами 2005р., млн.грн.

Неабиякий інтерес представляють зміни у виробництві валової продукції сільського господарства. Хоча в аграрних підприємствах площі земельних угідь зменшувались, однак вартість валової продукції, що вироблена даними формуваннями, збільшувалась. У господарствах населення цей показник має більшу строкатість, незважаючи на те, що площі сільськогосподарських угідь мали тенденцію до збільшення, однак виробництво продукції було неадекватним (з 2005 р. об'єми валової продукції почали зменшуватися). В загальному по області ці показники характеризуються більш зрівноваженим динамізмом.

Таким чином, крупні господарські формування, а вони в основному представлені сільськогосподарськими підприємствами, забезпечують більш стабільні показники розвитку виробництва аграрної продукції, ніж господарства населення. Ці закономірності обумовлені впливом різноманітних факторів. Проте визначальним є те, що сільськогосподарські підприємства ще не в повній мірі використали свої потенційні можливості. Вони, так би мовити, знаходяться на початкових етапах піднесення у своєму розвитку. Господарства населення в цих процесах знаходяться у дещо іншому стані.

Таблиця 2

Валова продукція сільського господарства з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь у порівнянних цінах 2005 року, тис. грн.

Господарства	1995р.	2000р.	2005р.	2007р.	2010р.	2010р. у % до	
						1995р.	2005р.
Валова продукція сільського господарства							
Усі категорії господарств	331,5	334,2	374,6	399,4	395,4	119,3	105,6
сільськогосподарські підприємства	156,4	52,8	128,6	260,7	407,7	260,7	317,0
господарства населення	681,5	730,0	481,5	443,6	391,3	57,4	81,3
Валова продукція рослинництва							
Усі категорії господарств	163,6	160,9	177,6	200,8	198,8	121,5	111,9
сільськогосподарські підприємства	82,5	32,4	65,4	111,1	172,6	209,2	263,9
господарства населення	325,8	341,7	226,4	229,4	207,8	63,8	91,8
Валова продукція тваринництва							
Усі категорії господарств	167,9	173,3	197,0	198,6	196,6	117,1	99,8
сільськогосподарські підприємства	73,9	20,4	63,2	149,6	235,1	318,1	384,2
господарства населення	355,7	388,2	255,1	214,2	183,5	51,6	71,9

Для підтвердження, сказаного нами, проведено дослідження рівня використання сільськогосподарських угідь аналізуючими формами господарювання. Зібрана і оброблена інформація акумульована у показниках виходу аграрної продукції в розрахунку на 100 га вказаних угідь (табл. 2). Після різкого зменшення виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами в розрахунку на земельну площу у 2000 р., починається динамічне нарощування її обсягів. І в 2010 р. цей показник становив 407,7 тис. грн. на 100 га сільськогосподарських угідь, що у 2,6 раза більше, ніж у 1995 р. і майже в 3,2 рази, ніж 2005р. Аналогічні зміни відбулись при виробництві продукції тваринництва і рослинництва

Щодо господарств населення. Тенденції тут мають зовсім інший зворотний характер розвитку. Так, зокрема, у 2010 р. виробництво продукції сільського господарства в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь значно зменшилося і становило 57,4 % рівня 1995 р. і 81,3% рівня 2005 р. Відповідні зміни аналогічного характеру відбулись як у рослинництві, так і в тваринництві.

Узагальнюючим і одночасно підсумовуючим показником діяльності будь-яких господарських формувань є рівень рентабельності виробництва як окремих видів продукції, так і діяльності в цілому. В статистичних щорічниках цей показник подається за результатами функціонування сільськогосподарських підприємств. Відсутність цієї інформації за результатами діяльності господарств населення обумовлений їх значною кількістю (у Львівській області їх

нараховується декілька сотень тисяч), що унеможливило проведення детального обліку їх діяльності у широких масштабах.

Таблиця 3.

Рівень рентабельності основних видів аграрної продукції у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, %

Види продукції	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2007 р.	2010 р.	2010 р. У % і "+" "-" до	
						1995р.	2005р.
Зерно	135,3	73,2	2,4	53,6	4,5	-130,8	+2,1
Цукрові буряки (фабричні)	40,9	-16,9	-15,3	4,1	56,0	+15,1	+47,1
Овочі відкритого ґрунту	81,4	-1,6	39,9	34,9	95,9	+14,5	+56,0
Картопля	61,7	9,4	4,8	39,4	41,2	+20,5	-4,8
Молоко і молочні продукти	38,9	-12,7	8,0	7,2	15,0	-23,9	+7,0
М'ясо великої рогатої худоби	19,0	-51,4	-34,9	-46,6	-36,4	-55,4	+1,5
М'ясо свиней	-39,7	-56,9	-21,5	-18,0	10,8	+50,5	+32,3
М'ясо овець та кіз	-12,6	-70,6	-46,9	-22,2	-45,6	-33,0	+1,3
М'ясо птиці	-8,9	-37,4	13,1	-5,5	4,0	+12,9	+9,1
Яйця	-58,4	0,3	18,7	-5,5	-5,5	+52,9	-24,2
Вовна	20,7	-100,0	0,0	-75,3	-	-	-
Усього	14,9	-18,2	7,9	34,0	27,6	+12,7	+35,5

Наведені показники рентабельності продукції сільського господарства аграрними підприємствами за 1995-2010 рр. (табл. 3) показують, що переважна більшість виробленої продукції є рентабельною. Збитковою є такі види продукції тваринництва: м'ясо великої рогатої худоби, овець та кіз, а також яйця - рівень збитковості яких відповідно становив, %: -36,4; - 45,6; - 5,5. Одночасно відмітимо, що у 2010 р. вдалося все-таки забезпечити рентабельне ведення тваринницької галузі. Цей показник становив всього 0,7%, тоді як у попередні роки ця галузь була збитковою.

Висновки: На основі проведеного дослідження можна констатувати про те, що в аграрному виробництві Львівщини на протязі 1995 – 2010 рр. відбулись позитивні зрушення, а саме – інтенсивно розвиваються процеси щодо відновлення, стабілізації і нарощування темпів збільшення об'ємів виробництва аграрної продукції сільськогосподарськими підприємствами, підвищення її рентабельності. Ці закономірності мають об'єктивний характер, адже вони вписуються у повній мірі у вимоги економічного закону щодо переваг великих господарств (сільськогосподарських підприємств) над дрібними (господарствами населення). Одночасно зауважимо, що розвиток аграрного виробництва на перспективу повинен відбуватися в тісному поєднанні крупних і дрібних форм господарювання, а не в протиставленні одна одній.

Література

1. Україна. Конституція (1996). Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. - К.: Преса України, 1997. - 80 с.
6. Яців І. Концентрація виробництва у сільськогосподарських підприємствах /І.Яців // Аграрна економіка. - 2010. Т.3. №1-2. - С.109-114.
7. Збарський В.К. Конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств / В.К. Збарський М.А. Мисевич: - К.: ННЦ ІАЕ, 2009. - 310 с.
8. Саблук П.Т. Розвиток земельних відносин в Україні / П.Т. Саблук. - К.: ІАЕ, 2006. - 396с.
9. Вовк М.В. Соціальна і економічна ефективність інвестицій сільськогосподарських підприємств/ М.В. Вовк, М.П.Гарасим // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького. Серія "Економічні науки". Т.13, №1 (47) Частина 1. - Львів, 2011.- С.112-123.
10. Баланюк І.Ф. Галузева структура виробництва в сільськогосподарських підприємства/ І.Ф.Баланюк. О.І.Жук.- Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василь Стефаника, 2011.- 184 с.
11. Якубів В.М. Проблеми організаційного становлення підприємств у аграрному секторі. Аналіз і тенденції розвитку /В.М.Якубів// Т.12,№3 (45) Частина 5 — Львів, 2010 — С.305 -311.
8. Статистичний щорічник Львівської області за 2009 рік. Частина 1 / За ред. С.О.Матковського. - Львів, 2010. - 367 с.
9. Господарський кодекс України: Станом на 7 квітня 2008. - К.: Велес, 2008. - 168с.
10. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки // Гордієнко Д.Д. - К.: КНТ , 2006. - 308с.

Summary

The paper studied the activity of agricultural enterprises in the Lviv region, resulting in a set that these organizational and economic structure in the current conditions are in the process of stabilization and increase of production volumes. For further effective development of these farms is necessary to develop concrete measures at the regional and state level.

Key words: farms, land, farms, manufacturing, agricultural products, crops, livestock, profitability

Рецензент – д.е.н., проф. Шульський М.Г.

УДК 330.552.6:631.115

Шульський М.Г., д.е.н., професор[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького***ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНИ**

У статті наведені результати дослідження господарств населення Волинської області, на основі яких виявлено основні тенденції їх розвитку та узагальнено основні напрями підвищення результативності їх діяльності.

Ключові слова: господарства населення, валова продукція, рослинництво, тваринництво, земельні площі, поголів'я тварин.

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектору економіки в сьогоdnішніх умовах характеризується багатоукладністю його функціонування. Це є наслідком проведення реформ у системі АПК, що почалися в Україні у кінці ХХ століття і продовжуються по сьогоdnішній день. Серед різноманітних організаційно-господарських структур аграрного виробництва в умовах сьогоdnення особливу роль відіграють господарства населення.

Всі ці перетворюючі процеси характерні для всіх регіонів України. Волинська область у цих перетвореннях не є виключенням, а важливою їх складовою. Однак є деякі відмінності, скажімо, із порівнянням стану розвитку аграрного виробництва у Львівській області. Це, перш за все те, що діючі форми сільськогосподарського виробництва Львівщини більш глибоко і детальніше досліджені науковцями. І це, до деякої міри, має об'єктивне підґрунтя, адже у Львівській області є значно більше наукових і навчальних закладів аграрного спрямування, ніж на Волині.

Із-за цих обставин цілком закономірно постає питання, а який стан розвитку аграрного виробництва у наших волинських сусідів у порівнянні, скажімо, із господарствами населення Львівщини. Саме в цьому і полягає суть проблеми – вивчати розвиток досягнення сусідів, щоб кращі результати досягали ми.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженнями діяльності господарств населення як у цілому в Україні, так і в окремих її областях займалися вчені різного фахового спрямування. Серед економічного напрямку слід відмітити праці таких вчених як: П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, В.Я. Месель-Веселяк, В.Г. Галанець, П.С. Березівський, М.Г. Шульський та інші.

Проте, як згадувалося вище, розвиток аграрного виробництва Волині менш досліджуваний, ніж у Львівській області. Саме тому виникає необхідність більш глибоко ознайомитися, з діяльністю господарств населення Волинської області і все цінне використати в інших регіонах України.

Мета статті. Привернути увагу до результатів діяльності структур аграрного формування наших сусідів, а саме: господарств населення Волинської області. Деякі порівняння їх показників розвитку з аналогічними структурами Львівської області дозволяє виявити причини, що гальмують їх діяльність, а також і використати все те позитивне, що забезпечує успіх їх розвитку тощо. Тобто, як кажуть, глянути на аграрне господарство наших сусідів зі сторони і в деякій мірі показати їм себе.

Виклад основного матеріалу. Основним джерелом цифрової інформації для здійснення дослідження за вказаною вище темою є видання Головного управління статистики у Волинській області «Сільськогосподарська діяльність господарств населення». Особливістю цього видання є його кишеньковий формат, що є зручним у користуванні. Цифрова інформація про розвиток господарств населення Волині представлена як у цілому по області, так і в розрізі окремих районів. Саме ці обставини дозволяють провести ґрунтовні дослідження розвитку цих форм господарювання в аграрному секторі економіки Волинської області.

Основою функціонування будь-яких господарських формувань в аграрному виробництві є земельні угіддя, площі яких у досліджуваних господарствах населення представлено у таблиці 1. Загальна кількість цих господарств Волині зменшилась із 167032 одиниць у 2005 р. до 160620 одиниць у 2010 р., тобто зменшення склало 3,8%. Однак площі збільшились як в абсолютному, так в відносному обчисленнях.

Таблиця 1

Загальна кількість господарств населення у Волинській області та наявність у них земельних угідь, на кінець року

Показники	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2010р. у % до 2005 р.
Загальна кількість господарств, одиниць	167032	161725	160620	96,2
Площа земельних ділянок	<u>292,3</u> ** 1,75***	<u>312,6</u> 1,93	<u>323,8</u> 2,02	<u>110,8</u> 115,4
у тому числі для: будівництва, обслуговування житлового будинку, господарських будівель	<u>33,9</u> 0,20	<u>36,3</u> 0,22	<u>36,8</u> 0,23	<u>108,6</u> 115,0
ведення особистого селянського господарства	<u>135,0</u> 0,8	<u>193</u> 1,19	<u>203,4</u> 1,27	<u>150,7</u> 158,8
товарного сільськогосподарського виробництва	<u>112,1</u> 0,67	<u>77,5</u> 0,48	<u>75,7</u> 0,47	<u>67,5</u> 70,1
з них взятих в оренду	<u>2,6</u> 0,02	<u>0,8</u> 0,01	<u>0,8</u> 0,01	<u>30,8</u> 50,0

Примітки: * - тут і надалі використано матеріали Головного управління статистики у Волинській області [9];

** - знаменник – площі земельних угідь – всього, тис. га;

*** - чисельник – площі земельних угідь в розрахунку на одне господарство, га.

Так, зокрема, площі земельних ділянок зросли із 292,3 тис.га. у 2005 р. до 323,8 тис.га. у 2010 р., тобто збільшення становило 10,8%, у тому числі в розрахунку на одне особисте селянське господарство відповідно, га: 1,75; 2,02 або

на 15,4%. Коли розглядати ці показники в розрізі цільового використання земельних площ, то тут відбулись аналогічні зміни. Виключення тут є землі, що виділені для ведення товарного виробництва, площі яких зменшились і при цьому істотно - більше, ніж на 30% за досліджуваний період. Щодо оренди землі, то тут також спостерігається значне зменшення (на 50,0 %).

Отже, представлені показники щодо наявності кількості господарств населення у Волинській області і земельних угідь у них відображають розвиток двох тенденцій у цій формі господарювання. Перша – це зменшення кількості господарств населення, а друга – характеризує динамічне розширення площ земельних угідь як в абсолютному, так і у відносному обчисленнях. Таким чином, ці зміни дають підстави стверджувати, що при веденні особистої аграрної господарки відбуваються процеси концентрації земельних угідь у господарствах населення, тобто динамічне їх збільшення з одного боку, та зменшення кількості господарств – з іншого.

Щодо цих показників розвитку господарств населення у Львівській області. Їх кількість майже у два рази більша, а площі земельних угідь складають (становлять 796,1 тис. га проти 323,8 тис. га) більше у 2,5 рази, ніж у Волинській області. Проте є інші відмінності. У Львівській області спостерігаються загальні тенденції зменшення площ земельних угідь і одночасне розширення їх в інших господарських формуваннях. Тобто тут відбуваються інтенсивні процеси щодо відродження, стабілізації і нарощування темпів крупного аграрного виробництва.

Таблиця 2

Вартість валової продукції сільського господарства у Волинській і Львівській * областях (у порівняннях цінах 2005 р.)

	2000 р.	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2010 р. у % до 2005 р.
Валова продукція – всього, млн. грн.	<u>2038,1</u> ^{**} 3594,2	<u>2300,1</u> 3635,6	<u>2181,2</u> 3322,5	<u>2208,5</u> 3083,7	<u>108,4</u> 85,8
у тому числі продукція:					
рослинництва	<u>1150,4</u> 1681,8	<u>1219,0</u> 1709,3	<u>1201,0</u> 1826,7	<u>1216,1</u> 1637,7	<u>105,7</u> 97,4
тваринництва	<u>887,7</u> 1910,6	<u>1081,1</u> 1926,3	<u>980,2</u> 1495,8	<u>992,4</u> 1446,0	<u>111,8</u> 75,7
вироблено продукції в розрахунку на 100 га с-г. угідь, тис. грн.	<u>964,0</u> 730,0	<u>402,9</u> 481,5	<u>376,3</u> 415,8	<u>369,0</u> 391,3	<u>38,2</u> 53,6
Питома вага валової продукції господарств населення в загальних об'ємах, %	<u>81,5</u> 90,8	<u>80,1</u> 89,6	<u>73,7</u> 76,0	<u>73,3</u> 73,7	<u>-8,2</u> -17,1

Примітки: * - тут і надалі використано матеріали із статистичного збірника Львівської області [10];

** - чисельник – показники Волинської області;

*** - знаменник – показники Львівської області.

Наявність земельних угідь забезпечує виробництво сільськогосподарської продукції як у загальному обчисленні, так і в розріз окремих галузей – рослинництва і тваринництва. Як ці показники змінювалися на протязі

досліджуваного періоду (2000-2010 рр.) у двох областях Західного регіону України представлено в таблиці 2.

Наведені дані показують, що хоча валової продукції сільського господарства виробляється господарствами населення Львівської області більше, ніж у Волинській області, однак щодо темпів її виробництва спостерігаються зворотні тенденції. Так, зокрема, коли особисті селянські господарства Волині нарощували темпи виробництва продукції і у 2010 р. її вартість становила 2208,5 млн.грн., що на 8,4% більше, ніж у 2000 р., то аналогічні господарства Львівщини, навпаки зменшували об'єми виробництва продукції із 3592,4 млн.грн. у 2000 р. до 3083,7 млн. грн. у 2010 р., тобто зменшилось на 14,2%. Аналогічні зміни відбулися в об'ємах виробництва продукції рослинництва і тваринництва.

Щодо відносних показників, то тут ситуація дещо інша. Хоча величини виробництва продукції у порівнянних областях є різними, однак закономірності майже однакові. Це відображається в тому, що відбуваються динамічні зміни щодо зменшення виробництва продукції господарствами населення в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь і зменшення її частки в загальних об'ємах продукції, виробленими всіма категоріями господарств. Тобто у цих двох областях намітились позитивні тенденції щодо орієнтації аграрного виробництва на великі форми господарювання.

Висновки. Дослідження діяльності господарств населення Волинської області і деякі співставлення їх розвитку з аналогічними господарськими формуваннями Львівщини показують, що в аграрному секторі економіки цих областей помітились позитивні зрушення щодо відновлення, стабілізації і нарощування темпів виробництва аграрної продукції у великих господарствах. Це є об'єктивні закономірності, які проявляються, насамперед, у зменшенні питомої ваги виробництва сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами. Ці тенденції будуть розвиватися і у майбутньому. Одночасно зауважимо, що господарства населення і надалі будуть відігравати помітну роль в аграрному виробництві, насамперед завдяки виробництву трудомістких культур, зокрема картоплі, овочів тощо. Тобто майбутнє сільськогосподарського виробництва ми передбачаємо в оптимальному поєднанні малих форм господарювання (господарства населення) і великих господарств (сільськогосподарських підприємств).

Література

1. Про особисте селянське господарство: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 25. – С. 232-238.
2. Березівський П.С. Трансформаційні процеси у розвитку особистих селянських господарств пореформеного періоду / П.С. Березівський // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія «Економічні науки». Т 12, №1 (43). – Львів: 2010. – С. 66-72.
3. Галанець В.Г. Територіальні особливості розвитку регіонального АПК / В. Г. Галанець, М. С. Хом'як. – Львів: Українські технології, 2004.-224 с.

4. Денисюк Л. Трансформація форм господарювання в сільському господарстві Волинській області / Л. Денисюк // Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК. – 2010. - № 17 (2). – Львів, 2010. – С. 41-51.

5. Онищенко О.М. Господарства населення: продуктивність, ефективність, перспективи / О.М. Онищенко. – К.: Ін-т економіки НААНУ, 2003. -100 с.

6. Розвиток різноукладності на селі: особливості, проблеми / В.В. Юрчишин, Л.М. Шевченко, В.Х. Брус та ін. За ред. В.В. Юрчишин. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 446 с.

7. Юрчишин В.В. До проблеми невідповідності суспільної долі сучасного вітчизняного селянства віковичним надбанням історично – селянського роду України / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2010. - №1. – С. 110-123.

8. Шульський М. Г. Особисті господарства населення: стан, можливості і перспективи / М.Г. Шульський. – Львів: Видавництво «Край», 2003. – 280 с.

9. Головне управління статистики у Волинській області. Сільськогосподарська діяльність господарств населення / За ред. В.Ю. Науменка – Луцьк, 2011. – 34 с.

10. Статистичний збірник. Сільське господарство Львівщини / За ред. С.О. Матковського – Львів, 2011. – 174 с.

Summary

Shulsky M.G.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology behalf

S.Z. Hzytskoho

TRENDS FARMS VOLYN

The article presents results of research farms of the Volyn region, from which identifies the main trends of development and summarized the main directions of improving the efficiency of their activities.

Keywords: farms, gross production, crops, livestock, land area, livestock animals.

Рецензент - д.ф.-м.н., проф. Філевич П.В.

Balcerak Marek, Śmigielska Dorota ©

Warsaw University of Life Sciences, Faculty of Animal Sciences

TENDENCIES IN CHANGES OF CERTAIN BRANDS OF ANIMAL PRODUCTION IN POLAND IN THE YEARS 2003 – 2009**Abstract.**

Popularity of given brands of animal production is influenced by profitability. Low income forces farmers to reduce or even liquidate the breeding. Animal production constitutes over half of the whole rural production of goods. Changes in the agricultural sector in the years 2003 – 2009 influenced the stabilization of dairy production. With the growth of the population by 231 395 pieces compared to year 2003, unit performance is also systematically growing. Such growth can also be observed in case of poultry meat. The period between 2003 and 2009 turned out to be unfavorable for pig- and sheep-breeders.

Keywords: animal production, population, stock, competitiveness, changes

Introduction.

Statistics show that the market share of hunting and forestry departments in the whole agricultural sector was only 3,8 %. The percentage decreased by 3,2 % since 1995. From the macroeconomic point of view such decreasing tendency turns out to be positive and proves the development of other branches of national industry. (Beeg, 2007)

However, every country, even the most developed one, has to ensure food safety. After Poland's accession to the European Union, the development of agriculture sector has been supported with the structural funds, and modernization of farming became a strategic aim. European Union norms and standards force changes that make the concentration of animal production even faster. (PROW 2007 – 2013)

Market changes on large extent make the development of the sector dependant on factors independent from farmers. These are macroeconomic factors, economic trends, and demand for produced goods and services (Czyżewski A, Grzelak A 2004). Packages of restructuring activities require involvement of own funds. Not all farmers can afford to use them to intensify the production. Profitability of the production depends on the ratio of prices to costs. When the free market economy is setting the price, only the growth of the production scale allows the breeders to make profits. Research run on the data of IERiGŻ showed that specialization in production allows to reduce unit costs and progressively influences on the level of income. (Czachowska H, 2010) Research was made on the farms specializing in dairy production with the alternative of meat-cattle production. Worth mentioning is the fact that the European Union dairy market includes intervention and can be characterized by price stability. Animal production is a wide issue. Different branches can be characterized by given specification and differentiation of factors influencing profitability (Reisch E, Zeddis J 1995). The question is which

animal production branches will remain growing, and at the same time, which branches will have to be limited because of little profitability and no chances for development.

Task, the aim of the article

The aim of his analysis is to show the trends in changes of beef, pork, mutton, poultry and dairy production. The research covers the period between 2003 and 2009. Basing on the numerical data, an attempt to evaluate the changes in the range of production and population that led to competitiveness of specific branches of animal production.

Material and methods

Numerical data of Central Statistical Office (GUS) was used in the research. Analysis covers the years 2003 – 2009, that is the last year before Poland's accession to the European Union and 5 years under the common agricultural policy. Basing on collected numerical data, dynamics of change in the production of meat and dairy was evaluated. The following branches of production were analyzed: dairy products – milk, beef, pork, mutton and poultry meat. The evaluation was conducted intentionally on the most popular fields of animal production.

Results and researches

Competitiveness means the ability to systematic growth within the limited period of time. Dynamic growth of population and the amount of final product sent to the market may illustrate growing popularity of a given activity and in consequence growing profitability. In the reality of market economy subjects producing expensive goods or not being in favor of demand, are forced off the market. Over half of the production of Polish agriculture is animal production. Its share depends on cyclical factors and during the investigated period varied from 57 % to 65 %. The most important branch, according to Central Statistical Office (2008), was cattle breeding – over 43% in the whole goods production. Dairy production is around 30 % of animal production value at the monthly consumption rate of 190 liters per 1 citizen. Milk-cattle breeding became the most widespread among farmers. Approximately 98% of cattle is held in private farms. The sale of milk provides systematic income and fixed demand for the labor force. The stock of cattle as well as the number of cows is held at a stable level. The population of milk-cattle aged over 2 years old is approximately 2,6 million. The number of animals remains fit to milk demand set by the European amount system. Growing production concentration, due to increasing sanitary-veterinary requirements, can be observed from the moment of Poland's accession to the European Union. The process has not been finished yet. An assumption can be made, that in the near future, milk-cattle will be kept in specialized production units mostly. Up to 44% of farms produced milk for the own needs and kept only one cow. In such conditions only 9,7% of the population was kept (Urbaniak 2009). Dairy production is kept on a stable level due to the amount system. Unit performance has been increasing. In 2009, it was 4455 liters per cow (486 liters more than in 2003) regardless the fact that the number of kept animals decreased by 231395 since 2003. See table 1

Table 1

Changes in population and production of given animal production branches in the years 2003-2009

year						
2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
The share of animal production in agricultural goods production in total (%)						
62,4	57,0	63,4	64,7	63,1	58,5	57,9
Stocks of cattle (units)						
5 276 810	5 200 173	5 384 981	5 280 967	5 405 545	5 563 564	5 590 219
Stocks of cows (units)						
2 816 144	2 730 448	2 754 810	2 636 956	2 677 275	2 696 920	2 584 749
Poultry in total (units)						
146 321 062	130 288 998	125 073 082	122 895 449	134 256 331	124 328 432	126 743 508
Population of pigs (units)						
18 439 236	17 395 568	18 711 294	18 812 975	17 621 213	14 242 273	14 252 509
Population of sheep (units)						
331 283	310 762	317 669	301 397	315 560	269 626	224 034
Production of meat from slaughter (tons)						
4 775 906	4 565 015	4 698 806	5 053 900	5 178 490	4 974 946	4 834 164
Production of beef (tons)						
591 067	611 055	598 576	690 373	704 020	722 015	739 699
Production of pork (tons)						
2 832 521	2 537 919	2 540 036	2 776 078	2 775 657	2 482 907	2 201 761
Production of mutton (tons)						
5 762	5 764	5 063	5 131	5 084	5 491	5 010
Production of poultry meat (tons)						
1 227 786	1 308 667	1 452 028	1 481 997	1 593 518	1 664 126	1 782 570
Production of milk(liters in thousand)						
11 545 945	11 477 652	11 575 513	11 633 391	11 743 694	12 063 381	12 084 634
Average performance (liters)						
3 969	4 082	4 147	4 200	4 292	4 351	4 455

Source: Central Statistical Office (GUS)

Production of milk can be regarded as developing and providing safe business in present market reality. Units unable to adjust or modernize will be forced to leave the market or retrain for beef production. The amount of beef produced in Polish farms increased since 2003 by 148632 tons. According to statistical data, meat- and mixed type- cattle is still in minority, up to 3% of cows in total. It is worth to mention that the production of beef is connected with the production of milk, and large percentage of meat is veal. Growing number of cattle stock was also caused by the decrease of the need for exported calves. Growing trends in production of specific kind of meat provide an alternative to farmers withdrawing from the production of milk. The interest in poultry meat has been increasing. Its production in 2009 was 554784 tons more than one year before Poland's accession. In total, almost 127 million units of poultry, mostly hens,

were kept in Poland in 2009. Poultry production is not covered by the amount system and has undergone the rules of free economy since the beginning of system changes. That is why only the strongest producers remained on the market. Together with the decreasing number of poultry population by almost 19,5 million, production of poultry meat increased by almost 1,8 million tons. Pork remains the most popular in Polish cuisine. Production of pork remains vulnerable to bad economic trends. A phenomenon of so called "pork cycle" can be observed for years. A phenomenon which could not be dealt with even in the years of centrally planned economy. Poor economic situation and low prices offered to farmers led to reduction of the population of pigs to 14252509 units (4186727 units less than in 2003). Production of pork was also limited by 630760 tons. A conclusion can be made: we have been facing the biggest breakdown in pork production since the World War II. Accessing to the European Union has not affected the interest in mutton. From the beginning of system transformations, a tendency in decreasing of the sheep population can be observed. Statistical data at the end of the year show the number of kept sheep at the rate of 224 000 units (which means that in the investigated period population was limited by 107249 units).

Conclusions

1. Animal production in the years 2003 – 2009 was 57% of total agricultural goods production in Poland. Macroeconomic situation as well as changes introduced after Poland's accession to the European Union influenced the number of animals kept and the production itself.

2. The most crucial, from the point of view of the share in the structure of animal production remains cattle breeding. With the decrease in the number of stock by 231395 with the respective year 2003, a unit performance has grown up to 4455 liters per cow.

3. Dairy and poultry meat production can be regarded as the most competitive branches in animal production in Poland in the years 2003 – 2009. With the limitation of the poultry population by 19,5 million the production of meat systematically grew by 554784 tons with the respective year 2003. It may be the proof of increasing performance of kept flocks.

4. Low prices and little profitability led to limitation of swine keeping. The population of pigs went down to the level of 14 million units in 2009. Mutton can also be regarded as of little competitive.

References

1. Beeg D. 2007 Mikroekonomia PWE Warszawa
2. Czakowska H 2010 Sytuacja finansowa gospodarstw mleczarskich Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy
3. GUS 2008, 2009, 2010 Rocznik statystyczny rolnictwa 2008, 2007, 2009 GUS Warszawa
4. GUS 2006, 2007, 2008, 2009 Rolnictwo w 2005, 2006, 2007, 2008 GUS Warszawa
5. PROW 2007-2013. 2007 Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi Warszawa

6. Czyżewski A, Grzelak A 2004 Makroekonomiczne wyznaczniki dostosowań rynkowych w sektorze rolnym w Polsce po 1990r. Problemy Światowego Rolnictwa Tom XI SGGW Warszawa

7. Jabłońska Urbaniak T 2009 Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce MRiRW Warszawa

8. Reisch E, Zeddis J 1995 Wprowadzenie do ekonomiki i organizacji gospodarstw rolnych AR Poznań

Summary

The article aimed in evaluating the changes in population and production of the most popular species of animals in Poland in the years 2003-2009. The changes in the number of animals bred in Poland as well as the changes in productivity showed that the most competitive branches are still milk-cattle breeding and poultry production. With the increase of cattle population by 231395 with the respective year 2003 a systematic unit performance growth can also be noticed. Bad economic trends caused the limitation of the interest in sheep and pig breeding.

Julia Neuwirth ©

Federal Institute of Agricultural Economics, Vienna, Austria

GEOGRAPHICAL INDICATIONS FOR AGRICULTURAL PRODUCTS IN THE EU: FOOD QUALITY POLICY, FARMER BENEFITS AND CONSUMER DEMANDS

Globalisation trends and food scandals alienate consumers and increase their desire for more safety, traceability and trustability. EU quality schemes covering geographical indications for agricultural products tackle these issues and aim to provide better information for consumers in combination with positive income effects for farmers and producers. The present paper merges information on selected contents of the EU TECH.FOOD project with a literature review and the results of an Austrian case study to provide insight into the EU's food quality policy and geographical indications, as well as their effects on producers and the demand of consumers for food quality.

Key words: *geographical indications, PDO, PGI, TECH.FOOD project, EU food quality policy*

Introduction

The European agro-food sector is mainly influenced by the globalisation of production and markets on the one hand, and, on the other, by an increase in social awareness for linkages between quality of life and healthy food, and between sustainable agricultural production and the environment. Thus, consumer needs are increasingly turning to quality, convenience, diversity, safety and sustainable and regional food production. To meet these new demands, new production solutions based on common strategies, tools and the promotion of research and innovation opportunities in the agro-food sector are necessary.

The project TECH.FOOD – financed by the European Regional Development Fund (ERDF) within the frame of the South East Europe Transnational Cooperation Programme – tackles these challenges and aims to advance research and technology development and innovation capacity in the agro-food sector. Towards this end, the project aspires to create networks among enterprises and research bodies, as well as tools to foster technological innovation in food quality production on a transnational level. TECH.FOOD is implemented by 13 partners under the leadership of the Province of Modena (Italy). The project started in 2009 with a scheduled duration of 2.5 years. During the TECH.FOOD project, numerous informational events and workshops were held covering a wide range of topics, such as functional food, energy saving in food production, labelling, the production, certification and marketing of organic products, and food safety and hygiene requirements.

The aim of this paper is to illuminate the issue of food quality in the EU based on the findings of studies presented at the seminar “Local/Regional/Traditional Food and

Quality Assurance – a Contradiction?” on 14 June, 2011 and at the seminar “Regional Food, Local Food” on 15 June, 2011 in Vienna, supplemented by a literature review and case study of the effects of geographical indications (GIs) on Austrian farmers and producers.

The EU food quality policy regarding agricultural products

Above all, quality means fulfilling the expectations of consumers. In turn, quality becomes manifest in specific product attributes (e.g. method and place of production) that help producers raise the level of awareness for their products and furthermore help inform consumers (Cordonnier 2011).

Over the past two decades, the growing globalisation of trade and move towards market differentiation and product proliferation has increased the uncertainty of consumers regarding the quality and origin of food products. At the same time, the reduction in traditional agricultural pricing policy instruments and liberalisation of markets has contributed to strengthening protection strategies for food quality and origin. In response to these developments, labels certifying regional origin have grown in importance and more and more regional concepts for the marketing of agricultural products have appeared (Bramley et al. 2009; Reithmayer 2011; Spiller et al. 2007). Foodstuffs are “goods of experience and confidence” and therefore are characterised by asymmetric information, a situation that can be undermined by opportunistic producers and retailers for their own advantage. The effects of asymmetric information could be market failures and incertitude among consumers, as foodstuffs are “necessary goods” with inelastic demand (Akerlof 1970; Hardes and Uhly 2007 in Theuvsen 2008). As a result, protecting consumers against fraud due to wrong product labelling is more important than ever.

The EU became active on this issue quite early on. Already in 1988, the European Commission recognised that quality-linked protection of GIs was needed on a general level, as opposed to only for wine, which was then the case. In the course of its reform in 1992, the EU passed Regulation (EC) No 2081/92 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs as an important instrument for a new quality policy within the Common Agricultural Policy (CAP) (EC 1988 and 2011a; Groier 2008a). Nowadays, the EU’s quality policy for agricultural products pursues three main objectives (EU 2010, p. 54):

- “Ensuring that farmers and producers receive a fair income reflecting the quality of their agricultural produce
- Enabling farmers and producers to satisfy the desire of consumers to access products demonstrating characteristics and production methods which generate value added and
- Improving consumers’ understanding about the characteristics of agricultural products and their production methods, by ensuring accurate information is provided on labels and by schemes.”

Related aims include: supporting the diversity of agricultural products, protecting regional products against abuse and imitation (free riders and plagiarisms), ensuring “product truth” on behalf of consumers, strengthening regional chains of economic

added value and, along with it, positively influencing rural development as well as marketing activities on national and international markets (Bramley 2009; Groier 2008a; Jochum 2011; Spiller et al. 2007). At the time of writing, a new EU quality package is being formulated that will result in a new regulation on agricultural product quality schemes, which will provide more coherence and clarity, a new general-baseline marketing standard and new best practices guidelines for voluntary certification and labelling. It is expected to be adopted in 2012 (EC 2011a; Jochum 2011).

PDO and PGI: What do these instruments mean?

“Geographical indications are names that identify products as originating in a territory where a given quality, reputation or other characteristic of the product is essentially attributable to its geographical origin. The geographical indications schemes provide protection of intellectual property rights for products described by registered geographical indications; and marketing assistance, primarily by conveying information as to compliance with the geographical indication system. The schemes enhance the credibility of products in the eyes of consumers and enable fair competition between producers. There are three schemes (for wines, for spirit drinks, and for agricultural products and foodstuffs) and two instruments, the PDO (protected designation of origin) and the PGI (protected geographical indication).” (EC 2009)

The three regulations – covering the protection of GIs (EC regulation 2081/92), the protection of traditional recipes for food products (EC regulation 2082/92) and organic production (EC regulation 2092/92) – are the cornerstones of EU agriculture and food quality policy. Products protected by these schemes have a privileged position with respect to legal protection, EU financial aid and eligibility for financial aid from the Member States (to promote these products). The legal protection afforded to registered products is much higher than that of brand names, as their name is not only protected against unfair competition, but also the mere use of the name in any other context is forbidden (Becker and Staus 2008).

The **protected designation of origin (PDO)** covers agricultural products and foodstuffs which are produced, processed and prepared in a given geographical area using recognised know-how attributable to that area. The **protected geographical indication (PGI)** covers agricultural products and foodstuffs for which at least one of the stages of production, processing or preparation takes place in the area.

In addition, two other quality labels for agricultural products exist in the EU: one for organic farming products and the label “traditional specialty guaranteed” (TSG) for agricultural farm products and foodstuffs, which indicates a protected recipe (EC 2011d). Since neither of the two is a GI, they are not covered in detail in this paper.

GIs serve as tools for positioning the registered products in the market and as marketing instruments. They protect the intellectual property of regions and help farmers receive a fair share of added value (Reithmayer 2011). The number of quality food names registered stood at 1,037 in 2011. Of these, 518 were PDOs, 479 were PGIs and 40 were TSGs, while, by type, most registered products were fruits, legumes or cereals, meat or meat products, or cheese (EC 2011b,c). Since 2006, products from third countries have also been eligible for PDO or PGI registration.

The benefits to farmers

The theoretical literature shows that GIs are expected to provide many benefits to farmers and producers. Territorial origin is seen as a strategic tool for differentiation in agro-food markets, giving farmers the opportunity to move away from commodity markets into more lucrative niche markets. This differentiation allows small producers to create a competitive advantage similar to that of a trademark, and to form collective monopolies by erecting barriers to participation for other producers (Bramley et al. 2009; Giovannucci et al. 2009; Reithmayer 2011). Ultimately, the protected nature of GIs enables producers to capture a premium, with the size of the premium depending on market size, degree of competition with substitutes, consumer perceptions about the linkage of a GI with the product's attributes and demand elasticity (Correa 2002 in Bramley 2009; Reithmayer 2011).

On the other hand, there are also critical authors who stress that successful GIs are not easy to establish, for achieving success on a large scale often takes decades and requires patient application and sustained commitment. Sometimes this is connected with considerable costs for organisational and institutional structures as well as ongoing operational requirements like marketing and legal enforcement (Giovannucci et al. 2009). However, registration of a PDO or PGI does allow the producer to claim supportive measures, e.g. from the rural development programme (Reithmayer 2011).

For their part, empirically underpinned studies have arrived at more differentiated results. Groier (2008b) investigated eight GI initiatives in Austria in terms of internal structures, acceptance of protected GIs and future perspectives. The results showed increases in production quantity and number of producers for most of the protected products, although a linkage to GI-registration was not clear in every case. For the most part, higher prices were realised, but some initiatives had no related price advantage due to a high degree of similarity with non-GI products, the ratio of quantity supplied to demand, the marketing channel mix (direct marketing vs. regional marketing vs. retail marketing), the degree of processing used and the extent of the product range. In terms of size and scope, there exist very small, loosely organised production and marketing initiatives that serve more-or-less regional markets, but also initiatives characterised by large production quantities and professional (industrial) processing and marketing structures that supply regional and international markets via traditional indirect marketing channels. At the same time, the lack of nationwide promotion activities has resulted in general unawareness of GI products among consumers. Finally, interviews showed that those responsible for the initiatives were rather positive regarding estimated future developments, for the most part expecting price levels to stabilise or improve and production quantities to increase.

A German survey (Spiller et al. 2007) draws a similar picture: 73 European producers of GI products appraised the EU quality system to be valuable due to simpler positioning (of the product), higher quality standards and competitive advantages. But the bureaucratic obstacles were viewed negatively, especially the long application process (on average it takes three years from submission to final registration; Becker and Staus 2008). In addition, the necessary control costs and administrative effort were

deemed a hindrance for small and medium sized enterprises. For the most part, sales volume and turnover, prices, yield returns and the number of employees were all positively influenced by GI registration. However, increases in sales turnover were shown to depend much more on higher sales volume than on a higher price, wherefore the yield returns increased only slightly.

Case study: Styrian pumpkin seed oil (PGI)

Within the frame of the midterm evaluation of the measure “Participation of farmers in food quality schemes,” a measure of the Austrian Rural Development Programme 2007-2013, a written survey of 680 producers of the PGI product Styrian pumpkin seed oil was conducted in 2009 to study the effects of quality-scheme participation on production quantity, purchase price, production cost and income (Neuwirth and Ortner 2010). For the majority of farmers, participation in the PGI scheme did not change the quantity of product produced (82% of responding farmers), nor the purchase price (59%) nor the production costs (59%), while 69% of respondents reported no change in income. However, in terms of changes in quantity, cost, price and income over the full duration of participation in the PGI scheme, some significant correlations between duration and quantity and between duration and price were reported. Farmers participating in the PGI scheme for 12 to 14 years experienced the highest price increases. In contrast, farmers participating for one or four years experienced the lowest – and sometimes even negative – price changes, despite the fact that the producers’ prices had previously experienced positive development during the similar timeframe. Therefore, the survey concluded that positive effects on the enterprise level increase with the duration of participation, and that the additional cost of participation is negligible and can be compensated by higher prices and higher production volumes. In addition, incentives for participating in GI schemes appear to be important to maintaining or raising farmer incomes, to contributing to rural development and to increasing the number of products with controlled quality on the market – which may benefit consumers. And, finally, especially newcomers to the scheme should receive financial support to help fight against market entry barriers.

From the perspective of consumers

Within a globally linked world and with recurring headlines about food scandals (e.g. E. coli in sprouts and cheese, dioxin in fodder, contaminated meat in supermarkets, the BSE crisis, anti-freeze agents in wine, etc.), consumers are becoming more and more frustrated and thus desire better food safety, traceability and trustability.

Undoubtedly, the need to cook and eat purchased food will remain a part of our lifestyle. But eating and drinking are more than just necessities, for they also fulfil important roles in social life and human interaction, and in individual and national identities: e.g. national foods and beverages (Jochum 2011).

The driving forces influencing consumer behaviour are time, money and knowledge. Today, the **time** available for buying, preparing and eating food is limited, because family members spend most of their time not at home, but at work or at school. As a result, the trend towards convenient food, fast food and home meal replacements is only growing, while a shift to dinner as the principal meal has also been recognised.

With higher incomes due to general economic growth, the share of **money** that households spend on food is decreasing. In addition, the industrialisation of farming, processing and food distribution leads to cheaper unit costs. Competition between “needs and wants” is also increasing, and this is apparent by the broader price ranges for individual types of goods (i.e. the range from commodity to specialty goods) while fulfilling other basic needs, such as habitation, energy, mobility, information, communication and recreation, has become more important. Lastly, **knowledge** about food, farming, cooking and recipes determines the level of interest in these topics. Unfortunately, a lack of knowledge on various levels exists and is supported by the media – e.g. food scandals, diet and fitness manias, strawberries in winter, etc. (Jochum 2011).

The results of several recent surveys shed further light on consumers’ fears and demands. For example, in 2010 a Eurobarometer survey asked the general public about problems and risks associated with food, requesting spontaneous answers from the respondents. The most common fears mentioned were the presence of chemicals, pesticides and toxins, followed by concerns over food poisoning and bacterial contamination. Diet-related diseases ranked only third. The results correspond to those of a 2009 survey, also by Eurobarometer, asking respondents from the general public to name agricultural issues that they felt poorly informed about. Every second person answered that he/she would like to have more information regarding the safety and quality of food products, while one in three respondents said they wanted to know more about environmental and climatic effects (Eurostat 2011).

In Austria, a qualitative survey undertaken in 2009 concluded that food safety is the main priority of consumers, particularly in terms of product origin, freshness, naturalness and processing quality. At the same time, beyond these rational aspects, Austrians also place emotional value on their food, with many consumers perceiving Austrian food as being “part of home” (AIZ 2009). Another national survey, carried out in 2010, revealed the main reasons for purchasing regional food: freshness (80% of respondents), quality (79%) and good taste (77%) (GfK Austria in Jochum 2011). An analysis of motives performed by RollAMA in 2010 showed that 92% of the 1200 respondents (in Austria) believe that food from regional agriculture will grow in importance in future, while the Market Institute came to the result that 78% of Austrian citizens are willing to purchase regional products even if they are slightly more expensive (N?N Landeszeitung 2011). Obviously, GIs could serve as important instruments to help meet consumer demand for more confidence and trustability via independent controlling (Reithmayer 2011).

Outlook

In a world filled with food scandals and consumer uncertainty, quality-certified regional foods can help re-establish confidence. To advance the development of regional food with controlled quality, the following issues will have to be addressed (Jochum 2011):

- Clear terminology: A definition of regional and local food in terms of product quality and how it differs with other EU quality standards is needed.

- Determination of the strategic goals: High added value? Maintenance of small-scale farming and SMEs? Product diversity?
- Financial support: CAP measures or other incentive schemes.
- Ensuring transparent information transfer to prove the authenticity and trustability of products.
- Development of new distribution channels: e.g. delivery services via information and communication technologies, one-stop shop, shop in shop, events and tourism.
- Educational measures and advisory services to improve processing and marketing.

Recent discussions in the European Parliament have dealt with limiting the total production of products with a protected designation of origin in order to avoid price deteriorations and adopting new labels for products from mountain farms and outermost regions, e.g. Azores, Canary Islands, French Guyana, etc. (AGRA-EUROPE 2010; EC 2011a, e). However, all signs point to the success of GI products in future.

References

- AGRA-EUROPE (2011). Mengensteuerung für geographische Angaben verlangt. AGRA-EUROPE bulletin, 27 June 2011, p. 2-3.
- AIZ (2009). Studie: Konsumenten legen immer mehr Wert auf Sicherheit von Lebensmitteln. aiz.info No. 12317, 21 July, 2009, p. 2-4.
- Becker, T. and Staus, A. (2008). European food quality policy: the importance of geographical indications, organic certification and food quality insurance schemes in European countries. Paper prepared for presentation at the 12th EAAE Congress, 26-29 August 2008, Gent, Belgium.
- Bramley, C., Biñabe, E. and Kirsten, J. (2009). The Economics of geographical indications: Towards a conceptual framework for geographical indication research in developing countries. In: *The Economics of Intellectual Property*. WIPO Publication No. 1012(E), January 2009, p. 109-124.
- Cordonnier, V. (2011). Die Europäische Qualitätspolitik – Das Qualitätspaket. Presentation at the TECH.FOODS Seminar, 14.7.2011, Vienna.
- EC - European Commission (1988). The future of rural society. COM(88) 371 final, Brussels.
- EC (2008). Green paper on agricultural product quality: product standards, farming requirements and quality schemes. <http://ec.europa.eu> (30.6.2011)
- EC (2009). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of the Regions on agricultural product quality policy, 28 May 2009, Brussels.
- EC (2011a). Quality package 2010. <http://ec.europa.eu> (8.7.2011)
- EC (2011b). Background note: 1000th quality food name registered. Memo/11/84, 15 February 2011. <http://ec.europa.eu> (11.7.2011)
- EC (2011c). DOOR database for PDOs, PGIs and TSGs. <http://ec.europa.eu> (11.7.2011).
- EC (2011d). EU agricultural product quality policy. <http://ec.europa.eu> (11.7.2011).
- EU (2010). Rural product quality: promoting and improving a diverse range of rural products. In: *EU Rural Review* 3/2010, p. 48-51. <http://bookshop.europa.eu>

Eurostat (2011). Food: from farm to fork statistics. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Giovanucci, D.; Josling, T.; Kerr, W.; O'Connor, B.; Yeung, M.T. (2009). Guide to Geographical Indications: Linking Products and Their Origins (Summary). In: MPRA Paper No. 27955. <http://ssrn.com/abstract=1736713>

Groier, M. (2008a). Marketingchance oder Qualitätssnivellierung? Buerliche Qualitättsprodukte und die EU-Ursprungsbezeichnungen (Teil 1). In: *Der Alm- und Bergbauer* 6-7/08, p. 4-6.

Groier, M. (2008b). Marketingchance oder Qualitätssnivellierung? EU-Ursprungsbezeichnungen – Erfahrungen aus der Praxis (Teil 2). In: *Der Alm- und Bergbauer* 8-9/08, p. 11-13.

Jochum, C. (2011). Regional and Local Food – What Future Role? Presentation at the TECH.FOOD Seminar, 15 June 2011, Vienna.

Neuwirth, J. and Ortner, K. (2011). M 132 - Teilnahme an Lebensmittelqualitätsregelungen und M 133 - Informations- und Absatzfördermaßnahmen. In: BMLFWU (2011): Evaluierungsbericht 2010 Teil B - Bewertung der Einzelmaßnahmen. Wien. S. 125-145.

NÖN-Landeszeitung (2011). Der Wunsch der Konsumenten nach höchster heimischer Qualität. *NÖN-Landeszeitung* No. 19/2011, 9 May 2011.

Reithmayer, B. (2011). EU-Herkunftsschutz: g.g.A./g.U. am Beispiel Steirisches Korbiskernöl g.g.A. und Steirischer Kren g.g.A. Presentation at the TECH.FOOD Seminar, 14.7.2011, Vienna.

Spiller, A., Voss, J. and Deimel, M. (2007). Verschenkte Chancen. In: *DLG-Mitteilungen* 7/2007, p. 53-55. German Agricultural Society (DLG), Frankfurt.

Theuvsen, L. (2008). Lebensmittelkennzeichnungen: in ihrer Wirkung überschätzt. *Agrarwirtschaft – German Journal of Agricultural Economics* 57/5, p. 249-250.

Summary

Protected GIs are at the core of the EU's food quality policy and serve both as a consumer protection measure, by addressing information asymmetries and quality, and as a producer protection measure, by protecting the producer's reputation and consequently offering an opportunity to gain comparative advantages.

Food security and quality are increasingly gaining importance, wherefore international projects like TECH.FOOD will continue to play a relevant role in disseminating information about innovative food developments and thus better meeting consumer demands in future. At the same time, further efforts are needed with respect to terminology, strategic goals, financial support, innovative distribution channels, transparent information transfer, education and advice to farmers and producers.

Wojtyra Bożena, Dzierżanowska – Góryń Danuta ©
Warsaw Agricultural University, Poland

POLISH WILD GAME FOREIGN TRADE - HARES

Abstract: *This article introduces population of hares, the second most numerous species of wild game in Poland. In 1970-2009 the hare population decreased from 3.204.031 to 534.034 heads. The hare foreign trade data was introduced for the years of 2004, 2005 and 2009. Within those years the income from the hare export increased by about 75% and came out to 748.000 Euros (in 2009). At the same time the import spending decreased by about 10% and amounted to 40.000 Euros. As a result, the balance of the foreign trade came out to 708000 Euros (in 2009) in comparison to 147000 Euros (in 2007). In 2009 most of the hares were sold to Great Britain and purchased from Germany.*

Key words: *hares, population, foreign trade balance, export, import*

Introduction

The most common and the most numerous wild game mammals in Poland are the deer. Second place is taken by the hares. They live all over Europe, except for Norway and northern parts of Sweden, Finland and former Soviet Union (Pielowski, 1979).

Hares can be found on the farmlands and less often in the forests. In Poland they are hunted by 90% of the hunters. They are the specie that secures the existence of most of the hunting circles in our country, due to the catching and the sales of life hares to the Western Europe countries (Dziedzic and assoc., 2000).

Material and methods

Data collected for the years of 2004, 2007 and 2009 applicable to the export and import was received from the Department of Agricultural Markets. The information about the hares' population and hunting were obtained from The Polish Hunting Association. Hare population data is based on the hunting breeding plans and mostly on the year round observations (Pielowski, 1979).

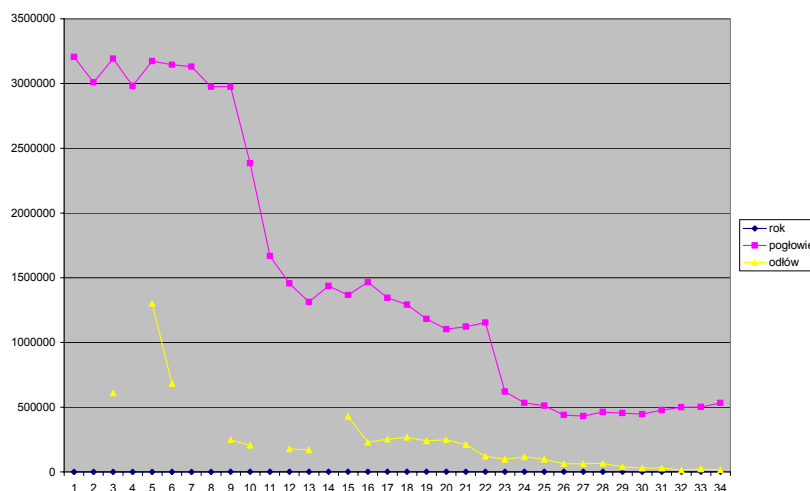
For the comparison purpose, the value of export and import was calculated in kilograms. The collected data was illustrated with the charts.

Results of researches

Hares live alone and they couple only during the breeding period. Mating lasts from the middle of January through August. Each year one female can have 3 to 4 litters with 2 to 5 young each. First litter takes place in March, bunnies are born strong and animated, with open eyes and covered with the fur. Their bodies do not have a smell, which makes them safe from predators. Mother spends the day outside the burrow and

comes back at night to feed the young with her milk. Bunnies are very sensitive to dampness and fall victims to the predators. When they mature, they weigh between 2,5 and 6 kilograms and their life span is 5 to 6 years.

Chart 1. The hare population within the years of 1970-2009 and number of catches in 1985-2009.

Hare population varied throughout the years, what is shown in the hunting statistics. After the World War II hare population was increasing and in 1974/1975 season peaked, what is shown in the chart 1. The population decreased drastically from 3.172.817 heads in 1975 down to 534.034 in 2009. Starting in 1978 population of hares was on a decline every year. There were many factors influencing the decrease in numbers, like changes in agriculture, mechanization, chemization, abandonment of crop rotation, increase of the numbers of predators, diseases, climate conditions, hunting and poaching.

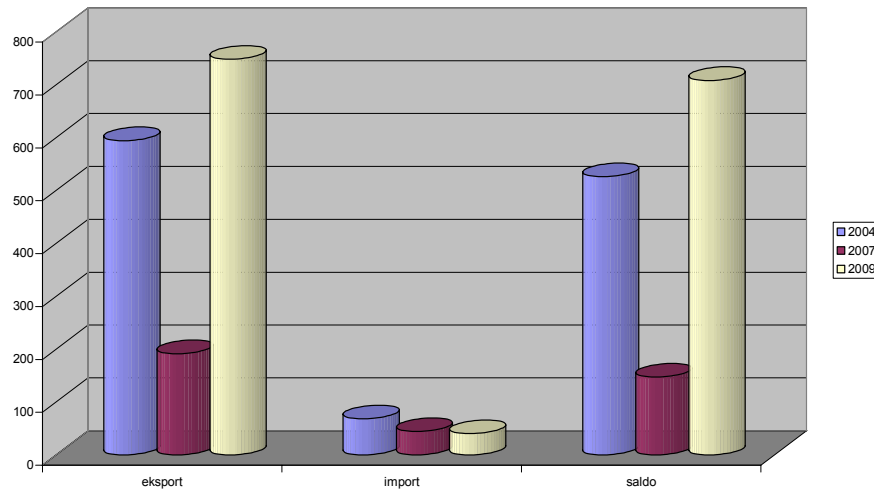
Within the years of 1981-1991 hare population established at 1300000 – 1100000. Steep decrease in numbers in 1980 was caused by the severe winter and the shortage of food. Another decrease in population took place in 1997 down to 620000 (from 1154000 in 1990) (Dziedzic and assoc. 2000).

In the 1970s biggest concentration of hares was observed in central, southern and partially northern Poland (Pielowski and oth. 1993). By the end of the 1980s decade and in the beginning of 1990s it was hard to pinpoint the regions of the highest concentration. In the late 1990s the population and territory situation of the species worsened. In the most recent years largest numbers of hares are found in central Poland. Since the year of 2000 the population is systematically growing, thanks to actions taken by people. The animals are bred and nurtured in captivity and than freed in the regions, where their population is the weakest.

With the changes in population, the numbers of commercial catches changes as well. According to Pielowski and Pinkowski (1995) the important element of the hare population management is the assessment of the value of the gain. It should be equal to

20% of the fall population level determined by the stocktaking. Up until the year of 2000 using this method allowed to gain about 20% of the population. In following years the share of catches systematically decreased from 15% (in 2001) down to slightly above 3% (in 2009).

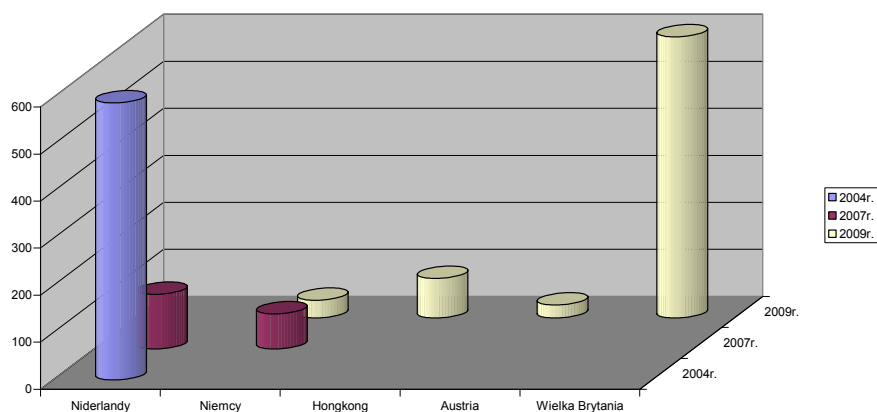
Chart 2. Hare foreign trade turnover

The highest numbers of hares were hunted in 1974, about 1,300,000. Within last 10 hunting seasons those numbers decreased 5 times (from 98,000 heads in 2000 to 17,600 in 2009).

In Poland, within the last year the most hunted species were wild bore (200000 heads), deer (143000) and fox (139000). Hares were the sixth most hunted while their population is the second largest. In 2009 positive balance in the foreign trade in hares came up to 708000 Euros and was 80% higher than in 2007 and 26% higher than in 2003 (chart 2). Increase in the balance was caused by the higher value of the hare export. In 2009 hare export was higher than in the previous years and amounted to 698 tons of meat. In 2004 -129 tons was sold and in 2007 only 55 tons. The highest price for a kilogram of meat was reached in 2004 (4,61 Euros) and the lowest in 2009 (1,07 Euro). The decrease in price was undoubtedly caused by the economical crisis that affected many countries. Hares were mainly sold to the EU countries, although last year a new client emerged from Hong Kong (chart 3). In the 70s hunting circles caught annually close to 100 thousands live hares that were being exported to Italy and France. In recent years sales to those countries dropped and hares were sold mainly to UK.

Chart 3. Polish export of hares to different geographical locations (thousands of Euros)

The hare export decreases every year and in 2009 amounted to about 6 tons. It was close to the 2007 level (7 tons) and in comparison to 2004 (16 tons) it was lower by 64%. The average price reached 7.09 Euros and was higher than in 2007 (6,33 Euros/kg) and higher than in 2004 (4,32 Euros). In 2004 hares were imported from Belgium (95%) and in following years from Germany (95% of hares imported)

Conclusions

1. In Poland hare population decreased from 3204031 heads in 1970 to 534034 in 2009. There were many factors negatively influencing the specie. Amongst the most important we should mention predators, deceases, climate conditions, chemization and mechanization of the agriculture, hunting and poaching.
2. In 2009 positive trade balance reached 708000 Euros and was 80% higher than in 2007. The balance increase was caused by the growth of income from the export at the minimal decrease of import spending.
3. Within last year hares were sold to UK (80% of the export), Hong Kong (11%) and Austria (5%) and purchased in Germany (90% of the import).

References

- Dziedzic R., Dzieciolowski R., Bresiński W., Wasilewski M., Flis M., Wójcik M., Beeger S., Olszak K., Czyżowski P., Przypaśniak J., Wawrzyniak P. 2000 a: Wpływ czynników środowiskowych na dynamikę liczebności i pozyskanie zajęcy w latach 1989-1999.
- Pielowski Z. 1979: Zajęc. PWRiL Warszawa.
- Pielowski Z., Kamieniarz R., Panek M., 1993: Raport o zwierzętach łownych w Polsce.
- PIOŚ, Biblioteka Monitoringu Środowiska Warszawa: 51-59.

Pielowski Z., Pinkowski M. 1995: Dwadzieścia pięć lat kontrolowanej populacji zająca w

łowisku doświadczalnym Czempień. (A 25-year study a hare population on the hunting rounds of the Research Station at Czempień). w: Mat. Symp. „Zajac” Czempień’92, PZŁ, Warszawa. 143-156.

Summary

This article introduced the population of hares within the years of 1970-2009 and the balance and size of the hare trade with geographical directions. The hare population decreased from 3204031 heads in 1970 to 534034 in 2009. The export income increased by about 75%, to the figure of 748000 Euros (in 2009). The import spending decreased by about 10%, down to 40,000 Euros. As a result, the foreign trade balance came out to 708000 Euros (in 2009), in comparison to 147000 (in 2007). In the year of 2009 majority of hare was sold to UK and purchased in Germany.

Wojtyra Bożena ©

Warsaw Agricultural University, Poland

FACTORS INFLUENCING FLUCTUATIONS OF PORK LIVESTOCK PRODUCTION IN POLISH

Abstract: *The objective of this research was presentation of factors influencing pork production output in Poland. Data from GUS, IERiGŻ was used in this analysis. Main factors effecting pork production are market buy prices of pork and prices of the feed.*

Key words: *pork livestock production, purchase prices, prices of grain*

Introduction

All of the pork producers know, that pork livestock production undergo cyclic fluctuations. First there is temporary increase of supply, causing the decrease of purchase prices, than decrease of stock causes the prices to go up. Those fluctuations are brought about by different factors and in spite of intervention purchase programs implemented by the Agricultural Market Agency, it is not possible to eliminate them (Wojtyra, 2002).

According to Szymańska (2009), production fluctuations in Poland are caused by large dispersion of pig farming. Small farms quickly react to changes in pork prices. With low prices of grain, which is the base of pork feed, interest in pig farming increases, and it especially applies to small farms. In addition, quick increase of stock of that kind, enables short production cycle. When grain prices are high and buy prices of pork are low, farms keeping low livestock back away from pig production in short period of time (Szymańska, 2006).

Material and methods

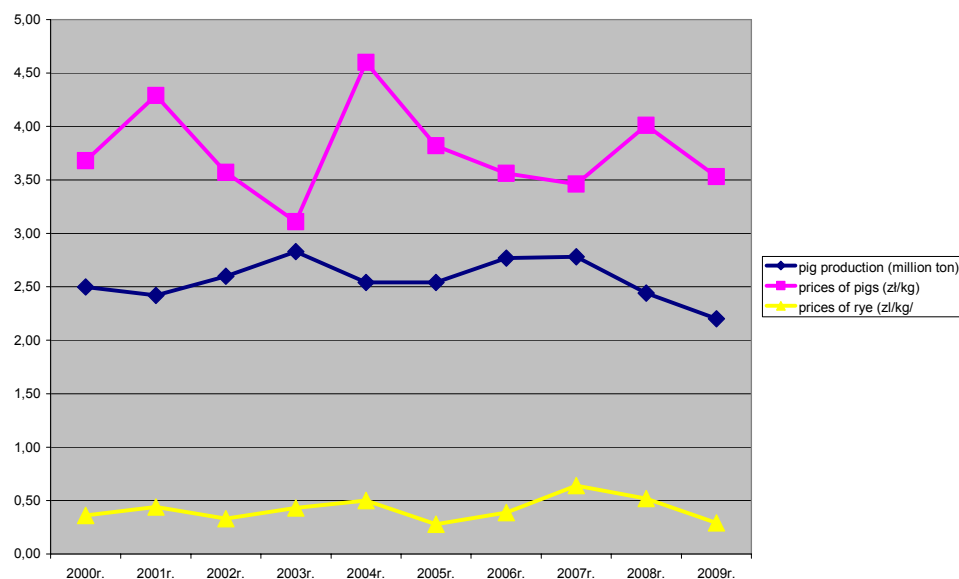
The objective of this research was determining the factors influencing the scale of pig livestock production. Detailed analysis was conducted of buy prices of pork, prices of grain and prices of piglets in the years of 1990-2009, In the analysis, data from GUS, IERiGŻ and subject literature study were used.

Results of researches

There were many factors influencing production of pork livestock in the years of 1990-2009. As the main factors, pork producers name profitability of pig production, affected by buy prices of pork, and prices of feed, especially the grain.

Chart 1 illustrates the pig production and the connection with the fluctuation of live pigs and rye prices. The decrease in pig production in the years of 2003 and 2006-2007 was the result of the decreasing stock and lower production profitability. The improvement in economical conditions for the pig production occurred in 2003 and in second half of 2008. The pig buy prices went up and the prices of grain went down.

Chart 1. Production and prices of pigs and prices of rye for the years of 2000-2009

Due to the high prices of grain and low buy prices of pigs in the years of 2006-2007, raising pigs was extremely unprofitable. Unfavorable economical conditions of pig production, that begun in fall of 2006, forced the producers to decrease the stock. Beginning of 2008 brought very bad economical conditions for the pig producers again. Farmers were reducing the pig stock. As a result, in July, the number of pigs was lower, than after the deep collapse in the analogical period in 1983. At the end of March, 2008 in comparison to the similar period in the previous year, the pig stock decreased by 2,3 million heads down to approximately 15.7 million heads, what meant the lowest level since 1983 (Bureau of Analysis and prognosis of Agricultural Market Agency, 2010).

Second half of 2008 brought the reverse in prices and slow improvement of the profitability of the pig farming was observed. Due to the low stocks availability, pig prices reached the record levels at the end of 2008 and the profitability increased. As a result, the increase of pig population was observed in the following time. The results of pig population research, conducted in July of 2008, showed the continuance of the negative downward trend in pigs breeding, and the results of the research conducted at the end of November indicated further deepening of the declining phase of the swine cycle.

At the end of November of 2008 pig population was 14,2 million heads, lower by 3,4 million (19,2%) in comparison to the previous year.

Usually, the reduction in population applies to each weight-use group. The sow population, which is a determining factor of the production focus and defines reproductive capabilities of the herd, decreased by 1278800 heads (19,4%), where the pregnant sow population decreased by 822000 heads (17,6%), in comparison with 2007. There was 22,5% less piglets, 15,3% less weaned pigs and 19% less porkers (Bureau of Analysis and prognosis of Agricultural Market Agency, 2010).

According to Cholewa and associates (2009), production of pig livestock was unprofitable in the years of 2005-2008, due to production costs of 1 kg of pork surpassing its selling price (from 5% in 2005 to 24% in 2007 and 3% in 2009).

As a result of the decline in pig production, buy prices started to increase. The highest prices of livestock was observed in three years: 1997 (4,20 zł/kg), 2001 (4,50 zł/kg) and 2004 (4,90 zł/kg) (Małkowski, Rycombel; 2007).

Within those years the production and the supply of the pork livestock were the lowest. Prices of piglets changed accordingly to the buy price of livestock. The highest price of a 1 piglet was reached in 2004 – on average 130 zł, and the lowest, in 1996 – 60 zł. Increase of pig production causes slow decrease of buy prices. The lowest prices were observed in 2003 (3,11 zł/kg) and in 2007 (3,46 zł/kg).

In Poland, buy prices of livestock are related to prices of rye. According to Seremak Bulge (2009), at this moment that price relation is like 1:8. At this level we can observe an increased interest in pig farming. While observing the fluctuations of grain prices within the researched period, it can be determined, that those prices initiate fluctuations of livestock output and in the end – production.

In the second half of 2008, as a result of increasing buy prices of pigs and prices of grain on decline, relation between the price of pigs and price of grain, determining the profitability of pig production, improved slowly, but systematically. Relation of the average buy price of 1 kg of pork to 1 kg of rye was 8,6 in comparison to 4,7 a year before. For the first time in 2 years it went over the bottom margin of profitability (where 1 kg of pork is equal to 8 kg of rye) and sustained the level favorable to the pig producers. Within the period from Sep. 2006 to Nov. 2008, when the relation between the prices of pork-rye was narrower than the marginal, pig producers were not earning profits but they were gaining losses (Bureau of Analysis and prognosis of Agricultural Market Agency, 2010).

Slow down of a decline of the pig population in 2009 was caused by the high prices of pork and low prices of grain. Relation of buy prices of pigs to the market price of rye and barley in 2008 on average were like 10,2 : 1 and 8,8 : 1, in comparison to 6,0:1 and 5,4:1 in 2008 (Jabłonska-Urbaniak, 2009).

In 2009, due to the low population of pigs, pig production decreased significantly. It's estimated, that it reached the level of 2200000 tons (live pigs weight), which is less by 11%, than the year before and less by 22% than in the record year of 2003 (2830000 tons) (Chart 1).

After Poland joined the EU, there was a new factor influencing the prices of pigs and that was the price level in the Union. For example, in 2009 strong decrease was observed in the buy prices of pigs in the EU. Average reference price in the EU went down (jointly) by 13%, from 1,53 €/kg to 1,34 €/kg (post-slaughter weight, class E). The biggest decline, by 24%, was observed in Spain and Portugal, followed by the group of large producers : Poland, Holland, France and Germany (decrease by 16-18%). Situation of pork market is mainly caused by the low demand, internal as well as external, when the supply is still pretty low.

Conclusions

1. Within the years of 1990-2009 the fluctuations in the supply of pig livestock were big and were caused by buy prices and production cost.
2. The main factor influencing the size of pork livestock in Poland was the prices of grain, especially rye.
3. Additional factor influencing the pig prices in Poland is the price structuring in the European Union.

Reference

- Biuro Analiz i prognozowania ARR, 2010: Prognoza cen rynkowych podstawowych produktów rolniczych, Biuletyn Informacyjny ARR, nr 4: 48-64.
- Cholewa M., Dziewulski M., Skarżyńska A., 2009: Koszty i dochody wybranych produktów rolnych. Praca zbiorowa pod kierunkiem Zegara J. w zbiorze: Sytuacja ekonomiczna polskiego rolnictwa po akcesji do Unii Europejskiej. IERiGŻ – PIB
- Jabłońska- Urbaniak T., 2009: Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce., Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
- Małkowski J., Rycombel D., 2007: Aktualny i przewidywany stan rynku wieprzowiny. Rynek rolny. IERiGŻ-PIB, ARR, MRIRW
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa, 2009, GUS
- Seremak Bulge J., 2009: Wahania koniunkturalne na rynku trzody chlewnej. InfoPOLSUS
- Szymańska E., 2009: Opłacalność produkcji żywca wieprzowego w Polsce po integracji z UE. Prob. Rol. 133-143
- Szymańska E., 2006: Wpływ rozszerzenia UE na rynek wieprzowiny w Polsce. Problemy Rolnictwa Światowego. Rolnictwo i gospodarska żywnościowa Polski w ramach Unii Europejskiej t. XV.
- Wojtyra B., 2002: Działania interwencyjne Agencji Rynku Rolnego na rynku mięsa wieprzowego w Polsce. Międzyn. Konf. Czeskie Budziejowice, 140
- Ziółkowska E. i wsp., 2009: Rolnictwo w 2008r. GUS

Summary

The biggest influence on scale of pork livestock production has on price for live pigs and costs of feeding stuffs particularly cereals. In Poland, buy prices of livestock are related to prices of rye. This moment that price relation is like 1:8. At this level we can observe an increased interest in pig farming. After Poland joined the EU, there was a new factor influencing the prices of pigs and that was the price level in the Union.

УДК UDC 330.322

Lytvyn R.I., assistant, (lytvynr@ukr.net) ©*Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj***CLASSIFICATION OF INVESTMENT RESOURCES IN A NATIONAL ECONOMY**

Classified investments of state's economy and suggested to relate infrastructure investments to one variety of real and financial investments.

Key words: *classification, national economy, investment resources, financial investments, real investments, infrastructure investments.*

Introduction. In conditions of severe shortage of financial support of the important industries of the economy, including the agricultural sector attraction of investment resources remains one of the priority directions of the activities related to country's withdrawal from the crisis.

Material and methods. To issues of studying of investment resources and their classification have devoted many Ukrainian and foreign scientists, among them: H. Bashnyanyn, A. Peresada, A. Mertens, V. Shevchuk, P. Rogozhyn, A. Pekhnyk, A. Yepifanov, I. Salo, A. Idrisov, S. Kartyshev, A. Postnikov, R. Holt, S. Barnes, K. Fuglie, C. Narrod, E. Segelod, F. González and others. However, not taking into one's consideration the numerous fundamental researches on the subject of classification of investment resources requires further improvement in view of their effective usage.

Results and discussion. The aim of our scientific research is to develop a new classification model of investment resources of the state's economy in context of existing classifications. Materials of the analysis were scientific works of both national and foreign scientists, economists who studied the problems of investments and investment policy.

A. Peresada carries out division of all investments in innovative, intellectual real and financial. The author argues that under the effective functioning of the economy all investment resources should be simultaneously innovations, and intellectual investments identifies as one of the form of innovative investments [1, p.11]

Exploring the theory of investment management A. Mertens divides investments into financial and real [2].

By the objects of deposits are divided into real, consumer and financial investments accordingly to classification by V. Shevchuk and P. Rogozhyn [3]. Respectively to their classification investments are divided by such criteria as:

The nature of participation in process of investing:

- Direct investments - direct deposit of investor's funds into objects of investing, direct investments as a rule are carried out without participation of financial intermediaries in production funds; the main purpose is a profit and the management

of the production process. Sometimes the goal of the investor is a gradual increase of direct investments in equity in order to obtain possession of a controlling shareholding. Direct investment of funds of foreign business entities in the manufacturing process of joint ventures provides rapid development of market environment, increases the competitiveness of manufactured domestic products in both internal and foreign markets.

- Indirect investments - investing made by third parties who act as investment or financial intermediaries.
- By the period of investing is differentiated:
 - Short-term investments – investing of investment resources for a period not exceeding one year (short-term bank deposits, purchase of savings certificates, etc.);
 - Long-term investments - investing of investment resources for a period of one year and more;
- By regional programme:
 - Inward investments - investing of funds into objects of investment activity within a certain country;
 - Investments in abroad (foreign investments) capital investing in investment facility, which is located outside of a certain country [4, p.16-17];

To our mind the presented classification of foreign investments is a monotonous, accordingly it is better to be called an outward investments because foreign investments is an investment that is undertaken in the country by a foreign investor, this approach is the most accessible and widespread in most countries of the world.

In investing also is highlighted the portfolio investments, that are carried out by a passive investor who receives a small share of the company (share) with the main aim to obtain a stable income respectively to the size of one's share of the company (share). This type of investor does not participate in management of the company; its financial state is only interested in terms of dividends pay off. Such type of investor buys a small stock market shares (share consists of 1-5% of statutory fund of the enterprise) [1, p.12]. Sometimes these are speculative investments that are connected to purchase of shares at stock market through the stock brokers. Consequently, portfolio investments perform a type of indirect financial investments [5, p.186]. However, taking into consideration insufficient volume of contracts of portfolio investors, their role in forming of the stock market is enormous, because they take a direct part in its creation. Portfolio investors conclude the agreements that promote economic situation and infrastructure of this type of market, thus making a proposal for shares of economic entities, which they buy or intend to buy. It is known that potential investors enter the foreign market by risking of their property and do not receiving any utility. From the other hand, these investors hope to gain the profit, under condition of shares rate value growing. Portfolio investors have advantage of working with small stakes and risking with not big capital. In portfolios of the investors are mainly shares of different companies, which in its turn reinsure them from possible losses. If shares were poorly invested, the total stake will not be unprofitable. Most portfolio investors trust on it, while buying shares in a little quantity of the unknown companies, but in perspective profitable ones. The argument of this fact is the presence of considerable majority of the portfolio investors who make their own

portfolio investing in the stock market of Ukraine. Along with the portfolio its own activity is doing financial investors, who focus on buying shares in large quantity, which are ranged from 10 to 40% of the company's fund. They operate not only at the secondary market, but perform purchasing of the shares in various investment and trade fairs. The main purpose of activity of financial investors – is to resale of shares to a strategic partner. It should be noted that the financial investors are making significant efforts to increase the maximum share price for several years. With the aim to attract direct investments in productive processes. Common interests of both investors and firms must be under these conditions.

Accordingly to own classification A. Yepifanov and I. Salo distinguish more strategic investments. By their definition, strategic investors are companies that are not primarily operating in financial but in production sphere [5, p.188]. Strategic investors are doing one's business with the general aim – to profit from production, not from rising stock prices. Also, these investors tend to buy the controlling stake in those companies engaged in production activities. For them it is important for effective implementation of operational management. But it is very difficult to do it, because of it strategic investors often use the full range of instruments to purchase shares, such as stock trades, various contests, special auctions, and many more.

Interestingly enough and detailed at the same time is analyzed the classification of investments by A. Idrysov, S. Kartashev, and A. Postnikov. Respectively to their approach all investments are divided into:

- by the object of investing:
 - investments in property – who are directly involved in the production process. These usually include investments in equipment, facilities, materials (actually these are real investments);
 - nonmaterial investments – investments in staff training, research, advertising, etc.;
- financial investments.
- by position of activity direction:
 - investments to establish a new project (net investments) or initial investments;
 - investments aimed at expanding of the production process (extensive investments);
 - re-investments – a combination of re-released investment resources by directing the purchase or construction of new production facilities method to maintain the aggregate assets of the enterprise. They include investments for changes in which existing items are changed by new ones; to rationalize investments that focus on the modernization of equipment or production processes, new technologies, investments aimed at diversification of production, are related to changes in product range, creating new products and finding new markets, investments to ensure survival of the enterprise in the long term, aimed at R & D, training, environmental protection, advertising campaign.
- gross investments – the amount of net investments and re-investments [6, p.8].

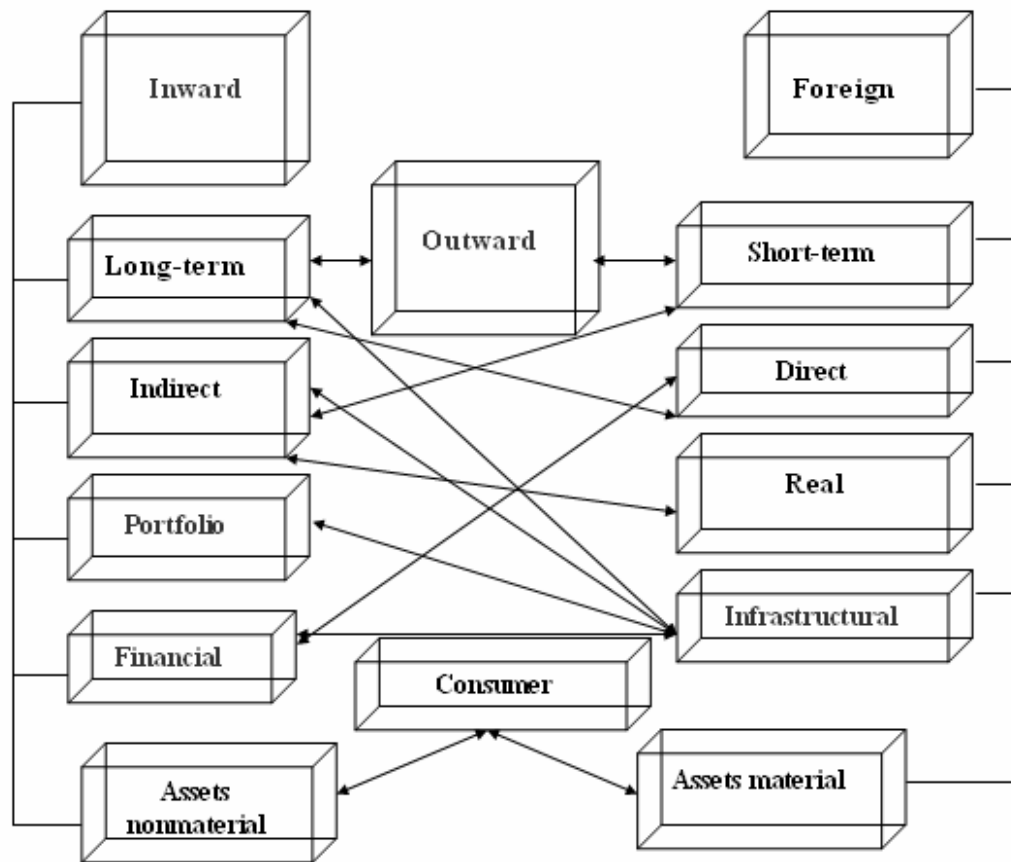

Fig. 1. CLASSIFICATION OF INVESTMENT RESOURCES IN A NATIONAL ECONOMY (developed on the basis of personal research)

R. Holt and S. Barnes divide all investments by scale – large investments (purchase of the enterprise), small (construction of factories), tiny (introducing new manufacturing process), simple (associated with lower of production costs), alternative (mutually exclusive or independent) and divide in accordance to risk level, namely: below average (projects reduce production self costs of goods and services), medium (the projects of companies extension), above average (new selling markets – for new products), the highest (research and development). At the same time it is outlined as a regular investments for which the risk level does not apply [7, p.12-18].

K. Fuglie and C. Narrod during the process of their research differentiate also private research investments of the companies that are trying to make a profit. Upon development of these investments influence:

- development of a potential market of new technologies;
- ease of development of improved technology for such level of research investments;

- ability of enterprise return to research investments and intellectual property protection;
- regulation and trade restrictions that affect incentives to attract private research investments [8, p.458].

E. Segelod shares nonmaterial investments by size and structure:

- investments in it technology;
 - investments in research and development (on this type of investments affect the decision to acquire or develop, for instance the firm spent more money previously than its competitors on the implementation of own software);
- investments in markets;
- investments in brand name and goodwill;
- investing in knowledge of the employees. [151]

As for nonmaterial investments is inclined to think that such investments are not considered to be investments at all. However, marketing and training (education) is overviewed as investment activity, and it is difficult to delimit and define in quantitative dimensions.

- investment in training of the staff. Economists and financiers understand the concept of investments somewhat differently. Investment decisions in economics and finance relate to how much to consume at present time and how much to invest to increase future consumption and capital investing. According to this definition, all the activities which aim to increase the return to a future period could be considered as an investment.

Definition that accountants use is more precise. For accountant investments are the sum of fixed assets plus working capital. The term fixed assets is also used in economic science and is related to changes in funds that will increase or decrease its volume, but in accounting often limited to material assets such as property, plant and equipment. These funds are capitalized and amortized in accordance with the plan, which is crucial in calculating depreciation. On accounting definition of investments greatly influenced the concept in the industry. Early studies of capital budgeting in the United States and Sweden show those large companies in the late 50's early 60's defined investments as funds capitalized and amortized. All other fees associated with investments considered values. Later studies in the early 70 – 90s showed that all the major Swedish companies gradually expanded the concept of investments and included all required payments that are required for the project, such as marketing, training, testing, that also meant that they had to link item for these costs expenditures in their investment budget [9, p.149-151.].

F. González considers investments in terms of speculative motive, because it allows entrepreneurs to exploit the huge potential of investments in case that incoming information hints – that doing this way is profitable. [10, p.141].

Conducting detailed analysis of a number of scientific researches, publications and investment processes of economy of Ukraine we have revealed real flaws in existing models of classification, to be exact a narrow interpretation of the investment resources of the national economy. Accordingly, we have suggested our own model [Fig. 1], which draws ones attention to another form of investments, which is very vital in the light of

post-reform agrarian economy – infrastructural investments, which are divided into financial and real investments. The main function of infrastructural investments – expansion and development of material-technological basis of enterprises and economics of the state in overall.

Conclusions. Therefore, detailed analysis of all points of view of classification of investment resources enables us to develop our own unique model of classification of investment resources and allocate infrastructural investments as one of the varieties of financial and real investments, that is very vital in terms of structural economic crises.

Reference

1. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. – К.: Лібра. 1998. – 392 с.
2. Мертенс А.В. Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории. – К.: Киевское инвестиционное агентство. – 1997. – 416 с.
3. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності. – К.: Генеза. – 1997. – 384 с.
4. Пехник А.В. Іноземні інвестиції в економіку України: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 335 с.
5. Єпіфанов А.О., Сало І.В. Регіональна економіка: Навчальний посібник. – К.: Наукова думка. – 1999. – 344 с.
6. Идрисов А.Б., Картышев С.В., Постников А.В. Стратегическое планирование и анализ эффективности инвестиций – М.: Информационно-издательский дом «Филин». – 1996. – 272 с.
7. Холт Р., Барнес С. Планирование инвестиций. – М.: Дело. – 1994. – 119 с.
8. Narrod C. A., Fuglie K. O. Private Investment in Livestock Breeding with Implications for Public Research Policy // *Agribusiness*. - 2000. - Vol. 16. - № 4. - P.457–470.
9. Segelod E. Investments and investment processes in professional service groups // *International Journal of Production Economics*. - 2000. - № 67. - P.135–154.
10. González F. M. Informational spillovers and the coordination of speculative investments // *Canadian Journal of Economics*. - 2004. - Vol. 37. - № 1. - P.140–148.

Summary

Lytvyn R.I.

Classified investments of state's economy and suggested to relate infrastructure investments to one variety of real and financial investments.

Key words: *classification, national economy, investment resources, financial investments, real investments, infrastructure investments.*

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКТІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

ECONOMIC EFFICIENCY OF PRODUCTION AND AGRICULTURAL PRODUCTS ALTERATION

1.	Асташова В. В. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ NO-TILL ТЕХНОЛОГІЙ НА ЧЕРКАЩИНІ	3
2.	Барило В.М. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ	9
3.	Білоусько Н.Л. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	13
4.	Більський І. Б. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	17
5.	Бородай В.П., Вертійчук А.І. ПРОБЛЕМИ НАУКИ І ФАХІВЦІВ У ТВАРИННИЦТВІ	22
6.	Бричка Б.Б. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	27
7.	Бурда І. Я., Гримак О.Я. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОНИТОРИНГ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ	31
8.	Вдовенко Н. М. ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ШТУЧНОГО ВИРОЩУВАННЯ ГІДРОБІОНТІВ РОЗВИНУТИМИ РИБОЛОВЕЦЬКИМИ ДЕРЖАВАМИ	37
9.	Велесик Т.А., Барановський С.В. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ЦІНУ ОСУШЕНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ МЛИНІВСЬКОГО ДЕРДАВНОГО ТЕХНІКУМУ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	47

10.	Вихопень Л.П. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ СКОТАРСТВА	51
11.	Власенко І.В. ЕКОЛОГО – ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ВИРОБНИЦТВА ПРОДОВОЛЬСТВА	55
12.	Волкова І. М. ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ НА ПІДСТАВІ РЕЗУЛЬТАТІВ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	61
13.	Ганич І.М. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВА СУТНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ	67
14.	Гринчишин Я.М. ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОЇ ЕКОНОМІКИ	73
15.	Дворська Т.А. ФОРМУВАННЯ РИНКУ ВОЛОСЬКИХ ГОРІХІВ	78
16.	Демедюк Л.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ПРИМІСЬКІЙ ЗОНІ	84
17.	Добровольська С.Р. СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ В РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	90
18.	Жарун О.В. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	96
19.	Івашків В.О. ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ .	100
20.	Квачов В.П., Кухар Р.Б., Єлейко О.І., Степанюк О.І. ЕФЕКТИВНИЙ КОНТРОЛЬ БЕЗПЕКИ ТВАРИННИЦЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗАСОБАМИ ШТРИХКОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ	105
21.	Кіц М.В. РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	110
22.	Ковальчук Р.Л., Минів Р.М. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	118
23.	Козій Б.І., Демчук М.В. МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ РАЦІОНІВ ГОДІВЛІ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН	124

24. **Корольова О. Г.**
ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ
ПІДПРИЄМСТВ ПЛОДООВОЧЕВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ НА
ЗОВНІШНІЙ РИНОК 129
25. **Куницька-Іляш М.В.**
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА
ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ
ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ 135
26. **Левків Г.Я.**
ФРАНЧАЙЗИНГ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ 145
27. **Максим В.Л.**
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ У
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ 150
28. **Малецька О.І., Зарицька Л.Г.**
ВІДТВОРЕННЯ ПЕРСОНАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ 156
29. **Минів Р.М.**
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПТАХІВНИЦТВА 164
30. **Музика Т.П.**
МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ АГРОПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В РИНКОВИХ
УМОВАХ 170
31. **Музика П. М. , Темненко С. М.**
КЛАСТЕРИ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАУКОВОГО ПРОЕКТУ 179
32. **Музика П. М., Доманський А.Я., Доманська Н.А.**
ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ 183
33. **Неділько Т. М., Гончарова В.М., Шейко К.В.**
ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ ТРЕНДУ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ 188
34. **Нестерчук Ю.О., Бутко Н.В.**
ОЦІНКА СТРАТЕГІЧНОГО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПРОДУКТОВИХ ПІДКОМПЛЕКСІВ РЕГІОНУ 195
35. **Онисько С.М., Бойко В.В.**
РИНКОВІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ 201
36. **Павленчик А.О., Павленчик Н.Ф., Горбонос Ф.В.**
РАЦІОНАЛЬНЕ ТА ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ РИНКУ
ЗЕМЛІ 207
37. **Пархоменко Л.А., Тернавська І.Б.**
ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ
ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ 218

38.	Польовий Л.В., Данчевський О.В., Польова О.Л. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНОГО КОРМОРОЗДАВАЧА ЗА РІЗНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ ГОДІВЛІ КОРІВ	224
39.	Пуцько Б.М. НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ І СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	228
40.	Пуцько Б.М., Пеленський Р.О. ВИЗНАЧЕННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ РЕГУЛЯТОРНИХ ІНДИКАТОРІВ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА СПОКОЮ ЕКОНОМІКИ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ	245
41.	Радух Н.Б. ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	254
42.	Сахно І.В. ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	258
43.	Сендецька С.В. МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОСУВАННЯ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ	263
44.	Скупейко В.В. ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	267
45.	Соколюк С. Ю. ЦІНОВА СИТУАЦІЯ У ЦУКРОБУРЯКОВІЙ ГАЛУЗІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	271
46.	Соломонко Д.О. ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У ГАЛУЗЯХ ТВАРИННИЦТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИНАМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БІЗНЕСУ	277
47.	Степаненко Н. І. ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ СКЛАДОВОЮ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	282
48.	Страшинська Л.В. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ ЯК СПОСОБУ СТИМУЛЮВАННЯ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ	286
49.	Франчук І. Б., Вовк М. В. СТВОРЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	292

50.	Черевко В.Д. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК	297
51.	Шульський А.М. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ВЕДЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ЛЬВІВЩИНИ	303
52.	Шульський М.Г. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНИ	308
53.	Balcerak Marek, Śmigielska Dorota TENDENCIES IN CHANGES OF CERTAIN BRANDS OF ANIMAL PRODUCTION IN POLAND IN THE YEARS 2003 – 2009	313
54.	Julia Neuwirth GEOGRAPHICAL INDICATIONS FOR AGRICULTURAL PRODUCTS IN THE EU: FOOD QUALITY POLICY, FARMER BENEFITS AND CONSUMER DEMANDS	318
55.	Wojtyra Bożena, Dzierżanowska – Góryń Danuta POLISH WILD GAME FOREIGN TRADE – HARES	326
56.	Wojtyra Bożena FACTORS INFLUENCING FLUCTUATIONS OF PORK LIVESTOCK PRODUCTION IN POLISH	331
57.	Lytvyn R.I. CLASSIFICATION OF INVESTMENT RESOURCES IN A NATIONAL ECONOMY	335

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ**

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
імені С.З. ГЖИЦЬКОГО
Серія “Економічні науки”
Том 13, № 4 (50)
Частина 5**

Здано до набору 23.09.2011. Підписано до друку 23.09.2011.

Формат 70 x 1/16. Папір офсетний. Times New Roman.

Умовн. друк. арк. 14. Тираж 300 прим. Зам. № 7/5 від 23.09.2011.

Віддруковано на різнографі приватного підприємства “Майоліка”

79041, м. Львів, вул. Городоцька, 209 /11.

тел. (032) 245-11-22